

BEGJÆRING OM GJENÅPNING AV BORGARTING LAGMANNSRETTS DOM

AV 16. JUNI 1958

DEN OFFENTLIGE PÅTALEMYNDIGHET

MOT

FREDRIK LUDVIG FASTING TORGERSEN. FØDT 01.10.1934

Advokat Cato Schiøtz
Advokatfirmaet Schjødt AS
Ruseløkkveien 14
0251 Oslo

Advokat Pål W. Lorentzen
Advokatfirmaet Thommessen AS
Vestre Strømkaien 7
5008 Bergen

INNHALDSFORTEGNELSE

Del 1: Generelt

I	Innledning	s. 16
	A. Dommen	s. 16
	B. Begjæringen om gjenåpning	s. 17
	C. Torgersen-sakens særpreg	s. 18
	D. Bakgrunnen for engasjementet av prosessfullmektigene	s. 19
	E. Begjæringens hoveddisposisjon	s. 20
	F. To grunnleggende forutsetninger for domfellelse	s. 21
II	Sakens sentrale punkter i dag	s. 22
	A. Innledning	s. 22
	B. De tekniske bevisene	s. 22
	1. Tannbittbeviset	s. 22
	2. Barnålbeviset	s. 23
	3. Avføringsbeviset	s. 24
	C. De taktiske bevis	s. 24
	D. Lovanvendelsen	s. 25
III	"Hva er nytt?"	s. 26
IV	Sakens kjerne	s. 28
	A. Drapet	s. 28
	B. Påtalemyndighetens drapsteori	s. 29
	C. Torgersens forklaring	s. 29
V	En nærmere analyse av 1958-dommen	s. 30

VI	Vilkårene for gjenåpning – en foreløpig gjennomgang av innholdet i straffeprosessloven § 391 nr. 3 og 392, annet ledd	s. 34
A.	Innledning	s. 34
B.	Kravet til gjenåpning i henhold til straffeprosessloven § 392, annet ledd	s. 35
C.	Straffeprosessloven § 391 nr 3	s. 36
D.	Gjenopptakelseskomisjonens utredningsplikt	s. 38
VII	Spesielle spørsmål som oppstår ved gjentatte begjæringer om gjenåpning	s. 39
A.	Spørsmålsstillingen	s. 39
B.	Gjenopptakelseskomisjonen som forvaltningsorgan	s. 39
C.	Når kan og skal Gjenopptakelseskomisjonen endre tidligere avslag?	s. 39
D.	Særlig om beviskravet i alvorlige straffesaker	s. 40
VIII	Nærmere om bevistemaet	s. 41
IX	Den psykologiske utfordring	s. 43

Del 2: En analyse av påtalemyndighetens teori med hensyn til Torgersens angivelige bevegelser 6. – 7. desember 1957. De taktiske bevis

I	Innledning	s. 46
A.	Formålet	s. 46
B.	Opplegget	s. 47
C.	Kort om bevissituasjonen	s. 47
D.	Gjenopptakelseskomisjonens vedtak fra 2006 og 2010 – hva er galt?	s. 47
E.	Den videre disposisjon	s. 48
II	Forholdet til dommen i 1958	s. 50

III	Generelle hensyn ved avgjørelsen av om gjenåpning skal foretas	s. 50
A.	Hensyn til bevisumiddelbarhet med hensyn til de sentrale bevis	s. 50
B.	Betydningen av tidsmomentet	s. 52
C.	Hensynet til at det skal foretas en helhetsvurdering	s. 53
D.	Særlig om betydningen av lagrettens skyldig-kjennelse	s. 54
IV	En grunnmur med store sprekker: Nærmere om det usannsynlige og ulogiske ved påtalemyndighetens overordnede teori	s. 55
V	En nærmere diskusjon av om Torgersen var i Skippergaten 6 b på drapstidspunktet?	s. 57
A.	Etappe 1: Kan en person være på to forskjellige steder på samme tidspunkt? Nærmere om hvorvidt Torgersen var ved Esther Olssons kiosk Dronningens gate 25 ca kl. 22.42. om kvelden 6. desember	s. 57
1.	Innledning	
2.	Gikk Torgersen helt ned til Esther Olssons pølsebod i Dronningens gate?	s. 57
3.	Nærmere om analysen av det tidsskjemaet som statsadvokat Dorenfeldt refererte under hovedforhandlingen.	s. 58
4.	Oppsummering	
B.	Etappe 2: Var det Torgersen som fulgte etter Rigmor Johnsen fra Ester Olssons kiosk til Skippergaten 6b	s. 64
1.	Innledning	s. 64
2.	Esther Olssons forklaring – mannen som ikke snakket Oslo-dialekt	s. 64
a.	Esther Olssons forklaring	s. 64
b.	Gjenopptakelseskommisjonens vurdering	s. 67
c.	Konklusjon	s. 67
3.	Arne Thoresen og Georg Syversen: Observasjonen av mannen som hadde jernbeslag på skoene	s. 68
a.	Innledning	s. 68
b.	Den nærmere analyse av hvilke sko Torgersen hadde på seg drapskvelden	s. 69
c.	En annen urimelighet med hensyn til Torgersens sko	s. 71
d.	Nærmere om vitnet Arne Thoresen	s. 72
e.	Georg Syversen	s. 74

f.	Tidligere behandling av forklaringene til Thoresen og Syversen	s. 74
4.	Ytterligere to vitner som ikke kunne identifisere Torgersen – Per Fonbæk og Sigrid Fjellberg	s. 75
a.	Per Fonbæk	s. 75
b.	Sigrid Fjellberg	s. 75
5.	Vitnet som husket bedre og bedre etter hvert som tiden gikk – Olga Eriksen	s. 75
a.	Bakgrunn	s. 75
b.	Vurdering	s. 76
c.	Konklusjon	s. 77
d.	Nærmere om Gjenopptakelseskomisjonens vurdering	
6.	Oppsummering og konklusjon på punktene 1-5 ovenfor	s. 78
a.	Den samlede vurdering	s. 78
b.	Forholdet til hjemlene for gjenåpning	s. 78
C.	Etappe 3: Oppholdet i Skippergaten 6 b – mangelen på omstendigheter som knytter Torgersen til åstedet rundt midnatt 6. desember	s. 79
1.	Innledning	s. 79
2.	Særlig om manglende lyskilder	s. 80
3.	Tidsmomentet	s. 81
4.	Andre omstendigheter	s. 81
D.	Etappe 4: Torgersens angivelige bevegelse fra Skippergaten 6 b til Tore Hunds vei 24	s. 82
1.	Innledning	s. 82
2.	Påtalemyndighetens teori	s. 82
3.	Motstriden med Dagmar Torgersens forklaring	s. 83
4.	Tidligere behandling av dette motstrids-spørsmålet	s. 83
5.	Nærmere om Johanne Olsens forklaring	s. 84
a.	Generelle feilkilder ved observasjonen	s. 84
b.	Flere forhold gjør Johanne Olsens forklaring tvilsom og ulogisk	s. 84
c.	Johanne Olsens forklaring bekrefte ikke av vitner	s. 85
d.	Klokkeslettet for Johanne Olsens observasjon	s. 86
e.	Konklusjon	s. 86

6.	Vitneprovet fra Dagmar Torgersen	s. 86
7.	Gjenopptakelseskommisjonens vurdering	s. 88
8.	Konklusjon	s. 89
E.	Den avsluttende konklusjon: Torgersen har ikke vært i Skippergaten 6 b på drapstidspunktet	s. 89
VI	Etappe 5: Oppholdet i Tore Hunds vei 24: "Morderen" som hadde ekstremt god tid	s. 90
A.	Innledning	s. 90
B.	Tidligere behandling av eksistensen av kvinnen Gerd	s. 90
C.	Spørsmålet om tidspunktet for Torgersens ankomst til bopel – Dagmar Torgersens avgjørende forklaring	s. 91
1.	Torgersens forklaring	s. 91
2.	Dagmar Torgersens forklaring	s. 91
3.	Dagmar Halvorsens forklaring	s. 92
D.	Oppholdets varighet – ulogisk og usannsynlig	s. 93
E.	Nærmere om motivet for så vidt gjelder henting av fyrstikker	s. 94
F.	Torgersen hadde etter all sannsynlighet med seg en kvinne	s. 95
G.	Nærmere om kvinnens identitet	s. 96
1.	Gerd Berg?	s. 97
2.	Gerd Kristiansen?	s. 97
3.	Den "innringende" Gerd?	s. 98
4.	Ukjent identitet?	s. 98
5.	Forklarte Torgersen seg usant?	s. 98
H.	Konklusjon	s. 99
VII	Var Torgersen i Skippergaten 6 b på tidspunktet for brannstiftelsen?	s. 99
A.	Etappe 6: Dro Torgersen tilbake til Skippergaten 6 b etter	

	oppholdet på bopel? Nærmere om "tidsskjema 2"	s. 99
1.	Innledning	s. 99
2.	Påtalemyndighetens begrunnelse	s. 101
3.	Nærmere om statsadvokat Dorenfeldts tidsskjema	s. 101
a.	Påtalemyndighetens anførsler	s. 101
b.	De nærmere omstendigheter	s. 102
c.	Nærmere om tidsberegningen	s. 104
4.	Konklusjon	s. 111
B.	Etappe 7: Bevissituasjonen for så vidt gjelder Torgersens tilstedeværelse i Skippergaten 6 b på selve brannstiftelsestidspunktet?	s. 112
1.	Premisser for drøftelsen	s. 112
2.	Påtalemyndighetens bevilbud for så vidt gjelder Torgersens retur til åstedet	s. 113
C.	Etappe 8: Strekningen Skippergaten 6 b – pågripelsen. Nærmere om vitneprovet fra Ørnulf Bergersen.	s. 114
1.	Innledning	s. 114
2.	Bergersens påståtte observasjon	s. 114
3.	En nærmere analyse av Bergersens troverdighet i desember 1958	s. 116
4.	Særlig om Rt. 2001 side 1565	s. 116
5.	Hva vet vi idag?	s. 117
6.	Bergersens motiv	s. 118
7.	Konklusjon	s. 118
8.	Særlig om forholdet til straffeprosessloven § 391 nr 1	s. 119
D.	Etappe 9: Etterfølgende forhold	s. 120
E.	Oppsummering av spørsmålet om Torgersen returnerte til åstedet ved brannstiftelsestidspunktet	s. 120

VIII	Oppsummering av alle de taktiske bevis	s. 121
A.	Innledning	s. 121
B.	Var Torgersen på åstedet på drapstidspunktet?	
C.	Nærmere om Torgersens opphold på bopel – den logiske brist i påtalemyndighetens teori	s. 122
D.	Var Torgersen på åstedet i forbindelse med brannstiftelsen?	s. 123
E.	Den avsluttende helhetsvurdering av samtlige taktiske bevis	s. 123

Del 3: De tekniske bevis

I	Generelt	
A.	Innledning	s. 125
B.	Den videre disposisjon	s. 125
II	En nærmere gjennomgang av de tekniske bevis som knytter seg til spørsmålet om Torgersen var på åstedet på drapstidspunktet	s. 126
A.	Innledning	s. 126
B.	Tannbittbeviset	s. 127
1.	Analysen av bittmerkene med Torgersens tenner	s. 127
2.	Oppnevning av sakkyndig	s. 127
3.	De sakkyndiges skriftlige erklæringer	s. 127
4.	De sakkyndiges forklaringer under hovedforhandlingen	s. 128
5.	Gjenopptakelsessaken 1973-1976	s. 129
6.	Gjenopptakelsessaken 1997-2001	s. 130
7.	David Senns uttalelse av 23. november 2003	s. 134
8.	Gjenåpningsbegjæringen 2004-2006	s. 135
9.	Ny sakkyndig uttalelse	s. 136
10.	Oppsummering og konklusjon	s. 137

C.	Barnålbeviset	s. 144
1.	Innledning	s. 144
2.	Generelle bevismomenter som sannsynliggjør at barnålene i Torgersens dress ikke kom fra åstedet	s. 145
3.	Finnes det en mulig alternativ forklaring på hvor granålene kommer fra? Nærmere om vitnet Eilif Støleggen	s. 147
4.	Historikken og nærmere om de sakkyndiges uttalelser	s. 148
5.	Den nye sakkyndige utredning	s. 153
6.	Oppsummering av barnålbeviset	s. 154
D.	Blodbeviset	s. 156
1.	Innledning	s. 156
2.	Kommisjonens vurdering	s. 156
3.	Generelt om faktum og de nærmere anførsler	s. 158
4.	Manglende behandling av anførsler vedrørende blodbeviset	s. 160
5.	Konklusjon	s. 161
E.	Mysteriet med Rigmor Johnsens kåpe	s. 162
F.	Andre forhold	s. 162
1.	De negative funn	s. 162
2.	Den manglende nøkkel	s. 162
3.	Hårprøve?	s. 163
G.	Konklusjon	s. 164
III	Returnerte Torgersen til åstedet på tidspunktet for brannstiftelsen?	s. 165
A.	Innledning	s. 165
B.	Avføringsbeviset	s. 166
1.	Innledning	s. 166

2.	Hva er avføringsbeviset?	s. 166
3.	Bevismaterialet	s. 166
4.	De sakkyndiges skriftlige rapporter	s. 166
5.	De sakkyndiges uttalelser under hovedforhandlingen	s. 168
6.	Tidligere begjæringer om gjenopptakelse/gjenåpning	s. 169
7.	De nærmere omstendighetene omkring avføringsbeviset	s. 172
8.	Spor som ikke ble funnet	s. 173
9.	Avslutning	s. 174
C.	Fyrstikkbeviset	s. 175
1.	Innledning	s. 175
2.	Nils Erik Lies utredning	s. 175
D.	Andre tekniske bevis?	s. 178
E.	Konklusjon	s. 178
IV	Kritikken av tidligere vedtak fra naturvitenskapelig akademia	s. 178
A.	Innledning	s. 178
B.	Brev til Gjenopptakelseskommisjonen av 18. sept. 2006	s. 179
C.	Brev til Justisministeren av 9. juni 2008	s. 180
D.	Konklusjon	s. 188
V	En totalvurdering av de tekniske bevis – den kumulative vurdering	s. 188

Del 4: Noen kommentarer til politietterforskningen, gjennomføringen av hovedforhandlingen og behandlingen av Torgersen etter domfellelsen

I	Innledning	s. 189
II	Politiets etterforskning	s. 189
A.	Innledning	s. 189

B.	Pågrepelsen av Torgersen og mistanken mot ham det første døgnet	s. 192
C.	Åstedet	s. 193
D.	Etterforskningens første dag: politiet og media	s. 194
E.	Særlig om vitnet Esther Olsen	s. 195
F.	Om etterforskningen av sporet "Alf B"	s. 196
G.	Tre menn som løp vekk fra Skippergata	s. 196
H.	De neste dager inn i etterforskningen: politiet og media	s. 197
I.	Johanne Olsen – et av påtalemyndighetens sentrale bevis	s. 198
J.	De sakkyndige og etterforskningen	s. 200
K.	Om etterforskningen av avføringsprøvene	s. 201
L.	Om fyrstikkeskene som ble beslaglagt av politiet	s. 203
M.	Om dokumentføringen i saken i 1957-1958	s. 203
N.	Om nye vitneforklaringer som innkam under hovedforhandlingen	s. 204
1.	Nye vitner med opplysninger om "Gerd"	s. 204
2.	Vitnet Ørnulf Bergersen	s. 205
O.	Konklusjon	s. 206
III	Saksbehandlingsfeil ved gjennomføringen av hovedforhandlingen i 1958	s. 206
A.	Oppnevning av sakkyndig	s. 207
B.	Manglende utsettelse – vitnet Gerd Kristiansen	s. 208
C.	Manglende utsettelse – vitnet Ørnulf Bergersen	s. 208
D.	Fengselsoverlege Leikvam som sakkyndig	s. 209
IV	Forhold etter soning	s. 209
V	Avsluttende bemerkninger	s. 211

Del 5: En påvisning av at det er rettslig grunnlag for gjenåpning i henhold til straffeprosesslovens bestemmelser

I	Innledning	s. 212
	A. Formål	s. 212
	B. Den videre disposisjon	s. 212
II	Vilkårene for gjenåpning i henhold til straffeprosessloven § 392, annet ledd er tilfredsstillt	s. 212
	A. Rettskildebildet	s. 212
	1. Ordlyden	s. 212
	2. Motivene	s. 213
	3. Juridisk teori	s. 213
	4. Rettspraksis	s. 213
	B. En nærmere gjennomgang av de sentrale kriteriene i ordlyden i § 392, annet ledd	s. 215
	1. Tolkningen av "særlige forhold"	s. 215
	2. Tolkningen av vilkåret "om dommen er riktig"	s. 215
	3. Tolkningen av vilkåret "meget tvilsomt"	s. 216
	4. Tolkningen av vilkåret "tungtveiende hensyn"	s. 217
	C. Den nærmere påvisningen av at vilkårene for gjenåpning i henhold til § 392, annet ledd er til stede: Dommen er riktig	s. 217
	1. Opplegget	s. 217
	2. Oppsummering av bevissituasjonen for så vidt gjelder spørsmålet om Torgersen var på åstedet på drapstidspunktet – nærmere om påtalemyndighetens argumenter	s. 217
	3. Nærmere om momenter som tilsier at Torgersen ikke var i Skippergaten 6 b på drapstidspunktet	s. 220
	4. Oppholdet i Tore Hunds vei 24	s. 221
	5. Vedte Torgersen tilbake til Skippergaten 6 b for å anstifte	

	en mordbrann?	s. 223
6.	Den kumulative vurdering av om "dommen er riktig" – jfr. ordlyden i straffeprosessloven § 392, annet ledd	s. 226
D.	Vilkåret "meget tvilsomt"	s. 226
E.	Nærmere om vilkåret "tungtveiende grunner"	s. 227
F.	Den avsluttende vurdering	s. 227
III	En påvisning av at vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr 3 er til stede	s. 228
A.	Innledning	s. 228
B.	Nærmere om tolkningen av vilkårene i § 391 nr 3	s. 228
1.	Kravet til "ny omstendighet" og "nytt bevis"	s. 229
2.	"Føre til frifinnelse"	s. 234
3.	"Synes egnet til"	s. 234
4.	Kravet til kumulativ bevisbedømmelse	s. 235
C.	Den nærmere drøftelse og påvisning av at vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr 3 er til stede	s. 237
1.	Innledning	s. 237
2.	Var Torgersen på åstedet på drapstidspunktet?	s. 237
3.	Oppholdet i Tore Hunds vei 24	s. 239
4.	Returnerte Torgersen til åstedet i forbindelse med brannstiftelsen?	s. 239
5.	Den kumulative vurdering	s. 240
6.	Avslutning	s. 241
IV	En tenkt rettsbelæring	s. 242
A.	Innledning	s. 242
B.	Generelt om bevisvurdering	s. 243

1.	Bevisbyrde	s. 243
2.	Avgjørelsesgrunnlag	s. 243
3.	Hele bevismaterialet	s. 244
4.	Former for bevis	s. 244
5.	Tolking av bevis	s. 244
6.	Fremgangsmåten ved bevisvurderingen	s. 244
C.	Konkret om bevisene i saken	s. 245
1.	Innledning	s. 245
2.	Bevisførsel i tilknytning til drapshandlingen	s. 245
D.	Bevisførsel i tilknytning til spørsmålet om retur til Skippergaten 6 b	s. 249
1.	Innledning	s. 249
2.	Vitneforklaring fra Ørnulf Bergersen	s. 250
3.	Avføringsbeviset	s. 250
E.	Torgersens alibi	s. 251
1.	Innledning	s. 251
2.	Gerd	s. 251
3.	Johanne Kristine Olsen	s. 251
4.	Konflikt Johanne Kristine Olsen – Dagmar Torgersen	s. 252
5.	Tidsrammen for Torgersens retur til sentrum	s. 252
6.	Oppsummering	s. 252
F.	Andre momenter som lagretten må vurdere	s. 252
G.	Oppsummering	s. 253
H.	Avslutning	s. 253
V	Alternative måter å vurdere sakens bevisligheter på?	s. 253

A.	Innledning	s. 254
B.	Argumentasjonen vedrørende de såkalte "tilfeldigheter"	s. 254
1.	Statsadvokat Kattelands innlegg av 17. desember 2009	s. 254
2.	Michael Grundt Spangs argumentasjon	s. 255
3.	Konklusjon	s. 261
C.	Den alternative drøftelse av hva som er sannsynlig	s. 261
D.	Oppsummering	s. 265
VI	Avslutning og oppsummering	s. 266

Del 6: Avsluttende bemerkninger

I	Innledning	s. 267
A.	Den skriftlige saksforberedelsen	s. 267
B.	Høringer	s. 267
C.	Den rettsmedisinske kommisjon	s. 268
II	Noen standardargumenter	s. 268
A.	"Det er intet nytt"	s. 268
B.	Hensynet til bevisumiddelbarhet	s. 268
C.	Bevisvurderingen	s. 269
III	Forholdet mellom Gjenopptakelseskomisjonens sekretariat og kommisjonen	s. 269
IV	Noen overordnede betraktninger	s. 270
V	Avsluttende bemerkninger og påstand	s. 271

DEL 1: GENERELT**I INNLEDNING****A Dommen**

Fredrik Ludvig Fasting Torgersen ble av statsadvokatene i Oslo, etter ordre fra Riksadvokaten, 12. mai 1958 satt under tiltale ved daværende Eidsivating lagmannsrett til fellelse etter:

I straffelovens § 192, 1. og 3. ledd, jfr. 2. ledd, alt smh. med 4. ledd, for å ha foretatt handling hvorved tilsiktedes påbegynte utførelsen av en ikke fullbyrdet forbrytelse, nemlig ved vold eller ved å fremkalle frykt for noens live eller helbred å ha tvunget noen til utuktig omgjengelse (samleie), idet tiltalte tidligere er straffet etter samme paragraf,

ved fredag 6. desember 1957 mellom ca. kl. 23.00 og 23.30 i oppgangen til Skippergaten 6 b, Oslo, å ha forsøkt å tiltvinge seg samleie med den 16 år gamle Rigmor Johnsen ved å ta kvelertak på henne og/eller dunke hodet kraftig mot kanten av det nederste trappetrinn samt rive i stykker hennes underbenklær,

II straffelovens § 233, 1. og 2. ledd, for å ha forvoldt en annens død idet drapet er forøvd for lette eller skjule en annen forbrytelse eller unndra seg straffen for en sådan, og/eller under særdeles skjerpene omstendigheter,

ved til tid og sted som under tiltalens I nevnt, å ha forvoldt den 16 år gamle Rigmor Johnsens død ved å kvele henne med hendene og/eller dunke hodet kraftig mot kanten av det nederste trappetrinn idet han forøvde drapet for å lette, skjule eller unndra seg straffen for den under tiltalens post I nevnte forbrytelse.

III straffelovens § 148, jfr. § 62,

for å ha voldt ildebrann hvorved tap av menneskeliv lett kunne forårsakes,

ved natt til lørdag 7. desember 1957 å ha voldt ildebrann i kjelleren til Skippergt. 6 B, Oslo, ved å samle sammen en stabel rusk, papirsekker, bølgepapp, et tørt juletre og gamle trematerialer og tenne på med fyrstikker hvorved tap av menneskeliv lett kunne vært forårsaket, hvis ikke brannen var blitt oppdaget i tide.

Tiltalebeslutningen er gjengitt slik den lød etter rettelsener av aktor under hovedforhandlingen, med hjemmel i straffeprosessloven av 1887 § 291.

Eidsivating lagmannsrett avsa dom 16. juni 1958, etter at lagretten hadde svart ja på spørsmålet om Torgersen var skyldig etter tiltalen. Domsslutningen lød:

"Fredrik Fasting Torgersen dømmes for forbrytelser mot straffelovens § 192, første og tredje ledd, jfr. annet ledd, jfr. § 49, og fjerde ledd, jfr. § 61, § 233, første og annet ledd og § 148, første ledd, alt sammenholdt med § 62, til fengsel på livstid.

I tilfelle av løslatelse blir han å undergi sikringsforholdsregler i samsvar med straffelovens § 39 nr. 1 a) – f) så lenge det finnes påkrevet, dog ikke ut over 10 – ti – år uten rettens samtykke.

Saksomkostninger ilegges ikke."

Torgersen anket dommen til Høyesterett. Anken gjaldt saksbehandlingen, straffeutmålingen og sikringsavgjørelsen. Ved Høyesteretts kjennelse 1. november 1958 ble anken forkastet, jf. Rt. 1958 side 1101.

B Begjæringen om gjenåpning¹

Saken begjæres herved gjenåpnet. De hjemler som påberopes er straffeprosessloven § 391 nr. 3 og § 392, annet ledd.

Etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 skal krav om gjenåpning til gunst for domfelte tas til følge:

"når det opplyses en ny omstendighet eller fremskaffes et nytt bevis som synes egnet til å føre til frifinnelse ... eller en vesentlig mildere rettsfølge."

I henhold til straffeprosessloven § 392, annet ledd har domfelte krav på gjenåpning

"når særlige forhold gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, og tungtveiende hensyn tilsier at spørsmålet om siktedes skyld blir prøvet på ny."

Denne hjemmelen gjelder vilkårene for gjenåpning av avgjørelser som ble rettskraftige før 1. januar 1980, herunder Torgersen-saken. Etter denne dato er vilkårene forandret, ved at "meget tvilsomt" er blitt endret til "tvilsomt".

Som kjent har Torgersen tidligere begjært gjenopptagelse ved flere anledninger:

- Første gang Torgersen begjærte gjenopptakelse var i forbindelse med anken til Høyesterett. Sakens aktor, statsadvokat L.J. Dorenfeldt kommenterte begjæringen 17. desember 1958. Et drøyt halvt år senere – i juni 1959 - anmodet Torgersen om at behandlingen av gjenopptakelsessaken skulle utstå. Lagmann Kristian Lunde hadde allerede skrevet ferdig et utkast til et begrunnet avslag, som han – alene - hadde undertegnet og datert 5. juli 1959. (Se saksnr 54/1958)
- 22. mars 1973 begjærte Torgersen gjenopptakelse på ny. Denne begjæringen ble avslått av Eidsivating lagmannsrett 27. juni 1975. Kjæremål over lagmannsrettens

¹ Vi har brukt begrepet gjenopptakelse om begjæringer som var sendt før straffeprosessloven skiftet terminologi i 2005. Deretter er gjenåpning brukt.

beslutning ble forkastet ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 31. mai 1976.

- 17. november 1997 fremmet Torgersen på ny begjæring om gjenopptakelse. Denne ble avslått av Borgarting lagmannsrett 18. august 2000. Kjæremål over lagmannsrettens kjennelse ble forkastet ved Høyesterett kjæremålsutvalg kjennelse av 28. november 2001, jf. Rt. 2001 s. 1521.
- Torgersen begjærte saken gjenopptatt for Gjenopptakelseskommisjonen 25. februar 2004. Ved Gjenopptakelseskommisjonen avgjørelse av 8. desember 2006 (sak GK-2004-71) ble begjæringen ikke tatt til følge
- Ny gjenåpningsbegjæring ble fremmet 17. juli 2007. Ved Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 30. september 2010 (sak GK-2008-124) ble begjæringen ikke tatt til følge.

Vi kommer tilbake til den nærmere begrunnelse for nærværende nye gjenåpningsbegjæring og særlig hvorfor vilkårene for gjenåpning i henhold til straffeprosessloven § 391 nr 3 og 392, 2. ledd er tilfredsstillt.

C Torgersen-sakens særpreg

Torgersen-saken er unik i norsk strafferett. Det har vært en konstant uenighet og kritikk av domfellelsen siden 1958 – m.a.o. i snart 57 år. Det har vært et engasjement blant kritikerne som med sikkerhet savner sidestykke. En rekke personer innenfor forskjellige fagmiljøer har engasjert seg meget sterkt, og har med styrke argumentert for at bevisene som felte Torgersen i 1958, ikke er holdbare, og at vilkårene for gjenåpning er til stede.

Fra de siste årene er det særlig grunn til å trekke frem Erling Moss og Camilla Juell Eides bok, *...aldri mer slippes løs...*, som ble gitt ut på Pax i 1999.

Professor Ståle Eskelands utredning *Bevisene i Torgersen-saken* (2005), sto sentralt i forbindelse med begjæringen om gjenåpning som ble avgjort i 2006. Nevnes må også Eskelands notat *Gjenopptakelseskommisjonenes sviktende grunnlag for å avslå krav om gjenopptakelse* (2008), advokat Jan Tennøes bok *Torgersen-saken. Juks satt i system* (SpreDet forlag 2013), samt en omfattende analyse av tidligere førstelagmann i Borgarting lagmannsrett Nils Erik Lie, med tittelen *Torgersensaken – en analyse*. (4. utgave datert 25. november 2014). Nils Erik Lies grundige analyse er av stor viktighet. Den vedlegges som **bilag 1** til nærværende begjæring. Det vil bli redegjort for hvilke deler av analysen som skal inngå som en del av denne begjæringen.

Endelig foreligger det et foreløpig upublisert bokmanus fra forsker dr. scient. Jon Ingulf Medbø *Justismordet på Fredrik Fasting Torgersen. Et kritisk blikk på rettssystemet i Norge* (manuskript 2014).

Det er ingen tvil om at det siden 1958 har fremkommet en rekke nye bevis i saken. Domstolene og Gjenopptakelseskommisjonen har imidlertid hittil konkludert med at disse

ikke har vært av en slik karakter at vilkårene for gjenopptakelse/gjenåpning har vært oppfylt.

Det er et påfallende trekk ved Torgersen-sakens historie at flere av de utenforstående personer som satte seg godt inn i bevisituasjonen i 1958 - og senere konkluderte med at den fellende dommen ikke er holdbar – har engasjert seg i en årrekke for å få saken gjenopptatt. Dette gjelder også personer som på forhånd trodde at dommen fra 1958 var riktig. Noen eksempler på dette finner man i *Festskrift til Fredrik Fasting Torgersen* som ble lansert 1. oktober 2014 på Torgersens 80-års dag. Vi viser særlig til artiklene:

- Tidligere førstelagmann i Borgarting lagmannsrett Nils Erik Lie: "Endring av en overbevisning"
- Professor dr. med. Trond Eskeland: "Om å tape sin barnetro"
- H.r. advokat Gunnar Nerdrum: "Rettsystemets iboende treghet – Torgersen og Dreyfus"
- Forfatter Thorvald Steen: "Justismordets anatomi. Et lærestykke i tro og benektelse"
- Forfatter André Bjerke: "Mordet i Skippergaten". Kriminalfortelling av Michael Grundt Spang (efter idé av L.J. Dorenfeldt) og
- "Et brev til Justisministeren".

Festskriftet vedlegges som **bilag 2**.

D Bakgrunn for engasjementet av prosessfullmektigene

I slutten av mai 2014 ble Cato Schiøtz anmodet om han ville vurdere hvorvidt det var grunnlag for å sende inn en ny gjenåpningsbegjæring og eventuelt representere Torgersen i denne forbindelse.

Bakgrunnen for forespørselen til Schiøtz var at han – delvis sammen med høyesterettsadvokat Ole Jakob Bae – på 1990-tallet hadde vært ansvarlig for tre gjenopptakelsesbegjæringer som alle medførte gjenopptakelse og senere frifinnelse – jf. Liland-saken, Rt. 1994 s. 1149, den såkalte bumerangsaken Rt. 1998 s. 11, og den såkalte colombianer-saken Rt. 1999 s. 554. Schiøtz har vært medlem og formann i flere år i Advokatforeningens rettssikkerhetsutvalg og har en omfattende prosedyrerfaring med ca 40 saker for Høyesterett. Etter et par måneders betenkningstid og studier av sakens viktigste dokumenter, herunder Gjenopptakelseskommisjonens avslag i 2006 og 2010, konkluderte Schiøtz med at det forelå tungtveiende grunner for å påta seg oppdraget med sikte på å få Torgersen-saken gjenopptatt.

Schiøtz forespurte deretter h.r. advokat Pål W. Lorentzen om også han ville bistå Torgersen. Bakgrunnen for dette var at Schiøtz ønsket å kvalitetssikre arbeidet med denne spesielle saken gjennom et nært samarbeid med en uavhengig, erfaren og respektert kollega. Lorentzen har også vært både medlem av Advokatforeningens Rettssikkerhetsutvalg og formann i flere år. I tillegg har Lorentzen vært formann i Advokatforeningen. Også han har en svært omfattende prosedyrepraksis. Lorentzen

aksepterte forespørselen, og nærværende begjæring fremmes således i fellesskap av advokatene Cato Schiøtz og Pål W. Lorentzen.

Vi forutså at arbeidet med denne gjenåpningsbegjæringen ville bli svært omfattende og fikk derfor samtykke fra våre respektive firmaer, Schjødt og Thommessen, til å arbeide vederlagsfritt og til å bruke de nødvendige ressurser som var nødvendige for en grundig og forsvarlig gjennomgang av alle vesentlige sider ved saken.

I forbindelse med vårt arbeid har vi trukket store vekslers på tidligere førstelagmann i Borgarting lagmannsrett, Nils Erik Lie. Lie har – i egenskap av en erfaren tidligere dommer – blitt anmodet om å gå gjennom de tekniske bevis med særlig henblikk på å vurdere hvor sterkt de står i dag. Bakgrunnen for at Lie ble valgt er også at han tidligere har arbeidet med Torgersen-saken og blant annet utgitt den ovenfor nevnte utredningen, *Torgersen-saken – en analyse*.

Også denne analysen vil vi trekke betydelige vekslers på i fortsettelsen.

Lie har i denne forbindelse utarbeidet blant annet fem omfattende notater, herunder blant annet om de tre viktigste tekniske bevis. Notatene følger vedlagt begjæringen, jf. nedenfor. I selve begjæringen er det inntatt et sammendrag av Lies notater.

E Begjæringens hoveddisposisjon

Vi har valgt å følge en annen disposisjon enn ved tidligere begjæringer.

Vi vil først behandle de taktiske bevis (vitneforklaringer og Torgersens egen forklaring) før vi behandler de tekniske bevis. Dette er gjort primært av pedagogiske grunner.

Som nevnt ovenfor, skrev daværende statsadvokat Dorenfeldt 17. desember 1958 en lengre uttalelse hvor han gjennomgikk bevisene i Torgersen-saken. I denne finner man – etter at Dorenfeldt har knyttet noen kommentarer til Torgersens gjenåpningsbegjæring – en nærmere gjennomgang av de taktiske bevis og deretter de tekniske bevis. Vi er enige i at dette er en fornuftig rekkefølge og har brukt den samme rekkefølgen i nærværende begjæring. Det er også naturlig at man tar utgangspunkt i Torgersens egen forklaring og vitnebevis før man ser på det som Dorenfeldt kaller de "tause vitner" (de tekniske bevis).

En tilleggsbegrunnelse for å begynne med de taktiske bevis er at man også da får en nødvendig innføring i sakens faktiske bakgrunn.

Disposisjonen følger for øvrig følgende hovedmønster:

Nærværende del 1 er en oversikt over en del grunnleggende problemstillinger som gjenopptakelsessaker generelt og Torgersen-saken spesielt reiser.

I del 2 gjennomgås de taktiske bevis, dvs. parts- og vitneforklaringene. Her analyseres Torgersens bevegelsesmønster drapsnatten 6. – 7. desember 1958, slik påtalemyndigheten

ser det, og som den fellende dommen bygger på. Denne teorien vurderes opp mot Torgersens forklaring om hva han foretok seg drapsnatten.

Analysen følger en kronologisk disposisjon. Konklusjonen på denne delen er at det er svært lite som tilsier at Torgersen var gjerningsmannen, og at det taktiske bevismaterialet sett under ett tvert imot gir meget klare holdepunkter for Torgersens uskyld.

I del 3 gjennomgår vi de tekniske bevis, først og fremst det såkalte tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset. Disse var helt sentrale i 1958, og konklusjonen om at de knyttet Torgersen til drapet ble fremsatt med stor skråsikkerhet. Spørsmålet er om disse bevisene i dag har en slik beviskraft av de *overstyrer* den ovenfor nevnte konklusjon fra del 2, slik at man ut fra en totalvurdering av de samlede bevis må konkludere med at vilkårene for gjenåpning likevel ikke er til stede. Det blir påvist at en slik konklusjon er det ikke grunnlag for.

I både del 2 og del 3 deles behandlingen av Torgersens angivelige bevegelsesmønster drapsnatten i kronologisk rekkefølge.

Vi vurderer først spørsmålet om Torgersen var i Skippergaten 6 b på *tidspunktet for drapet*.

Deretter drøfter vi spørsmålet om Torgersen *vendte tilbake* til åstedet i forbindelse med brannstiftelsen, herunder holdbarheten av påtalemyndighetens teori om at han i mellomtiden *hadde reist hjem med det formål å hente fyrstikker*.

I del 4 behandler vi spørsmålet om det foreligger mangler ved etterforskningen og forhold under hovedforhandlingen og som er kritikkverdige.

I tillegg behandler vi et spesielt kritikkverdig forhold i forbindelse med Torgersens soning.

I del 5 gjennomgår vi tolkningen av straffeprosessloven § 391 nr. 3 og 392, annet ledd, og drøfter om lovens vilkår for gjenåpning er til stede. Vår konklusjon er klar: Vilråene for gjenåpning etter *begge* disse bestemmelsene er tilfredsstilte.

I den avsluttende del 6 knytter vi noen bemerkninger til den videre saksbehandlingen for Gjenopptakelseskommisjonen.

F. To grunnleggende forutsetninger for domfellelse

Det er to grunnleggende spørsmål som må besvares før man nærmere diskuterer Torgersens tilstedeværelse på åstedet ved de to anledninger påtalemyndigheten mener at han var der.

I tidligere begjæringer har det vært anført at både tidspunktet for drapet og tidspunktet for brannstiftelsen fant sted på et senere tidspunkt enn det dommen fra 1958 er basert på. Det sier seg selv at hvis drapstidspunktet og brannstiftelsestidspunktet blir forskjøvet f.eks. en time, kan Torgersen utelukkes som gjerningsmann.

Vi har i nærværende begjæring ikke gått nærmere inn på disse to grunnleggende forutsetninger. Vi skal eventuelt få komme tilbake til dette i et senere innlegg.

Vi har imidlertid funnet det riktig allerede innledningsvis å minne om at det tidligere har vært reist tvil om disse forutsetninger. Gjenopptakelseskommisjonen har som kjent et eget ansvar for å utrede sakens faktum. Vi reiser på denne bakgrunn – i første omgang – spørsmål om ikke disse to tidspunktene bør gjøres til gjenstand for en særskilt utredning fra kommisjonens side.

II SAKENS SENTRALE PUNKTER I DAG

A. Innledning

Vi skal innledningsvis oppsummere status i Torgersen-saken slik den fremstår i dag. I denne forbindelse skal vi gi et kort sammendrag av hovedbevisene og kommentere lovanvendelsen og sammenholde dette med situasjonen på domstidspunktet i 1958 og i 2006 og 2010, da Gjenopptakelseskommisjonen traff sine to vedtak.

Vi vil understreke at siden det siste vedtaket i 2010 er det blitt utarbeidet flere nye viktige analyser, og innhentet ytterligere nye bevis, som vi kommer tilbake til.

B. De tekniske bevisene

Som kjent er det tre tekniske bevis som i alle år har stått særlig sentralt i saken, det såkalte tannbittbeviset, barnålbeviset og avføringsbeviset.

Disse tre bevisene – som blir behandlet nedenfor i del 3 – ble i 1958 ansett som spesielt sterke bevis, som de sakkyndige med tilnærmet 100 % sikkerhet mente knyttet Torgersen til drapet på Rigmor Johnsen. Disse bevis står nå i en totalt annen stilling: I dag bør det ikke herske fornuftig tvil om at ingen av dem har nevneverdig bevisverdi. I dette innledende avsnittet skal vi helt kort bare peke på noen hovedpunkter:

1. Tannbittbeviset

Dette beviset er vurdert – og må vurderes – ut fra flere fagområder for sakkyndighet. Dette gjelder nærmere bestemt sakkyndighet innenfor rettsodontologi, anatomi og fysiologi, jfr. nedenfor.

- a. Vi kan i dag konstatere at de *rettsodontologiske* sakkyndige er sterkt uenige. Et *flertall* konkluderer med at tannbittbeviset ikke bare er *uegnet* som bevis mot Torgersen – flere sakkyndige mener også at tannbittbeviset langt på vei er *uforenlig* med at Torgersen drepte Rigmor Johnsen.

Det avgjørende er at vi i dagens situasjon – på grunnlag av nye sakkyndige uttalelser etter 1958 – kan konkludere med at de *likheter* det er mellom bittet i avdødes bryst og Torgersens tenner er langt mindre enn det man opprinnelig gjorde: Likheten er ikke på noen måte *ekskluderende* i forhold til andre personer.

Enda viktigere er det imidlertid at det er *seks uoverensstemmelser* mellom bittet og Torgersens tenner som gjør det *lite sannsynlig* at Torgersen kan være drapsmannen. Dette er årsaken til at de av de sakkyndige – som ikke er foreslått av påtalemyndigheten - mener at det i kvalifisert grad har formodningen mot seg at Torgersen er gjerningsmannen.

Fra enkelte sakkyndige har disse uoverensstemmelsene blitt forsøkt bortforklart. Nye analyser og nye sakkyndige uttalelser viser imidlertid at disse bortforklaringene i dag ikke er holdbare.

Gjenopptakelseskommisjonens vurdering av disse seks ulikhetene er både mangelfull og uriktig.

- b. Bittbeviset er også vurdert av andre sakkyndige i tillegg til rettsodontologene. To *anatomer* har avgitt sakkyndige erklæringer og vurdert tannbittbeviset ut fra sitt faglige ståsted: På anatomisk hold er det enighet om at tannbittbeviset i dag fremstår ikke bare som uten bevisverdi, men at man må konkludere med at *Torgersen sannsynligvis ikke er gjerningsmann*.
- c. Det er – i forbindelse med nærværende nye gjenåpningsbegjæring - innhentet en ny sakkyndig uttalelse fra dr. scient. Jon Medbø, som representerer en tredje form for sakkyndighet. Medbø er fysiolog. Medbø konkluderer med at Torgersen med stor sannsynlighet *ikke* kan være skyldig.

Vurderer man således de tre forskjellige kategorier av sakkyndig ekspertise *samlet*, jfr. punktene a-c ovenfor, er det klart at tannbittbeviset i dag ikke lenger kan ha noen beviskraft. I dag er tannbeviset et bevis i Torgersens "favør" – i verste fall for Torgersen er beviset nullstilt og uten verdi.

2. Barnålbrevet

I 1958 la de sakkyndige til grunn at det var nærmest ekskluderende identitet mellom de barnålene som ble funnet på et visstent juletre i kjelleren på åstedet og barnåler som ble funnet i Torgersens dress: For det første fantes ikke slike barnåler som man fant i dressen og på åstedet, andre steder. For det annet var at det var så stor likhet mellom dressnålene og åstedets nåler at man – uansett hvor sjeldne de var – måtte anta at treet på åstedet var modertreet til dressnålene. Sakens aktor, statsadvokat Dorenfeldt, la i sin prosedyre til grunn at sjansene for at barnålene kunne komme fra andre steder, var én til én milliard.

Også her foreligger det en rekke senere sakkyndige uttalelser, som alle har det til felles at *ingen* i dag tiltrer denne konklusjonen.

I tillegg foreligger det også her en helt ny sakkyndig erklæring, som ikke er blitt fremlagt tidligere, av dr.scient. Jon Medbø.

Det er på det rene at de barnålene som ble funnet i Torgersens dress ikke på noen måte kan karakteriseres som ualminnelige: De er tvert imot representative for barnåler som vokser på steder som ikke har optimale vekstforhold, og som det kan være lett å få på seg hvis man ferdes i skogen.

I tillegg viser en nærmere analyse av *hvor* i Torgersens dress barnålene ble funnet at de neppe kan ha blitt påført ved en eventuell flytting av Rigmor Johnsen etter oppbygging av bålet i kjelleren i Skippergaten 6 b. Også andre omstendigheter ved barnålbeviset trekker i samme retning, jf. nedenfor i del 3 C III. Vi påviser i denne forbindelse at disse barnålene kan ha sitt opphav hos den personen som Torgersen kjøpte den aktuelle dressen av noe tid før drapet på Johnsen.

Gjenopptakelseskommisjonen har i 2006 og 2010 behandlet dette spørsmålet uriktig. Barnålbeviset er i dagens situasjon et ikke-bevis.

3. Avføringsbeviset

Det har vært reist spørsmål om avføring på åstedet er identisk med avføringsrester som ble funnet på Torgersens sko m.v.

Også dette beviset ble i 1958 oppfattet som sikkert i Torgersens disfavør, dog ikke så skråsikkert som tannbittbeviset og barnålbeviset.

I nærværende begjæring fremlegger vi en ny analyse, som viser at det *ikke* er identitet mellom prøvene fra åstedet og funnene på Torgersen.

For avføringsbeviset foreligger det – for øvrig i likhet med tannbittbeviset – uttalelser fra Den rettsmedisinske kommisjon som understreker den tvilsomme bevisverdi begge disse bevis har. Disse uttalelsene fra Den rettsmedisinske kommisjon har ikke Gjenopptakelseskommisjonen i tilstrekkelig grad hensyntatt.

C. De taktiske bevis

Situasjonen med hensyn til de *tekniske* bevis er altså totalt annerledes enn i 1958. I denne situasjonen er det særlig grunn til å diskutere de *taktiske* bevis, dvs. en nærmere analyse av de foreliggende vitneforklaringene.

Under hovedforhandlingen i 1958 ble det fra møtende aktors side prosedert på at vitnebevisene "passet hånd i hanske" med de tekniske bevis, og at de *taktiske* bevis – isolert sett – var tilstrekkelig til å felle Torgersen.

Dette er kvalifisert galt.

I del 2 nedenfor går vi nøye gjennom de foreliggende vitnebevis og sammenholder dem på Torgersens forklaring. (Grunnen til at vi behandler de taktiske bevis før de tekniske bevis er – som nevnt - at de taktiske bevis gir den beste oversikten over sakens ytre faktum.) Konklusjonen er at Torgersens forklaring fremstår som vesentlig mer sannsynlig enn påtalemyndighetens drapsteori.

For første gang i Torgersen-saken presenteres de taktiske bevis i en kronologisk rekkefølge, og vi påviser:

- Påtalemyndighetens *overordnede teori* med hensyn til at Torgersen reiste tilbake til bopel i Tore Hunds vei 24 etter å ha myrdet Rigmor Johnsen for så å returnere til åstedet, er både ulogisk og usannsynlig.
- De *taktiske bevis* – sett under ett – viser at det er lite sannsynlig at Torgersen befant seg på åstedet på *brannstiftelsestidspunktet*.
- De *tekniske bevis* – sett under ett - viser videre at det er lite sannsynlig at Torgersen *returnerte* til åstedet for å anstifte en ildebrann.

Når man da vurderer disse tre forhold i sammenheng og kumulert, er konklusjonen klar: De taktiske bevis trekker klart i retning av Torgersens uskyld.

Også på dette punkt er Gjenopptakelseskommisjonens behandling summarisk og mangelfull. Kommisjonen vektlegger på sin side to meget usikre – og feilaktige – observasjoner, og unnlater å hensynta de vitnene som har meget nøyaktige og troverdige forklaringer, og som *støtter* Torgersens forklaring.

D. Lovanvendelsen

I del 5 nedenfor gjennomgår vi lovanvendelsesspørsmålene og tolker straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr 3. Vi påviser at det foreligger flere viktige lovanvendelsesfeil ved Gjenopptakelseskommisjonens tidligere vedtak.

Dette er feil som – hvis kommisjonens vedtak blir prøvd for domstolene – vil føre til opphevelse: Som kjent har domstolene kompetanse til å overprøve kommisjonens lovanvendelse.

Vi påviser at hvis man legger en korrekt forståelse av gjenåpningshjemlene til grunn, er vilkårene for gjenåpning til stede både i forhold til straffeprosesslovens § 392, annet ledd og § 391 nr. 3.

III "HVA ER NYTT?"

Når saken tidligere har vært forsøkt gjenopptatt/gjenåpnet flere ganger, vil et naturlig spørsmål være: Hva er nytt denne gang?

Er ikke Torgersen-saken – i større grad enn noen annen sak i norsk strafferett – spavendt? Er ikke alle stener snudd, alle anførsler fremsatt, analysert og vurdert – i Torgersens disfavør? Vi mener nei.

Svaret på spørsmålet "Hva er nytt?" kan besvares på to nivåer:

For det første kan man stille dette spørsmålet i relasjon til hovedforhandlingen i 1958. Det er dette som er sentralt i relasjon til § 391 nr. 3. De nye omstendigheter/bevis – som denne paragrafen refererer til – må være "nye" i relasjon til det som kom frem under hovedforhandlingen, og de må være "egnet til" frifinnelse.

At det er en rekke nye omstendigheter/bevis i forhold til situasjonen i 1958, er det ingen uenighet om. Man kan være uenige om hvor mange og hvilken vekt disse bevisene har, men det foreligger utvilsomt en rekke nye omstendigheter/bevis. Dette gjelder både de taktiske bevis, men også – og i særlig grad – de tekniske bevis.

Den andre siden av spørsmålet "Hva er nytt?" refererer seg til Gjenopptakelseskommisjonens tidligere behandlinger.

Spørsmålet "Hva er nytt?" er imidlertid her en ufullstendig problemstilling. Et viktig punkt i forhold til tidligere vedtak er ikke om det i dag foreligger nye bevis i forhold til disse vedtak, men om de tidligere vedtak *er beheftet med feil*. Hvis *det* er tilfellet, spiller det ingen rolle om anførslene har vært fremsatt og behandlet tidligere.

I del 2 - 5 skal vi gå nøye gjennom de tidligere vedtak, særlig 2006-vedtaket – som 2010-vedtaket viser til og bygger på – og påvise hvilke lovanvendelsesfeil og faktiske feil som er gjort.

Vi kommer selvsagt tilbake til detaljene, men vi vil her innledningsvis peke på flere viktige forhold:

1. For det første peker vi på at det skal legges en annen *lovanvendelse* til grunn for vurderingen enn det Gjenopptakelseskommisjonen har gjort i sine to vedtak. Disse vedtakene er således basert på en delvis uriktig lovforståelse. Gjenopptakelseskommisjonen skiller for eksempel ikke klart nok mellom de to vilkårene i § 391 nr. 3: Kravet til nye omstendigheter/bevis på den ene side og tilleggsvilkåret "egnet til frifinnelse" på den andre siden. Begge vilkår må være oppfylt, og de *må vurderes hver for seg*. Gjenopptakelseskommisjonen foretar heller ingen konkret "egnet til"-vurdering, som forutsetter en *kumulativ* vurdering av både nye og gamle bevis (dvs. bevissituasjonen slik den forelå i 1958).

Den samme feilen gjør seg gjeldende i forholdet til § 392, annet ledd. Gjenopptakelseskommissjonen foretar heller ikke her en kumulativ vurdering av kriteriet "meget tvilsomt", hvor man hensyntar den totale bevissituasjon slik den fremstår i dag.

2. Bevisbyrdereglene er en del av lovanvendelsen. Anvender man bevisbyrdereglene uriktig, foreligger det således feil lovanvendelse.

Som det fremgår av fortsettelsen, kan spørsmålet om Torgersen var gjerningsmann – som nevnt ovenfor – deles i tre bevistemaer:

- a. Var Torgersen på åstedet på drapstidspunktet?
- b. Er påtalemyndighetens overordnede teori med hensyn til at Torgersen vendte tilbake til bopel for å hente fyrstikker for deretter å returnere til Skippergaten 6 b riktig?
- c. Returnerte Torgersen til åstedet for å stifte en mordbrann?

Påtalemyndighetens teori må vurderes opp mot Torgersens egen erklæring om hva han foretok seg drapsnatten.

Gjenopptakelseskommissjonen har bygget på en uriktig tilnærming til bevisspørsmålene og bevisbyrdeproblematikken.

3. Med hensyn til fakta vil vi peke på:
 - a. På flere punkter er det tale om helt *nye* faktiske omstendigheter/faktiske bevis.
 - b. I tillegg har vi i nærværende begjæring påpekt at Gjenopptakelseskommissjonen har lagt et *uriktig faktum* til grunn. Dette må selvsagt korrigeres.
 - c. Videre er det viktig å *supplere* med de deler av faktum, som er påberopt, men som Gjenopptakelseskommissjonen ikke har behandlet.

4. I nærværende begjæring er det også en *ny helhetsdrøftelse* av de taktiske bevis. Med helhetsdrøftelse mener vi en sammenhengende kronologisk analyse av spørsmålet om de taktiske og tekniske bevis underbygger påtalemyndighetens drapsteori, eller om helhetsanalysen underbygger Torgersens forklaring.

Vi har i denne begjæringen fulgt en helt annen disposisjon enn i tidligere begjæringer, som vi mener legger forholdene bedre til rette for en korrekt *helhetsanalyse* sammenlignet med tidligere begjæringer. Gjenopptakelseskommissjonen foretar ingen slik helhetsdrøftelse, og følger også en disposisjon som gjør en slik helhetsdrøftelse vanskelig: Sammenhenger blir tilslørt, og innbyrdes uoverensstemmelser og manglende logikk blir vanskelige å avdekke.

5. Tidligere vedtak av Gjenopptakelseskommisjonen har en begrenset verdi hvis de er basert på en *mangelfull saksbehandling*. Kommisjonen har en særlig plikt til å utrede og analysere de forskjellige omstendigheter/bevis. Det vil bli påvist at flere vesentlige momenter ved bevisene ikke ble tilstrekkelig beskrevet og analysert i drøftelsen.

Hvis man utelukkende retter opp de faktiske feil som er gjort i de tidligere vedtak, inkluderer de momenter som ikke er behandlet og legger den riktige lovanvendelse til grunn, vil vilkårene for gjenåpning bare av *denne* grunn være tilstede. Til overmål har vi i tillegg en rekke nye bevis og omstendigheter som gjør det *ytterligere* klart at betingelsene for gjenåpning er tilfredsstillt.

IV SAKENS KJERNE

A. Drapet

Bakgrunnen for dommen mot Torgersen er følgende:

Rigmor Johnsen møtte sin venn, Svein Erik Johansen fredag 6. desember om kvelden. De gikk på restaurant sammen og drakk øl. Klokken 22.40 skilte de lag på Jernbanetorget. Johansen tok Oppsal-trikken hjem, Rigmor Johnsen gikk hjemover mot Skippergaten 6 b, hvor hun bodde sammen med faren og en rekke andre familiemedlemmer i 3. etasje.

På veien stanset hun utenfor pøseboden til Esther Olsson i Dronningens gate 25, som lå ca 20 meter fra krysset Karl Johans gate/Dronningens gate, i retning Skippergaten 6 b.

Mens Rigmor Johnsen sto ved kiosken, kom en mann bort til henne og snakket til henne. Vedkommende snakket også til Esther Olsson.

Rigmor Johnsen beklaget seg til Esther Olsson over at mannen hadde fulgt etter henne, og Esther Olsson ba vedkommende om at han skulle la Rigmor Johnsen være i fred. Rigmor kjøpte to epler i en pose. De to – Rigmor Johnsen og den ukjente mannen – forlot deretter kiosken og gikk bortover Dronningens gate, ned Rådhusgaten og mot Skippergaten 6 b.

På vei til bopel ble Rigmor Johnsen og mannen observert av flere vitner. Inne i gangen, ved trappen som ledet til 2. og 3. etasje i Skippergaten 6 b, ble de observert av Olga Eriksen som bodde i samme gård. Klokken var da ca 23.00. Dette var siste gang noen vitner observerte Rigmor Johansen i live.

Det ble meldt om brann i kjelleren i Skippergaten 6 b kl. 01.27, og brannvesenet ankom tre minutter senere. Da man åpnet trelemmene i den indre gårdsplassen som ledet ned til kjelleren, kunne man konstatere at det ulmet i gamle trematerialer og et gammelt juletre og en madrass. Delvis under disse materialene lå Rigmor Johnsen – død.

Disse ytre fakta er uomtvistede.

B. Påtalemyndighetens drapsteori

Ifølge politiets drapsteori gikk Torgersen denne kvelden noe før kl. 22.30 fra kafe Hjerterom i Pilestredet 31 ned til Grand og videre nedover Karl Johan til han møtte Rigmor Johnsen – som han ikke kjente. Deretter skal Torgersen ha fulgt etter Rigmor Johnsen til Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25, og gikk sammen med henne videre mot Skippergaten 6 b.

Vi vedlegger som **bilag 3** et kart over Oslo sentrum som viser påtalemyndighetens teori med hensyn til Torgersens bevegelser drapsnatten. Også Torgersens egen forklaring med hensyn til hvor han gikk er tegnet inn.

Litt etter kl. 23.00 skal Torgersen ha drept Rigmor Johnsen på en liten trappeavsats som ledet fra gangen ut til den indre gårdsplassen. Deretter skal Torgersen ha båret liket ut på gårdsplassen, åpnet de to lemmene ned til kjelleren og plassert liket der.

Vi vedlegger som **bilag 4** en plantegning over Skippergaten 6 b, som viser både drapssted og stedet hvor Rigmor Johansen ble funnet.

Torgersen skal deretter ha bygget opp et slags bål rundt liket av Rigmor Johnsen med materialer han fant i kjelleren, deriblant et gammelt juletre. Han oppdaget angivelig at han ikke hadde fyrstikker, og bestemte seg for å hente fyrstikker hjemme i Tore Hunds vei 24 på Lille Tøyen. Han begynte derfor tilbaketuren mot bopel. Han gikk først til drosjeholdeplassen på Youngstorget. Her skal han ha tatt en drosje, som kjørte ham hjem til Lille Tøyen, hvor han ankom ca kl. 24.00.

Hjemme i Tore Hunds vei byttet han klær og sko og spilte musikk på rommet sitt i annen etasje. Etter en halv time (ca kl. 00.30) skal han ha dratt tilbake til Skippergaten 6 b på nevøens guttesykkel for å tenne på bålet. Han parkerte sykkelen bak døren til Skippergaten 9 – som lå vis-a-vis nr. 6 b – gikk deretter over gaten, inn i Skippergaten 6 b, gjennom gangen og over gårdsplassen. Her åpnet han kjellerlemmene, gikk ned i kjelleren og tente på bålet. Deretter gikk han ut samme vei, lukket lemmene, hentet sykkelen i nr. 9 og begynte å sykle hjemover. Da Torgersen kom til Østbanestasjonen, ble han pågrepet ca kl. 00.58, mistenkt for sykkeltveri. Han ble senere på natten – etter at liket av Rigmor Johnsen ble oppdaget – mistenkt for drapet og ble senere siktet, tiltalt og dømt.

C. Torgersens forklaring

Torgersen har siden pågripelsen forklart at han aldri har vært i Skippergaten 6 b – langt mindre myrdet Rigmor Johnsen.

Om kvelden fredag 6. desember ca. kl. 22.30 gikk han fra kafe Hjerterom i Pilestredet 31 og gikk gjennom sentrum på vei hjem til Tore Hunds vei 24 på Lille Tøyen. Han passerte Grand hotell – så langt er det enighet om faktum.

Torgersen forklarer videre at han etter å ha vært en tur inne på Grand Hotel for å se etter kjente, gikk direkte hjemover mot Lille Tøyen, og at han ikke på noe tidspunkt var så langt

nede i Karl Johans gate som krysset med Dronningens gate. Han tok derimot korteste vei hjem, over Stortorget og Torggaten. Da han passerte Sentrum kino traff han en kvinne som han kjente litt fra før. Ifølge Torgersen het hun Gerd. Etternavnet kjente han ikke. Hun ble med ham hjem til Tore Hunds vei 24, hvor Torgersen bodde sammen med sin mor og to brødre. De kom dit ca kl. 23.30 eller noe før. De to var på Torgersens rom frem til ca kl. 00.30, der de spilte grammofonmusikk.

Hjemme skiftet Torgersen klær og sko. Deretter lånte han sin nevøs guttesykkel, og syklet sammen med Gerd tilbake til sentrum med Gerd bak på sykkelen, til Akersgaten ved Stortinget. Der skiltes de, og Torgersen fortsatte den naturlige hjemvei ned Prinsens gate mot Østbanestasjonen. I Havnegata utenfor Østbanestasjonen ble han stoppet av politiet. Han ble da pågrepet mistenkt for sykkeltyveri og for å ha syklet uten lykt. Detaljene i Torgersens rute til bopel og tilbake til sentrum – som nevnt ovenfor – er markert på kartutdraget i bilag 3.

Vi skal i del 2 nedenfor nøye gjennomgå de taktiske bevis (vitneforklaringene) som påtalemyndigheten støttet sin teori på. Det vil bli påvist at denne teorien ikke kan forankres i de vitneforklaringer og de øvrige taktiske bevis som ble presentert under hovedforhandlingen i 1958.

Under hovedforhandlingen sto – som nevnt ovenfor – de tre tekniske bevis helt sentralt, og de sakkyndige vitner konkluderte – som nevnt ovenfor – med en stor grad av skråsikkerhet at disse bevisene knyttet Torgersen til drapet. Som det vil fremgå av del 3 nedenfor, kan det i dag konstateres at disse bevis er sterkt svekket og ikke holder.

Situasjonen er – kort og godt – følgende:

1. Hadde man hatt dagens bevissituasjon under hovedforhandlingen i 1958, ville påtalemyndighetens bevisbyrde ikke vært oppfylt. Torgersen skulle vært frifunnet.
2. I tillegg kan vi i dag konstatere at vilkårene for gjenåpning er til stede, jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3 og 392, annet ledd.

For å ta stilling til gjenåpningsspørsmålet må man foreta en nærmere analyse av 1958-dommen, og det er derfor naturlig å begynne den videre drøftelse med denne analysen.

V EN NÆRMERE ANALYSE AV 1958-DOMMEN

En analyse av hvilke bevis 1958-dommen bygger på, er et nødvendig grunnlag for *hva* nærværende begjæring skal vurderes opp mot.

Dommen fra 1958 er derfor utgangspunktet for drøftelsen av begge vilkår for gjenåpning i henhold til straffeprosessloven § 391 nr. 3 og § 392, annet ledd.

På bakgrunn av materialet fra 1958 kan vi gjøre oss opp en oppfatning av hvilken *vekt* de enkelte elementer i bevisstilbudet den gang hadde for domfellelsen.

Det er et generelt problem ved lagrettesaker at man ikke kan ha noen absolutt sikkerhet med hensyn til hva som var utslagsgivende for lagrettens avgjørelse av skyldspørsmålet. Lagretten gir som kjent ikke noen begrunnelse for sitt resultat, og det foreligger heller ingen notoritet i form av opptak av forklaringene fra tiltalte eller fra vitner. Det samme gjelder innledningsforedrag og prosedyre – heller ikke her har man noen referater. Men dette gjelder som sagt *generelt*.

Torgersen-saken er imidlertid spesiell på dette punkt om man sammenligner med andre gjenåpningssaker. Dette skyldes at vi med en uvanlig høy grad av sikkerhet kan rekonstruere hva som skjedde under hovedforhandlingen i 1958, og hva som nødvendigvis må ha vært utslagsgivende for domfellelsen.

1. For det første har man svært grundige *avisreferater* fra alle de sentrale riksavisene. I Nils Erik Lies analyse av november 2014 (bilag 1) gis det på side 23 - 36 jf. også side 20, en inngående redegjørelse for den løpende pressedekning.

Vi kommer tilbake til denne pressedekningen i forbindelse med gjennomgangen av de enkelte taktiske og tekniske bevis nedenfor i del 2 og 3.

2. Dernest har vi omfattende og grundige *politiforklaringer og forklaringer fra den rettslige forundersøkelse*. De aller fleste sentrale vitner som forklarte seg under hovedforhandlingen, har også gitt grundige forklaringer for politiet. De har også forklart seg under den rettslige forundersøkelsen. Det er ingen holdepunkter for at noen av dem har forklart seg vesentlig annerledes under hovedforhandlingen. Vi minner for i denne forbindelse om at Høyesterett ved flere anledninger har gjenåpnet saker på grunnlag av en analyse av politiforklaringer – se for eksempel Rt. 1999 side 554.
3. I tillegg har man noe unikt i Torgersen-saken. Som nevnt ovenfor, skrev Dorenfeldt *en uttalelse 17. desember 1958* foranlediget av Torgersens første begjæring om gjenoptakelse. Motivet var bl.a. hensynet til at en eventuell etterfølgende prøvning skulle skje på bakgrunn av "en bred, samlet fremstilling av det bevismaterialet som lagretten bygget sin avgjørelse på", som Dorenfeldt skrev – se side 1 i redegjørelsen.

Dorenfeldt går nøye gjennom bevisene i sakene, og fremhever hvilke som var de sentrale for fellelsen av Torgersen. Det fremgår med all tydelighet at det særlig var de tekniske bevis som var utslagsgivende.

I sitt utkast til kjennelse datert 5. juli 1959 (jf. ovenfor under punkt I B) har lagmannsrettens administrator, lagmann Kristian Lunde, uttalt at statsadvokat Dorenfeldts redegjørelse "på alle vesentlige punkter gir et korrekt og objektivt bilde av saken, slik den ble rullet opp under hovedforhandlingen i lagmannsretten".

4. Vi kjenner også innholdet og konklusjonen i uttalelsene fra de oppnevnte *sakkyndige* i 1958, og kan ut fra avisreferatene konstatere at de til dels uttalte seg med enda større sikkerhet under hovedforhandlingen. Vi *vet* hvilken skråsikkerhet som var forbundet med samtlige av de tre sentrale tekniske bevisene, tannbittbeviset, barnålbeviset og avføringsbeviset. Disse tre bevisene fremsto i 1958 som helt avgjørende og har – som nevnt - utvilsomt blitt tillagt utslagsgivende betydning.

På bakgrunn av den dokumentasjon som er nevnt ovenfor under 1-4, kan vi med sikkerhet konstatere at følgende bevis var sentrale under hovedforhandlingen i lagmannsretten:

- a. Uttalelsene fra de sakkyndige om de tre sentrale tekniske bevisene var helt avgjørende – det kan det ikke være noen fornuftig tvil om.
- b. Det ble under hovedforhandlingen redegjort for to "tidsoversikter" fra påtalemyndighetens side. De var et resultat av at politiet hadde gått opp/syklet de aktuelle rutene som Torgersen og enkelte av vitnene ifølge påtalemyndigheten hadde fulgt. Dorenfeldt understreket bevisverdien av begge tidsoversiktene i sin redegjørelse fra 17. desember 1958 – og det er ingen grunn til å anta at ikke lagretten på dette punkt fulgte Dorenfeldt. Torgersens forsvarer, h.r. advokat Knut Blom, hadde heller ingen mulighet til å bestride politiets tidsoversikter.

Den første av Dorenfeldts tidsoversikter skulle vise at Torgersen nærmest på minuttet kunne ha truffet Rigmor ved kiosken til Esther Olsson drapskvelden, kl. 22.42.

Den andre av Dorenfeldts tidsoversikter skulle vise at Torgersens alibi ikke var holdbart. Dorenfeldt hevdet at dersom Torgersens egen forklaring var korrekt med hensyn til når han forlot sin bopel for å vende tilbake til sentrum, kunne han umulig ha syklet/gått den turen han påsto, og samtidig rukket å bli pågrepet ca kl. 00.58. Dorenfeldt mente således ut fra den andre tidsoversikten å kunne bevise at Torgersen ikke forklarte seg sannferdig.

Disse tidsoversiktene var avgjørende støttebevis for påtalemyndighetens anførsler. I dag kan vi konstatere at begge er klart uriktige. Dette vil det ble redegjort nærmere for i begjæringens del 2.

- c. For det tredje er det rimelig å tro at lagretten la vekt på Dorenfeldts anbefaling om å legge særlig vekt på vitneforklaringene fra Johanne Kristine Olsen og Ørnulf Bergersen. Disse vitneforklaringene analyseres også nærmere nedenfor i del 2.

- d. Endelig er det all grunn til å tro at Torgersens forklaring vedrørende Gerd (kvinnen som han sa han hadde møtt ved Sentrum kino og som fulgte med ham hjem til Tore Hunds vei 24) ikke ble trodd, og at dette har vært en medvirkende årsak til domfellelsen. Under hovedforhandlingen svarte Torgersen bekreftende på at et av vitnene var den aktuelle Gerd. Dette var en uriktig forklaring som Torgersen senere har gått fra/korrigert. Lagmannsretten måtte således legge til grunn at Torgersen løy på et vesentlig punkt – og denne usannheten må utvilsomt ha blitt brukt mot ham.

Skal man rangere den innbyrdes vektning av disse sentrale og utslagsgivende bevis, er det utvilsomt at uttalelsene fra de sakkyndige har blitt tillagt størst vekt, mens tidsoversiktene og vitneforklaringene fra Olsen og Bergersen har blitt ansett for å støtte og bekrefte konklusjonene fra de sakkyndige. Dette fremgår av Dorenfeldts egen redegjørelse, og det er ingen grunn til å tro annet enn at lagretten har vurdert de sentrale bevisene og deres innbyrdes vekt overensstemmende med påtalemyndighetens syn, slik også lagmann Lunde ga uforbeholdent uttrykk for i utkastet til kjennelse om å avslå Torgersens begjæring om gjenopptakelse.

Med utgangspunkt i de elementene som må antas å ha vært utslagsgivende, er det viktig å understreke at de forholdene som *i dag* utgjør nye bevis/omstendigheter i relasjon til 1958-dommen – sammen med nye analyser – retter seg *direkte mot de samme sentrale elementene* i lagrettens bevisvurdering i 1958:

1. Fra Torgersens side er det lagt frem en rekke nye bevis i form av nye sakkyndige utredninger, herunder uttalelser fra Den rettsmedisinske kommisjon, som viser at de tekniske bevisene ikke kan tas til inntekt for at Torgersen var gjerningspersonen.
2. Det er nye omstendigheter vedrørende begge de såkalte "tidsoversiktene", som tilbakeviser de konklusjoner Dorenfeldt la frem for lagretten. De er kort og godt uriktige.
3. Det er nye opplysninger og analyser både med hensyn til vitnene Bergersen og personen Gerd.
4. I tillegg foretas – for første gang – en nødvendig konfrontasjon og sammenligning av vitneprovene fra henholdsvis Johanne Olsen og Dagmar Torgersen (Torgersens mor).
5. I tillegg vil vi i det følgende analysere de momenter som sannsynliggjør Torgersens uskyld, og som påtalemyndigheten og Gjenopptakelseskommisjonen enten har oversett eller ikke tillagt den riktige vekt.

Detaljene vil det bli redegjort for i det følgende.

Det sier seg selv at i jo sterkere grad de nye bevisene er knyttet opp til det som tidligere har vært ansett for sentralt, desto lettere vil det være å tilfredsstillе vilkårene for gjenåpning.

Et annet viktig forhold er at hvis de *tekniske* bevis svekkes, øker også betydningen av de *taktiske* bevis som tidligere ikke har blitt tillagt stor verdi fordi de har blitt overstyrt av avgjørende tekniske bevis.

Torgersen-saken er således helt spesiell for så vidt gjelder mulighetene for å *rekonstruere* hva som var de sentrale bevis i 1958. Dette innebærer at manglende domspremisser i nærværende sak har begrenset betydning med hensyn til å få kunnskap om hva lagretten vektla sammenlignet med andre lagrettsaker.

Det er et faktum at når man sammenligner Torgersen-saken med andre gjenåpningssaker, har man formodentlig *ingen andre saker* hvor det foreligger et så godt grunnlag for å rekonstruere forløpet av hovedforhandlingen og hva som har vært tillagt avgjørende vekt for domfellelsen. Det eneste mulige unntaket måtte være Liland-saken (Rt. 1994 side 1149), hvor det fantes private opptak fra forhandlingen. Disse ble imidlertid ikke brukt i særlig grad i gjenopptagelsessaken, da det var nye sakkyndige erklæringer som var avgjørende for gjenopptakelsen og den etterfølgende frifinnelsen.

Det finnes kort og godt neppe andre gjenåpningssaker hvor man har hatt et så godt grunnlag for å gjøre seg opp en mening om hva som var avgjørende for avgjørelsen – på tross av at man ikke har premisser for lagrettens avgjørelse av skyldspørsmålet.

Det er også slik at det neppe har vært noen gjenåpningssak, hvor så å si alle de bevis som må ha vært avgjørende ved den opprinnelige hovedforhandlingen, er nullstilt eller så svekket som vi kan konstatere i Torgersen-saken. Slik sett er Torgersen-saken unik i gjenåpningssammenheng.

VI VILKÅRENE FOR GJENÅPNING – EN FORELØPIG GJENNOMGANG AV INNHOLDET I STRAFFEPROSESSLOVEN § 391 NR 3 OG 392, ANNET LEDD

A. Innledning

De hjemler som påberopes for gjenåpning i nærværende sak er som nevnt straffeprosessloven § 391 nr 3 og § 392, annet ledd (§ 391 nr 1 vil ikke bli påberopt, på tross av at vitnet Bergersen utvilsomt forklarte seg usant – se nærmere om dette nedenfor).

En detaljert drøftelse av begge bestemmelser foretas i del 5 hvor vi også påpeker hvilke lovanvendelsesfeil som Gjenopptakelseskommisjonen har gjort i forbindelse med lovanvendelsen.

I denne del 1 skal vi innskrenke oss til noen hovedlinjer. Vi begynner med § 392, 2. ledd, fordi det er rimelig å begynne med den bestemmelsen som stiller de strengeste vilkår.

B. Kravet til gjenåpning i henhold til straffeprosessloven § 392, annet ledd

Ordlyden i § 392, annet ledd er sitert ovenfor under punkt I B og inneholder fire kumulative vilkår:

1. Det må foreligge "særlige forhold"
2. Det må være "meget tvilsomt" om
3. "dommen er riktig"
4. I tillegg må det foreligge "tungtveiende grunner"

I uttrykket "særlige forhold" er det i prinsippet ingen begrensninger med hensyn til hva som kan være relevant: Det er alle omstendigheter som kan tenkes å være i favør av domfelte – det kan derfor diskuteres om "særlige forhold" egentlig er et eget vilkår. Er det flere "særlige forhold", som det er i Torgersen-saken, skal de vurderes samlet under ett.

Og man skal vurdere dem ut fra dagens situasjon – ikke ut fra hva som var situasjonen i 1958.

Vilkåret "*dommen er riktig*" er bestemmelsens hovedvilkår. Når er "en dom riktig"? Det er når påtalemyndighetens bevisbyrde er oppfylt. Og når er den oppfylt? Det er når faktum er bevist med tilnærmet 100 % sikkerhet. Spørsmålsstillingen er med andre ord om vi ut fra det vi vet i dag – og alle bevisfaktorer hensyntatt – i dag kan konkludere med at Torgersens skyld med tilnærmet 100 % sikkerhet fortsatt kan legges til grunn.

I uttrykket "*meget tvilsomt*" ligger et krav til kvalifisert sannsynlighetsovervekt. Vurderingen av om hvorvidt det er meget tvilsomt at dommen er riktig avhenger av hvilken grad av sannsynlighet det er for at påtalemyndighetens strenge bevisbyrde ikke er oppfylt. Vi mener å kunne godtgjøre at ikke bare er det "meget tvilsomt" at bevisbyrden ikke er oppfylt – en gjennomgang av bevisene viser at dette fremstår som helt "klart". Dette vilkåret i loven er således *overoppfylt*.

I "*tungtveiende grunner*" ligger det et tilleggsvilkår. Det er imidlertid sjelden at dette kriteriet gis selvstendig virkning i forhold til "meget tvilsomt om dommen er riktig"-kriteriet. I del 4 peker vi på noen spesielle momenter i dette skjønnet, som vi for øvrig kommer tilbake til i del 5.

§ 392, 2. ledd er i detalj gjennomgått av Lie i hans analyse av Torgersensaken, se s. 8-14, særlig s. 14-15, hvor det foretas en oppsummering. Det heter i punkt 2.2.3.10 at det *sentrale* kriteriet er hvorvidt det

"etter rettens oppfatning bør skje en ny prøvelse av saken for at man skal føle seg overbevist om at ingen urett har skjedd", slik det i sin tid ble uttrykt av Andenæs-komiteen

...

Lie uttaler videre:

"Betydningen av umiddelbar bevisførsel for den dømmende rett har vært understreket, men dette har ikke forhindret en detaljert gjennomgang av bevisbildet med utgangspunkt i foreliggende etterforskningsdokumenter, også i saker hvor skyldspørsmålet har vært avgjort av en lagrett. Det er understreket at det skal finne sted en helhetsvurdering, noe som altså innebærer en nåtidsvurdering av alt materialet som har vært presentert i saken, både for den dømmende rett og i forbindelse med gjenopptakelses- eller gjenåpningssaken, og det har vært vist til at det i tvilstilfelle skal vektlegges at skyldspørsmålet bare har vært behandlet i en instans."

C. Straffeprosessloven § 391 nr 3

Ordlyden i bestemmelsen er sitert ovenfor under punkt I B.

Det spesielle ved § 391 nr 3 er man knytter vurderingen tilbake til domsavsigelsestidspunktet – man står med andre ord overfor en *retrospektiv vurdering*, hvor man skal vurdere betydningen av nye omstendigheter/nye bevis i forhold til bevisene slik de ble lagt frem i 1958. Det skal foretas en *helhetsvurdering*, hvor også de bevis som ikke er nye, inngår.

Et nytt bevis er i utgangspunktet et nytt faktisk forhold som ikke var presentert for den *dømmende rett* i 1958 – det er således ikke tilstrekkelig at det var kjent for sakens aktører, f.eks. aktor og/eller forsvarer.

Av uttalelsene under punkt 5.3.1.8 i kommisjonens avgjørelse i sak GK-2005-28 (Arne Treholt) følger videre at nye anførsler som er basert på faktiske opplysninger som forelå under hovedforhandlingen, også er å anse som nye omstendigheter.

Det er likeledes på det rene at betydningen av nye bevis skal vurderes *kumulativt*, dvs. samlet og i lys av de bevis som forelå i 1958, og at gjenåpningsbegjæringen – som nevnt ovenfor – har større muligheter for å bli tatt til følge, hvis de nye bevisene retter seg mot og svekker kjernen av det som var avgjørende for det opprinnelige domsresultatet, noe som er tilfellet i Torgersen-saken.

Det fremgår av rettspraksis at nye sakkyndige erklæringer kan brukes som grunnlag for gjenåpning, selv om de ikke er basert på nytt materiale. Nye undersøkelser av teknisk bevismateriale i saken, eksempelvis med grunnlag i nye metoder eller ny generell innsikt, vil kunne anses som nye bevis. Også nye sakkyndige vurderinger som bare har karakter av evalueringer av tidligere sakkyndige uttalelser vil kunne anses som nye bevis – nærmere om dette i del 5 pkt. III B1.

Vi skal nedenfor i del 2 og del 3 komme tilbake til hva som er nye bevis/nye omstendigheter i sakens anledning.

Et annet viktig forhold som det er nødvendig å understreke, er at de to vilkårene i § 391 nr. 3 må vurderes separat og uavhengig av hverandre. Først må man ta stilling til i hvilken

grad det foreligger "nye bevis", deretter må man – som en egen drøftelse – drøfte hvilke konsekvenser dette har, jf. "egnet til"-kriteriet.

Det representerer uriktig lovanvendelse å slå disse drøftelsene sammen til én vurdering. Da får man ikke den kumulative vurdering hvor også de "gamle" bevis inngår i vurderingen. Det er en gjennomgående feil ved Gjenopptakelseskommissjonenes to vedtak at dette ikke er gjort.

Som nevnt skal man ved vurderingen av tilleggskravet – "egnet til frifinnelse" - ikke bare ta hensyn til betydningen av nye bevis isolert sett, men se de nye bevisene i lys av *samlige* bevis i saken, dvs. de som forelå under hovedforhandlingen og som er "gamle". Som nevnt ovenfor under B, skal det med andre ord foretas en kumulativ vurdering av bevissituasjonen, hvor både nye og "gamle" bevis inngår i vurderingen.

Dette fremgår f.eks. av Rt. 1992 s. 698. Der understrekes at de nye omstendigheter må vurderes i sammenheng med det som tidligere har vært tilgjengelig bevis. Vi vil igjen minne om at disse kan få en relativt annen og større vekt hvis det for øvrig foreligger nye bevis – dette neglisjeres av Gjenopptakelseskommissjonen, som ikke drøfter hvilken ny totalvurdering man får hvis tidligere sentrale bevis – f.eks. tekniske – svekkes.

Denne rettsoppfatningen ble også lagt til grunn i Høyesterett i Rt. 2005 s. 1665, hvor det heter:

"Vurderingstemaet er hvilken betydning de nye omstendigheter eller bevis ville hatt dersom de hadde foreligget for retten da saken ble pådømt og hadde kunnet ses i sammenheng med de bevis som den gang forelå for den dømmende rett, jf. Rt.-2003-940 avsnitt 39. Det er først når frifinnelse etter en slik samlet bevisbedømmelse fremstår som en rimelig mulighet at de nye forhold gir grunnlag for gjenopptakelse etter bestemmelsen."

Det er derfor nødvendig med en *totalgjennomgang* av bevissituasjonen, hvor man drøfter hvilke momenter som inngår i "egnet til"-vurderingen – det gjør ikke Gjenopptakelseskommissjonen, hverken i 2006 eller i 2010.

Ytterligere ett sentralt forhold:

Det er tilstrekkelig for gjenåpning av en sak at det foreligger en *viss mulighet* for frifinnelse i en ny sak – overveiende sannsynlighet eller sikkerhet for frifinnelse i den nye saken kreves ikke. Dette fastslo Høyesterett i Rt. 1994 s. 1149 (Liland-saken):

"... formuleringen "synes egnet til" betyr at en rimelig mulighet er tilstrekkelig. Sannsynlighetsovervekt for at domfelte vil bli frifunnet ved en ny behandling av saken, kreves ikke" (s. 1157)".

Det er altså tilstrekkelig for å tilfredsstillе vilkåret i § 391 nr 3 at det kan påvises en rimelig mulighet for at påtalemyndighetens bevisbyrde ikke ville blitt ansett oppfylt ved en samlet vurdering av opprinnelig og nytt bevismateriale.

D. Gjenopptakelseskommissjonens utredningsplikt

Det følger av straffeprosessloven § 398 at Gjenopptakelseskommissjonen skal sørge for at en sak er så godt opplyst som mulig før den avgjør spørsmålet om gjenåpning, og at den skal utrede saken av eget tiltak.

I Rt. 2012 s. 1519 flg. er spørsmålet om utredningsplikt særlig behandlet i avsnittene 76-78.

I avsnitt 77 understrekes den mulighet og plikt kommissjonen har til å utrede sakene. Det heter her:

"For å avgjøre om vilkårene i § 391 nr 3 er oppfylt, må kommissjonen nødvendigvis gå relativt grundig inn i de bevisene som er ført i straffesaken".

Og i samme avsnitt:

"Jeg finner grunn til særlig å fremheve kommissjonens utredningsplikt. Utredningsplikten er helt sentral i kommissjonens arbeid for å kartlegge de faktiske forhold."

Gjenopptakelseskommissjonens behandling i 2006 og 2010 tilfredsstillер etter vår mening ikke de krav som her stilles med hensyn til utredning. Kommissjonen *refererer* i utstrakt grad partenes anførsler, men *utreder og drøfter* dem ikke. Det vil derfor representere en saksbehandlingsfeil hvis kommissjonen unnlater å drøfte Torgersens detaljerte argumentasjon vedrørende de sentrale vilkår i gjenåpnings-bestemmelsene.

Det er begrensede rettssikkerhetsgarantier ved overprøving i Gjenopptakelseskommissjonens vedtak:

1. For det første foreligger det ingen administrativ klageinstans.
2. For det annet har domstolene en begrenset kompetanse, og kan ikke overprøve alle sider ved de aktuelle vedtak.

En grundig utrednings- og analyseplikt er det naturlige og selvfølgelige motstykket til den begrensede adgang til overprøving.

VII **SPESIELLE SPØRSMÅL SOM OPPSTÅR VED GJENTATTE BEGJÆRINGER OM GJENÅPNING**

A. **Spørsmålsstillingen**

Vi skal i dette avsnittet komme tilbake til et spørsmål som også ble nevnt ovenfor under punkt II: "Hva er nytt?". Hvis det tidligere foreligger ett eller flere vedtak som har nektet gjenåpning, oppstår det tilleggsspørsmål ved fornyede begjæringer: Hvilken betydning har det at anførselene har vært anført og/eller behandlet i tidligere begjæringer, som f.eks. i Torgersen-saken?

Når man leser innleggene fra påtalemyndigheten og Gjenopptakelseskommisjonens vedtak fra 2006 og 2010, kan det synes som om man da ikke trenger å ta stilling til anførselene, og at det er nok bare å henvise til tidligere behandling.

Dette er imidlertid ikke i samsvar med gjeldende rett. I den forbindelse skal vi peke på følgende:

B. **Gjenopptakelseskommisjonen som forvaltningsorgan**

Gjenopptakelseskommisjonen er et forvaltningsorgan som treffer forvaltningsvedtak. Disse vedtakene har – i motsetning til dommer – ingen rettskraftsvirkninger. Det kan imidlertid henvises til tidligere vedtak, hvis de tidligere vedtak er fullstendige og riktig vurdert.

Men dette forutsetter at tidligere vedtak er basert på riktig faktum, riktig bevisvurdering, korrekt saksbehandling, riktig lovanvendelse, herunder riktige rettslige problemstillinger - og ikke minst - en grundig vurdering av hele bevissituasjonen m.v. dvs. alle de krav som forvaltningsloven stiller.

Når en part hevder, som i nærværende sak, at kommisjonens avslag i 2006 og 2010 lider av feil, plikter kommisjonen å vurdere og ta stilling til anførselene: Man kan ikke bare henvise til tidligere vedtak. Dette følger av alminnelige forvaltningsrettslige regler helt uavhengig av det som er fastsatt om kommisjonens kompetanse i straffeprosessloven § 391 nr. 3 og 392, annet ledd. I denne forbindelse kommer også Gjenopptakelseskommisjons særskilte utredningsplikt inn i bildet, jfr. ovenfor.

C. **Når kan og skal Gjenopptakelseskommisjonen endre et tidligere avslag?**

Ved gjentatte begjæringer om gjenåpning, kan – og skal – Gjenopptakelseskommisjonen også ta stilling til spørsmålet om det foreligger mangler ved tidligere vedtak ut fra en forvaltningsrettslig vurdering. Dette kommer i tillegg til vurderingen om det foreligger nye bevis og hvilken virkning de har.

Hvis Gjenopptakelseskommisjonen kommer til at det første vedtaket lider av feil, skal selvsagt kommisjonen ved den nye behandlingen rette feilene og eventuelt treffe vedtak om gjenåpning – dette følger av sikker forvaltningsrett.

Gjeldende rett innebærer derfor at det i nærværende sak ikke spiller noen rolle at en anførsel er fremmet tidligere, hvis det påvises at det i tidligere avslag er *svakheter* i beslutningsgrunnlaget av en karakter som er nevnt ovenfor. I så fall skal disse svakhetene korrigeres under den nye behandlingen og sees i sammenheng med sakens øvrige bevisligheter, herunder virkningen av det som representeres av nye bevis. Derfor kan et tidligere avslag på en begjæring om gjenåpning meget vel endres, slik at saken får et nytt og positivt utfall, selv om noen av argumentene som tilsier gjenåpning er fremført og vurdert tidligere.

Sagt på en annen måte: Hvis en anførsel ikke er tilfredsstillende behandlet i forbindelse med den tidligere bevisvurderingen, eller bevissituasjonen ikke er adekvat utredet basert på et korrekt og fullstendig faktum, *må* dette gjøres ved behandlingen av den nye begjæringen om omgjøring. Det samme gjelder hvis kommisjonen har misforstått noe i forbindelse med det første vedtaket eller drøftet problemene ut fra en uriktig rettslig problemstilling, eller foretatt et for snevert utvalg av faktum. Da *må* man ved den nye realitetsbehandlingen "justere" beslutningsgrunnlaget.

Bare hvis de tidligere vedtak er basert på et korrekt faktum, riktig bevisvurdering, en riktig lovanvendelse og en riktig saksbehandling, kan Gjenopptakelseskommisjonen ved senere begjæring henvisse til sine tidligere vedtak. Hvis man ved den nye begjæringen i *tillegg* påberoper seg nye bevis – noe som er tilfelle i nærværende sak – *må* man foreta en ny vurdering av hele beviskjeden. Det *må* vurderes på nytt fordi det er tilført nye saksopplysninger og fordi man ved de tidligere vedtak har "vektet" bevisfaktorene på en måte som ikke lenger nødvendigvis er riktig. Når dette *anføres* av Torgersen, *må* anførselene *realitetsbehandles*.

D. Særlig om beviskravet i alvorlige straffesaker

Når det gjelder beviskravet generelt, legger vi til grunn at det for domfellelse kreves at det ikke er noen tvil om utfallet, og at eventuell tvil ikke være ufornuftig eller ubegrunnet. Bare hvis det praktisk sett ikke kan være tvil om at den tiltalte er skyldig, kan vedkommende dømmes. Ved vurderingen av bevisenes styrke, både enkeltvis og samlet, kan man ikke bygge på statistisk beregnet sannsynlighet. Dels kan det være umulig å fastslå en slik sannsynlighet, dels vil en slik statistikk ikke nødvendigvis være avgjørende i enkelttilfeller. Bevisbedømmelsen beror ofte på en vurdering av flere momenter som hver for seg vil ha ulik bevisstyrke. Det kreves ikke at ethvert enkeltmoment skal være bevist utover enhver rimelig tvil, så lenge det etter en samlet vurdering av momentene ikke er tvil om konklusjonen.

Når det foreligger flere bevis i en sak som uavhengig av hverandre kan trekke i retning av å knytte en person til handlingen eller til åstedet, *må* disse faktorene vurderes samlet for å fastslå hvorvidt vedkommende, utenfor enhver fornuftig og rimelig tvil, er gjerningsmannen.

I *gjenåpningssaker* er det slik at selv om det kan reises tvil med hensyn til ett eller flere bevis, vil ikke dette i seg selv bety at saken skal gjenåpnes. Avgjørende er om en *samlet*

bevisbedømmelse gjør det "meget tvilsomt om dommen er riktig" – for å knytte vurderingen opp til § 392, annet ledd– eller at man står i en situasjon hvor bevisene er "egnet til frifinnelse", jf. § 391 nr. 3.

Ved den konkrete beviskravsvurderingen som skal foretas er det viktig å presisere følgende:

I nærværende sak er det to "fortellinger" om Torgersens bevegelser/adferd på drapsnatten.

Det er disse to alternative og innbyrdes uforenlige "fortellinger" som er aktuelle: Påtalemyndighetens drapsteori og Torgersens forklaring med hensyn til hva han gjorde natten mellom 6. og 7. desember.

Hvis det f.eks. i dagens situasjon – etter en totalvurdering av alle bevis – er "meget tvilsomt" om påtalemyndighetens teori er bevist med tilnærmet 100 % sikkerhet i forhold til Torgersens forklaring, er hovedvilkåret i § 392, 2. ledd tilfredsstilt. Det må i dagens situasjon – som påpekt ovenfor, være *klart* – ikke bare meget tvilsomt – at Torgersens forklaring ikke kan avfeies under henvisning til at den bare representerer teoretisk og hypotetisk tvil. Dette skyldes både at påtalemyndighetens bevis for Torgersens skyld i dag fremstår som særdeles svake – og at Torgersens forklaring støttes av viktige og troverdige vitner.

Et ytterligere forhold: Av påtalemyndighetens svar i forbindelse med tidligere begjæringer kan man få inntrykk av at man bruker en helt annen – og i norsk rett ukjent – tilnæringsmåte for bevisvurderingen. Det opereres med en rekke faktorer som har "formodningen mot seg" og så kumulerer man disse og konkluderer med at summen av angivelige usannsynlige tilfældigheter blir så stor at beviskravet er oppfylt.

Denne fremgangsmåten kan ha en viss retorisk effekt, men er fundamentalt gal. Den representerer kort og godt en grunnleggende uriktig tilnæringsmåte til beviskravsspørsmålet. Dette grunnleggende poenget skal vi komme tilbake til nedenfor i del 5 når vi foretar den nærmere drøftelse av hvorvidt vilkårene for gjenåpning i henhold til § 391 nr. 3 og 392, annet ledd er tilstede.

VIII Nærmere om bevistemaet

I 2006- og 2010-vedtaket har Gjenopptakelseskommissjonen slått sammen samtlige bevismomenter og gitt uttrykk for at disse er vurdert under ett – noe som imidlertid er vanskelig å harmonere med konklusjonene på de enkelte drøftelser.

Det er selvfølgelig viktig og riktig med en helhetsvurdering. Spørsmålet er imidlertid om man ikke – før man foretar dette – må presisere hvilke bevis som skal vurderes i forbindelse med hvilke bevistemaer.

Vi mener at man først og fremst må fokusere på om Torgersen var til stede i Skippergaten 6 b på drapstidspunktet. Det var på dette tidspunktet – ikke på det senere tidspunktet da

gjerningsmannen forsøkte å anstifte en brann – som er det avgjørende for spørsmålet om hvem som er gjerningsmannen.

Det er imidlertid selvfølgelig en sammenheng: De to tidspunktene må vurderes samlet, men det er mest hensiktsmessig å ta utgangspunkt i spørsmålet om Torgersens eventuelle tilstedeværelse på drapstidspunktet.

Spørsmålet om han kom tilbake noe senere på brannstiftelsestidspunktet representerer et *tilleggsspørsmål*, som selvfølgelig influerer på vurderingen av det første spørsmålet – på samme måte som konklusjonen på spørsmålet om tilstedeværelse på drapstidspunktet, kan spille en rolle for vurderingen av Torgersens angivelige tilstedeværelse på brannstiftelsestidspunktet.

Hvis Torgersen er tilnærmet utelukket som drapsmann etter en analyse av forholdene på *drapstidspunktet*, må saken langt på vei være avgjort: Jo svakere påtalemyndighetens argumentasjon på dette punkt er, desto sterkere må bevisene for Torgersens retur være – slik at man totalt sett konkluderer med at det er overveiende sannsynlighet at Torgersen er gjerningsmannen.

Dette betyr at vi først bør vurdere om Torgersen var til stede på åstedet *på drapstidspunktet*.

Gjennomgangen nedenfor i del 2 av de taktiske bevis viser at Torgersen etter all sannsynlighet ikke var til stede i Skippergaten 6 b på det kritiske tidspunkt. Og konklusjonen på drøftelsen av de tekniske bevis som refererer seg til drapstidspunktet, "overstyrer" ikke denne konklusjonen. Tvert imot bekreftes vår tidligere konklusjonen basert på de taktiske bevis. I tillegg er det altså slik at Torgersens forklaring støttes av detaljerte og troverdige vitner.

Det er ikke på noen måte slik at gjennomgangen av bevisene viser at det bare er hypotetisk og teoretisk tvil med hensyn til Torgersens forklaring. Tvert imot viser gjennomgangen at påtalemyndigheten ikke er i nærheten av å oppfylle bevisbyrden for så vidt gjelder spørsmålet om Torgersens tilstedeværelse i Skippergaten 6 b på drapstidspunktet.

Så kommer da *tilleggsspørsmålet*: Returnerte Torgersen til åstedet for å anstifte brann?

I denne forbindelse er det to spørsmål som gjennomgås i *del 2*:

- Hvor sannsynlig er påtalemyndighetens teori med hensyn til motivet for å reise hjem? Vi påviser i del 2 at det angivelige motivet – henting av fyrstikker – fremstår som søkt og lite sannsynlig.
- For det annet gjennomgår vi de taktiske bevis som påtalemyndigheten har anført til støtte for sitt syn på Torgersens angivelige retur. Vi vurderer i denne forbindelse påtalemyndighetens viktigste bevis fra 1958 (Dorenfeldts såkalte

tidsskjema nr 2 og vitnet Bergersen) og sammenholder dette med Torgersens forklaring og sakens øvrige beviseligheter.

Konklusjonen er at Torgersens forklaring fremstår som den mest sannsynlige.

Dette betyr at det ikke er noen *tilleggs momenter* som refererer seg til spørsmålet om Torgersens påståtte retur, som medfører at vi må revurdere vår konklusjon når det gjelder usannsynligheten for at Torgersen var tilstede på drapstidspunktet. Det foreligger således intet som medfører at vi må revurdere vår konklusjon ovenfor med hensyn til spørsmålet om Torgersen var til stede på drapstidspunktet. Det var han ikke.

Denne konklusjonen er basert på en samlet vurdering av alle de taktiske bevis. Vi minner for øvrig om at det ikke er riktig å slå alle bevismomentene sammen til et uspesifisert skipperskjønn uten angivelse.

IX DEN PSYKOLOGISKE UTFORDRING

Et sentralt problem i Torgersen-saken er av ikke-rettslig karakter og knytter seg hverken til faktum eller juss. Fordi domstolene og Gjenopptakelseskommisjonen tidligere har avslått grundige begjæringer om gjenopptakelse, har man en situasjon hvor det klart er en realistisk fare for at sekretariatet og kommisjonsmedlemmene er preget av tidligere avgjørelser og argumentasjon – og at man ikke i tilstrekkelig grad kan *nullstille seg*. I dette ligger det ingen kritikk. Det er en allmennmenneskelig reaksjon at man i saker som man har arbeidet mye med, og hvor arbeidet har resultert i en bestemt konklusjon, vil man ha en intuitiv grunnholdning/ magesfølelse med hensyn til at de tidligere vedtak er riktige.

Denne intuitive grunnholdning forsterkes ved gjentatte avslag – dette er en psykologisk realitet som man må ta høyde for.

Og, for å gjøre saken ytterligere komplisert: Den psykologiske utfordring blir enda større når man skal ta stilling til den kritikk som i nærværende begjæring er rettet mot lovanvendelse og saksbehandling. Det sier seg selv at Gjenopptakelseskommisjonens administrasjon og medlemmer uhyre lett kommer i en forsvarsposisjon, hvor man i det lengste vil forsøke å forsvare tidligere vedtak.

Det innebærer således en helt spesiell og betydelig utfordring å gå inn i nærværende begjæring med et åpent sinn og ta innover seg at det kan være grunnlag for å reversere tidligere avslag.

Det er i denne forbindelse hensiktsmessig å minne om et sitat som er inntatt i kommisjonens 2006-vedtak side 36-37, og som refererer til en artikkel av professor dr. juris Ole Krarup ved Københavns universitet.

”De eksisterende beretninger om henrettelserne af uskyldige der er blevet dømt af det britiske retssystem alene i efterkrigsårene, viser – påfallende ensartet – hvordan

feil og uunderbyggede hypoteser, fordomme og – fremfor alt – modvilje mot at erkende og rette tidligere begåede feil, fører til katastrofale resultater. At erkende feil hos andre er ingen sag. Sine egne indrømmer man derimot nødig; hvis ”man” er en person med magt, politimand, anklager, dommer, er det meget svært. Og hvis ”man” ikke er en enkeltperson, men et helt system, hvis enkeltaktører er innbyrdes afhængige af hinandens reaktioner og gjensidige forventninger, er det nærmest umulig. Systemene lukker sig om fejlene som efterhånden forvandler sig til overgreb, og jo mer graverende de er, des stærkere virker lukkemekanismerne. Gang på gang oplever man at politifolk, anklagere, dommere og nævningene lukker øjnene for selv åbenbare modsigelser.

Retssystemet fungerer i skyggen af en ufeilbarlighetsmyte der udelukker feiltagelser. Fejl er ikke blot pinlige, de er principstridige. Enhver dom er i sig selv en bekræftelse af sandheden. De fejl der måske var hændelige – om end ikke helt tilfældige – får, efterhånden som processen skrider fram, samme betydning som et skævt kort i bunden av et korthus. Alt bliver skævere og skævere, konsekvensene bliver mer og mer uoverskuelige, flere og flere beviser skal forvanskes og manipuleres for at resultaterne skal passe. Det afgørende i straffeprocessen bliver ikke sandheden, men jagten på en bekræftelse af myndighedernes hidtidige forestillinger om skyld. Selv om de oprindelige fejl er indlysende for enhver udenforstående, har de brændt sig fast som myndighedernes fordomme. En oprindelig tilfældig fejl kan i processens løb eskalere til et forsætlig overgreb.”

Det er også riktig når kommisjonen på side 37 for egen regning i 2006-vedtaket minner om at det kan være flere omstendigheter som ligger bak vurderingene som har ført til at det ble avsagt en dom som i ettertid viser seg å være uriktig. En av grunnene kan kort og godt være at bevisbildet, slik det ble presentert for retten, ikke etterlot noen forstandig og begrunnet tvil om at den tiltalte var skyldig. Dette er utvilsomt det som lå bak lagrettens fellende kjennelse i 1958.

Det er svært lite Torgersens prosessfullmektiger i denne gjenopptakelsessaken kan gjøre for å sikre seg at Gjenopptakelseskommisjonens sekretariat og medlemmer går inn i den nye begjæringen uten noen form for forhåndsoppfatninger, og at man vurderer saken på et fritt grunnlag. Vi kan ikke gjøre annet enn å påpeke denne store psykologiske utfordringen.

Men vi hadde ikke påtatt oss den omfattende oppgaven som Torgersens prosessfullmektiger og utarbeidet nærværende nye begjæring om gjenåpning hvis vi ikke

- hadde hatt tillit til at hjemlene for gjenåpning og våre rettssikkerhetsgarantier når det gjelder gjenåpning, vil bli tolket riktig
- hadde hatt en tro på at man i Gjenopptakelseskommisjonen forvalter disse reglene med den nødvendige integritet, kunnskap og kritiske sans

- hadde trodd at sekretariatet og kommisjonen greier å vurdere saken i dag på et helt fritt grunnlag – uavhengig av tidligere argumentasjon og konklusjoner
- hadde trodd at det – i forlengelsen av dette – vil bli truffet et vedtak om gjenåpning og
- hadde trodd at vi nå tar innover oss den ufattelige og katastrofale systemtragedie som har ødelagt Fredrik Fasting Torgersens liv.

Del 2: EN ANALYSE AV PÅTALEMYNDIGHETENS TEORI OG TORGERSENS FORKLARING MED HENSYN TIL TORGERSENS BEVEGELSER 6. – 7. DESEMBER 1957. DE TAKTISKE BEVIS

I INNLEDNING

A Formålet

Vi skal i denne delen gjennomgå innholdet i de sentrale vitneforklaringene vedrørende Torgersens bevegelser drapskvelden og sammenholde disse forklaringene med Torgersens forklaring. Til sammen utgjør dette de såkalte taktiske bevis – i motsetning til de tekniske bevis, som vi kommer tilbake til del 3.

Vi skal følge en *kronologisk* disposisjon. Vi skal følge påtalemyndighetens teori med hensyn til Torgersens bevegelsesmønster gjennom kvelden, frem til arrestasjonen.

For oversiktens skyld har vi delt opp behandlingen i ni ledd eller etapper. Hvert ledd vil bli analysert og vi skal drøfte bevissituasjonen for hvert enkelt ledd – for deretter, avslutningsvis, å foreta en samlet helhetsvurdering av de taktiske bevis.

Fremstillingen dekker perioden fra Torgersen forlot kafeen Hjerterom i Pilestredet ca. kl. 22.30 16. desember til pågripelsen ca. kl. 01.00 7. desember 1957.

Vi behandler først påtalemyndighetens teori for så vidt gjelder spørsmålet om Torgersen var på åstedet på *drapstidspunktet*.

Deretter behandler vi hans tilstedeværelse på bopel i Tore Hunds vei 6 – for deretter å drøfte sannsynligheten av om Torgersen *vendte tilbake* til *åstedet* for å antenne et bål han hadde stablet opp.

Selv om de tekniske bevis ble tillagt avgjørende vekt i 1958, anførte statsadvokat Dorenfeldt under prosedyren at de taktiske bevis *alene* kunne avgjøre saken. Hans anførsel var at de taktiske bevis gikk ”hånd i hanske” med de tekniske bevis. Som vi skal godtgjøre nedenfor, er det intet grunnlag for denne påstanden. Forholdet er tvert imot det motsatte: En gjennomgang av de taktiske bevis viser at Torgersens forklaring fremstår som vesentlig mer sannsynlig enn påtalemyndighetens drapsteori.

Vi minner innledningsvis om de grunnleggende forutsetningene for at Torgersen kan være skyldig, som vi har påpekt i del 1: Påtalemyndighetens teori forutsetter at både det tidspunktet man opererer med for så vidt gjelder drapstidspunktet og tidspunktet for brannstiftelsen er riktige. Som kjent har man ved tidligere anledninger anført at både drap og brannstiftelse har skjedd på tidspunkter hvor Torgersen er utelukket som drapsmann.

Vi vil i denne omgang bare påpeke at disse to grunnleggende forutsetninger er omdiskuterte. Vi må gjøre ytterligere undersøkelser vedrørende disse to spørsmål – og kommer som nevnt eventuelt tilbake til dette i et senere innlegg.

B Opplegget

I nærværende del 2 er det viktig å få formidlet betydningen av de taktiske bevis (vitneforklaringen) som forelå i 1958, men som juryen måtte se bort fra på grunn av de skråsikre tekniske bevis.

I del 5 skal vi knytte faktum i del 2 – og i del 3 – opp mot de to hjemler for gjenåpning i henholdsvis straffeprosessloven § 392, annet ledd og § 391 nr 3.

En rekke av de momenter som vil bli trukket frem i del 2 og del 3, representerer "særlige forhold" i relasjon til strprl. § 392, annet ledd, og de er i tillegg – og det er det viktigste – alle forhold som gjør at hovedvilkåret i bestemmelsen, "meget tvilsomt om dommen er riktig", er oppfylt.

I relasjon til § 391 nr 3 vil det i forbindelse med denne delen bli påpekt hvilke bevis som utgjør "nye bevis" i lovens forstand.

Det viktigste punkt i denne del 2 er imidlertid ikke hva som er nye bevis i relasjon til denne bestemmelsen. Hovedformålet er å drøfte *den samlede bevissituasjon* – dvs. både de nye og de *gamle* taktiske bevis – slik at vi får et godt grunnlag for å diskutere de springende punkter i relasjon til § 392, annet ledd, "meget tvilsomt om dommen er riktig" og vilkåret "egnet til frifinnelse" i § 391 nr 3. I begge tilfeller skal vi foreta en *kumulativ* vurdering av både gamle og nye bevis.

C Kort om bevissituasjonen

Ved en gjennomgang av den totale bevissituasjonen må man i dag - som nevnt ovenfor – ha en annen vektlegging av de enkelte elementer i bevisskjeden enn tilfellet var i 1958. Dette blir nødvendig fordi hovedbevisene i saken – dvs. de tekniske bevis – står i en annen stilling.

Som påpekt ovenfor, er forholdet at med den styrke/skråsikkerhet som de tre sentrale tekniske bevis ble presentert med i 1958, var det med sikkerhet disse som var avgjørende for domfellelse av Torgersen. De taktiske bevis må i relasjon til de tekniske ha spilt en underordnet rolle og således vært sekundære for lagretten, uansett om Dorenfeldt ga uttrykk for at de alene var tilstrekkelige til å felle Torgersen.

D Gjenopptakelseskommisjonens vedtak fra 2006 og 2010 – hva er galt?

Gjenopptakelseskommisjonens vedtak med hensyn til de taktiske bevis er svært kortfattet – det er fragmentarisk og usystematisk. Dette medfører at man ikke får den korrekte kumulative helhetsvurdering av kriteriene "egnet til frifinnelse" og "meget tvilsomt om dommen er riktig".

Gjenopptakelseskommisjonen vurderer de enkelte bevis *isolert*, og unnlater i tillegg å hensynta en rekke enkeltheter i den totale bevisskjeden.

Det er for øvrig en mangel at kommisjonen på en rekke punkter ikke foretar noen utredning eller analyse i forbindelse med de taktiske bevis. Man *refererer* i stor utstrekning partenes standpunkter, men drøfter dem i liten grad.

Det er – som nevnt ovenfor - videre galt når kommisjonen generelt *slår sammen* de to vilkårene i straffeprosessloven § 391 nr. 3 (vilkåret "nye bevis" og vilkåret "egnet til frifinnelse") til én drøftelse. Det er her tale om to separate vilkår som må drøftes *hver* for seg. Slår man dem sammen, får man ingen riktig drøftelse av egnethets-vilkåret som opptar alle de elementene som lovgiver og rettspraksis har forutsatt.

Kommisjonens utredning er også uklar med hensyn til selve bevisvurderingen. Her er det – som tidligere påpekt – de to alternative forklaringer (påtalemyndighetens teori og Torgersens forklaring) som skal vurderes opp mot hverandre. Det skal foretas en ordinær straffeprosessuell analyse, hvor tiltaltes forklaring blir vurdert opp mot det øvrige bevismaterialet. Hvis det kan konstateres – etter en samlet bevisbedømmelse - at det er mer enn teoretisk tvil om Torgersens forklaring er sann, er det klart at påtalemyndighetens bevisbyrde ikke er oppfylt. I så fall er grunnvilkåret i § 392 annet ledd og § 391 nr 3 tilfredsstilt.

Sist men ikke minst: Det er et generelt gjennomgående trekk ved kommisjonens vurderinger at man unnlater å trekke inn forhold som taler i Torgersens favør, mens de momentene som påtalemyndigheten mener taler i Torgersens disfavør aksepteres uten motforestillinger. Det er kort og godt ikke tale om en nøktern og objektiv vurdering av bevissituasjonen. Dette skal vi vise gjentatte eksempler på i det følgende.

E Den videre disposisjon

I pkt. II nedenfor skal vi knytte noen kommentarer til påtalemyndighetens anførsler med hensyn til hvor sterkt de taktiske bevis sto i 1958 og påstanden om at disse isolert sett kunne danne basis for en domfellelse av Torgersen.

I pkt. III skal vi diskutere noen generelle hensyn som gjør seg gjeldende ved avgjørelsen av om gjenåpning skal foretas.

I pkt. IV skal vi drøfte sannsynligheten av påtalemyndighetens *overordnede teori* med hensyn til Torgersens bevegelsesmønster, dvs. hans vei til bopel for angivelig å hente fyrstikker, hans lange opphold på bopel, og hans påståtte retur til Skippergaten 6 b med den hensikt å anstifte en ildebrann for å skjule sine spor.

Vi skal deretter kronologisk foreta en gjennomgang av Torgersens påståtte bevegelsesmønster:

1. Vi skal i pkt. V drøfte påtalemyndighetens påstand om at Torgersen var i Skippergaten 6 b på *drapstidspunktet*. I denne forbindelse skal vi nærmere vurdere følgende ni etapper:

- Var det sannsynlig at Torgersen befant seg ved kiosken til Esther Olsson ca. kl. 22.42 drapskvelden – etappe 1?
- Var det Torgersen som fulgte etter Rigmor Johnsen fra Esther Olssons pølsebod til Skippergaten 6 b – etappe 2?
- Funnene på åstedet – hvordan forholder de seg til teorien om at Torgersen drepte Rigmor Johnsen en gang i tidsrommet 23.00-23.30 – for så å forlate Skippergaten 6 b – etappe 3?
- Forlot Torgersen åstedet ca. kl. 23.30 – og ankom Tore Hundsvet nr 24 ca kl. 24.00 – etter å ha tatt drosje fra Youngstorvet, er riktig – etappe 4?

De ovenfor nevnte punktene representerer behandlingen av det som påtalemyndigheten mener er Torgersens *første* opphold på åstedet.

2. I VI – jfr. etappe 5 – skal vi diskutere hvorvidt påtalemyndigheten kan sannsynliggjøre at returen til Tore Hundsvet nr 24 *var begrunnet i et ønske om å hente fyrstikker*, samt de øvrige omstendigheter ved oppholdet på bopel, herunder spørsmålet om Torgersen hadde med seg en kvinne. Dette har en direkte side mot påtalemyndighetens ulogiske og usannsynlige overordnede teori, jf. pkt. IV nedenfor.
3. I pkt. VII skal vi drøfte spørsmålet om Torgersen - etter oppholdet på bopel – *vendte tilbake* til åstedet i Skippergaten 6 b for å skjule sine spor gjennom en brannstiftelse. I denne forbindelse skal vi behandle følgende:
 - Påtalemyndighetens påstand om at Torgersen syklet *alene* direkte tilbake til Skippergaten 6 b, for deretter å forsøke å skjule sine spor gjennom en brannstiftelse – etappe 6.
 - Kan omstendighetene på åstedet på dette tidspunktet knyttes til Torgersen – etappe 7?
 - Kan vitnet, Ørnulf Bergersen, tas til inntekt for at Torgersen forlot åstedet umiddelbart før ca 01.00 – etappe 8?
 - Etterfølgende omstendigheter – etappe 9.

I pkt. VIII skal vi foreta en samlet vurdering med hensyn til alle de taktiske bevis vi har drøftet i etappene 1-9. Konklusjonen er: Det er usannsynlig at Torgersen er Rigmor Johnsens drapsmann. Denne konklusjonen støttes og bekreftes av vår senere gjennomgang av de tekniske bevis, jfr. nedenfor i del 3.

II FORHOLDET TIL DOMMEN I 1958

Som påvist i forbindelse med del 1, var det utvilsomt de tre tekniske bevis som var avgjørende for domfellelsen av Torgersen. For Dorenfeldt var det likevel svært viktig å understreke at *også* de taktiske bevis hadde en sterk bevismessig betydning, og at de taktiske bevis var så sterke at de – isolert sett – var tilstrekkelig til å dømme Torgersen, uavhengig av vurderingen av de tekniske bevis. På side 9 i Dorenfeldts redegjørelse av 17. desember 1958 heter det således om vitnene:

"Om disse vitner kan det sammenfattende sies at de til tross for at de ikke kjente den som var sammen med Rigmor, har vært forbausende dyktige til å observere, idet de alle har beskrevet en person som har en forbausende likhet med Torgersen.

Denne oppfatningen bestyrkes av Dorenfeldts uttalelse på s. 13:

"Allerede gjennom denne bevisførsel (d.v.s. de taktiske bevis – vår tilføyelse) mente påtalemyndigheten at den hadde tilstrekkelig fellende bevis like overfor Torgersen."

Endelig heter det på s. 17:

"Som en konklusjon med hensyn til bevislighetene kan man si at det er vel sjelden at man i en draps sak står overfor så mange fellende bevis som alle sammen passer inn i hinannen som hånd i hanske."

Som vi skal godtgjøre i det følgende, er dette galt: En helhetlig analyse av de taktiske bevis viser at det er *usannsynlig at det var Torgersen som ble observert*. Tvert imot peker dette bevismaterialet klart i retning av at Torgersen *ikke* kan ha vært drapsmannen. Dette er selvsagt svært viktig når man skal foreta en totalvurdering av hele bevissituasjonen og ta stilling til om vilkårene "meget tvilsomt om dommen er riktig" og "egnet til frifinnelse" er tilfredsstillende. I tillegg må man i den avsluttende endelige bevisvurdering selvsagt hensynta de tekniske bevis, slik det gjøres i del 5.

III GENERELLE HENSYN VED AVGJØRELSEN AV OM GJENÅPNING SKAL FORETAS

Det er noen generelle hensyn som nær sagt alltid blir trukket frem ved avgjørelsen av om gjenåpning skal foretas eller ikke. Vi skal nedenfor i punktene A – E gjennomgå disse, og deres betydning for Torgersen-saken.

A. Hensynet til bevisumiddelbarhet med hensyn til de sentrale bevis

Det er ingen tvil om at hensynet til bevisumiddelbarhet spiller en rolle når det gjelder vurderingen av hvorvidt en sak skal gjenåpnes eller ikke. Det er en klar fordel å høre og se vitner – man får da bedre anledning til å gjøre seg opp en mening om deres troverdighet. Det henvises ofte til at Gjenopptakelseskommissjonen ikke vil kunne ivareta hensynet til bevisumiddelbarhet like godt som retten gjorde under den opprinnelige hovedforhandling.

Det springende punkt er imidlertid hvor sterkt dette hensynet står i Torgersen-saken, eller formulert på en annen måte: Hvilken vekt har bevisumiddelbarhet i denne saken sammenlignet med andre gjenåpningssaker?

For det *første* er det grunn til å minne om den avgjørende betydning de sakkyndige erklæringene hadde. Dette er blitt fremhevet både av statsadvokat Dorenfeldt og av lagmann Lunde – og fremgår også klart av avisreferatene. Det er på det rene at de sakkyndige i 1958 i all hovedsak forklarte seg i samsvar med sine skriftlige erklæringer. Hovedfeilene ved de sakkyndige erklæringene i 1958 og de sakkyndiges uttalelser under hovedforhandlingen var at de sakkyndige ikke hadde grunnlag for de skråsikre slutninger om at de tekniske bevisene knyttet Torgersen til drapet. Dette kan vurderes i dag, uavhengig av om de sakkyndige i 1958 ikke kan avhøres. Hensynet til bevisumiddelbarhet har på dette punkt knapt noen vekt.

Det *andre* viktige forholdet som sto sentralt, var Dorenfeldts to såkalte tidsskjemaer. Heller ikke her spiller forholdet til bevisumiddelbarhet noen rolle. Tidsskjemaene som ble presentert for retten, foreligger skriftlig. De var basert på at politiet hadde gått eller syklet de aktuelle ruter, og var ikke gjenstand for noen diskusjon under hovedforhandlingen. Vi vet i dag at begge tidsskjemaer var uriktige.

For *det tredje* har man forholdet til de sentrale vitnene:

Det er all grunn til å legge til grunn at vitnet Johanne Olsen forklarte seg i overensstemmelse med det hun subjektivt trodde. Hun mente å ha sett Torgersen i Torggata på det tidspunkt Torgersens mor var sikker på at han hadde kommet hjem til bopel i Tore Hunds vei 24. Det er ingen grunn til å diskutere hvorvidt hun fremsto som troverdig. Det som er spørsmålet ved Johanne Olsens forklaring er *hvilke feilkilder*, som hennes observasjoner er forbundet med. Bevisumiddelbarhet har ingen betydning ved denne vurderingen. Det dreier seg her blant annet om å se forklaringen i lys av generelle vitnepsykologiske kunnskaper, som ikke kan ha vært til stede i tilstrekkelig grad i 1958.

Når det gjelder vitnet Ørnulf Bergersen, er det i ettertid fastslått med sikkerhet at han løy på sentrale punkter. Dette forsto neppe lagretten i 1958. At Bergersen forklarte seg direkte for den dømmende rett – umiddelbart – bidro ikke til sakens oppklaring, tvert imot.

Videre har vi Torgersens forklaring om Gerd. Torgersens forklaring for retten på dette punkt var uriktig. Den Gerd han i retten sa at han kjente igjen da hun ble ført som vitne, kunne ikke være den kvinnen han hadde hatt med seg hjem og senere syklet tilbake til sentrum. At Torgersen forklaring var uriktig på dette punkt er således hevet over enhver tvil. Heller ikke på dette punkt spiller hensynet til bevisumiddelbarhet noen rolle.

For *det fjerde*: Flere viktige vitner ble ikke ført eller bare ufullstendig avhørt. Heller ikke her kommer bevisumiddelbarhetsprinsippet inn.

For *det femte*: I tillegg til at bevisumiddelbarhetsprinsippet ikke sto sentralt med hensyn til sakens sentrale beviser (både de tekniske og de taktiske), er det grunn til å minne om at

politiforklaringene i Torgersen-saken er svært grundige. Dessuten har man forklaringene fra den rettslige forundersøkelsen. I all hovedsak har vitnene forklart seg i samsvar med sine forklaringer under etterforskningen. Man kan derfor rekonstruere hva de forklarte under hovedforhandlingen, selv om det ikke er nedtegnet.

Konklusjonen er med andre ord at når man ser på de spesielle forhold som gjør seg gjeldende i Torgersen-saken, spiller bevisumiddelbarhetsprinsippet en langt mindre rolle enn det normalt gjør, og langt mindre rolle enn i noen av de sakene som er blitt gjenopptatt, f.eks. Lilandsaken (Rt. 94 s. 1149), hvor for øvrig avvikende vitneforklaringer under hovedforhandlingen ble overkjørt av skråsikre sakkyndige – et element som også er til stede i nærværende sak. Bumerangsaken (Rt. 1998 s. 11) og "colombianersaken" (Rt. 1999 s. 554), er to andre saker hvor retten konkluderte med at vilkårene for gjenopptakelse var til stede – på tross av at hensynet til bevisumiddelbarhet må ha spilt en stor rolle og ha stått langt mer sentralt enn i Torgersen-saken.

Skal man påberope seg bevisumiddelbarhetsprinsippet som argument mot gjenåpning, må dette gjøres ut fra en konkret analyse av hvilken betydning dette prinsippet har spilt i den aktuelle sak. Man kan ikke bare uspesifisert og uten videre henvise til dette som et generelt hensyn – slik det er gjort av Gjenopptakelseskommisjonen i Torgersen-saken.

Vi kommer tilbake til dette temaet nedenfor under D.

B. Betydningen av tidsmomentet

Også tidsmomentet – at det er gått lang tid mellom domfellelse og aktuelt tidspunkt for eventuell gjenåpning – blir regelmessig fremhevet som et moment som taler mot gjenopptakelse. Også dette momentet må underkastes en spesiell vurdering i forhold til den aktuelle sak.

I Torgersen-saken har argumentet langt mindre vekt enn normalt:

For det første har man grundige forklaringer fra alle involverte. Dette gjør at man i detalj kan rekonstruere forklaringenes innhold. Politiforklaringene gir en god og detaljert redegjørelse for fakta med hensyn til det som fremkom under de muntlige forhandlingene for retten i 1958, jf. ovenfor under A.

Når det gjelder betydningen av de sakkyndiges uttalelser, er tidsfaktoren paradoksalt nok en *fordel*. Vi har i dag kunnskap om de spørsmål som de tekniske bevis reiser, som man ikke hadde i 1958. Tidsfaktoren kommer inn med motsatt vekt: Det er en *fordel* at det har tatt så lang tid.

Dernest kommer at Torgersen har protestert mot dommen nær sagt kontinuerlig gjennom mer enn 50 år. Han kan vanskelig klandres for at avgjørelsen har trukket særdeles lenge ut i tid.

Og endelig: Det fremgår av rettspraksis at tidsfaktoren skal tillegges mindre vekt jo mer alvorlig saken er. Hensynet ble spesielt fremhevet i Lilandsaken hvor Høyesteretts kjæremålsutvalg uttrykkelig fremhevet at tidsmomentet spiller mindre rolle når man står overfor spørsmålet om gjenopptakelse av så alvorlige saker som drapssaker, jf. Rt. 1994 s. 1149, se særlig side 1156 hvor det uttales:

”Påtalemyndigheten har med styrke anført at det må stilles særlig sterke krav til de nye bevis når det som her dreier seg om en meget gammel dom. I dette tilfellet dreier det imidlertid seg om en dom med meget alvorlige forhold, og de hensyn som er fremhevet av påtalemyndigheten, kan i alle fall ikke ha annet enn en meget begrenset vekt.”

Gjenopptakelseskommisjonen kan ikke sees å ha lagt Kjæremålsutvalgets konklusjon på dette punkt til grunn for sin vurdering.

I tillegg: Det kan ikke være slik at bevisfeil - som blir påvist i ettertid - ikke kan hensyntas fordi det dreier seg om en lagrettesak.

C. Hensynet til at det skal foretas en helhetsvurdering

Også dette hensynet er viktig - og fremheves ofte av Høyesterett. Man må imidlertid gå nærmere inn i spørsmålet med hensynet til hva som menes med en helhetsvurdering.

Man har en helhetsvurdering på tre ulike nivåer:

For det første må man foreta en helhetsvurdering av *det enkelte vitnebevis*. Hva er f.eks. helhetsinntrykket når man diskuterer samtlige hensyn som gjør seg gjeldende for å ta stilling til bevisverdien av vitneforklaringene til f.eks. Esther Olsson, Arne Thoresen eller Johanne Olsen?

For det annet har man en helhetsvurdering på et mer overordnet nivå: Hva er helhetsvurderingen når det gjelder vurderingen av *samtlig taktiske bevis*, og som refererer seg til Torgersens bevegelser på drapsnatten?

Endelig har man den totale og avgjørende helhetsvurdering av "egnet til frifinnelse"-kriteriet i § 391 nr 3 og kriteriet "meget tvilsomt om dommen er riktig" i § 392, annet ledd. Da må man foreta en totalvurdering av både de taktiske bevis i del 2 og de tekniske bevis i del 3.

Det må forutsettes at man ved helhetsvurderingen presiserer hvilke momenter som inngår i vurderingen og hvordan de vektlegges. Gjenopptakelseskommisjonen kan ikke nøye seg med å henvise til et altomfattende og uspesifisert skjønn uten å gjøre rede for hvilke elementer man har vurdert eller hvilken innbyrdes vekt de har.

Vi minner i denne forbindelse igjen om den utredningsplikten som gjelder Gjenopptakelseskommisjonens arbeid, og som er motstykket til at lovgiver har gitt avkall

på ordinære rettssikkerhetsgarantier som f.eks. vanlig domstolsprøving og toinstansbehandling.

Gjenopptakelseskommisjonen har – som påpekt ovenfor - gjennomgående vært for fragmentarisk og selektiv i sine vurderinger, og man har ikke foretatt den helhetsvurdering som gjenåpningsbestemmelsene i straffeprosessloven forutsetter.

D. Særlig om betydningen av lagrettens skyldig-kjennelse

Vi kommer nå tilbake til et forhold som er nevnt ovenfor. Selv om man ikke har en dom med premisser for avgjørelsen av skyldspørsmålet, er det mulig å rekonstruere både argumentasjon og vektlegging av argumenter i større utstrekning i Torgersen-saken enn antakelig noen annen lagrettsak som er begjært gjenåpnet.

Gjenopptakelseskommisjonen har - ved flere anledninger - påpekt at man under hovedforhandlingen i 1958 fikk en gjennomgang av svært mange av de vitner som vi behandler i del 2. I denne forbindelse er det fra påtalemyndigheten fremholdt at alle anførselene ble behandlet – og forkastet av lagretten. Underforstått: Vår analyse av de taktiske bevis har redusert verdi – vi bare inviterer til en overprøving av lagrettens bevisvurdering, og det bør ikke danne basis for en gjenåpning.

Dette er feil: Det lagretten la til grunn var at eventuelle avvikende taktiske bevis *ikke fremsto som så tungtveiende at de overstyrte de skråsikre sakkyndige*. Hvordan lagretten ellers hadde vurdert de taktiske bevis vet vi intet om – bare det faktum at de ikke ble ansett som så tungtveiende at man kunne tilsidesette de bombastiske konklusjonene vedrørende tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålsbeviset.

Fordi de tekniske bevis ble presentert så skråsikkert av de sakkyndige, vet vi ikke om de øvrige bevisene ble vurdert av lagmannsretten og i hvert fall ikke i hvilken grad. Og om de ble vurdert som en del av bevisbildet, må sikkerheten med hensyn til de tre tekniske bevis ha overskygget den tvil som det eventuelt var grunnlag for å tillegge avvikende taktiske bevis.

Dette forholdet er særdeles viktig: Hvis man i dag unnlater å drøfte betydningen av den nye bevissituasjonen under henvisning til at deler av bevisene var forelagt lagmannsretten – og ikke funnet avgjørende – representerer dette både uriktig lovanvendelse og uriktig saksbehandling.

For ordens skyld legger vi til at det ikke er grunnlag for å kritisere lagretten for sin avgjørelse i 1958. Med den styrke som de tekniske bevis ble fremført med, ville det neppe vært noen lagrette i landet som ville frifunnet Torgersen.

Men når de tekniske bevis svikter, "gjenoppstår" de motforestillingene som de taktiske bevis representerte i 1958. Det er disse som gjengis og vurderes i nærværende del av begjæringen. Det er da grunnløst og feilaktig å påstå at de i dagens situasjon ikke har

noen betydning fordi de tidligere ble fremført og forkastet av lagretten i 1958 – slik Gjenopptakelseskomisjonen anfører flere steder i sitt 2006-vedtak.

Man kan ikke nekte domfelte en rett til gjenåpning hvis lovens vilkår er til stede under henvisning til at argumentene tidligere har vært fremmet og vurdert av en lagrette. I rettspraksis ser man for øvrig også en rekke saker som er gjenopptatt og som er basert på en ny prøvning av momenter som den opprinnelige jury ikke tillå tilstrekkelig vekt.

IV EN GRUNNMUR MED STORE SPREKKER: NÆRMERE OM DET USANNSYNLIGE OG ULOGISKE VED PÅTALEMYNDIGHETENS OVERORDNEDE TEORI

Før vi går inn i en nærmere analyse av de enkelte vitnebevis må den overordnede hypotese fra påtalemyndigheten analyseres.

Som kjent legger påtalemyndigheten til grunn at Torgersen – etter å ha drept Rigmor Johnsen - bar henne ned i kjelleren i Skippergaten 6 b og prøvde å stable opp et bål rundt henne der, for så å reise *helt hjem* til Tore Hundsvet 24 på Lille Tøyen for å hente fyrstikker.

Han skal ha gått fra drapsstedet til Youngstorget. Deretter skal han ha tatt drosje til bopel. Torgersen skal i følge påtalemyndigheten ha vært på bopel i hvert fall en halv time før han dro tilbake til sentrum for å antenne bålet. Påtalemyndigheten legger i denne forbindelse til grunn at han har kommet hjem ca kl. 24.00, og forblitt hjemme ca en halv time på bopel før han syklet tilbake til sentrum.

Det er selve fundamentet og den grunnleggende forutsetning for påtalemyndighetens teori for tiltalen mot Torgersen.

Denne teorien fremstår etter sitt innhold som ulogisk og usannsynlig, og er i seg selv et sterkt indisium på Torgersens uskyld og et viktig moment i vurderingen i relasjon både til § 392, 2. ledd og § 391 nr 3.²

1. Det er ulogisk at Torgersen i det hele tatt vil returnere til åstedet- etter å ha kommet seg uoppdaget bort. En retur må ha fortonet seg som høyrisiko.
2. Det er direkte påfallende å legge til grunn at Torgersen skulle reise *helt hjem* for å få tak i fyrstikker – fyrstikker kunne han få kjøpt i hvilken som helst kiosk i den umiddelbare nærhet av Skippergaten 6 b.
3. Likeledes er det usannsynlig at han skulle gå til *Youngstorget* – for deretter å ta en drosje. Youngstorget representerte overhodet ikke den korteste rute hjem, og

² Denne urimeligheten ble allerede påpekt av André Bjerke i en artikkel i Dagbladet for 2. juni 1973 med tittelen "Mordet i Skippergaten. Kriminalfortelling av Michael Grundt Spang (Efter ide av L.J. Dorenfeldt). Artikkelen er trykket opp på ny i festskrift til Fredrik Fasting Torgersen (2014) s. 31 flg., se bilag 2. Bjerkes analyse har en retorisk og ironisk form, men er både velkrevet og humoristisk. Det er enkelte faktiske feil i "anmeldelsen", som f eks fremstilling av låst port i Skippergaten 9 og gjengivelse av drosjesjåførenes politiforklaringer. Disse feilene har imidlertid ingen innflytelse på Bjerkes påvisning av påtalemyndighetens ulogiske og usannsynlige hovedteori.

drosje kunne han etter all sannsynlighet ha tatt fra et sted som var nærmere Skippergaten, f.eks. Jernbanetorget eller Stortorget (se forklaringen fra drosjesjåfør Otto Strand om mange ledige drosjer drapskvelden).

4. Enda mer ulogisk og usannsynlig er påtalemyndighetens videre teori om at Torgersen – etter å ha kommet hjem – med den hensikt å hente fyrstikker – *slår seg til ro* på bopel og "slapper av" sammen med sin mor før han etter en god stund syklet tilbake mot sentrum.

Dette er ytterligere ulogisk fordi teorien om at han tok drosje fra Youngstorget bare kan begrunnes med at han følte et visst tidspress – et tidspress som forutsetningsvis var naturlig: Rigmor Johnsen hadde ikke kommet hjem i rett tid, og det var formodentlig bare et spørsmål om tid før hun ville bli etterlyst og leting ville bli igangsatt. I denne situasjonen er det helt usannsynlig at Torgersen skulle *vente* med å reise tilbake til sentrum, etter først å ha reist hjem *utelukkende* for å hente fyrstikker.

5. Samtidig har fyrstikkeskene som ble funnet i lommen på den brune jakken som Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet, en enkel forklaring. Det er ikke omstridt at Torgersen skiftet klær da han var hjemme i Tore Hunds vei 24, og at han og broren Lorang brukte den brune jakken som han hadde på seg da han ble pågrepet, om hverandre. Lorang som røkte, i motsetning til Torgersen, hadde derfor normalt fyrstikkesker på seg. Fyrstikkeskene kan da uten videre fulgt med da Torgersen tok den brune jakken på seg.

Hva skriver så Gjenopptakelseskommissjonen om denne grunnleggende og usannsynlige hovedteori?

Svaret er at den behandles kort og godt ikke – den nevnes ikke med ett ord hverken i 2006- eller i 2010-vedtaket. Det er både påfallende og uforståelig at det som er selve grunnlaget for påtalemyndighetens drapsteori overhodet ikke behandles – spesielt i en situasjon hvor den fremstår som så søkt og unaturlig som tilfellet er.

Betydningen av dette er at når man opererer med en ulogisk overbyggende teori, *skjerper* dette kravene til bevisene.

Det usannsynlige ved den grunnleggende drapsteori er viktig i relasjon til begge gjenåpningshjemlene: Den representerer et "særlig forhold" i relasjon til § 392, 2. ledd, og inngår i den kumulative vurderingen av "meget tvilsomt om dommen er riktig".

I forhold til § 391 nr 3 representerer den *ikke* et nytt bevis, men den er en del av den totale vurdering av "egnet til frifinnelse"-kriteriet, og som også omfatter "gamle bevis". Det skal som presisert ovenfor, foretas en samlet kumulativ vurdering.

Og som det er påpekt tidligere: Det er irrelevant at denne anførselen kan ha vært

fremmet og forkastet av juryen i 1958: Dette momentet må prøves på et selvstendig grunnlag, når bevissituasjonen – totalt sett – er annerledes enn den var på tidspunktet for avsigelse av dommen.

Vi skal nå i V-VII foreta en kronologisk gjennomgang av de forskjellige leddene i Torgersens påståtte bevegelsesmønster, og har – som nevnt – delt analysen i forskjellige 9 etapper.

V EN NÆRMERE DISKUSJON AV OM TORGERSEN VAR I SKIPPERGATEN 6 B PÅ DRAPSTIDSPUNKTET³

A. Etappe 1: Kan en person være på to forskjellige steder på samme tidspunkt? Nærmere om hvorvidt Torgersen var ved Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25 ca kl. 22.42. om kvelden 6. desember

1. Innledning

Vi skal i dette avsnittet se nærmere på påtalemyndighetens analyse under hovedforhandlingen, hvor Dorenfeldt lanserte det man kan karakterisere som "tidsskjema nr 1". Dorenfeldts hovedanliggende var å påvise at Torgersen kunne ha vært til stede da Rigmor Johansen oppholdt seg ved Esther Olssons pølsebod ca kl. 22.42.

Vi ser – for argumentasjonens skyld – da bort fra det usannsynlige og ulogiske i påtalemyndighetens overordnede teori, som er gjennomgått i IV ovenfor.

Spørsmålet som kan diskuteres i dette punktet, er om påtalemyndighetens teori støttes av vitnene og de øvrige omstendigheter.

Det er uomtvistet at Rigmor Johnsen kom til kiosken i Dronningens gate 25 nokså nøyaktig kl. 22.42-22.43 om kvelden 6. desember, etter at hun hadde gått fra trikkeholdeplassen på Jernbanetorget kl. 22.40. Hvis Torgersen hadde vært den mannen som Esther Olsson og senere vitner observerte sammen med Rigmor Johnsen, må han nødvendigvis ha ankommet samme sted senest på samme tidspunkt. Vi skal i dette avsnittet se på sannsynligheten for at Torgersen kan ha vært utenfor Esther Olssons pølsebod ca kl. 22.42-22.43 på drapskvelden, slik påtalemyndigheten hevder.

2. Gikk Torgersen helt ned til Esther Olssons pølsebod i Dronningensgate?

Det er enighet om at Torgersen forlot kafe "Hjerterom" i Pilestredet 31 ca. kl. 22.30 den 6. desember for å gå hjem. Det er videre på det rene at han passerte Grand noen minutter senere, og at han også var en tur inne på Grand for å se etter kjente. Den videre naturlige veien hjem går langt fra Skippergaten. Torgersen har forklart at han gikk over Stortorget og Torggaten til Olaf Bulls plass, hvor han traff en kvinne, Gerd, som ble med ham hjem.

³ I forbindelse med gjennomgangen av dette avsnittet og de påfølgende, er det viktig at man sammenholder det som anføres med det kartet som er vedlagt over Oslo sentrum i bilag 3.

Det har aldri vært angitt noen plausibel grunn til hvorfor Torgersen skulle gå så langt ned i Karl Johan som til Dronningensgate, når han formodentlig var på vei til Tore Hunds vei 24, jfr. tidspunktet på kvelden.

Når man leser Gjenopptakelseskommisjonens to vedtak fra 2006 og 2010 leter man forgjeves etter en nærmere begrunnelse for dette forholdet.

3. Nærmere om analysen av det tidsskjemaet som statsadvokat Dorenfeldt refererte under hovedforhandlingen

Dorenfeldt la meget stor vekt på å godtgjøre at Torgersen meget vel kunne vært ved Esther Olssons pølsebod ca kl. 22.42 om kvelden og refererte til en rekke klokkeslett med tilknytning til ulike vitner som grunnlag for påstanden.

Det viser seg nå at Dorenfeldts analyse er uriktig.

Nils Erik Lie har i sin analyse av Torgersen-saken nøye analysert Torgersens bevegelser og har sammenholdt disse med tidspunktene for vitneobservasjonene. Det vises til den utredning som er vedlagt nærværende begjæring som bilag 1 side 37 flg. Lies drøftelse og konklusjon tiltres og de aktuelle avsnitt skal anses som en del av nærværende begjæring.

Dette tidsskjemaet inngår som et ledd i vurderingen av om vilkårene i § 392, annet ledd er tilfredsstillt: Det representerer både et "særlig forhold", og er også et moment i vurderingen av kriteriet "meget tvilsomt om dommen er riktig".

Likeledes er det utvilsomt en "ny omstendighet/nytt bevis" i sakens anledning, jf. straffeprosessloven § 391 nr.3 og inngår også i den kumulative vurderingen av "egnet til frifinnelse" i samme bestemmelse.

Momentet er meget sentralt, og vi skal gjengi hoveddelen av Lies analyse:

- a. For det første påviser Lie i pkt. 6.1 (s 37-38) at Rigmor Johnsen må ha passert krysset Karl Johans gate/Dronningens gate nokså nøyaktig kl. 22.42-22.43.

Gangtid fra Grand til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate er ca fem minutter.

Hvis Torgersen skulle ha rukket frem til dette krysset og ha vært den mannen som Rigmor Johnsen beklaget seg over overfor Esther Olsson, må Torgersen derfor ha passert Grand senest kl. 22.37, og i alle fall ikke senere enn kl. 22.38.

- b. I pkt. 6.2.1 i Lies utredning analyseres forklaringene fra vitnene som hadde sett Torgersen på kafé Hjerterom.

Deres tidsangivelser er noe usikre, men de trekker i retning av at Torgersen har forlatt Hjerterom ca kl. 22.30. – kanskje noe tidligere. Han har også vært inne på Grand for å se etter kjente, før han ble sett av vitnene Astri Tømmereek og Mario

Casadio. Dette samsvarer med Astri Tømmereeks forklaring, jf. nedenfor under punkt C. Isolert sett trekker disse opplysningene klart i retning av at Torgersen har vært utenfor Grand hotell først en gang i tidsintervallet 22.40. – 22.50.

- c. Vesentlig vekt legges på observasjonene til Astrid Tømmereek og Mario Casadio, jf. pkt. 6.2.2 hos Lie.

Lie – som behandler dette på side 40-43 – påviser at de to beregningene fra påtalemyndighetens side som ble lagt frem under hovedforhandlingen i juni 1958, er uriktige: Dette skyldes først og fremst at da to polititjenestemennene som ”gikk opp” den aktuelle strekningen for disse to vitnene, overså hvilken rute vitnene faktisk hadde gått, og valgte en annen og kortere vei – noe som resulterte i en feil på 2-3 minutter i Torgersens disfavør.

På grunnlag av opplysningene fra Chat Noir – hvor Tømmereek/Casadio hadde vært – og forklaringene fra disse to og den tid som nødvendigvis må ha medgått til spaserturen fra Chat Noir til Grand, konkluderer Lie med at Torgersen ikke kunne ha vært utenfor Grand tidligere enn ca kl. 22.45., altså senere enn det kritiske tidspunktet kl. 22.42 – 22.43. *I tillegg* kommer gangtiden på ca 5 minutter fra Grand til Dronningens gate. Torgersen kunne tidligst ha vært ved kiosken ca kl. 22.50., altså på et tidspunkt da Rigmor allerede var i ferd med å låse seg inn i Skippergaten 6 b.

I pkt. 6.2.3 (s 44-45) påpeker Lie de feilslutninger som Dorenfeldts prosedyre og uttalelse av 17. desember 1957 inneholder.

Påtalemyndighetens regnestykke går kort og godt ikke opp – Torgersen kan ikke ha vært to steder samtidig. Konklusjonen blir at mannen som var sammen med Rigmor Johnsen hos Esther Olsson ca kl. 22.42, *ikke* kan ha vært Torgersen.

- d. På dette punkt er det flere meget alvorlige feil i Gjenopptakelseskommisjonens vedtak fra 2006.

Kommisjonens begrunnelse er så sentral at vi skal gjengi Lies tilbakevisning i sin helhet. Vi siterer fra Lies analyse s 46 flg.:

"6.2.4. Gjenopptakelseskommisjonens begrunnelse i 2006.

Kommisjonen uttaler seg helt generelt og delvis feilaktig om disse spørsmålene.

Det sies på sidene 496-497 i 2006-avgjørelsen. Jeg (dvs Nils Erik Lie - vår tilføyelse) - har nummerert de enkelte elementene i begrunnelsen):

Kommisjonen finner det tilstrekkelig å vise til uttalelser i Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse, jf. Kap. 8.12.4 ovenfor, som kommisjonen slutter seg til (1). Under hovedforhandlingen ble det ført en rekke vitner

som hadde observert Torgersen og Rigmor Johnsen (2), og de mest sentrale vitnene visste hvem Torgersen og Rigmor Johnsen var (3). Det må legges til grunn at lagretten gjennom vitneførselen har kunnet danne seg et bilde av vitnenes pålitelighet og troverdighet (4).

Etter kommisjonens vurdering baserer domfelte seg på flere usikre faktorer når han anfører at det ikke var tidsmessig mulig for ham å treffe Rigmor Johnsen i krysset Karl Johans gate/Dronningens gate. Dette knytter seg både til tidspunktet han forlot Kafé Hjerterom (5), tidspunktet han ble observert utenfor Grand Hotell (6) og for så vidt også med hvilken hastighet han gikk (7). Tidspunktet for når Rigmor forlot trikkeholdeplassen kan ikke fastslås med absolutt sikkerhet (8), og heller ikke med hvilken hastighet hun gikk (9). Når det tas hensyn til at det er tale om små marginer, kan det ikke legges avgjørende vekt på helt nøyaktige tidsberegninger slik domfelte synes å gjøre (10), og konklusjonen om at han rent tidsmessig ikke har hatt mulighet til å møte Rigmor Johnsen er det ikke grunnlag for (11).

Kommisjonen vil dessuten legge til at det ble foretatt avstands- og tidsberegninger under etterforskningen (12). Vitnene som observert domfelte og Rigmor Johnsen (13) fikk forklare seg for rette og politiet innhentet forklaringer for å verifisere vitnenes tidsangivelser (14). Det synes å være på det rene at spørsmålet om hvorvidt Torgersen kunne ha møtt Rigmor Johnsen var et sentralt spørsmål under bevisførselen (15).

Lie har følgende kommentarer til Gjenopptakelseskommisjonens begrunnelse - tallene refererer seg til de samme tall som er tatt inn i sitatet fra kommisjonens uttalelse:

- (1) *Kommisjonen tiltrer altså – uten selvstendig vurdering – Høyesteretts kjæremålsutvalgs feilaktige utsagn om at flere vitner hadde sett Torgersen utenfor Grand ”på et tidspunkt da han ville rekke å møte B før hun gikk inn i Dronningens gate”.*
- (2) *Ingen vitner har observert Torgersen og Rigmor Johnsen sammen, slik formuleringen gir et inntrykk av.*
- (3) *Det er ikke opplyst hvem kommisjonen mener ”de mest sentrale vitnene” var. Uansett er utsagnet galt. Av de ”mest sentrale vitnene” er det bare Astri Tømmereek som visste hvem Torgersen var. (Vitnet Johanne Olsen kommer vi tilbake til nedenfor under etappe 3 – vår tilføyelse).*
- (4) *Ja, med den konsekvens at det ikke har vært noen grunn til ikke å bygge på forklaringene fra Astri Tømmereek og Mario Casidio. Forklaringene fra de vitnene som har sett Rigmor Johnsen sammen med en mann, kommenteres nedenfor.*
- (5) *Nøyaktig tidspunkt da Torgersen forlot Hjerterom, er av mindre betydning. Det sentrale tidspunktet er da han ble observert utenfor Grand.*

- (6) *Gjennomgangen foran viser at det er utelukket at Torgersen kan ha vært foran Grand til slik tid at han kan ha møtt Rigmor Johnsen. Jeg viser igjen til at teatret uten forbehold har opplyst at forestillingen tok slutt 22.25. Samtidig har statsadvokat Dorenfeldt åpenbart akseptert et intervall på 10 minutter fra Tømmereek og Casadio forlot teatersalen til de var ute på gaten, og også akseptert fem minutters gangtid derfra til Grand. I tillegg kommer tidsintervallet fra forestillingens slutt til de var ute av salen, og mertiden på grunn av at de som har prøvegått strekningen, har gått feil rute. Også kommisjonen plikter å forholde seg til det bevismateriale som faktisk foreligger, og ikke fremsette spekulasjoner det ikke er grunnlag for, eller strekke tidsangivelser i Torgersens disfavør.*
- (7) *Det er ingen holdepunkter for at Torgersen har gått med annet enn normal gangfart. Astrid Tømmereek har forklart at han stoppet opp utenfor Grand. Verken hun eller Else Randi Wiik har bemerket noe om farten. Og hvilken begrunnelse skulle han ha for plutselig å begi seg med høy fart i retning av Østbanen? Strekningen Grand – Dronningens gate er uansett nokså nøyaktig 500 meter. Med en ganghastighet på 6 km/t ville han ha brukt 5 minutter på denne strekningen.*
- (8) *Om tidspunktet for Oppsaltrikkens avgang fra Jernbanetorget foreligger følgende opplysninger:*

Svein Erik Johansen forklarte seg i avhør 7. desember 1957⁴:

"De gikk så begge fra restauranten ned til Jernbanetorget. Vitnet så på uret på stasjonsbygningen og det viste 22.30 da de kom ned og de ble stående og vente på trikken til ca kl 22.40. Da kom trikken og mist. gikk på den og han så da at Rigmor gikk bortover i retning mot Fred. Olsensgt."

I den rettslige forundersøkelsen forklarte han⁵:

"...straks etter at de var kommet til holdeplassen utenfor Østbanen kom trikken. Akkurat idet trikken kom, så han på det elektriske uret på Østbanen og det viste 22.40. Han gikk på trikken og Rigmor gikk bak trikken, og da han var kommet på trikken så han henne gå over torget i retning av Karl Johansgt. Hun gikk alminnelig, men han så henne ikke da hun var kommet bort til holdeplassen i Fred. Olsensgt."

I en kort udatert rapport⁶ kalt "Kontrollundersøkelser angående Opsaltrikkens passering ved holdeplassen Oslo Ø den 6/12-57 kl. 22.40 uttaler politibetjent K. Johansen:

"A/S Bærumsbanen, Jar st., opplyser på telefonhenvendelse herfra at det ikke er avmerket noen forsinkelse for trikken som passerte holdeplassen ved Oslo Ø kl 22.40 den 6/12-1957."

⁴ Dok. 6 s. 4

⁵ Dok. 45 s.21

⁶ Dok. 22 s. 25

Det som muligens kunne reise tvil om avgangstidspunktet, er vitneforklaringen fra en Mary Strandum, som forklarte til politiet 8. desember 1957⁷

"...at hun skulle ha en trikk som gikk fra holdeplassen kl 22.40. Vitnet var sent ute og hun skyndtet seg bort på holdeplassen. Her ble hun imidlertid stående litt, idet trikken var forsinket. Vitnet mener at trikken kom kl 22.43."

Strandum er ikke avhørt som vitne under den rettslige forundersøkelsen eller under hovedforhandlingen. Dette synes å henge sammen med at påtalemyndigheten har akseptert at trikken gikk 22.40 presis.

I uttalelsen av 17. desember 1958 skrev således statsadvokat Dorenfeldt:

".....Så å si nøyaktig på dette tidspunkt, nemlig kl 22.40. tok Rigmor Johnsen avskjed med sin venn Svein Erik Johansen ved trikkeholdeplassen på Oslo Ø., se dok, 45 s. 21 og vitneforklaring fra dette vitne (17. vitne)..."

Dok. 45 side 21 er Svein Erik Johansens forklaring under den rettslige forundersøkelsen, som er gjengitt ovenfor.

Det ene foreliggende avisreferatet som omtaler dette punktet i statsadvokatens prosedyre bekrefter at tidspunktet 22.40 ikke er trukket i tvil. Arbeiderbladet 13. juni 1958 gjengir ham slik:

"Vi har hørt her i retten at hun fulgte sin gode venn til Oppsaltrikken på Østbanen kl 22.40".

De øvrige avisene kommenterer ikke dette punktet i prosedyren.

Det må etter dette legges til grunn at det i 1958 har vært lagt til grunn som et uomtvistet faktisk forhold at trikken gikk fra Østbanen temmelig presis 22.40. Det er da i dag ikke grunnlag for å trekke dette utgangspunktet i tvil.

- (9) *Det følger av merknad under (8) at Rigmor Johnsen "gikk alminnelig". Det er ingen holdepunkter for at hun skal ha gått særskilt langsomt ved anledningen.*
- (10) *Tidsberegningene slik de foreligger nå, inneholder atskillige marginer i Torgersens disfavør.*
- (11) *Her konstruerer kommisjonen usikkerhet og ser bort fra det bevismateriale som faktisk foreligger og som det ikke hefter noen usikkerhet ved.*
- (12) *Det vises til klargjøringen foran av at de polititjenestemenn som har prøvegått de enkelte strekningene, har tatt feil rute på strekningen Chat Noir – Grand, og av at tidsestimatet på 5 minutter – først og fremst derfor – er for lavt.*

⁷ Dok. 22 s. 33

- (13) *Det er ingen vitner som har observert "domfelte og Rigmor Johnsen".*
- (14) *Det er uklart hva som menes med dette utsagnet. Jeg har ikke funnet noen forklaringer som er innhentet "for å verifisere vitnenes tidsangivelser".*
- (15) *Spørsmålet om tidspunktet for Astrid Tømmereeks observasjon har åpenbart vært tema under eksaminasjonen av henne i følge Aftenpostens referat i morgenummeret 4. juni 1958. Men noen fokusering på hvorvidt Torgersen kunne ha truffet Rigmor Johnsen, etterlater ikke referatet noe spor av. Det samme gjelder referatene fra aktors og forsvarers prosedyrer. Og dersom dette har vært noe egentlig tema, er det påfallende at det ikke er nevnt i statsadvokat Dorenfeldts redegjørelse av 17. desember 1958."*

Konklusjonen er således at det hefter en rekke alvorlige feil ved kommisjonens analyse av tidsskjemaet.

4. Oppsummering

Kommisjonens begrunnelse er som nevnt beheftet med vesentlige svakheter. Det illustrerer det forholdet som er nevnt ovenfor: De bevis som taler i Torgersens favør bortforklares, mens påtalemyndighetens versjon godtas uten vesentlige innvendinger.

Med Nils Erik Lies nye beregninger er det *svært lite sannsynlig* at Torgersen kunne ha truffet Rigmor Johnsen på det kritiske klokkeslett i Dronningens gate 25.

Selv om man ikke kan operere med noen 100 % sikkerhet med hensyn til de enkelte klokkeslett, viser en nøktern analyse at påtalemyndighetens tidsskjema ikke går opp. Dette er ikke et spørsmål om hva som kan *utelukkes* – det avgjørende er hva som er *sannsynlig*.

På dette punkt er Torgersen i praksis blitt pålagt en bevisbyrde ved at tvil om faktum, som ikke fremstår som spesielt tvilsomt, slår ut i hans *disfavør*.

Dette forhold har betydning for begge gjenåpningshjemlene:

Det representerer et "særlig forhold" i relasjon til § 392, annet ledd og inngår i totalvurderingen av "meget tvilsomt om dommen er riktig" i samme bestemmelse. I tillegg er det – som nevnt ovenfor – utvilsomt et "nytt bevis" i relasjon til § 391 nr 3 og inngår – blant en rekke andre momenter – i den totale vurdering av "egnet til frifinnelse" i samme bestemmelse.

B. Etappe 2: Var det Torgersen som fulgte etter Rigmor Johansen fra Esther Olssons kiosk til Skippergaten 6 b?

1. Innledning

Vi skal i dette avsnittet fortsatt se bort fra den usannsynlige overbyggende teori fra påtalemyndigheten, og vi skal likeledes se bort fra at Torgersen ikke kunne ha vært utenfor Esther Olssons pølsebod kl. 22.42.

Vi skal – som en subsidiær drøftelse – foreta en analyse av om det foreligger grunnlag for å anta at det var Torgersen som var den mannen som snakket med Esther Olsson, og som var den personen som fulgte etter Rigmor Johnsen fra Dronningens gate 25 til hennes bopel i Skippergaten 6 b - slik påtalemyndigheten argumenterte for og Gjenopptakelseskommissjonen har lagt til grunn.

Men dette er *allerede i utgangspunktet* mindre sannsynlig, jf. gjennomgangen ovenfor i pkt. IV og V A.

Det er tale om en vurdering av flere forskjellige vitneprov. Ved vekting av de forskjellige vitneprovne er det imidlertid særlig grunn til å fremheve Esther Olssons forklaring.

For det første er hun den som - uten sammenligning og i særklasse - har hatt best anledning til å studere den aktuelle persons utseende. Det var tale om en observasjon som strakte seg over en viss tid. Enda viktigere er at hun hørte personen snakke – *han snakket ikke Oslodialekt*, som Torgersen uomtvistelig gjør.

Det er ingen av de øvrige vitnene som er i nærheten av å ha det samme grunnlaget for å gjøre seg en oppfatning om hvorvidt personen som fulgte etter Rigmor Johnsen var Torgersen.

Det er derfor svært overraskende at hverken påtalemyndigheten eller Gjenopptakelseskommissjonen har foretatt noen form for innbyrdes vurdering av de ulike vitneprov, og – likeledes – hvordan begge fullstendig har sett bort fra den store bevisverdien som Esther Olssons forklaring representerer.

Dette er ytterligere et eksempel på hvordan argumentasjonen fra kommisjonens side både er fragmentarisk og selektiv med utelatelse av helt sentrale forhold som ikke lar seg forene med påtalemyndighetens teori om Torgersen som drapsmann.

2. Esther Olssons forklaring – nærmere om mannen som ikke snakket Oslo-dialekt

a. Esther Olssons forklaring

Esther Olssons forklaring er som nevnt av uvisse grunner totalt underkommunisert.

Hun er imidlertid sakens mest sentrale utenforstående (dvs. ikke familiemedlem) vitne: Ingen hadde til de grader anledning til å studere mannens utseende, og den beskrivelse Esther Olsson gir av vedkommende person i sine første avhør er nærmest *uforenlig* med Torgersen.

Esther Olsson har forklart seg noe avvikende i løpet av saken. Her som ellers har det formodningen for seg at det er de første tidsnære forklaringene som er de mest pålitelige. Og det er kanskje slik at hun – uker og måneder i ettetid – ble noe usikker etter hvert som hun ble klar over de skråsikre sakkyndige som uten forbehold pekte på Torgersen som gjerningsmann?

Rigmor kjøpte to epler av Esther Olsson i kiosken, og beklaget seg over at det «er en kar som forfølger meg». Mannen stoppet ved siden av Rigmor, og «tullet og fleipet med henne».

Olsson beskriver mannen slik (avhør 7. desember 1957 –dvs. bare timer etter at Olsson hadde sett Rigmor):

«Ca. 30-35 år, i hvert fall etter det inntrykk v. fikk. Det var i hvert fall en voksen kar. Høyde ca. 175-180 cm. Han var i hvert fall adskillig høyere enn Rigmor. Vedkommende hadde blek ansiktsfarge, lyse blå øyne, virket bred over kinnbena, kan ikke si om han hadde hodeplagg. Håret kan v. ikke uttale seg om. Han var kledd i mørkt yttertøy og virket bred over skuldrene. Vedkommende snakket litt, men v. mener bestemt at han ikke snakket typisk Oslo-dialekt.» (vår understrekning).

Esther Olsson mente hun hadde sett mannen tidligere. Hun kan ikke tidfeste episoden nærmere enn «en god stund før pølsebua stengte og bua stenges kl. 2330.»

Den 9. desember 1957 ble det avholdt konfrontasjonsparade. Konfrontasjonen ble gjennomført ved at Torgersen ble stilt opp på linje sammen med fire andre personer "av noenlunde samme alder, høyde og utseende". De ble gitt hvert sitt nummerskilt. Vitnene, deriblant Esther Olsson, ble deretter ført inn fra et annet rom, og bedt om å fortelle om de gjenkjente den personen de hadde sett sammen med Rigmor Johnsen blant de fem oppstilte. Konfrontasjonen ble foretatt to ganger på grunnlag av to innbyrdes forskjellige oppstillinger av personene. Torgersen hadde nr. 1 i den første oppstillingen og nr. 3 i den andre oppstillingen. Se figur 45 og 46 i Ståle Eskelands *Bevisene i Torgersen-saken* side 508 og 509 – sakens dok. 17 – som viser de to oppstillingene.

Ved konfrontasjonsparaden 9. desember 1957 kjente hun ikke Torgersen igjen, til tross for at hun hadde sett mannen som plaget Rigmor tidligere. Hun forklarte:

«Ved den oppstillingen hun nå hadde sett, kunne hun ikke kjenne igjen noen av de oppstilte, som den hun tidligere har opplyst om. Den eneste av de oppstilte hun kunne tenke seg som «type» – som kunne ligne – var nr.1, idet denne hadde lys blå øyne og lys ansiktsfarge. Hun kunne ikke ta ut denne – nr. 1 – som bestemt den hun så ved anledningen.»

Etter andre gangs oppstilling uttalte hun at hun

«mener at den «typen» hun så ved nevnte anledning var noe høyere enn nr. 1. ved første oppstilling.»

Ved fotokonfrontasjonen i januar 1958 plukket hun ut en annen som den som lignet mest. Torgersen hadde i mellomtiden vært avbildet i alle Osloavisene 10. desember 1957, til dels sammen med oppfordring fra politiet til publikum til å studere ansiktet hans nøye.

I den rettslige forundersøkelsen forklarte hun:

«Hun så mannen i ansiktet, og han var lys, hadde blå øyne og var kraftig. Det eneste vitnet kan si om hans påkledning er at hun tror han hadde mørk frakk. Han var noe høyere enn Rigmor Johnsen og har antagelig vært ca. 175 cm. høy.»

Når hun i retten ser siktede, sier hun at den som fulgte etter Rigmor Johnsen er lik siktede, men hun ikke bestemt si at det er siktede.»

Under hovedforhandlingen anslo hun mannens høyde til ca. 175 cm. For øvrig var det ikke endringer av betydning i hennes forklaring.

Det følger av avhøret av Esther Olsson 7. desember 1957 at Olsson mener "bestemt at mannen [som fulgte etter Rigmor] ikke snakket typisk Oslo-dialekt". Dette i motsetning til Torgersen. I tillegg anslår Esther Olsson i samme avhør alderen til mannen som 30-35 år. Torgersen var i 1957 23 år.

Når det gjelder høyden til mannen hun observerte, angir hun en høyde (175-180 cm.) i det første avhøret, altså høyere enn Torgersen som på dette tidspunktet var målt til 174,5 cm. Hun uttalte også ved konfrontasjonsoppstillingen at "den «typen» hun så ved nevnte anledning var noe høyere enn nr. 1. ved første oppstilling." Hun kunne heller ikke utpeke Torgersen klart under den rettslige forundersøkelsen.

Konklusjonen er at Olssons vitneforklaring *svært* vanskelig, grensende til det umulige, kan forenes med at det var Torgersen hun så.

Det har vært mye diskutert om det var Alf Brandsdal som var ved Esther Olssons kiosk. Gjenopptakelseskommissjonen og påtalemyndigheten har brukt mye ressurser på å tilbakevise dette. Esther Olsson har med stor sikkerhet fastslått at det var Brandsdal hun så, og uttalte at hun også med stor sikkerhet ville gjenkjenne Brandsdal. Denne spørsmålsstillingen er av mindre betydning og vil derfor ikke forfølges i det følgende.

Det må likevel understrekes at Esther Olssons beskrivelse av mannen *passer* bedre på Brandsdal enn på Torgersen. Dette illustrer igjen det usannsynlige i at det var Torgersen hun så.

En totalvurdering viser klart at det er mange viktige ulikheter ved mannen Esther Olsson observerte i forhold til Torgersen: Dette gjør at det – isolert sett – ikke finnes tilstrekkelige holdepunkter for at det var Torgersen som var ved kiosken til Esther Olsson sammen med Rigmor Johnsen utenfor pølseboden på drapsnatten.

Og igjen: Det er uforståelig at Esther Olsson nøyaktige og troverdige forklaring blir fullstendig oversett i forbindelse med vurderingen av bevisene.

b. Gjenopptakelseskommisjonens vurdering

Gjenopptakelseskommisjonen behandler Esther Olsson – sammen med flere andre vitner – i punkt 8.12. i 2006-avgjørelsen. Det foretas imidlertid i stor utstrekning bare en historisk gjennomgang og et referat av partenes anførsler. Drøftelsen fra kommisjonens side står i punkt 8.12.7, og er helt summarisk. Det er ingen utredning eller analyse.

Verre er det at "egnet til"-diskusjonen i straffeprosesslovens § 391 nr 3 ikke behandles separat, og at Gjenopptakelseskommisjonen heller ikke her foretar en kumulativ vurdering av alle sakens beviseligheter, herunder de "gamle" bevis. Det er – som vi skal se en rekke eksempler på i den videre fremstilling - en gjennomgående feil ved kommisjonens 2006- og 2010-avgjørelser.

Kommisjonen legger ingen vekt på at intet vitne har sett Rigmors drapsmann like godt som Olsson, og kommisjonen ser også bort fra det viktige faktum at Esther Olsson har hørt at den aktuelle mannen ikke snakker Oslodialekt – og at Torgersen i så fall er *utelukket*.

Slik sett er det nok et eksempel på hvordan helt sentrale forhold som taler i Torgersens favør helt neglisjeres, mens kommisjonen i stedet vektlegger perifere forhold eller konstruerer tvil om forhold, som fremstår som vitterlige.

Det er påfallende hvor forskjellig kommisjonen vurderer Esther Olssons svært viktige forklaring, sammenlignet med kommisjonens vurdering av Johanne Olsens forklaring. Den første forklaringen – som gjør påtalemyndighetens drapsteori svært lite sannsynlig – neglisjeres i praksis, mens Johanne Olsens forklaring, som er forbundet med store usikkerhetsfaktorer fremheves og brukes mot Torgersen, selv om usikkerheten omkring forklaringen nevnes.

Det burde være *åpenbart* at Esther Olssons forklaring fremstår som langt mer pålitelig og nøyaktig enn Johanne Olsens.

c. Konklusjon

Analysen ovenfor av Esther Olssons forklaring gjør at det foreligger meget sterke holdepunkter for at Torgersen ikke har møtt Rigmor utenfor Esther Olssons kiosk.

Det er umulig å forstå og uakseptabelt at Gjenopptakelseskommisjonen kunne behandle et så viktig vitne så overflatisk. Esther Olssons forklaring er viktig både i relasjon til

straffeprosessloven § 392, annet ledd og § 391 nr 3: Hennes utpekning av en mann med helt andre karakteristika enn Torgersen utgjør klarligvis et "særlig forhold" i relasjon til § 392, og er også helt klart et forhold som er meget sentralt ved vurderingen av "meget tvilsomt om dommen er riktig" i samme bestemmelse.

Hennes forklaring representerer ikke et "nytt bevis" i relasjon til § 391 nr 3, men forklaringen er meget viktig i den totale vurderingen av "egnet til frifinnelse", hvor det skal foretas en totalvurdering av samtlige av de bevismomenter som ble forelagt lagretten i 1958 – både nye og gamle bevis.

De tre tekniske bevis var som kjent så skråsikre at de kunne overstyre alle avvikende røster under hovedforhandlingen. Dette er i dag ikke lenger mulig – jfr. gjennomgangen av de tekniske bevis i del 3. Esther Olssons vitneprov representerer derfor i dagens situasjon en nøkkelforklaring.

3. Arne Thoresen og Georg Syversen: Observasjonen av mannen som hadde jernbeslag på skoene
 - a. Innledning

De neste vitnene som – etter Esther Olsson – observerte Rigmor Johnsen 6. desember var Arne Thoresen og Georg Syversen, som var sammen.

Før vi tar den nærmere beskrivelse av utseende til den mannen disse to vitnene observerte skal vi behandle en side ved deres observasjon, som er særdeles viktig.

Arne Thoresen opplyste i sin politiforklaring at den mannen han så fulgte etter Rigmor Johansen, "*må* (vår utheving) ha gått uten gummihæler, da det klampet i gaten eller fortauet."

Georg Syversen uttalte i Verdens Gang 4. juni 1958 at "det klappet i skoene hans" (dvs. skoene til den mannen som fulgte etter Rigmor Johansen).

Siden begge vitnene – uavhengig av hverandre – forklarer at de har hørt det samme, blir det da et avgjørende spørsmål om Torgersen den aktuelle kvelden hadde sko som kunne lage en slik lyd som vitnene beskriver.

Som vi skal gjøre rede for nedenfor, er dette *ikke* tilfellet: Torgersens sko var brune og hadde lærsåler med gummiflikk (Viking). Hans sko kunne således ikke lage noen klampende eller klappende lyd.

Dette forholdet *i seg selv* gjør det lite sannsynlig at det var Torgersen de iakttok.

Denne siden ved de to vitnenes forklaringer stemmer da med Esther Olssons forklaring, og innebærer at det er *ytterligere* mindre sannsynlig at det var Torgersen som ble observert.

b. Den nærmere analysen av hvilke sko Torgersen hadde på seg drapskvelden.

i Innledning

Politiet beslagla tre par sko hos Torgersen i forbindelse med etterforskningen.

- Torgersens sko ved pågripelsen ble beslaglagt – han hadde på seg *turnsko*. Her fant man små rester av avføring. Det er enighet om at dette var sko som Torgersen tok på seg hjemme før han returnerte til sentrum, og at han ikke hadde dem på seg tidligere på kvelden. Disse sko har derfor ingen relevans i denne sammenheng.
- Torgersen forklarer selv at han hadde *brune sko med gummiflikk*, da han var på byen. Hvis dette er riktig, vil disse skoene umulig kunne lage den lyden som vitnene Thoresen og Syvertsen hørte.

Disse skoene ble beslaglagt av påtalemyndigheten på loftet i Tore Hunds vei 24 umiddelbart etter pågripelsen av Torgersen.

- Påtalemyndigheten mener imidlertid at Torgersen hadde *gråblå semskede sko* på drapskvelden. Disse skoene hadde rester av hæljern, som kunne skape den lyd vitnene Thoresen/Syvertsen hørte. Disse skoene befant seg i en bølge i kjelleren da politiet ransaket leiligheten i Tore Hunds vei 24 umiddelbart etter drapet. De ble i første omgang ikke beslaglagt, men ble levert til politiet av Torgersens bror, Lorang, en drøy måned senere, 13. januar 1958.

Påtalemyndigheten har her et dilemma: Legges Torgersens forklaring til grunn får påtalemyndigheten et betydelig forklaringsproblem. Dette løses ved at man tyr til et kunstgrep: Påtalemyndigheten utstyret Torgersen med helt andre sko enn dem han hadde på seg på drapstidspunktet.

Dette er tydeligvis nødvendig for at regnestykket skal gå opp, men denne påstanden er grunnleggende gal – med de konsekvenser dette får for bevisvurderingen av om det var Torgersen som fulgte etter Rigmor Johnsen.

Vi skal se på de nærmere detaljer i denne forbindelse.

ii Hva er bevissituasjonen med hensyn til Torgersens sko? En nærmere gjennomgang av bevisførselen vedrørende skoene

- Torgersens forklaring

Torgersen har helt fra pågripelsen vært helt sikker å at han hadde de brune skoene på mens han var i Oslo sentrum om kvelden 6. desember.

Dette opplyste han allerede i forhørsretten 9. desember, hvor han beskrev sitt antrekk, herunder brune sko.

Det samme gjentok han i avhør 15. januar 1958 – se dok. 22 s. 48.

At disse skoene ble brukt kveld før politiet beslagla dem, fremgår av at de var våte under. De må altså ha blitt brukt. Som det fremgår nedenfor kan de ikke være brukt av andre enn Torgersen selv – Lorang hadde andre sko tidligere på kvelden.

Det er for øvrig usannsynlig at Torgersen skulle lyve på seg bruk av sko. Hans beskrivelse av klesvalg for øvrig, frakk, dress, skjorte, slips, barhodet m.m. er det ingen tvil om er riktig.

Hvorfor skulle Torgersen lyve om skovalg? Dette må jo fremstå som langt mindre farlig enn frakk/dress, som meget lett kunne ha spor fra avdøde/åstedet.

- Dagmar Torgersens – mor

Allerede 7. desember uttalte Dagmar Torgersen (dok. 7 s. 1) at Torgersen kvelden før hadde hatt på seg *brune sko*.

Dette gjentok Dagmar Torgersen 20. desember (dok. 18 s. 76).

"På spørsmål forklarer vitnet at siktede har et par brune sko. Broren Lorang, brukte også disse skoene", men den aktuelle kvelden hadde Lorang andre sko."

Det fremgår av punktene ovenfor at Torgersen og hans mor – helt uavhengig av hverandre - forklarer seg i overensstemmelse med hensyn til skovalg.

- Lorang Torgersen – bror

Men det stopper ikke her. Også broren Lorang forklaring med hensyn til sitt skovalg den aktuelle kvelden er helt klart: Han brukte *ikke* de aktuelle brune skoene, men de gråblå semskede skoene som er nevnt ovenfor. Dette støttes også av morens forklaring, jfr. ovenfor.

iii Hva med de semskede skoene som lå i en bønne i kjelleren?

Det ble opplyst at disse skoene tilhørte Lorang. Skoene var for små til ham – etter at han var operert i forbindelse med amputasjon av en tå (det var små spor av blod i skoen etter inngrepet) - og Lorang satte dem i vann i den hensikt å blokke dem ut.

20. desember forklarte Dagmar Torgersen at Lorang kom hjem om kvelden den 6. desember kl. 21.45., og at han da satte de grå skoene i kjelleren.

Hun forklarer også at Lorang hadde lånt et par sko av sin bror, og at det var disse grå skoene som sto i bløt i kjelleren. Her fremhever hun også at Lorang skulle blokke dem ut da han hadde skadet det ene benet, og grunnen til at han lånte disse skoene, var at de var myke.

I den rettslige forundersøkelsen av 18. februar forklarer moren at Lorang kom hjem ca kl. 21.45. "god og full". Etter å ha hugget noen vedpinner i kjelleren gikk han opp på loftet hvor han hadde sitt rom og la seg.

Han var nede igjen etter at broren var reist tilbake til byen etter midnatt. Dagmar Torgersen forklarte at Lorang hadde tatt med seg de brune skoene da han gikk opp for å legge seg.

Selv forklarer Lorang 20. desember (dok. 18. s. 80) at han husker at han satte et par sko i vann i kjelleren da han hugget ved. *Det var disse skoene han hadde på seg tidligere på kvelden.*

Det er i tillegg viktig å understreke at både Dagmar og Lorang er helt sikre på at det var Lorang som satte skoene i en bøtte vann i kjelleren – og ikke Frederik. Dette står også i direkte motstrid med påtalemyndighetens teori om at det var sistnevnte som satte skoene fra seg – angivelig for å skjule spor?

iv Konklusjon

Som man ser av forklaringene – som umulig kan være samordnete – er det et faktum at Frederik Fasting Torgersen hadde brune sko med lærsåler drapskvelden. De kan umulig ha laget den lyden som vitnene Syvertsen og Thoresen beskrev. Dette nær sagt umuliggjør påstanden om at det var Torgersen de iakttok. Dette er derfor konsistent med de foregående vitnene på denne etappe 2, Esther Olssons beskrivelse, og de objektive karakteristika som Arne Thorsen har beskrevet forfølgeren med.

Det burde videre være tilnærmet umulig å påstå at Torgersen ikke hadde de brune skoene på seg, da han var på byen, dvs. før han returnerte til sentrum etter et opphold i Tore Hunds vei 24.

På dette punktet har påtalemyndigheten en tilnærmet uløselig utfordring: Thoresens og Syvertsens forklaringer utelukker med høy grad av sannsynlighet Torgersen. Og da *må* påtalemyndigheten prøve å desavuere disse to klare vitneprovne. Den eneste måten påtalemyndigheten kan gjøre det på, er å prøve å knytte Lorangs sko – som Lorang selv hadde plassert i en bøtte i kjelleren – til Torgersen og anføre at det var *disse* skoene Torgersen hadde på seg. Det burde imidlertid være grenser for i hvilken grad Torgersen skal ha risikoen for ufunderte spekulasjoner.

Det er merkelig at ikke Gjenopptakelseskommisjonen behandler Torgersens skovalg og påviser det usannsynlige i at Torgersens brune sko skulle kunne ha laget de lydene som *både* Thoresen og Syvertsen reagerte på. Man må snu bevisbyrden i kvalifisert grad i Torgersens disfavør for å få påtalemyndighetens resonnement til å gå opp.

c. En annen urimelighet med hensyn til Torgersens sko

Det ble ikke funnet avføring på de brune skoene som påtalemyndigheten forutsetter at Torgersen hadde på seg på drapstidspunktet. Det er imidlertid vanskelig å forstå at det ikke var avføring på disse skoene, da Torgersen forutsetningsvis må ha hatt nærkontakt på flere måter med avdødes avføring.

Det blir da merkelig at det skulle være avføring fra avdøde på Torgersens *turnsko* som han hadde byttet til *senere på kvelden*. Selv med påtalemyndighetens teori må Torgersen ha hatt langt mindre kontakt med åstedet og liket ved den angivelige retur - hvor det eneste formål var å tenne på i kjelleren – enn på drapstidspunktet

Avføringsbeviset kommer vi i detalj tilbake til nedenfor i del 3. Det er imidlertid grunn til å ta med seg denne uriktigheten når vi behandler bevisverdien av Torgersens sko.

d. Nærmere om vitnet Arne Thoresen

- i Vi kommer nå tilbake til Thoresens forklaring. I tillegg til å beskrive en skotype som er uforenelig med Torgersens sko den aktuelle kvelden inneholder også Thoresens vitneprov en rekke andre opplysninger som støtter opp om konklusjonen at det ikke kan være Torgersen som var mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen.

Lie foretar på s. 49-50 i sin utredning en grundig gjennomgang av Thoresens forklaring – både under etterforskningen og under hovedforhandlingen.

Det sentrale i forhold til fakta – og som ikke passer med Torgersen - i Thoresens forklaring, er følgende:

- Høyde passer ikke
- Beskrivelsen av vedkommende persons hodeform passer ikke
- Opplysningene om håret passer ikke. (Dette er et meget viktig punkt, da Thoresen var frisør og følgelig "sakkyndig").
 - o Torgersen hadde ikke skill
 - o Han brukte ikke brylkrem.
 - o Thoresens angivelse av hårfarge passer ikke på Torgersen
- Fargen på personens frakk passer ikke.
- Beskrivelsen av buksene passer ikke med Torgersens bukser. De var ikke trange. De var heller ikke ensfargede, men hadde sterke karakteristiske striper. Thoresen var rimelig klar på at slike striper ville han ha sett, hvis vedkommende hadde striper i buksen.
- Skoene passer ikke. Torgersen hadde ikke lærsko den aktuelle kveld, som kunne gi den lyden som Thoresen beskrev.

Konklusjonen er således at det foreligger en rekke *objektive* observasjoner som viser at Torgersen ikke kan ha vært den person som Rigmor Johnsen har gått sammen med.

- ii Dorenfeldt anførte i sin uttalelse av 17. desember 1958:

"Fra hovedforhandlingen bør det spesielt nevnes at 30. vitne, Thoresen, uttalte at vedkommende ukjente var "jævli lik" Torgersen".

Han unnlater altså å nevne hva som var det begrensede grunnlaget for Thoresens utsagn, og de mange og betydelige objektive avvik.

Dette er igjen ett av mange eksempler på selektiv utvelgelse av informasjon som påtalemyndighetene konsekvent har lagt til grunn – man plukker ut det som angivelig passer og unnlater å behandle de mange og avvikende faktorer i Torgersens favør. Det samme gjelder Gjenopptakelseskommisjonen.

Når man ser Thoresens forklaring i sin helhet – og tar hensyn til at Thoresen bare så den aktuelle mannen fra siden i det han passerte, og deretter bakfra - blir konklusjonen at det er direkte usannsynlig at det var Torgersen som ble observert. I alle fall blir dette konklusjonen når man ser Thoresens forklaring sammen med Olssons og Syversens.

- iii Lie foretar en grundig gjennomgang av Gjenopptakelseskommisjonens behandling av Thoresens forklaring i punkt 6.3.3., jfr. s. 49-50 og s. 53-57, som til fulle viser at Gjenopptakelseskommisjonens drøftelse er misvisende (Lies drøftelse omfatter flere enn Thoresens forklaring). Lie s. 59 påpeker det uholdbare i at Gjenopptakelseskommisjonen fokuserer på subjektive utsagn om likhet og ser fullstendig bort fra de objektive beskrivelselementene i Thoresens forklaring som utelukker Torgersen.

Lie uttaler på side 59:

"Detaljene i Thoresens forklaring kan (som det fremgår ovenfor) systematisk inndeles i objektive elementer: Beskrivelsen av høyde, hodeform, hår, bukser og fottrinn – og subjektive elementer – utsagn om likhet. Samtlige objektive elementer utelukker at Torgersen var mannen. (Vår utheving).

De subjektive elementene, utsagnene om lik nakke – "litt kraftig nakke" ifølge Thoresens forklaring i den rettslige forundersøkelsen – og om at Torgersen "ligner jævli" under hovedforhandlingen kan ikke overstyre de objektive elementene. Utsagnet om nakken er avgitt lang tid etter observasjonen, og kan antakelig passe på et flertall av kraftige menn. Utsagnet om å likne "jævli" er nødvendigvis begrenset til å gjelde en sammenlikning av Torgersens gange i rettssalen sett bakfra med erindringsbildet av ganglaget til den personen han hadde sett. Heller ikke her vet vi hvor karakteristisk Torgersens ganglag var, sammenliknet med andre menn med tilsvarende kroppsbygning. Og et halvt år gammelt erindringsbilde av denne arten er det all grunn til å stille spørsmålstejn ved. Det mest relevante utsagnet er avgitt av Georg Syversen, som også så mannen bakfra: "Det er mange som ser slik ut". Og de objektive elementene i Thoresens observasjoner utelukker, som nevnt at det er Torgersen han har observert."

Thoresens forklaring med hensyn til hans objektive observasjoner støtter opp om og bekrefter Esther Olssons forklaring.

e. Georg Syversen

Vi avslutter med en kort referanse til Syversens forklaring. Syversen var sammen med Thoresen på Postkafeen. Hans beskrivelser av Torgersen er så generelle at det ikke er mulig å knytte dem til Torgersen.

Under hovedforhandlingen forklarte Syversen at han bare hadde sett mannen bakfra. Han ba derfor om å se Torgersen bakfra og uttalte: *"Det er mange som ser slik ut"*. (Verdens Gang 4. juni 1958 – se Lie s. 50).

Syversens forklaring får betydning på to måter.

Isolert sett tilsier den at Torgersen ikke var mannen som Syversen observerte 6. desember 1957.

Den andre betydningen er at den underbygger Thoresens forklaring, fordi forklaringene samsvarer når det gjelder mannens høyde, bukse og sko. Ser man forklaringene til Thoresen og Syversen i sammenheng, er det altså en likhet som sterkt taler for at vitneprovne er troverdige for så vidt gjelder de objektive detaljer – og bør således tillegges stor vekt.

f. Tidligere behandling av forklaringen til Thoresen og Syversen

Det er på det rene at hverken Dorenfeldt i 1958 eller påtalemyndigheten ved senere anledninger eller Gjenopptakelseskommissjonen, har behandlet sammenheng mellom Syversens og Thoresens forklaringer.

Konklusjonen er at påtalemyndigheten heller ikke kan forankre den påståtte identifikasjonen av Torgersen i disse to vitnenes forklaringer. Forklaringene støtter derimot Esther Olssons opplysninger: Det kan umulig være Torgersen de så.

Forklaringene fra Thoresen og Syversen har sentral betydning både i relasjon til 392, annet ledd og § 391 nr 3. Forklaringene – både for så vidt gjelder sko og objektive fakta for øvrig – utgjør klarligvis "særlige forhold" som gjør inngår i drøftelsen av "meget tvilsomt om dommen er riktig" i § 392, annet ledd.

Ingen av forklaringene representerer "nye bevis" i relasjon til § 391 nr 3, men begge forklaringene er i høy grad av stor relevans når man skal vurdere "egnet til frifinnelse"-kriteriet i § 391 nr 3, som refererer seg til en kumulativ vurdering av alle – nye og gamle – bevis som forelå i 1958.

4. Ytterligere to vitner som ikke kunne identifisere Torgersen – Per Fonbæk og Sigrid Fjellberg

a. Per Fonbæk

Det fjerde vitnet, Per Fonbæk, ga en helt generell beskrivelse av den aktuelle mannen.

I retten kjente ikke Fonbæk igjen Torgersen.

Dette vitneprovet trekker derfor i samme retning som Thoresens og Syversens vitneprov: Det er ikke holdepunkter for at den personen som fulgte etter Rigmor, var Torgersen.

b. Sigrid Fjellberg

Vitnet Sigrid Fjellberg trekker i samme retning. Heller ikke hun knytter sine observasjoner til en person som kan utpekes som Torgersen.

Det vises her til hennes beskrivelse av den som fulgte etter Rigmor i politiavhør 10. desember 1957, som ikke inneholder noen vesentlige identifikasjonskjennetegn.

Vitnet Fjellberg er interessant i forbindelse med en fotofremvisning samme dag, hvor det er protokollert følgende:

”Vitnet fikk seg forelagt 11 forskjellige fotos, men kunne ikke ta ut noe med sikkerhet. Som type tok hun imidlertid ut vedheftede foto av Tor Rishaug, født 30.10.34, men anførte at den mannen hun hadde sett drapskvelden ikke hadde kløft i haken”.

Denne fotofremvisningen ga altså intet resultat – til tross for at dagspressen samme dag hadde vist bilder av Torgersen. Fjellberg er ytterligere et vitne – det femte – som ikke knytter Torgersen til Rigmor og hennes retur til bopel.

5. Vitnet som husket bedre og bedre etter hvert som tiden gikk – Olga Eriksen

a. Bakgrunn

Det siste vitnet i denne ”etappen” er Olga Eriksen, som selv bodde i Skippergaten 6 b. Hun så Rigmor og en ukjent gutt ”nederst i trappen” ca kl. 23.00. på drapskvelden. Hun har avgitt flere forklaringer, en allerede natten til lørdag 7. desember, m.a.o. umiddelbart etter at drapet ble oppdaget, og en forklaring senere samme dag.

Hennes beskrivelse er forbundet med betydelig usikkerhet. Hun opplyser i det andre avhøret 7. desember at hun ikke kunne beskrive den ukjente nærmere ”da hun bare gikk rett forbi ham og Rigmor”. I retten (gjengitt i Morgenbladet 5. juni 1958) uttalte hun:

"jeg så ikke så godt fordi to lyspærer i oppgangen var slukket".

Deler av hennes forklaringer er beskrevet av Lie på s. 52–53 – som det i denne forbindelse henvises til. Også her er det – som Lie påpeker på s. 55 – egnet til forundring at kommisjonen fester seg ved et enkeltstående subjektivt utsagn fra hovedforhandlingen (som gikk ut på "det kan ikke være to så like") og helt unnlater å kommentere de elementene ved Eriksens beskrivelse som utelukker Torgersen – med andre ord ytterligere et eksempel på selektiv omgang med sakens fakta.

Eriksens beskrivelse i retten er direkte påfallende og står i motstrid med de to avhør som ble tatt av henne 7. desember, hvor hun bl.a. opplyser at den aktuelle personen hadde lyst, stridt, oppstående hår – noe hun gjentar i det andre avhøret samme dag.

Hun kunne heller ikke plukke ut Torgersen ved konfrontasjonsparaden 9. desember 1957, men derimot plukker hun ut et fotografi av Torgersen 14. desember – fire dager etter at Torgersen var avbildet i Oslo-avisene.

b. Vurdering

Lie oppsummerer Olga Eriksens vitneprov i punkt 6.4. 1.7. (s. 62), og denne oppsummering gjengis i sin helhet:

"Olga Eriksens opprinnelige beskrivelse samsvarer med Sigrid Fjellbergs. Det er grunn til å anta at de beskriver samme person. Men som nevnt er det en beskrivelse som nødvendigvis passer på et stort antall unge menn som var ute denne kvelden.

I forklaringen natt til 7. desember 1957 beskriver hun "lyst, stritt, oppstående hår". I forklaringen senere samme dag beskriver hun "blondt hår som hun mener var stritt, men kan ikke si dette med sikkerhet." Disse beskrivelsene er uforenlige (vår understrekning) med Torgersen, som var mørk blond, og hadde tilbakestrøket vannkjemmet hår.

Ved den rettslige forundersøkelsen i februar 1958 og ved hovedforhandlingen i juni 1958 erklærte hun så at "det kan ikke være to som er så like", til tross for at hun tok ut en annen person enn Torgersen ved andre oppstilling. (Vår understrekning) Dette forklarer hun med at han ved paraden hadde håret glattkjemmet, uten en lugg "som for meg virket så karakteristisk".

Hvis luggen har vært det hun først og fremst la merke til, er det påfallende at den ikke ble nevnt i noen av de to forklaringene fra 7. desember 1957. Tvert imot ga hun begge gangene en annen beskrivelse av håret, men tok andre gang reservasjonen: "men kan ikke si dette med sikkerhet." Og hun presiserte da at hun ikke kunne beskrive ham nærmere. Noen reservasjon ble ikke tatt ved den første forklaringen.

Utsagnet i den rettslige forundersøkelsen om sikkerhet, ved første oppstilling, har ingen dekning i protokollen fra konfrontasjonen 9. desember 1957. Det er i det hele tatt ikke sagt noe om hvorfor hun da tok ut nr. 1. Heller ikke utsagnet om at hun ikke kan forklare hvorfor

hun tok ut en annen person ved andre gangs oppstilling, har dekning i protokollen. Forklaringen på denne endringen fremgår av protokollen selv, som er gjengitt foran under punkt 6.3.7. I denne forklaringen er lugg og hårfasong for øvrig ikke nevnt.

Ved fotokonfrontasjonen 14. desember 1957 har hun først ikke funnet "noe annet som kan likne på" mannen hun så. Det dreier seg altså ikke om noen positiv identifikasjon, men om en eksklusjon av de øvrige bildene hun så gjennom. Hvor mange bilder dette var, er ikke opplyst. Og observasjonen er av nokså begrenset verdi så lenge vi ikke vet hvor store avvik det var mellom bildene av Torgersen og bildene av de øvrige. At hun i neste omgang plukket ut bilder som var identiske med navngitte bilder hun hadde sett i avisen fire dager i forveien, er ikke egnet til å overraske. Og hun mener altså, uten å være helt sikker, at håret på høyre side var strøket bakover.

Ved den rettslige forundersøkelsen beskriver hun tilbakestrøket hår, "men med noe fremfallende hår ved høyre tinning." Tvilen fra 14. desember 1957 er nå blitt borte. Under hovedforhandlingen blir det derimot luggen "som er så karakteristisk". Og ingen av disse innbyrdes avvikende beskrivelsene stemmer med det hun sa til politiet 7. desember 1957, hvor man både ser en lugg og "fremfallende hår ved høyre tinning".

Olga Eriksens forklaring er et skoleeksempel på en opprinnelig kortvarig og perifer observasjon - "Hun gikk bare rett forbi ham og Rigmor" - hvor etterfølgende faktorer har spilt inn og påvirket erindringsbildet. Det er karakteristisk for en slik prosess at beskrivelsene etter hvert stemmer bedre med avisbilder av Torgersen enn med hennes egne opprinnelige observasjoner, slik de er gjengitt i første avhør. En skal under slike omstendigheter ikke sitte inne med omfattende vitnepsykologiske kunnskaper for å se at slike nye beskrivelses-elementer som Olga Eriksen har kommet med lang tid etter den opprinnelige kortvarige observasjonen - og som i tillegg ikke stemmer med hennes egen opprinnelige forklaring - ikke kan tillegges vekt av betydning. Til overmål har hun selv bekreftet at hun ikke så så godt fordi to lamper i oppgangen var slukket. Dette har som konsekvens at Olga Eriksens forklaring i den rettslige forundersøkelsen og under hovedforhandlingen er tilnærmet verdiløs. Subjektive utsagn om likhet endrer ikke dette. Jeg viser til gjennomgangen nedenfor under punkt 6.4.3."

c. Konklusjon

Det er heftet stor usikkerhet med hensyn til Olga Eriksens vitneprov, og selv ut fra en isolert vurdering knytter hun ikke Torgersen til åstedet. Her som ellers er det viktig å legge vekt på de tidsnære uttalelsene i forbindelse med hennes politiforklaringer - ikke syningen i retten et halvt år i etterkant, hvor det for øvrig er mulig at hun husket Torgersen fra vitnekonfrontasjonen.

d. Nærmere om Gjenopptakelseskomisjonens vurdering.

Nils Erik Lie foretar i pkt. 6.3.9 (s.56-59 i sin analyse, som er vedlagt som bilag 1 til nærværende begjæring) en kritisk gjennomgang av Gjenopptakelses-kommisjonens vurdering i 2006 og knytter 15 kommentarer til behandlingen - jf. pkt. 1-15 på side 55-57.

Det ansees ikke nødvendig å ta inn hele Lies redegjørelse i detalj. Side 53-59 i Lies analyse skal anses som en del av nærværende begjæring.

Lies konklusjon er inntatt på side 57 i punkt 15:

"Her tar Kommisjonen alvorlig feil i oppsummeringen. Beskrivelsen fra samtlige av de aktuelle vitnene – Sigrid Fjellberg unntatt – inneholder elementer som ikke passer på Torgersen, og som for de sentrale vitners vedkommende utelukker ham. Det vises til gjennomgangen foran under 6.3.1. – 6.3.7. og nedenfor under 6.4. Men de elementene som i og for seg stemmer med Torgersen er så generelle at de – for å benytte Kommisjonens eget uttrykk – ikke "gir støtte for at det var Torgersen som ble sett sammen med Rigmor Johnsen."

"Da må Kommisjonen anføre som tilstrekkelig, positiv støtte at det er beskrevet en kraftig ung mann av gjennomsnittets høyde med mørk frakk. Urimeligheten i dette er innlysende."

Igjen kan vi konstatere det samme mønsteret som fra tidligere: Heller ikke når det gjelder Olga Eriksens forklaring presenteres fakta nøytralt og balansert av Gjenopptakelseskommisjonen.

6. Oppsummering og konklusjon på punktene 1-5 ovenfor
 - a. Den samlede vurdering

Foretar man en samlet vurdering – som også inkluderer Lies reviderte tidsoversikt – må man med hensyn til etappe 2 i kronologien nødvendigvis konkludere med at denne delen av bevisførselen ikke gir holdepunkter for at det var Torgersen som fulgte etter Rigmor. Dette er usannsynlig. Det motsatte er derimot sannsynlig: Det var en annen mann enn Torgersen vitnene observerte.

Den utredning og drøftelse som Gjenopptakelseskommisjonen har foretatt for så vidt gjelder disse seks vitneprovene enkeltvis fremstår som lite grundig. Kommisjonen foretar heller ingen innbyrdes vektlegging av hvilke vitner som det er grunn til å legge størst vekt på.

- b. Forholdet til hjemlene for gjenåpning

Vitneprovene i nærværende etappe 2 må vurderes i sammenheng og i sin helhet, og knyttes opp mot vilkårene i straffeprosessloven § 392, annet ledd og 391 nr 3.

I forhold til den første bestemmelsen er det da et betydelig antall faktorer som utgjør "særlige forhold" i relasjon til § 392, annet ledd.

Gjennomgår man alle disse bevisfaktorene – herunder påtalemyndighetens overordnede usannsynlige teori – kan det ikke være noen tvil om at kriteriet "meget tvilsomt om dommen er riktig" er oppfylt.

I relasjon til straffeprosessloven § 391 nr 3 er det i første rekke påtalemyndighetens uriktige tidsskjema og Nils Erik Lies påpekning av hva det sannsynlige faktiske hendelsesforløpet tilsier – som utgjør en ny omstendighet/nytt bevis i relasjon til denne bestemmelsen.

Det øvrige innholdet i de forklaringene som er uforenlig med påtalemyndighetens drapsteori, er en del av totalbildet som må tas i betraktning når man vurderer det andre vilkåret i § 391 nr 3, kravet til at den samlede bevissituasjon skal være "egnet til frifinnelse. Som vi gjentatte ganger har fremhevet: Her skal man foreta en kumulativ totalvurdering av nye og "gamle" bevis.

Gjenopptakelseskommisjonen gjør gang på gang den feil at man ikke drøfter disse to vilkårene i to separate omganger, og man foretar aldri den korrekte kumulative vurdering av "egnet til"-kriteriet.

C. Etappe 3: Oppholdet i Skippergaten 6 b – mangelen på omstendigheter som knytter Torgersen til åstedet rundt midnatt 6. desember

1. Innledning

Det var ingen vitner til selve drapet av Rigmor Johnsen, og det var heller ingen vitner som så drapsmannen forlate Skippergaten 6 b. Spørsmålet er om det er andre forhold som knytter Torgersen til drapstidspunktet og åstedet.

Påtalemyndigheten har anført at det er noen *tekniske* bevis som de setter i forbindelse med Torgersens angivelige tilstedeværelse på åstedet på drapstidspunktet. Både det såkalte barnålbeviset og tannbittbeviset refererer seg til drapsmannens første besøk – ifølge påtalemyndigheten.

I tillegg har påtalemyndigheten diskutert spørsmålet om blodfunn kan henføres til Torgersen.

Andre tekniske bevis henfører påtalemyndigheten til drapsmannens tilbakekomst, dvs. på brannstiftelsestidspunktet. Dette gjelder tekniske som avføringsbeviset og det såkalte fyrstikkbeviset.

Alle disse bevis – som altså er tekniske bevis – kommer vi tilbake til i del 3 nedenfor.

Her i pkt. C skal vi imidlertid peke på tre forhold som ikke representerer tekniske bevis, men som gjør det lite sannsynlig at Torgersen var på åstedet på tidspunktet for drapet, jfr. nedenfor i punktene 2, 3 og 4.

2. Særlig om manglende lyskilder

Kjelleren hvor Rigmor Johnsen ble funnet, lå i et absolutt stummende mørke uten noen form for lyskilder.

I tillegg minner vi om at drapet fant sted på omtrent døgnetts mørkeste tid på en av årets mørkeste dager.

Det var heller ingen lys i bakgården – det må således ha vært tilnærmet umulig å ha sett drapsmannen bære liket av Rigmor Johnsen ut fra trappeoppsatsen inne i oppgangen, ut i bakgården og gjennom de to kjellerlemmene ned i kjelleren.

At bakgården og kjelleren lå i stummende mørke fremgår av et brev av 20.03.1973 fra en av leieboerne i Skippergaten 6 b, enkefrue Helga Paulsen – som vedlegges som **bilag 5**.

Brevet er av interesse på flere måter – bl.a. Paulsens utpeking av en alternativ drapsmann. Det springende punkt i denne forbindelse er imidlertid hennes understrekning på side 1, tredje ledd av at drapsmannen måtte være lommekjent i gården. Hun fortsetter:

*Selv bodde jeg der i 2 uker før jeg ante noe om kjelleren og at lemmen var åpen!
Gården mellom bygningene var dyster som en grav om natten, ingen fremmed ville kunne finne frem til kjelleren eller visst at lemmen var låst."*

Paulsen finner det lite sannsynlig at drapet skal være begått av en utenforstående. Dette er i og for seg interessant, men vi skal peke på et annet forhold:

Nede i den stummende mørke kjelleren har drapsmannen plassert liket av Rigmor Johnsen under et bål som ble stablet opp. Det fremgår av redegjørelsen fra de aktuelle brannmenn, at Rigmor Johnsen lå under forskjellige former for skrot. Det som var lempet opp, over og rundt avdøde var ni lemmer av tre, åtte planker med en lengde på ca 68 cm hver (18 x 21 cm tykke), fem bordbiter av forskjellige størrelser, en gammel stoppet divan, et gammelt tørt juletre, papir og annet rask. Det sier seg at det må ha vært en relativt omfattende oppgave å få plassert liket og disse gjenstandene slik at det til sammen ble et bål.

Og dette skal forutsetningsvis ha skjedd umiddelbart etter drapstidspunktet. Men så kommer et betydelig problem som påtalemyndigheten ikke har noe svar på:

Torgersen hadde som kjent ikke noen lyskilde med seg da han i følge påtalemyndigheten var i Skippergaten på sitt første besøk – det er uomtvistet at han ikke hadde fyrstikker. Påtalemyndighetens hovedteori er som kjent at han måtte hjem til Tore Hunds vei 24 for å hente fyrstikker.

Det har aldri blitt gitt noen tilforlåtelig forklaring på hvordan Torgersen – i stummende mørke – kunne stable opp det materiale som de aktuelle brannkonstabler kunne konstatere da de kom på åstedet senere på natten. Drapsmannen må ha hatt tilgang på lyskilder – f.eks. fyrstikker – på tidspunktet for selve drapet. På kjellergulvet ved siden av

avdøde lå det flere fyrstikker, og de kan meget vel vært brukt til opplysning i forbindelse med plassering av liket – og delvis senere i forbindelse med selve brannstiftelsen.

Mangelen på lyskilder hos Torgersen gjør det direkte usannsynlig at han kan være drapsmannen. Det er selvfølgelig ikke *utelukket*, men her som ellers er det ikke spørsmål om hva som er utelukket, men hva som er sannsynlig.

3. Tidsmomentet

I tillegg kommer et annet forhold. Vi vet ikke hvor lenge Rigmor Johnsens morder oppholdt seg i Skippergaten 6 b. Selve drapet tok formodentlig ikke lang tid. I tillegg har drapsmannen båret liket ut i bakgården og ned i kjelleren – for deretter å forlate åstedet. Hvor lang tid det gikk fra drapet til drapsmannen forlot åstedet er vanskelig å fastslå. Hvis man regner 2-3 minutter for selve drapet, og 2-3 minutter for å se at det eneste stedet det var mulig å gjemme liket var via bakgården og ned i kjelleren– og samtidig hensyntar at drapsmannen nødvendigvis må ha følt et sterkt tidspres, fremstår dette som et rimelig tidsestimat.

I tillegg kommer stablingen av selve bålet, som formodentlig var gjort på en 2-3 minutter. Legger vi til 5 minutter som en sikkerhetsmargin får man en totaltid på ca 15 minutter – og det er heller for mye enn for lite.

Forholdet er imidlertid at påtalemyndigheten baserer sin teori på at Torgersen ble observert i Torggaten av Johanne Olsen ca kl. 23.50. Gangtiden fra Skippergaten til stedet for Olsens observasjon utgjør mindre enn 10 minutter. Det betyr at Torgersen – hvis det var han – må ha oppholdt seg i Skippergaten til ca 23.40, m.a.o. nesten en halv time mer enn det som fremstår som et rimelig tidsscenario.

Dette er et viktig tilleggsmoment som ytterligere svekker påtalemyndighetens drapsteori. Heller ikke dette er et utelukkelsesbevis. Det er ikke utelukket at en drapsmann var på åstedet i ca 40 minutter, slik påtalemyndigheten må forutsette, men det fremstår som lite sannsynlig. Selv om man *halverer* oppholdet til 20 min, fremstår et opphold med en slik varighet som urimelig lenge. Dette forholdet har – så vidt vi kan se – ikke vært drøftet tidligere.

4. Andre omstendigheter

Konklusjonen er således at når man vurderer denne etappe 3 isolert, må man nødvendigvis trekke den konklusjon at Torgersen ikke er gjerningsmannen.

Og vi minner om at denne etappe 3 må sees i sammenheng med de øvrige forutgående etapper og den etterfølgende etappe.

Vi har ovenfor påpekt det usannsynlige i påtalemyndighetens overordnede teori i punkt IV ovenfor. Vi har videre påvist gjennom etappe 1 og etappe 2 at Torgersen neppe kunne ha rukket frem til Esther Olssons kiosk til det kritiske tidspunktet, og at det ikke er holdepunkter for at det er Torgersen som er observert sammen med Rigmor Johnsen.

Disse momentene kommer selvfølgelig i tillegg til den isolerte analysen av nærværende etappe 3. Når man ser disse momentene i sammenheng, blir usannsynligheten for at det er Torgersen *enda større*.

Når vi vurderer neste etappe – jfr. etappen fra Skippergaten 6 b til Tore Hunds vei 24 – blir usannsynligheten ytterligere forsterket, jfr. forklaringen til Torgersens mor, Dagmar Torgersen, som tidfester hans retur til bolig til ca kl. 23.30. – muligens noe før.

D. Etappe 4: Torgersens angivelige bevegelse fra Skippergaten 6 b til Tore Hunds vei 24

1. Innledning

Ble Torgersen observert på vei til bopel? På dette punkt er det sentrale forhold at vi har to motstridende vitneprov, og det avgjørende blir da hvilken forklaring som fremtrer som mest sannsynlig.

Som det fremgår ovenfor, har påtalemyndigheten minimal støtte for sin påstand om at Torgersen var i Skippergaten 6 b når vi vurderer de taktiske bevis.

Man kan – i beste fall – påberope seg et par vitners subjektive synsing under hovedforhandlingen seks måneder i ettertid, som er:

- i strid med det som representerer et sannsynlig tidsskjema for Torgersens bevegelser drapskvelden
- i strid med de klare og objektive observasjonene som de mest sentrale vitnene har gjort
- uten støtte i eventuelle omstendigheter som knytter Torgersen til åstedet rundt midnatt
- i tillegg basert på en ulogisk hovedteori

2. Påtalemyndighetens teori

Påtalemyndigheten har anført at det er ett forhold som bekrefter Torgersens første opphold i Skippergaten 6B. Det er, ifølge påtalemyndigheten, at han ble observert på vei fra Skippergaten 6 b til Tore Hunds vei 24. Det er holdbarheten av denne påstanden vi nå skal se nærmere på.

Påtalemyndigheten legger til grunn at etter å ha utført drapet på Rigmor gikk Torgersen fra Skippergaten tilbake til Karl Johan og deretter Torggaten mot Youngstorget. Her tar han en drosje som kjører ham til Tore Hunds vei 24.

Denne teorien er primært basert på vitneforklaringen til Johanne Olsen, som kjente Torgersen fra tidligere. Hun hadde et motsetningsforhold til Torgersens familie som følge

av et omtvistet leieforhold. Olsen mener at hun så Torgersen utenfor Eldorado kino i Torggaten ca kl. 23.50. Hvis det er tilfellet, vil ikke Torgersen ha det alibi som han påberoper seg.

Spørsmålsstillingen er om dette vitnebeviset kan tas til inntekt for at Torgersen har avgitt en usann forklaring med hensyn til alibi – og at Johanne Olsens forklaring kan innebære en bekreftelse på at Torgersen hadde vært på åstedet.

3. Motstriden med Dagmar Torgersens forklaring

Johanne Olsens forklaring må sammenholdes med forklaringen fra Torgersens mor, Dagmar Torgersen.

Hun forklarte allerede drapsnatten at hennes sønn kom hjem allerede kl. 23.30, med andre ord et drøyt kvarter *før* Johanne Olsen skal ha observert Torgersen i Torggata.

Her er det klarligvis noe som ikke stemmer. Disse to forklaringene må vurderes opp mot hverandre – og man må ta stilling til hvilken forklaring som fremstår som mest sannsynlig.

4. Tidligere behandling av dette motstrids-spørsmålet?

Et interessant spørsmål er i hvilken grad disse to vitneforklaringene har vært stilt opp mot hverandre – og vurdert i forhold til hverandre – i forbindelse med både den opprinnelige hovedforhandlingen i 1958 og senere begjæringer om gjenopptakelse.

Når man gjennomgår dokumentene, kan man konstatere – meget overraskende – at en slik konfrontasjon/sammenligning eller analyse har *aldri* funnet sted.

Ser man på dokumentene fra hovedforhandlingen i 1958, sammenholdt med Dorenfeldts uttalelse datert 17. desember 1958, er det intet spor etter at hverken forsvarer eller aktor på noe punkt har tatt tak i motsetningene mellom Johanne Olsens og Dagmar Torgersens forklaringer.

I gjenopptakelsessaken fra 1975-1976, kan man konstatere det samme. Det foretas ingen sammenligning – langt mindre er de to forklaringene satt opp mot hverandre og analysert.

Dette gjentar seg i gjenopptakelsessaken fra 1997-2001. Lagmannsretten nevner ikke forklaringene fra Dagmar Torgersen i sine kjennelsesgrunner, og bemerkningene i tilknytning til Johanne Olsen begrenser seg først og fremst til et spørsmål om hun har løyet *bevisst* – noe som man ikke kan anta. Det er heller ikke det som er spørsmålet. Spørsmålet er utelukkende hvorvidt hun har *tatt feil* – ikke om hun forklarer seg mot bedre vitende. Lagmannsrettens problemsstilling er forfeilet.

Heller ikke Kjæremålsutvalget kommenterer eller analyserer motsetningen mellom de to forklaringene. En slik naturlig og på mange måter selvfølgelig analyse av forklaringene ble kort og godt ikke foretatt.

Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 2006 representerer en "forbedring". Man diskuterer ikke spørsmålet om Johanne Olsen har forklart seg mot bedre vitende eller ikke. Kommisjonen gir i utgangspunktet uttrykk for at Johanne Olsens observasjon ikke er noen sikker indikasjon på at det var Torgersen – det er første gang denne selvfølgeligheten konstateres.

Men så forsøkes dette nøytralisert med en slags "helhetsbetraktning", hvor det bringes inn momenter som er irrelevante når det gjelder holdbarheten av Olsens angivelige identifikasjon.

Vi skal nå – for første gang - vurdere disse to sentrale og innbyrdes uforenlige forklaringene mot hverandre.

5. Nærmere om Johanne Olsens forklaring

Det er som nevnt ingen grunn til å anta at Johanne Olsen bevisst lyver. Hun har utvilsomt selv trodd om at det var Torgersen hun så.

Lie behandler i sin analyse – se bilag 1 til nærværende begjæring – Johanne Olsens forklaring inngående på side 81-84. Det henvises til denne behandlingen, som vi tiltrer.

Vi skal kort oppsummere noen av de viktigste momentene ved Johanne Olsens forklaring.

a. Generelle feilkilder ved observasjonen

Når det gjelder *generelle* feilkilder, er det særlig grunn til å påpeke at Olsen først og fremst har sett personen hun mener er Torgersen bakfra: Han passerte henne da han gikk Torggata med raske skritt, og avstanden mellom Olsen og Torgersen må ha vært på flere titalls meter da Olsen mente hun så han gå inn i en drosje. I tillegg har belysningen ikke vært optimal. Dette maner rimeligvis til forsiktighet med hensyn til hvilken vekt forklaringen i *utgangspunktet* har.

b. Flere forhold gjør Johanne Olsens forklaring tvilsom og ulogisk:

- Torgersen skal ha vært sett i Torggata på vei mot Youngstorget. Her har han imidlertid "intet å gjøre". En eventuell naturlig hjemvei fra Skippergaten til Tore Hunds vei ville fulgt annen rute.

Dette neglisjeres av Gjenopptakelseskommisjonen.

- Dersom Torgersen hadde vært drapsmann, kan det neppe tenkes andre forklaringer på valg av drosje enn at han mente han hadde hastverk. Dette ville også vært en naturlig reaksjon: For alt Torgersen visste, kunne familien til Rigmor Johnsen ha etterlyst datteren etter at hun ikke var kommet hjem i rimelig tid, og allerede begynt letingen etter henne. Det er derfor slikt sett logisk at han tar drosje. Det som derimot *ikke* er logisk er at han under denne forutsetning gikk helt til Youngstorget før han tok drosje, i stedet for å ta drosje fra Jernbanetorget

eller Stortorvet. Det er intet som tyder på at det var mangel på drosjer den aktuelle kvelden. Det fremgår f.eks. av drosjesjåfør Otto Strands forklaring om at han på den aktuelle tiden kjørte forbi flere holdeplasser hvor det var drosjer inne.

Hele den påståtte drosjeturen fremstår derfor som ulogisk og usannsynlig. Det kan ikke være Torgersen som Olsen så.

- Det er likeledes ytterligere usannsynlig at Torgersen – som forutsetningsvis nylig hadde begått et drap som han skulle skjule sporene til – slår seg ned i lengre tid på bopel. Den tiden han "sparte" ved å ta drosje på grunn av hastverk blir spist opp med det mangedobbelte ved at han i Tore Hunds vei bruker særdeles god tid før han igjen reiser fra bopel.

Selv påtalemyndigheten opererer med et opphold på bopel på i hvert fall 30 min. Heller ikke dette har foranlediget noen kritiske spørsmål fra Gjenopptakelseskommissjonens side.

c. Johanne Olsens forklaring *bekreftes ikke av vitner.*

I forbindelse med etterforskningen kartla politiet drosjetrafikken fra Youngstorget drapsnatten og innhentet forklaringer fra to drosjesjåfører som hadde en tur fra Youngstorget rundt det aktuelle klokkeslett. Det var henholdsvis Arthur Johannessen og Otto Strand. Arthur Johannessens beskrivelse av passasjeren passer i liten grad på Torgersen, og påtalemyndigheten har heller ikke tillagt denne forklaringen noen vekt. Otto Strand hadde to turer til et punkt i nærheten av Torgersens bopel. Den ene turen fikk han mellom kl. 23. 25. og 23.35. Dette klokkeslettet utelukker at det var hans drosje som Johanne Olsen så – hun var meget sikker på tidspunktet for sin observasjon, som kunne bekreftes ved hennes stemplingskort, som viste når hun hadde gått fra sitt arbeidssted.

Det er et sentralt poeng i saken at Strand under den rettslige forundersøkelsen 25. februar 1958 – hvor Torgersen var til stede – ble spurt om han kjente Torgersen igjen. Strand sa da:

"Når vitnet ser siktede i retten, synes han at han ligner veldig (vår understrekning) på den første (vår understrekning) mannen han kjørte den kvelden. Han er ikke ulik og vitnet vil ikke kunne benekte at denne første mannen er siktede. Han tror at det var siktede han kjørte første turen."

Det er helt på det rene at Torgersen *ikke* kunne være den aktuelle passasjeren på Strands første tur.

Det sentrale er at Strand ikke identifiserer passasjer nummer to som Torgersen, men peker ut en mann *med et helt annet utseende.*

To andre uoverensstemmelser:

- Strand mente at passasjeren hadde hatt på hodet. Johanne Olsen forklarte imidlertid at den mannen hun hadde sett var barhodet.

- Strand forklarer videre at den aktuelle passasjeren kom fra en annen kant enn Eldorado. Han "syntes å huske at mannen kom fra Aksel Jensen-hjørnet", m.a.o. en annen retning enn Torggata. Under den rettslige forundersøkelsen var han noe mer betinget. Da uttalte han at han "syntes å huske" at passasjeren kom østfra, men var ikke særlig sikker på det, og at han ikke kunne si noe om hvorledes passasjeren så ut eller hva han hadde på seg. Det må imidlertid – her som ellers – formodentlig være i det første avhøret at Strand husker best.

Det må være helt på det rene at Strands forklaring *står i strid med Johanne Olsens identifikasjon*. Hun har formodentlig sett passasjer nr. to, som Strand opplyser hadde et helt annet utseende enn Torgersen.

Og uansett er det selvfølgelig slik at Olsen ikke på noen måte knyttet Torgersen til drapet. Og det er det som saken tross alt dreier seg om.

d. Klokkeslettet for Johanne Olsens observasjon

Johanne Olsens angivelige observasjon skjedde ca kl. 23.50. Drapet skjedde formodentlig umiddelbart etter kl. 23.00., dvs. 50 minutter før. Vi minner om punkt C 3 ovenfor hvor det påvises at det er lite sannsynlig at drapsmannen må ha oppholdt seg på åstedet i bortimot 40 minutter – gitt den uriktige forutsetning at det var Torgersen som var drapsmannen.

For å få dette regnestykket til å opp, må Torgersen – som påpekt ovenfor – ha vært på åstedet i *godt over en halv time*. Dette fremstår som lite sannsynlig.

Og igjen: Gjenopptakelseskommissjonen har ved enkelte anledninger uttalt at det og det hendelsesforløpet "kan ikke utelukkes". Det kan heller ikke *utelukkes* at det var Torgersen Johanne Olsen observerte oppholdt seg i Skippergaten 6 b i over en halv time. Det er imidlertid ikke et spørsmål om hva som kan utelukkes – det er selvfølgelig et spørsmål om hva som fremtrer som naturlig og sannsynlig. Torgersen kan umulig bære tvilsrisikoen i den forstand at alt som ikke kan utelukkes kan tas til inntekt for påtalemyndighetens usannsynlige teori.

e. Konklusjon

Når man vurderer alle omstendighetene omkring Johanne Olsens forklaring, ser man at den er forbundet med en rekke feilkilder både av generell og spesiell karakter. Det er direkte usannsynlig at det var Torgersen hun så bakfra i Torggata.

6. Vitneprovet fra Dagmar Torgersen

Det er imidlertid som nevnt et helt annet sentralt vitne som refererer seg til Torgersens tilbakekomst til bopel – og det er hans mor, Dagmar Torgersen. Hun er sakens antakelig viktigste vitne – hennes forklaring er det sterke oppfordring til å analysere grundig.

Morens forklaring kommer vi nærmere tilbake til i detalj nedenfor. Det er imidlertid viktig å se hennes forklaring i sammenheng med Johanne Olsens påståtte identifikasjon - noe som Gjenopptakelseskommissjonen beklageligvis ikke gjør.

Hun opplyser i forklaring allerede 7. desember 1957 ca kl. 04.00. at hennes sønn kom hjem bare noen timer tidligere, nærmere bestemt allerede kl. 23.30. (I senere politiforklaringer mener hun at tilbakekomsten skjedde noen minutter før – se dok. 18 s. 77) – mao. ytterligere uforenlig med Johanne Olsens angivelige observasjon. Og hun bekreftet dermed Torgersens forklaring til politiet et par timer før med hensyn til klokkeslettet for hans ankomst til bopel.

Dagmar Torgersens forklaring om at Torgersen kom hjem lenge før Johanne Olsens angivelige observasjon (som altså fant sted kl. 23.50) er det ikke noen grunn til å trekke i tvil. Hvis man ikke skal bygge på den, må det legges til grunn at hun bevisst har forklart seg løgnaktig og mot bedre vitende – og dette skal ha skjedd på et tidspunkt hvor hun

- overhodet ikke kjente saken
- ikke visste hva sønnen var mistenkt for
- og aller minst visste hvilken betydning klokkeslettet for sønnens tilbakekomst hadde.

Moren kunne imidlertid umulig vite hvilken betydning klokkeslettet hadde for påtalemyndighetens drapsteori. På dette tidspunktet var det *ingen* som visste når drapet var skjedd.

Og noen feilerindring kan det umulig være tale om når hun ble avhørt bare noen timer etter sønnens retur til bopel.

Det er intet grunnlag for en påstand om en uriktig forklaring fra morens side. Tvert imot *bekrefter* morens forklaring at Olsens forklaring ikke kan være i samsvar med det faktiske forhold. Det kan ikke være Torgersen hun har sett.

Dagmar Torgersens vitneprov ble ikke tillagt vekt av lagretten i 1958. Som tidligere nevnt, er dette forståelig: Vitneprovet ble kort og godt *overkjørt* av de skråsikre sakkyndige. Når de tekniske bevis svekkes som følge av nye sakkyndige utredninger, blir morens forklaring desto viktigere.

På dette punkt inviteres det ikke til en revurdering av gamle bevis – det er kort og godt en rekonstruksjon av bevissituasjonen i 1958 vi baserer oss på.

Og som vi har presisert tidligere: Det forhold at lagretten ikke la vekt på morens forklaring, innebærer kun at den la avgjørende vekt på *andre* bevis, det vil i praksis si de tekniske bevis. Man kan derfor ikke – som påtalemyndigheten prøver – avvise betydningen av Dagmar Torgersens forklaring under henvisning til at lagretten har hørt denne forklaringen, og unnlatt å ta den til følge i forbindelse med vurderingen av skyld-

spørsmålet, når betydningen av de tidligere utslagsgivende/skråsikre tekniske bevis svikter.

7. Gjenopptakelseskommisjonens vurdering

Nærværende punkt viser at påtalemyndigheten ikke med noen grad av sannsynlighet kan ta Johanne Olsen til inntekt for at Torgersen har vært i Skippergaten 6B. Gjennomgangen bekrefter at hennes forklaring ikke kan tillegges den vekt påtalemyndigheten legger til grunn.

Det er videre nødvendig å peke på følgende:

Når det gjelder Gjenopptakelseskommisjonens holdning til Johanne Olsens forklaring synes kommisjonen å godta denne uten å hensynta de mange feilkilder og uoverensstemmelser i forhold til andre vitner som Olsens forklaring har.

Når man sammenligner dette med kommisjonens vurdering av Dagmar Torgersens forklaring – som nødvendigvis Johanne Olsens forklaring må ses i forhold til – møter man en helt annen holdning: Sakens viktigste forklaring – som går i Torgersens favør – nedtones i en slik grad at den knapt nevnes, langt mindre analyseres og vurderes.

Når to vitner forklarer seg om forhold som ligger så nær i tid, *må* det være et krav at man vurderer de to motstridende vitneprovne ut fra samme prinsipper: Man kan ikke ukritisk akseptere en forklaring med åpenbare feilkilder og *samtidig* totalt unnlate å hensynta forklaring man ikke får til å passe med det ønskede helhetsbildet, på tross av at forklaringen fremstår som troverdig og detaljert.

Denne ulikhet i holdning til bevis som skal sammenholdes, er kort og godt kritikkverdig.

Å sette til side Dagmar Torgersens forklaring kan bare begrunnes med at hun har avgitt en usann forklaring allerede fra første avhør natt til 7. desember 1957. (Noen feilerindring fremtrer – som nevnt - som lite sannsynlig). Hvis dette har vært kommisjonens oppfatning, måtte man forvente at et slikt ekstraordinært standpunkt hadde blitt forklart og begrunnet.

Å se bort fra Johanne Olsens forklaring kan derimot enkelt forklares med at hun har tatt feil. Dette har også kommisjonen selv innsett, når det uttales på side 317 at ”hennes observasjon har samme usikkerhet som enhver observasjon under tilsvarende forhold”, og at ”som et utgangspunkt kan det derfor ikke fastslås at hennes observasjon er en sikker identifikasjon av Torgersen”.

Dette betyr at den vitneforklaringen som påtalemyndigheten støttet seg *sterkest til*, ikke har noen bevisverdi. Det motsatte er tilfellet: Vitneprovet fra Dagmar Torgersen fremstår som troverdig og nøyaktig og er avgitt på et tidspunkt hvor muligheten for feilerindring er

helt minimal, og er også avgitt på et tidspunkt hvor en form for "taktisk" samordnet forklaring med hensyn til sønnens tilbakekomst til bopel kan utelukkes.

8. Konklusjon

Det er således svært lite sannsynlig at det var Torgersen Johanne Olsen observerte i Torggata. Det er derimot meget sannsynlig at Dagmar Torgersen forklarer seg sannferdig når hun allerede 7. desember tidfester sønnens tilbakekomst til et tidspunkt hvor han har et sikkert alibi.

Morens forklaring støtter og bekrefter vurderingen av denne etappe 4 konklusjonene fra etappe 1 – 3: Det kan ikke være Torgersen som er Rigmor Johansens drapsmann.

Også forholdene i forbindelse med denne etappe 4 får direkte betydning for vurderingen i forhold til hjemlene for gjenåpning. Både feilkildene og de øvrige omstendighetene vedrørende Johanne Olsens forklaring og Dagmar Torgersens meget troverdige forklaring gjør det selvfølgelig "meget tvilsomt om dommen er riktig", jfr. § 392, annet ledd.

I tillegg vil de samme forhold være sentrale når man skal ta stilling til vilkåret "egnet til frifinnelse" i § 391 nr 3, hvor man som kjent skal foreta en totalvurdering av nye bevis og bevissituasjonen i 1958.

Dette kommer vi tilbake til i del 5.

E. Den avsluttende konklusjon: Torgersen har ikke vært i Skippergaten 6 b på drapstidspunktet

Når man skal ta stilling til om Torgersen var på åstedet på drapstidspunktet rundt midnatt, må man kumulere de momenter som er behandlet ovenfor under A-D, og da blir konklusjonen at dette fremstår som svært usannsynlig.

Som nevnt ovenfor er det to teorier med hensyn til Torgersen bevegelsesmønster drapsnatten:

Vi har godtgjort at påtalemyndighetens teori er fundert på et usedvanlig svakt grunnlag når man vurderer de taktiske bevis. Vi har i tillegg påvist at det er en rekke forhold som i sterk grad *peker på en annen gjerningsmann* enn Torgersen. Torgersens egen forklaring bekreftes videre av hans mors meget sikre og troverdige med hensyn til tidspunktet for hans tilbakekomst til bolig.

Ut fra de foreliggende *taktiske* bevis er konklusjonen at Torgersen ikke kan ha vært på åstedet da drapet på Rigmor Johnsen fant sted.

Som vi skal se i del 3 bekreftes og bestyrkes denne konklusjonen når vi i tillegg vurderer de tekniske bevis.

VI ETAPPE 5: OPPHOLDET I TORE HUNDS VEI 24: "MORDEREN" SOM HADDE EKSTREMT GOD TID

A Innledning.

En nærmere utredning og analyse av Torgersens opphold i Tore Hund's vei 24 er av helt sentral betydning. I denne forbindelse er det flere viktige spørsmål som må drøftes.

Vi skal nedenfor under punkt B drøfte den tidligere behandlingen av spørsmålet om eksistensen av den kvinnen som Torgersen navnga som Gerd.

I pkt. C nedenfor skal vi diskutere spørsmålet om når Torgersen kom hjem til boligen.

Når kom Torgersen hjem til bopel? Vi skal vurdere bevissituasjonen nærmere for så vidt gjelder diskusjonen med hensyn til ankomsttidspunkt. Dette er delvis behandlet i punkt V D ovenfor, men det skal suppleres nedenfor.

Hvor lenge varte oppholdet? Det er enighet om at Torgersen *forlot* bopel ca kl. 00.30. Påtalemyndigheten påstår at Torgersen ankom bopel rundt kl. 24.00, mens Torgersen har forklart at han kom til Tore Hund's vei 24 ca 23.30 – muligens noe før. Det eneste holdepunktet for påtalemyndighetens hypotese er Johanne Olsens forklaring, jfr. ovenfor.

Vi kommer tilbake til dette nedenfor under pkt. D, hvor vi også drøfter betydningen av *varigheten* av Torgersens opphold på bopel.

I punkt E nedenfor diskuterer vi Torgersens adferd på bolig i forhold til påtalemyndighetens teori om at han reiste hjem for å hente fyrstikker – for deretter å dra tilbake til Skippergaten 6 b, jfr. punkt E.

I tillegg til spørsmålet om klokkeslett for ankomst og oppholdets varighet, er spørsmålet om Torgersen kom alene eller sammen med en kvinne av sentral betydning. Dette diskuteres nærmere under pkt. F.

Kjenner vi denne kvinnens identitet? Dette behandles i pkt. G.

B Tidligere behandling av eksistensen av kvinnen Gerd

Det er særlig ett spørsmål som har stått i fokus med hensyn til Torgersens opphold på bopel – og det er spørsmålet om Gerd, som var det navnet Torgersen oppga på den kvinnen han hadde med hjem.

Spørsmålet om Gerds eksistens eller ikke-eksistens har vært behandlet inngående både under hovedforhandlingen og ved alle senere begjæringene om gjenopptakelse.

Konklusjonen både til domstolene og til Gjenopptakelseskommissjonen er at Torgersen bløffer, og at han lyver på seg et alibi. Det gjør ikke saken bedre at han utpekte en feil Gerd under rettssaken, og gjorde seg skyldig i uriktig forklaring.

Man kan imidlertid ikke uten videre slutte fra den uriktige utpekningen av Gerd Berg til at forklaringen om Gerd var usann, slik påtalemyndigheten synes å ha gjort.

Etter vår mening har spørsmålet om *identifisering* av denne kvinnen fått for stor oppmerksomhet på bekostning av spørsmålet om Torgersen hadde med seg en kvinne. Det avgjørende er ikke *hvem* Gerd er, men *om* Torgersen hadde med seg en kvinne da han kom hjem ca kl. 23.30.

Påtalemyndigheten synes å mene at usikkerheten om Gerds identitet "smitter over" på vurderingene av troverdigheten til de øvrige familiemedlemmenes forklaringer, som bekrefter Torgersens forklaring om at han hadde med seg en kvinne hjem.

Dette må imidlertid være galt: Selv om den kvinnen Torgersen har forklart han hadde med seg hjem, og som han har omtalt som Gerd, ikke er identifisert, innebærer ikke dette at familiemedlemmenes forklaring om at han hadde med seg en kvinne hjem, må settes til side. Det må vurderes konkret om det er grunn til å feste lit til deres forklaringer på dette punkt. Hvis Torgersen hadde med seg en kvinne hjem som han senere syklet til byen, faller politiets drapsteori sammen. Det spiller en underordnet rolle om vi i ettertid ikke kan få klarlagt kvinnens identitet.

C Spørsmålet om tidspunktet for Torgersens ankomst til bopel – Dagmar Torgersens avgjørende forklaring

Her må man utrede og analysere bevissituasjonen med hensyn til følgende punkter:

1. Torgersens forklaring

For det første har man Torgersens konsistente og gjentatte forklaringer med hensyn til ankomsttidspunkt. Han har holdt fast ved denne forklaringen helt fra arrestasjonen, og det har aldri blitt godtgjort at han har forklart seg på en uriktig eller selvmotsigende måte. Han kom hjem kl. 23.30 – muligens noe før. Dette stemmer overens med en gangtid på i overkant av en halv time fra Grand hotel til Tore Hunds vei 24.

Når det for øvrig gjelder Torgersens forklaring, er det viktig å minne om at han umiddelbart etter arrestasjonen oppga at han skulle møte Gerd dagen etter. Han innbød således til kontroll av sine opplysninger. Av ukjente grunner fulgte ikke politiet opp dette – noe som hadde vært meget enkelt hvis man var interessert i få testet Torgersens alibi.

2. Dagmar Torgersens forklaring

Den sentrale forklaringen er imidlertid morens første forklaring. Denne er som nevnt sakens viktigste vitneprov. Den ble tatt opp allerede natten til lørdag 7. desember ca kl. 04.00., bare timer etter arrestasjonen av Torgersen og uten muligheter for noen form for samordning med de øvrige familiemedlemmenes forklaringer. Morens forklaring er

detaljert og konsistent. Legges den til grunn – og det skal den – *utelukkes* Torgersen som drapsmann.

Og som tidligere påvist: Det er påfallende hvordan denne forklaringen fullstendig oversett. Årsaken kan vanskelig være annen enn at den ikke passer inn i påtalemyndighetens teori. At den heller ikke er underkastet en nærmere analyse av Gjenopptakelseskommisjonen, er det vanskeligere å forstå.

Som nevnt er det i morens forklaring få timer etter drapet en rekke omstendigheter som er helt sammenfallende med det Torgersen forklarer – og det altså på et tidspunkt hvor hun ikke visste hva sønnen hadde forklart, og sannsynligvis heller ikke hva han var mistenkt for.

Hun gir i sitt første avhør nærmere opplysninger om Torgersens ankomst, opphold og avreise som i påfallende grad sammenfaller med sønnens forklaring.

Dette har tydeligvis bekymret Dorenfeldt som i sin prosedyre forsøkte å gi noen tenkelige forklaringer på sammenfallet. Som påvist av Lie s 68 kan det uten videre ses bort fra disse forklaringene. De fremstår som direkte spekulative og konstruerte.

Et kapittel for seg når det gjelder Dagmar Torgersen er det sterke portrettet som ble tegnet av henne i et intervju som ukebladet Aktuell publiserte 10. oktober 1970. Kopi av artikkelen vedlegges som **bilag 6**.

Aktuell tegner et sterkt bilde av en gammel hederskvinne som i alle år hadde stilt opp for sin sønn 100 % - sikker på sønnens uskyld. Hun *visste* at sønnen var uskyldig fordi hun visste *når sønnen kom hjem*. Denne vissheten ga henne i alle år styrke og trygghet. Og denne avgjørende, sterke og troverdige forklaring fra Dagmar Torgersen, er i alle år blitt satt til side.

At det skjedde i 1958 kan man forstå: Da valset de skråsikre sakkyndige selvsagt over enhver opposisjonell og avvikende stemme. I dag er situasjonen helt annerledes, og det er kort og godt uforståelig at ikke Dagmar Torgersens forklaring tillegges den vesentlige vekt og betydning som den har. I dag kan man umulig godta påtalemyndighetens konstruerte bortforklaringer.

3. Dagmar Halvorsens forklaring (Torgersens søster).

Søsteren som ble avhørt første gang 11. desember 1957, har også en detaljert forklaring med hensyn til brorens ankomst, opphold og avreise.

Denne forklaringen har ikke samme bevisverdi som morens forklaring, fordi det teoretisk ikke kan utelukkes at hun har blitt fortalt hva moren har forklart, og har samordnet sin forklaring med hennes.

Når man imidlertid ser på detaljene, synes dette lite sannsynlig. Hvis hun ønsket å legge seg tett på morens forklaring, ville hennes forklaring formodentlig vært enda likere.

Det avgjørende er at Frederik Fasting Torgersens detaljerte forklaring med hensyn til oppholdets varighet og innhold bekreftes av familiemedlemmene. Det vises her til forklaringene vedrørende forhold som:

- o At Torgersen hadde med seg en kvinne hjem
- o At Torgersen og kvinnen var på Torgersens rom i 2. etasje hvor de spilte plater
- o At Torgersen spurte om å få låne nevøens guttesykkel
- o At de to dro fra Tore Hunds vei 24 på sykkel
- o At Torgersen før de dro sa at han kom hjem om ca en halv time og ba moren sette over te
- o At Torgersen gikk ut kjøkkeninngangen hvor sykkelen sto. Kvinnen gikk ut hovedinngangen

Det er særlig grunn til å fremheve betydningen av at det siste punktet: Torgersen og Gerd *gikk ut hver sin dør*. Denne detaljen *kan ikke være avtalt* og beviser at Torgersen hadde med seg en kvinne hjem.

Hvorfor går ikke Gjenopptakelseskommisjonen – som har en plikt til å utrede saken – nærmere inn i denne viktige detaljen? Dette er desto mer beklagelig fordi her står man overfor et kjernepunkt i saken.

4. Mangelen på motbevis

Disse vitneprovene må selvsagt sammenholdes med eventuelle motbevis fra påtalemyndighetens side med hensyn til tidspunktet for Torgersens ankomst til Tore Hunds vei 24, men slike bevis finnes ikke. (Johanne Olsens forklaring refererer seg sannsynligvis til en feil observasjon, jf. ovenfor). Påtalemyndigheten tror ikke på familiemedlemmene, men det forblir med postulater og konstruert tvil.

D Oppholdets varighet – ulogisk og usannsynlig

Som nevnt innledningsvis under pkt. A ovenfor, er det uenighet med hensyn til varigheten av Torgersens opphold på bopel. Denne uenigheten spiller imidlertid ingen rolle for vurderingen av sannsynligheten for påtalemyndighetens overordnede teori, som vi har vært inne på ved et par anledninger tidligere.

Selv om det skulle legges til grunn at oppholdet bare varte en halv time, fremstår et opphold av også denne varighet som logisk usannsynlig. Det vises til det som tidligere er anført med hensyn til det angivelige motivet for at Torgersen returnerte til Tore Hunds vei 24.

Hvis Torgersen drar hjem for å hente fyrstikker, slår han seg ikke til ro på bopel i minimum en halv time – aller minst i en situasjon hvor han har hatt slik hast at han har måttet ta drosje fra Youngstorvet – og videre har det så travelt med returen til sentrum at

han låner en sykkel. Og dette til overmål i en situasjon hvor det må være et betydelig tidspress for å komme tilbake til åstedet før ettersøkning etter Rigmor Johnsen blir iverksatt.

Heller ikke dette forholdet er problematisert av Gjenopptakelseskommissjonen. Og igjen er spørsmålet ikke hva som kan utelukkes, det er et spørsmål om hva som representerer et *sannsynlig scenario*, med hensyn til hvordan en angivelig drapsmann handler.

Konklusjonen er at selv om man således legger påtalemyndighetens teori med hensyn til oppholdets varighet til grunn, fremstår påtalemyndighetens hovedteori og hele fundamentet for saken, som irrasjonell og usannsynlig..

E. Nærmere om motivet for så vidt gjelder henting av fyrstikker

Sett fra påtalemyndighetens side er det altså ett – og bare ett – motiv for at Torgersen skulle reise tilbake til bopel i Tore Hunds vei 24 – og det var for å hente fyrstikker, for deretter å returnere til Skippergaten 6 b.

Da skulle man forvente at det første Torgersen gjør ved adkomst i Tore Hunds vei 24 er å gå ut på kjøkkenet eller stuen eller til det andre rommet hvor familien Torgersen oppbevarer nye fyrstikkesker - for deretter å stikke den i f.eks. sine bukselommer.

Men intet tyder på at det var dette naturlige scenarioet (dersom påtalemyndighetens teori aksepteres), som skjedde.

Én ting er at dette er tydeligvis moren fullstendig ukjent. Men Torgersen har kanskje sett sitt snitt til å stikke fyrstikkene i lommen uten at moren så det?

Men det er neppe heller tilfellet.

Torgersen var som kjent en ikke-røyker – og hadde hverken sigaretter eller fyrstikker. Dette i motsetning til broren Lorang, som hadde rester etter sigaretter i lommene på den jakken han brukte tidligere samme kveld, og som han hadde hengt fra seg da han kom hjem til bopel noe før Torgersen.

Lorang hadde med sikkerhet røkt samme kveld. Og han hadde da formodentlig fyrstikkene sammen med sigarettene/tobakken i lommen på den jakken som han hadde på seg.

Det er derfor sannsynlig at Torgersen – når han er i ferd med å forlate bopel for å reise tilbake til sentrum og tar på seg brorens jakke – så følger brorens fyrstikker automatisk med, sammen med brorens tippelapper, sneiper og annet lommerusk, som broren har hatt i lommen tidligere samme kveld og som er beskrevet i politiets beslagsrapport etter pågripelsen.

Dette er det sannsynlige og logiske hendelsesforløpet med hensyn til hvordan fyrstikkene kommer i Torgersens besittelse. Men i så fall kommer ikke Torgersen i kontakt med

fyrstikkene før han skal returnere til sentrum, med andre ord etter enten ca en time eller ca en halv time (avhengig av om man legger Torgersens forklaring eller påtalemyndighetens teori med hensyn til oppholdets varighet til grunn). Dette harmonerer – mildest talt – ikke med at hans motiv var å komme hjem for å hente fyrstikker. Man venter ikke til man skal forlate bopelen for å realisere hovedformålet med returen til bopel, og da på en måte som synes å fremstå som helt tilfeldig: Brorens fyrstikker befant seg i jakkelommen og fulgte automatisk med – og ikke i bukselommen, hvor han formodentlig ville ha puttet dem, hvis de var hentet i f.eks. stue eller kjøkken.

Dette er et ytterligere indisium på at påtalemyndighetens hovedteori med hensyn til motivet for å vende hjem har åpenbare svakheter.

Som man ser, er det flere omstendigheter omkring Torgersens opphold på bolig, som – når man analyserer forholdene nøye – vanskelig lar seg tilpasse påtalemyndighetens "fyrstikk-hente-teori", som for øvrig i seg selv representerer en urimelig og lite sannsynlig teori, jfr. IV ovenfor.

F. Torgersen hadde etter all sannsynlighet med seg en kvinne

Svaret på om Torgersen hadde med seg en kvinne hjem har ingen direkte betydning for spørsmålet om Torgersen var på åstedet eller drepte Rigmor Johnsen. Derimot har det betydning for hans troverdighet.

Ankomsten kl. 23.30 – Dagmar Torgersen.

Dagmar Torgersens forklaring er som nevnt av helt sentral betydning. Hun ble avhørt allerede kl. 04.00 lørdag 7. desember. Det er – som nevnt ovenfor – ikke mulig at hun kan ha samordnet sin forklaring med Torgersens og forsøk på å bortforklare hennes meget troverdige vitneprov fremstår som rene spekulasjoner.

Dagmar Torgersens forklaring er ikke til å misforstå: Hun var helt sikker på at Torgersen hadde med seg en kvinne da han kom hjem.

Perioden kl. 23.30-00.30.

Også i denne perioden er Dagmar Torgersens vitneforklaring helt sentral. Hun gir en detaljert og lengre redegjørelse for hva som skjedde i denne timen. Morens forklaring støtter opp om og bekrefter Torgersens forklaring på alle vesentlige punkter: Det var en kvinne med.

I tillegg har vi opplysningene fra Torgersens søster, Dagmar Halvorsen, som bekrefter moren og brorens forklaringer.

Avreise kl. 00.30.

Her er det en viktig detalj – forklaringen fra Johan Torgersen (bror).

Han gir bare én opplysning som er av interesse. Til gjengjeld er den meget viktig: Han hørte at det var *to personer* som gikk i trappen. For øvrig har han ingen andre opplysninger. Hadde han ønsket å hjelpe broren, hadde han utvilsomt bidratt med flere detaljer som han kunne skaffet med å samordne sin forklaring med forklaringene til mor/søster.

Hans meget nøkterne og korte forklaring har således betydelig bevisverdi. Han ble ikke avhørt under hovedforhandlingen i 1958, og hans forklaring har heller ikke vært trukket frem i tidligere gjenopptakelses- og gjenåpningsbegjæringer. Her står vi for øvrig overfor et nytt bevis, jf. strpl. § 391 nr. 3.

For øvrig minner vi om de sammenfallende forklaringene med hensyn til at Torgersen og kvinnen gikk ut hver sin dør, jfr. ovenfor. Denne detaljen kunne umulig vært avtalt på forhånd eller noe Torgersen og familien har diktet opp uavhengig av hverandre.

Det er således helt klart sannsynlighetsovervekt for at Torgersen ikke kom alene hjem, men at han hadde med seg en kvinne. Både omstendighetene ved ankomst, under oppholdets varighet og ved avreise peker klart mot denne konklusjonen.

Også på dette punkt er Gjenopptakelseskommisjonens utredning og analyse meget stemoderlig. Heller ikke her går man inn i sakens detaljer, men sanksjonerer ukritisk påtalemyndighetens postulater.

G. Nærmere om kvinnens identitet

Kvinnens identitet har aldri blitt avklart. Hun er heller ikke blitt sett av den øvrige familie – de har bare hørt at det har vært en kvinne til stede.

Det kan ikke være slik – som påvist ovenfor – at tvil/diskusjon om *hvem* denne kvinnen faktisk var, og det forhold at hun i etterkant ikke har latt seg identifisere, overkjører og nullstiller morens sikre vitneprov – avgitt helt uavhengig av Torgersens forklaring. Vitneprovene fra den øvrige familie – særlig morens – står på egne ben, og forringes ikke ved at man ikke kan avsløre kvinnens identitet.

Hovedspørsmålet er om Torgersen hadde med seg en kvinne hjem – bispørsmålet er identifikasjonen av denne kvinnen. Man kan ikke snu hovedspørsmål og bispørsmål på hodet. Man kan ikke starte med spørsmålet om kvinnens identitet, for deretter – etter å ha konstatert at hun ikke er kjent – påstå at det beviser at Torgersen ikke hadde med en kvinne hjem.

Når det gjelder spørsmålet om kvinnens identitet har man hatt flere alternativer:

1. Gerd Berg?

Torgersen utpekte under hovedforhandlingen i 1958 Gerd Berg som den kvinne som han traff ved Sentrum kino, og som han senere hadde med seg hjem til bopel – for så å sykle henne tilbake til sentrum.

Dette var en uriktig forklaring, som Torgersen senere har trukket tilbake.

Torgersens endrede forklaring på dette punkt, representerer selvsagt en ny omstendighet i saken i relasjon til § 391 nr.3.

Det forhold at han løy under hovedforhandlingen var rimeligvis et moment som ble brukt i hans disfavør under hovedforhandlingen i 1958 og senere.

Lie har vurdert bakgrunnen for Torgersens uriktige forklaring nærmere på s 75-77 i sin analyse som det vises til og som tiltres.

2. Gerd Kristiansen?

På slutten av 1990-tallet ble det reist spørsmål om – og argumentert for – at Gerd Kristiansen var den aktuelle ledsager.

Dette skyldes først og fremst at Torgersens daværende forsvarere fikk først på dette tidspunkt tilgang til – noen for dem – ukjente politidokumenter. Disse omfattet blant annet politiforklaringene fra to nye vitner som arbeidet i en skotøyforretning. Disse var kolleger av Gerd Kristiansen, og fortalte at Kristiansen dagen etter drapet hadde fortalt at hun var den Gerd som politiet etterlyste.

Disse kvinnene meldte seg på et senere tidspunkt og skulle selvsagt vært ført som vitner under hovedforhandlingen, men dette ble ikke gjort av Dorenfeldt. Vi kommer tilbake til denne feilen i del 4 nedenfor – sammen med andre feil som ble begått under hovedforhandlingen.

Spørsmålet om Gerd Kristiansen har vært underkastet en meget grundig drøftelse.

Vi vedlegger som **bilag 7** et grundig notat som oppsummerer den nærmere analyse.

Det er sannsynlig at hun løy da hun benektet sitt kjennskap til det vitnene Noreng og Klausen forklarte til politiet. Som kjent var det ene av disse to vitnene sikre på at Gerd Kristiansen overfor henne innrømmet at hun var den kvinne som Torgersen hadde tatt med hjem drapskvelden. Og Kristiansen nektet å etterkomme vitnets henstilling om å ta kontakt med politiet. Vi minner også om at Gerd Kristiansen umiddelbart deretter ble sagt opp i skotøyforretningen hun var ansatt i *på grunn av sin befatning med Torgersen-saken*.

Konklusjonen er at det knytter seg mange ubesvarte spørsmål til Gerd Kristiansens forklaring.

3. Den "innringende" Gerd?

En tredje mulighet er at den ikke identifiserte kvinnen var den samme kvinnen som ringte inn til politiet umiddelbart etter at drapet ble begått og opplyste at hun hadde vært sammen med Torgersen drapskvelden. Det spesielle ved denne samtalen er at hun kunne gi detaljer om oppholdet i Tore Hunds vei 24 som ikke hadde vært beskrevet av pressen. Uansett om denne kvinnens identitet ikke har latt seg bringe på det rene, må det være klart at det er en stor mulighet for at dette virkelig var den kvinnen Torgersen hadde med seg hjem. Påtalemyndigheten innser dette, men tyr til en ren spekulasjon: Det eneste halmstrået man har er at innringeren påstås å være Torgersens søster Dagmar. Men dette er selvsagt nok et rent postulat og fullstendig uten forankring i sakens øvrige beviseligheter.

4. Ukjent identitet?

En fjerde mulighet er at denne kvinnen aldri har gitt seg direkte eller indirekte tilkjenne, og at hennes identitet er fullstendig ukjent.

Det er i og for seg ikke påfallende at Torgersen ikke har nærmere informasjon om etternavn eller bopel. På tross av at han skal ha truffet henne tidligere er det ikke noen selvfølgelighet at man i denne type situasjoner utveksler etternavn og adresse. (Det vises til side 79 i Lies analyse for en nærmere drøftelse). Det er heller ikke påfallende at den aktuelle kvinne ikke melder seg. Det må ha vært sterkt stigmatiserende for unge kvinner å bli nærmest plukket opp på gaten – for så å bli med Torgersen hjem.

5. Forklarte Torgersen seg usant?

At Torgersens forklaring er usann, fremstår som mindre sannsynlig. Dette følger av behandlingen ovenfor i pkt. 2, 3 og 4. Dessuten:

Det var det helt *unødvendig* for Torgersen å lansere en ukjent kvinne for å skaffe seg et alibi for turen tilbake til sentrum. Han kunne meget vel ha funnet på alternative forklaringer for å forlate bopel uten å trekke inn utenforstående.

Torgersen ba etterforskerne om å kontrollere hans avtale med Gerd som refererte seg til et planlagt møte dagen etter. En slik invitt/mulighet for kontroll av hans forklaring ville neppe Torgersen gitt, hvis det hele var en bløff.

Familiemedlemmenes forklaringer om kvinnen bekrefter Torgersens forklaring. Hvis de skulle ønske å hjelpe ham med en uriktig forklaring om den ukjente kvinnen, ville de formodentlig funnet på å samordne ytterligere detaljer. Som påpekt ovenfor, er detaljene i morens og søsterens forklaringer i en slik overensstemmelse med Torgersens forklaring at det fremstår som usannsynlig at Torgersen lyver.

Som vi skal komme tilbake til nedenfor, er det i tillegg et viktig forhold som sannsynliggjør at Torgersen hadde med seg en kvinne hjem, jfr. hans egen meget detaljerte og troverdige forklaring om turen tilbake til sentrum, som tok *nøyaktig* den tiden som han hadde disponibel.

Dette er således ytterligere et argument for at Torgersen har snakket sant, når han i en slik detalj forklarer seg om sin retur til sentrum med Gerd – som nærmest på minuttet passer med den tid man bruker på å rekonstruere returen. Dette bekrefter ikke bare Torgersens forklaring om veivalget, men også at han hadde med seg en kvinne – ellers ville veivalget ikke vært det Torgersen opplyste.

H Konklusjon

Vi kan således konkludere gjennomgangen av bevismaterialet vedrørende nærværende punkt – etappe 5 - med:

1. Det er overveiende sannsynlig at Torgersen returnerte til bopel ca kl. 23.30 – muligens noe tidligere. Da har han et ubestridelig alibi.
2. Torgersens opphold i Tore Hunds vei 24 har en varighet, som uavhengig av uenigheten mellom partene er helt usannsynlig langvarig i forhold til påtalemyndighetens overordnede drapsteori med hensyn til henting av fyrstikker.
3. Torgersen hadde med seg en kvinne.

Gjenopptakelseskommisjonens utredning og analyse av de forhold som er gjengitt i nærværende punkt er mangelfull. Det er – som gjentatte ganger påvist – ikke gitt noen forklaring på hvorfor man ikke skal legge Torgersens og hans families konsistente, detaljerte og troverdige vitneprov til grunn.

Også analysen av denne etappen har en direkte tilknytning til vilkårene for gjenåpning.

Analysen og konklusjonen er et viktig moment ved vurderingen av om kriteriet "meget tvilsomt om dommen er riktig" i § 392, annet ledd, og inngår også i "egnet til"-vurderingen i § 391 nr 3. Opplysningene om Gerd representerer for øvrig "nye bevis" i relasjon til § 391 nr 3, første ledd.

VII VAR TORGERSEN I SKIPPERGATEN 6 B PÅ TIDSPUNKTET FOR BRANN-STIFTELSEN?

A Etappe 6: Dro Torgersen tilbake til Skippergaten 6 b etter oppholdet på bopel? Nærmere om "tidsskjema 2"

1 Innledning

Vi skal i punktene nedenfor nærmere analysere sannsynligheten for teorien om at Torgersen reiste tilbake til åstedet umiddelbart før kl. 01.00 for å anstifte brann med den hensikt å skjule sine spor.

Vi har i punktene ovenfor påvist:

- Påtalemyndighetens overordnede teori med hensyn til Torgersens tur tilbake til bopel for å hente fyrstikker fremstår som ulogisk og usannsynlig.
- Torgersen kan ikke ha vært ved Esther Olssons pølsebod på det kritiske tidspunktet – det kan således ikke legges til grunn at han hadde møtt Rigmor Johnsen forut for dette tidspunktet.
- En analyse av vitneprovene som refererer seg til Rigmor Johnsens bevegelse fra Esther Olssons pølsebod til bopel viser at det ikke er grunnlag for å bygge på at Torgersen kunne være den mannen som fulgte etter henne. Samtidig foreligger det adskillige opplysninger som viser at mannen ikke kunne være Torgersen.
- Det er ingen holdepunkter i form av taktiske bevis – som påtalemyndigheten kan ta til inntekt for at Torgersen har vært på åstedet rundt midnatt og i tiden umiddelbart etter midnatt.
- Det er uriktig å legge vekt på Johanne Olsens forklaring med hensyn til hennes observasjon av Torgersen. Den er beheftet med store unøyaktigheter og usikkerhetsfaktorer, og står i sterk motstrid med Dagmar Torgersens nøyaktige og troverdige vitneprov.
- Torgersen kom etter all sannsynlighet hjem ca kl. 23.30 eller noe før, og da sammen med en kvinne – lenge før Johanne Olsens angivelige observasjon.

Så langt kan vi konkludere med at ikke på *noe* vesentlig punkt har påtalemyndigheten grunnlag i sakens bevisligheter for sin teori om at Torgersen var gjerningsmannen: Tvert imot – hvis man foretar en *foreløpig* oppsummering av bevissituasjonen, fremstår Torgersens forklaring med hensyn til hva han gjorde drapskvelden som *vesentlig* mer sannsynlig enn påtalemyndighetens drapsteori.

Påtalemyndighetens teori om at Torgersen i det hele tatt befant seg på åstedet på drapstidspunktet, er således tilbakevist som usannsynlig og sannsynligheten blir ikke større når vi skal analysere grunnlaget for å påstå at Torgersen *returnerte til åstedet* og var der noe før kl. 01.00. Det er spørsmålet om Torgersens angivelige "retur" til sentrum som er gjenstand for behandling i dette punkt VII.

Som det fremgår nedenfor, skal vi påvise at den angivelige "tilbakekomsten" til Skippergaten 6 b er svært lite sannsynlig. På dette punkt foreligger det helt klart et nytt "bevis" i relasjon til § 391 nr 3 – det refererer seg til Dorenfeldts såkalte andre tidsskjema, jfr. nedenfor under 3.

Det er to hovedalternativer for Torgersens motiv for å reise tilbake til sentrum:

1. Torgersens egen forklaring: Han syklet en kvinne, som han tok farvel med ved Stortinget.

2. Påtalemyndighetens hypotese: Han reiste alene med sykkel tilbake til Skippergaten 6 b for å brenne opp liket av Rigmor og således skjule alle sine spor.

2. Påtalemyndighetens begrunnelse

Under hovedforhandlingen i 1958 fremhevet statsadvokat Dorenfeldt ett forhold som etter hans mening viste at Torgersen hadde dratt tilbake til Skippergaten 6 b:

Dorenfeldt fremla under hovedforhandlingen et nytt tidsskjema som skulle bevise at Torgersen umulig kunne ha syklet og gått den ruten han hadde forklart seg om sammen med en kvinne, og nådd frem til det stedet hvor han ble pågrepet kl. 00.58.

Det vil fremgå nedenfor at Dorenfeldts andre tidsskjema rent faktisk er uriktig. Analyserer man Torgersens forklaring opp mot den tid han hadde til rådighet viser det seg tvert i mot at dette momentet taler for Torgersens *uskuld* – ikke det motsatte.

Før vi behandler dette forholdet nærmere, skal vi kort kommentere et annet forhold: Det er ingen vitner til denne delen av kronologien som støtter påtalemyndighetens syn for så vidt gjelder Torgersens påståtte tilbakekomst til Skippergaten 6 b fra bopel. (Vitnet Bergersen som angivelig så Torgersen *forlate* åstedet, skal vi komme tilbake til nedenfor).

Det er imidlertid et mulig vitne som kan være av interesse: Ett vitne opplyste at han hadde sett en mann og en kvinne på sykkel på den aktuelle strekningen. Det er imidlertid to forhold som i denne forbindelse må vurderes:

For det første er denne vitneobservasjonen på et tidspunkt som ligger ca. en time før Torgersens retur fra Tore Hunds vei til sentrum. For det andre mente vitnet at kvinnen satt på stangen og ikke på bagasjebrettet, slik Torgersens forklarte.

Det hefter således usikkerhet med hensyn til denne observasjonen. Denne usikkerheten er imidlertid ikke større enn at vitnet kan ha sett en time feil på klokken. I tillegg kan det midt på natten være mulig å forveksle om en kvinne sitter henholdsvis foran eller bak den som sykler. Dette blir imidlertid noe spekulativt.

Det avgjørende er imidlertid ikke om *Torgersen* kan sannsynliggjøre at noen har sett ham på tilbakeveien. Det avgjørende er selvfølgelig det motsatte: Har *påtalemyndigheten* noe som kan underbygge deres versjon, og som viser en Torgersen syklende alene til Skippergaten 6 b?

Dette er *ikke* tilfellet – og det føyer seg inn i rekken med manglende bevis fra påtalemyndighetens side.

3. Nærmere om statsadvokat Dorenfeldts tidsskjema
 - a. Påtalemyndighetens anførsler

Det var i 1958 et meget sentralt punkt i påtalemyndighetens beviskjede at Torgersen umulig kunne ha rukket å sykle/gå den turen han oppga fra bopel tilbake til sentrum med Gerd. Dorenfeldt forela for lagmannsretten et tidsskjema som skulle bevise at Torgersens forklaring var en tidsmessig umulighet – hans forklaring måtte være usann. Dette var selvsagt ytterligere et sterkt moment som tilsa at Torgersen løy og at han ønsket å konstruere et fiktivt alibi.

Vi skal godtgjøre at dette ikke er riktig. Ser man nærmere på Torgersens forklaring og sammenholder med den tid som vi i dag kan rekonstruere medgår til henholdsvis sykling og gange, viser det seg at medgått tid stemmer i høy grad med Torgersens forklaring.

Forholdet er således ikke bare da at ett av Dorenfeldts hovedargumenter blir nullstilt. Forholdet er at dette *styrker* Torgersens troverdighet: Hvordan skulle Torgersen – mens han satt isolert i varetekt – kunne rekonstruere en fiktiv tilbaketur til sentrum, oppgi hvilke avstander som henholdsvis ble syklet og gått – for så å få regnestykket til å gå opp?

Dette tidsskjemaet er således et argument *for* Torgersens uskyld – ikke det motsatte, som Dorenfeldt påsto.

Og ytterligere: Dette legger også – som nevnt ovenfor - føringer på sannsynligheten for at den andre delen av hans forklaring med hensyn til returen til sentrum er riktig: Det bekrefter og bestyrker også at han *hadde med seg en kvinne* på tilbaketuren. Hvorfor skulle han ellers sykle en betydelig omvei, nemlig til Stortinget, mens målet var Skippergaten 6 b?

b. De nærmere omstendigheter:

Aftenposten gjengir dette punktet av statsadvokatens prosedyre slik:

”Lagretten behøver ikke å overveie om de bevisst eller ubevisst har forklart seg uriktig. Det er nok å feste oppmerksomheten ved et par klokkeslett. Tiltaltes søster sier at tiltalte var hjemme, da hun fulgte sin mann til bussen, som gikk klokken 0.29. Selv om tiltalte hadde syklet med ”Gerd” umiddelbart etter, ned til Grønland torv, derefter spasert med henne til Stortinget og videre alene ned over Prinsens gate til Palétomten hvor han ble arrestert kl 0.58, så ville han simpelthen ikke ha rukket å bli arrestert. Ved politiets prøver er det konstatert at den korteste tiden som trenges for å tilbakelegge denne ruten, med sykkel og til fots, er en halv time.”

Av referatet synes å fremgå at dette har vært et sentralt poeng i statsadvokatens prosedyre. Hovedoverskriften i morgenummeret 13. juni 1958 lyder:

”Løgn og dikt, sa statsadvokaten om Torgersens alibi”

Undertittelen lyder tilsvarende:

”Politiet ville ikke ha rukket å arrestere ham hvis det var slik som hans familie forklarer.”

I Arbeiderbladet for 13. juni 1958 er prosedyren gjengitt slik:

”Etter forklaringene kan han ikke ha forlatt hjemmet før 00.35, tidligst! Søsteren hadde fulgt mannen sin på en buss som gikk 00.29 (det er sjekket opp) og da hun igjen kom hjem var Fredrik i huset. Hun hørte ham gå sammen med en annen.

Men gikk han på det tidspunktet, var det ikke tid for ham til å bli arrestert i nærheten av Øst- banen kl. 00.58. Det er umulig, ærede lagrett. De har sett den bitte lille sykkel og den storvokste piken, hvordan skulle han på 23 minutter klare å kjøre henne fra Tøyen til Grønland og deretter spasere med henne fra Grønland, opp Brugata, til til Sentrum kino, ned Akersgata, til Prinsens gate – skilles fra henne der, og selv bevege seg ned til Østbanen for å bli arrestert. Tre politifolk tok tida for arrestasjonsøyeblikket – det er ingen tvil”

Tilsvarende fremgår av Morgenpostens og Vårt Lands referater av prosedyren fra samme dag. Det må legges til grunn at pressereferatene gir et korrekt referat av prosedyren på dette punktet. Da er det flere feil. Dorenfeldt har ikke hatt holdepunkter for å plassere avgangstidspunktet til ” 00.35 – tidligst”. Som det vil fremgå av gjennomgangen hos Lie under punkt 6.5.3.2.1 kan dette ha vært noen minutter tidligere. Henvisningen til ”den storvokste piken” gjelder åpenbart Gerd Berg, men hun var ikke den Gerd som var med Torgersen. Det har statsadvokat Dorenfeldt vært klar over. Og det er oversett at hele sykkelturen har funnet sted i nedoverbakke, jf. rapport av 16. april 1958 fra politibetjent E. Plau, hvor det er uttalt:

”Terrenget fra Tore Hundsvei og til Grønlands torg er hele veien fallende og til dels sterkt.”⁸

Dette passer med Torgersens forklaring. De har trillet på sykkel så lenge det gikk nedover, og gått av den når de kom til flatmark.

I Dorenfeldts uttalelse av 17. desember 1958 – et halvt år etter hovedforhandlingen – sies det videre:

”Politiet har kontrollert tidsangivelsen og det fremgår av politiets undersøkelser at det fra Torgersens bopel i Tore Hunds vei 24 til Grønland vil medgå ca. 5 min., når man sykler. Går man så fra Grønland den rute som Torgersen selv har opplyst, til arrestasjonsstedet, medgår 25 min. Den minste tid som kan benyttes på distansen, er 30 min. Da Torgersen forlot sitt hjem vel kl. 0030 ville han ikke kunne rekke å bli arrestert kl. 00.58 hvis han hadde forholdt seg nevnt. Påtalemyndigheten kom

⁸ Dok. 48.

derfor til på grunnlag av denne tidsberegning at Torgersen ikke hadde forklart sannheten.”

c. Nærmere om tidsberegningen.

i Avgangstidspunktet

Dagmar Halvorsen, Torgersens søster, som hadde fulgt sin mann Robert Halvorsen til bussholdeplassen på Dronning Ingrid's plass, forklarte 11. desember 1957:

”Jeg forlot Robert på Dr. Ingrid's pl., hvor han tok bussen, sannsynligvis den siste. Kl. kunne vel da være ca. 0030.”⁹

Fortsettelsen av denne forklaringen er gjengitt i punkt 6.5.2 ovenfor. Avstanden fra bussholdeplassen til Tore Hunds vei 24 er ca. 100 meter.

Robert Halvorsen forklarte samme dag:

”Vitnet var hjemme kl. 0035 og han antar derfor at han skiltes fra hustru på Lille Tøyen kl. ca. 0020...Etter at dette kom på, har v.s hustru fortalt ham at Fredrik var hjemme da hun kom inn kl. 0020, men at Fredrik da sto på farten for å dra ut.”¹⁰

Dagmar Halvorsen forklarte ytterligere 20. desember 1957:

”Vitnet kan ikke si hvilken buss mannen fikk, men han tok i hvertfall en buss som gikk over kl. 24.-. Vitnet ventet til mannen hennes gikk på bussen, og hun så således at han ble med denne.”¹¹

Robert Halvorsen forklarte ytterligere 8. januar 1958:

”Han... forklarer videre på spørsmål at han kom hjem til sin bopel i Tøyengt. Kl. 0035. Dette tidspunktet er han sikker på. Han må da ha tatt bussen fra holdeplassen på Lille Tøyen ca. kl. 00.30.”¹²

I den rettslige forundersøkelsen forklarte han:

”Hun fulgte ham til siste buss, som går kl 12.29 og stod på holdeplassen til han gikk på bussen.”¹³

Det er på det rene at det gikk en buss kl. 0029. Det må være denne bussen Robert Halvorsen har tatt.

⁹ Dok. 18, s. 75

¹⁰ Dok. 18, s. 74.

¹¹ Dok. 18, s. 79.

¹² Dok. 22, 2. 23.

¹³ Dok. 45, s. 10.

Neste spørsmål blir da hvor lang tid som har gått fra Dagmar Halvorsen gikk fra bussholdeplassen og til Torgersen og Gerd forlot Tore Hunds vei 24. Etter hennes egen forklaring må det legges til grunn at hun ikke ventet til bussavgang. Fra bussholdeplassen til Tore Hunds vei 24 er det i overkant av 100 meter. Da må det videre legges til grunn at hun har vært tilbake ca. kl. 0030 eller kanskje umiddelbart før.

I avhør 11. desember 1957 forklarte Dagmar Halvorsen:

"Selv gikk jeg direkte hjem, hvor Fr. og mor fremdeles satt nede i stuen. Jeg satte meg også. Like etter hørte de alle at noen kom ned trappen, og Fr. sa at det var en jente han skulle følge hjem. Fredrik reiste seg ikke med det samme, men ble sittende litt, før han spurte mor om å få låne sin nevøs guttesykkel. Like etter dro han ut."¹⁴

Dagmar Torgersen forklarte 20. desember 1957:

"Vitnet forklarer at hun ble sittende på kjøkkenet og en gang mellom kl. 24-00.30 kom siktede inn på kjøkkenet og spurte om han kunne få låne sykkelen til Rolf. Nå var datteren kommet inn igjen og hun hørte også dette."¹⁵

I den rettslige forundersøkelsen forklarte Dagmar Halvorsen:

"...Derfra gikk hun rett hjem. Moren satt alene i kjøkkenet, og like etter hørte hun at det kom to ned trappen og Fredrik kom inn i stuen... Fredrik sa at han skulle følge en pike til byen, og ba om å få låne en sykkel..."¹⁶

Dagmar Torgersen forklarte:

"Da datteren kom inn igjen, kom Fredrik ned igjen og sa at han skulle følge piken til byen og spurte om å få låne sykkelen til den lille nevøen... Fredrik kom gjennom kjøkkenet og gikk ut kjøkkendøren og tok sykkelen som sto i kjøkkengangen. (Siktede bemerker at det var der han skiftet, slik at det gikk et par minutter før han gikk ut gjennom kjøkkendøren...) Vitnet bekrefter at det foregikk slik, ...Hun mener at da han reiste av gårde med sykkelen var klokken ca. 00.30."¹⁷

Det er enkelte uoverensstemmelser av mindre betydning her, først og fremst mellom Dagmar Halvorsens to forklaringer.'

I den rettslige forundersøkelsen har Torgersen forklart:

"På foranledning av dommeren forklarer siktede at det kan ha gått 3-4 minutter fra han og Gerd forlot hans værelse og til de satt på sykkelen".¹⁸

¹⁴ Dok. 18, s. 75.

¹⁵ Dok. 18, s. 77.

¹⁶ Dok. 45, s. 8.

¹⁷ Dok. 45, s. 6.

¹⁸ Dok. 45, s. 11.

Det må da legges til grunn at Torgersen og Gerd har forlatt Tore Hunds vei 24 kort tid etter kl. 0030. Det kan ha vært så tidlig som kl. 0032. Nærmere lar det seg ikke gjøre å fastslå tidspunktet.

ii Turen frem til pågripelsen

Om sykkelruten forklarte Torgersen i første avhør 7. desember 1957:

*"De syklet ned Økernvn. og nesten til Grønland. Der gikk de av og mist. trillet sykkelresten av vegen, idet det ikke var lys på den."*¹⁹

Han forteller videre at hensikten var å sykle Gerd til nærmeste drosjeholdeplass. Dette var holdeplassen på Sørli plass. Da det ikke var biler inne, fortsatte de sykkelturen.

I den rettslige forundersøkelsen forklarte han:

*"Han syklet ned til byen med Gerd på bagasjebrettet, og fulgte samme ruten som han var kommet oppover, bortsett fra at han gikk ned Motzfeldtsgt. mens han var gått opp Tøyengt."*²⁰

Senere tilføyde han:

*"De syklet med en fart som ikke var vesentlig forskjellig fra den han sykler med alene. Det er mulig at den har vært litt langsommere enn vanlig fart p.g.a. mørket og fordi han hadde en på. Han mener at de gikk ganske fort det stykket som ble gått fra hjørnet av Grønland og Motzfeldtsgt., og han antar at han sto høyden 1 – 2 minutter og pratet med Gerd før de skiltes."*²¹

I rapport av 20. mars 1958 fra avdelingssjef K. Laugerud er det uttalt:

*"Syklet strekningen Tore Hunds vei 24. (start i Økernvegen, ved trappen) – Økernv. – Havegt. – Tøyengt. – Jens Bjelkesgt. – Motzfeldtsgt x Grønland...
Søndag 13.4.-58 kl. 19.10 ved avd. sjef K. Laugerud
T. Hunds veg – 24 – Grønland, anvendt tid 5,30 min.
Tirsd. 15.4.-58 kl. 2000 ved politibetjent E. Plau
Tore Hunds veg 24 – Grønland " " 5 min.
Torsdag 17.4.-58 kl. 14.45 ved politibetj. A. Heltorp
Tore Hunds veg 24 – Grønland " " 6 minutter
...
Politibetj. Heltorp syklet strekningen i trafikktiden og ble en del heftet av det.
..."*

¹⁹ Dok. 6, s. 2.

²⁰ Dok. 45, s. 3.

²¹ Dok. 45, s. 11.

*Avd. sjef K. Laugerud og politibetj. Heltorp brukte sykkel av vanlig turisttype. Politibetj. E. Plau brukte den syklen som siktede var i besiddelse av ved anholdelsen.*²²

Selv om Torgersen ikke har gitt noen nøyaktig beskrivelse av sykkelruten, må det etter dette legges til grunn at sykkelturen har tatt ca. 5 minutter. Dette er åpenbart også akseptert av statsadvokat Dorenfeldt, jf. nedenfor.

En detalj her: Hvis Torgersen hadde snakket usant om sykkelturen, er det vanskelig å se noen grunn til at han skulle finne på at de syklet Motzfeldts gate i stedet for Tøyengaten på vei til sentrum.

Videre rute fra Grønland til krysset Akersgaten/Prinsens gate er beskrevet slik i avhøret 7. desember 1957:

*”De gikk så bort til Sentrum kino, videre under broen ved Møllergt. og over rundkjøringen ved Arne Garborgs plass og svingte så nedover mot byens sentrum.”*²³

I den rettslige forundersøkelsen heter det tilsvarende:

*”De syklet til de kom ned til Grønland. Der gikk de av og trillet sykkelopp Brogt. til Olaf Bulls plass, forbi Brannstasjonen og Akersgt., over Karl Johansgt. og til neste hjørne, hvor det er en gullsmedforretning.”*²⁴

Ruten fra Grønlands Torg til pågripelsesstedet har vært prøvegått av tre polititjenestemenn med instruks om vanlig gangfart i april 1958. De brukte henholdsvis 25, 26 og 24 ½ minutt.²⁵ Hastigheten varierer således fra 4,8 km/t til 5,2 km/t.

Det er også all grunn til å tro at Torgersen gikk raskere enn vanlig gangfart når han skulle hjem etter å ha forlatt Gerd. I tillegg kommer, som nevnt ovenfor, at han antakelig har syklet og ikke gått det meste av Prinsensgate etter at han forlot Gerd.

Hvis gangfarten hadde vært 6 km/t, hadde gangtiden på denne strekningen frem til pågripelsestidsstedet vært 21 minutter, og ikke 25 minutter, slik politiet og statsadvokat Dorenfeldt har lagt til grunn.

Det er grunn til å merke seg at de polititjenestemennene som har prøvegått denne strekningen – politibetjentene A. Amundsen og K. Johansen - har gått langsommere nå enn da de samme to prøvegikk den strekningen de trodde vitnene Tømmereek og Casadio hadde gått. Da holdt de en hastighet på 5,5 km/t.²⁶ I seg selv er det usannsynlig at et ungt par som hadde vært på revy og ikke hadde spesielt liten tid til bussen, har gått fortere enn Torgersen og Gerd gjorde fra Tore Hunds vei 24 til sentrum ved denne anledningen. Men

²² Dok. 47, s. 2.

²³ Dok. 6, s. 2.

²⁴ Dok. 45, s. 3.

²⁵ Dok. 47, s. 2.

²⁶ Jf. Nils Erik Lie: Torgersensaken – en analyse, s. 43.

hastighetsdifferansen samsvarer også godt med at det har vært et mål for politiet å vise både at Torgersen og Gerd har brukt så lang tid at Torgersen "ikke hadde rukket å bli arrestert", for å bruke Dorenfeldts ord, og at Tømmereek og Casadio har brukt så kort tid fra Chat Noir til observasjonen av Torgersen at han kan ha rukket å møte Rigmor i krysset Karl Johansgate/Dronningens gate.

Strekningen har også vært prøvegått av andre, med andre resultater.

I brev av 3. mai 1998 til Oslo statsadvokatembeter skrev advokat Erling Moss:

"(b) Det er ikke opplyst hvor lang tid politiet brukte for å gå strekningen fra Grønland der Motzfeldtsgate munner ut og til krysset Prinsens gate/Akersgata ved Stortinget. Men jeg har selv gått strekningen slik den er oppgitt. Tidsforbruket var 17 min 20 sekunder på stoppeklokke, ca 18 minutter på min egen klokke som "inneholder" et opphold i lyskrysset ved Sentrum kino."

I "Torgersensaken – en analyse" skriver Nils Erik Lie:

"Tirsdag 8. april 2014 kl. 1340 prøvegikk jeg selv i normal gangfart ruten fra krysset Motzfeldtsgate/Grønland til krysset Akersgaten/Prinsens gate. Utmålt på kart utgjør denne strekningen ca. 1600 meter. Anvendt tid, tatt med stoppeklokke, var 16 minutter og 2 sekunder. Etter fratrekk av 32 sekunder (opptalt) for venting på grønt lys i tre kryss, utgjorde netto gangtid 15 minutter og 30 sekunder. Dette tilsvarer en gjennomsnittshastighet på like over 6 km/t. Det er ingen grunn til å tro at Torgersen og Gerd har brukt lengre tid, jf. hans forklaring om at de gikk "ganske fort".²⁷

I upublisert manuskript "Justismordet på Fredrik Torgersen" skriver forsker Jon Ingulf Medbø:

"Som en ekstra kontroll har jeg en travel lørdag fra kl. 1300 gått opp den distansen Torgersen har fortalt at han gikk sammen med Gerd. Det var altså en dag da det var mye folk i gatene. Det tok meg 16 min og 7 sekunder å gå hele distansen. Da gjorde jeg som Torgersen har sagt at han hadde gjort, gikk mens jeg trilla sykkel. Det at det var mye folk i gatene og i tillegg noe regulering i form av veiarbeid, betongskiller og andre sperringer, har kosta meg om lag 1 min ekstra."²⁸

Hvis vi etter dette legger til grunn at Torgersen og Gerd forlot Tore Hunds vei 24 kl. 0032, at sykkelturen tok 5 minutter, gangturen 16 minutter og at de i tillegg har snakket sammen i ett minutt før de skilte lag, har klokken vært ca. kl. 0054 da de skilte lag.

Når det gjelder ruten fra han forlot Gerd til pågripelsen, forklarte Torgersen i første avhør 7. desember 1957:

²⁷ Nils Erik Lie: Torgersensaken – en analyse, s. 76.

²⁸ Jon Ingulf Medbø: Justismordet på Fredrik Torgersen, s. 160.

”Etter at mist. skiltes fra Gerd syklet mist. nedover den første parallellgaten til Karl Johansgt. på høyre side herfra nemlig Prinsensgt. Han trillet først sykkelen og da han kom til Oslo Ø. satte han seg på og syklet, og før han kom til rundkjøringen syklet han inn i parken der hvor friluftrestauranten pleier være for å unngå politiet idet han ikke hadde lys på sykkelen. Han fikk se politiet og gikk av sykkelen, men ble pågrepet likevel.”²⁹

I den rettslige forundersøkelsen forklarte han:

”...Her gikk Gerd fra ham, og han fulgte den gaten han sto i, som er første parallellgate til Karl Johansgt. ned til Palehaven. Her satte han seg på sykkelen og syklet gjennom parken, det var hans mening å komme ut Bispegt. for å kjøre hjem den veien. Da han fikk se politiet, gikk han av sykkelen, og ble arrestert.”³⁰

De gjengitte avhørene er ikke helt klare. Men en naturlig forståelse er at han satte seg på sykkelen og syklet ned Prinsens gate, i et hvert fall så langt han kunne trille på grunn av hellingen. Fotgjengere og annen trafikk har det ikke vært. Han bekrefter selv at han syklet. Uansett om han skulle ha forlatt Gerd så sent som kl. 0054, har det vært god tid til å sykle ned Prinsens gate og gjennom Paléhaven til det stedet hvor han ble observert umiddelbart før pågripelsen.

Dersom det likevel skulle legges til grunn at han har gått deler av strekningen, blir situasjonen denne:

Strekningen fra krysset Akersgaten/Prinsensgate til Havnegata ved inngangen til Paléhaven er nøyaktig 500 meter. Ved gangfart på 6 km/t tar det 5 minutter å tilbakelegge denne strekningen. På det aktuelle tidspunktet har det ikke vært trafikklys eller andre hindringer.

I ”Torgersensaken – en analyse” skriver Nils Erik Lie:

”Tirsdag 8. april 2014 kl. 1300 prøvegikk jeg selv i normal gangfart strekningen fra krysset Akersgata – Prinsens gate til Strandgaten ved inngangen til Paléhaven. Anvendt tid, tatt med stoppeklokke, var 5 minutter og 30 sekunder. Etter fratrekk av 20 sekunder (opptalt) for venting på grønt lys i to av kryssene, utgjorde netto gangtid 5 minutter og 10 sekunder.”³¹

Samlet gangtid for hele strekningen – under forutsetning av at han har gått hele veien fra han forlot Gerd og til han ble pågrepet – kan etter dette meget vel ha vært på ca. 20 ½ - 21 minutter. Hvis vi legger til ”ca. 5 minutter” for sykkelturen fra Tøyen til Grønland, ett minutt samtale før de to forlot hverandre og ca. 1/2 minutt for sykkelturen gjennom Paléhaven, har samlet anvendt tid frem til han ble observert i utgangen fra Paléhaven vært ca. 27-28 minutter, og tilsvarende kortere i den utstrekning han har syklet i Prinsens gate.

²⁹ Dok. 6, s. 2.

³⁰ Dok. 45, s. 4.

³¹ Nils Erik Lie: Torgersensaken – en analyse, s.76-77.

Det er i det hele tatt påfallende hvorledes påtalemyndigheten for denne delen av saken har lagt vesentlig vekt på detaljerte og eksakte tidsangivelser, mens man distanserer seg fra de enda mer eksakte tidsangivelsene i tilknytning til tidspunktet for observasjonen av Torgersen utenfor Grand.

iii Statsadvokat Dorenfeldts prosedyre og uttalelse av 17. desember 1958

I statsadvokat Dorenfeldts uttalelse av 17. desember 1958 er det sagt om dette:

”Politiet har kontrollert tidsangivelsen og det fremgår av politiets undersøkelser at det fra Torgersens bopel i Tore Hunds vei 24 til Grønland vil medgå ca. 5 min., når man sykler. Går man så fra Grønland den rute som Torgersen selv har opplyst, til arrestasjonsstedet, medgår 25 min. Den minste tid som kan benyttes på distansen, er 30 min. Da Torgersen forlot sitt hjem vel kl. 00.30 ville han ikke rekke å bli arrestert kl. 00.58 hvis han hadde forholdt seg sånn som nevnt. Påtalemyndigheten kom derfor til på grunnlag av denne tidsberegning at Torgersen ikke hadde fortalt sannheten.”

Gjennomgangen foran under 2 viser at statsadvokat Dorenfeldt har tatt feil når det gjelder det sentrale spørsmålet om tidsforbruket på strekningen fra Tore Hunds vei 24 til pågripelsesstedet, et spørsmål han selv har lagt betydelig vekt på i prosedyren.

Tidsforbruket utelukker ikke riktigheten av Torgersens og familiens forklaringer, slik han har gått ut fra. Unøyaktigheten med hensyn til pågripelsestidspunktet, noe som gir ytterligere utslag i Torgersens favør, er kommentert nedenfor.

iv Pågripelsestidspunktet

Om pågripelsestidspunktet foreligger følgende opplysninger:

I egenrapport av 7. desember 1957 skriver politioverkonstabel Kåre Thomassen og politikonstabel Arne Rustad:

”Under patruljetjeneste i Havnegata lørdag den 7. des. kl. 0058 ble overkonstabel Thomassen, politikonstabel 199 Engebretsen og politikonstabel 366 Rustad oppmerksom på anholdte som kom trillende på en sykkel gjennom Palehaven og ut i Havnegata i retning mot Gamlebyen.”³²

I avhør 18. desember 1957 har politioverkonstabel Kåre Thomassen utdypet dette. Av avhøret fremgår blant annet:

”Mens v. står på dette sted får han plutselig se siktete i saken komme trillende med en sykkel i ”tranga” i Palehaven og ut i Havnegt. like ved kiosken. Akkurat i dette øyeblikk så v. på sitt armbåndsur som viste 0058, men det er mulig at hans klokke gikk 1 eller 2 minutter for sakte. V. kan ikke med sikkerhet si om han kontrollerte

³² Dok. 5, s. 1.

sitt ur med klokken på Østbanen, men dette foresvever ham og klokken på Østbanen viste det samme... Sikt. gikk ut i gaten og rundt politifolkene, hvoretter han gikk opp på fortauet og gikk i retning mot Bispebrua... Pol.konst. 366 Rustad gikk med en gang etter sikt. og stoppet sikt. ca. 5-6 meter bortenfor der hvor konstablene sto, altså i retning mot Bispebrua.”³³

Tidspunktet kl. 0058 er altså ikke pågripelsestidspunktet, men det tidspunkt da Thomassen så på klokken da han først fikk øye på Torgersen, antakelig ca. 100 meter borte. Ingen av de øvrige polititjenestemennene som deltok i pågripelsen, og som er avhørt samme dag, har sagt noe om tidspunktet, bortsett fra at de har fått opplept Thomassens forklaring og godtatt den som sin egen. Dette kan naturlig nok ikke gjelde det Thomassen har sagt om at han så på sin egen klokke. Det foreligger ingen opplysninger om at pågripelsestidspunktet er loggført eller notert eller registrert på annen måte.

Det foreligger heller ikke opplysninger om at andre politifolk enn Thomassen så på klokken, og det var heller ikke arrestasjonsøyeblikket, men det noe tidligere tidspunktet da Thomassen fikk øye på Torgersen, som ble tidfestet.

Dette indikerer følgende feilkilder i tilknytning til pågripelsestidspunktet:

- 1) Det er oversett at Thomassens tidsangivelse gjelder et tidspunkt forut for pågripelsen og gjaldt en observasjon på et annet sted enn pågripelsesstedet.
- 2) Det kan ikke ses bort fra at Thomassens klokke kan ha gått ett eller to minutter for sakte.

Det kan etter dette ikke ses bort fra at selve pågripelsestidspunktet ikke har vært kl. 0058, men et par minutter senere.

v Oppsummering

Opplysningene om tidspunktet da Torgersen og Gerd forlot Tore Hunds vei 24, sammenholdt med sannsynlig målt tidsforløp for sykkel- og gåturen, sannsynligheten for at Torgersen har syklet og ikke gått en del av den siste strekningen, og med at selve pågripelsestidspunktet må ha vært noe senere enn kl. 0058, viser at Torgersens og familiens forklaringer fremstår som riktige, og at pågripelsestidspunktet, i stedet for å vise at han ”ikke har forklart sannheten”, slik statsadvokat Dorenfeldt hevdet, i stedet samsvarer med Torgersens egen forklaring.

4. Konklusjon

Vi har ovenfor gjengitt påtalemyndighetens hovedteori med hensyn til Dorenfeldts andre tidsskjema, og minnet om at dette var ett av de sentrale bevis i Dorenfeldts prosedyre.

Det kan i dag ikke være tvil om at Dorenfeldt tok munnen vesentlig for full: Det

³³ Dok. 18, s. 83.

er intet belegg for å påstå at Torgersens forklaring med hensyn til de nøyaktige detaljer for så vidt gjelder hans retur til sentrum etter midnatt, er uriktig.

Et sentralt bevis fra 1958 kan derfor nullstilles. Men tidsskjemaet er i seg selv interessant. Som påpekt ovenfor, kan vi konstatere at det er et moment som *bekrefter Torgersens forklaring* – og således bekrefter Torgersens uskyld.

Det sentrale punkt i denne forbindelse er at Torgersen umulig kunne "gjette" så godt, og konstruere en reiserute som til de grader lot seg bekrefte ved etterfølgende kontroll. Hvor mye flaks mener påtalemyndigheten egentlig at en "morder" kan ha?

I tillegg har vi forholdet til Gerd. Rekonstruksjonen av returen til sentrum bestyrker at Torgersen hadde med seg en kvinne. Hva skulle ellers være *alternativet* til forklaringen på Torgersens veivalg? Dette er ikke en rute som han ville velge, hvis han sykler/går alene.

Vi minner også i denne forbindelse om at Torgersen ba om at hans forklaring ble sjekket på ett punkt: Han hadde opprinnelig tenkt å sykle Gerd til Sørli drosjeholdeplass. Han oppdaget at det ikke var noen drosjer inne – og fortsatte derfor til sentrum. Torgersen ba uttrykkelig om at hans opplysninger med hensyn til at det ikke var noen drosjer inne, ble sjekket – dette ble imidlertid ikke gjort.

I tillegg til å være helt usannsynlig heldig med hensyn til å gjette tidsforbruket, har han altså også tiltatt seg den frekkhet å anmode om hans opplysninger - som forutsetningsvis er en bløff – kunne bekrefte eller avkreftes, hvilket politiet unnlot å gjøre.

De forhold som er behandlet i nærværende punkt C har betydning når det gjelder hovedkriteriet i straffeprosessloven § 392, 2. ledd: Forholdet inngår i drøftelsen av hvorvidt dommens riktighet i dag fremstår som "meget tvilsom".

Videre er de nye opplysningene om det andre tidsskjemaet utvilsomt "nye bevis" i straffeloven § 391 nr 3's forstand og inngår i den kumulative totalvurdering av kriteriet "egnet til frifinnelse" i bestemmelsens annet ledd.

B Etappe 7: Bevissituasjonen for så vidt gjelder Torgersens tilstedeværelse i Skippergaten 6 b på selve brannstiftelsestidspunktet?

1. Premisser for drøftelsen

Det er flere premisser/betingelser som påtalemyndigheten må godtgjøre for at man i det hele tatt skal kunne konkludere med at Torgersen var i Skippergaten 6 b.

- a. En *retur* til åstedet hviler på forutsetningen om at Torgersen var på åstedet tidligere på kvelden – det er selvsagt en nær sammenheng i påtalemyndighetens

teori mellom oppholdet på drapstidspunktet og oppholdet på brannstiftelsestidspunktet.

Vi har ovenfor påvist at Torgersen etter all sannsynlighet *ikke* var på åstedet på drapstidspunktet.

- b. For det andre hviler drøftelsen på premissen om at påtalemyndighetens hovedteori er riktig: Torgersen reiste tilbake til bopel for å hente fyrstikker for deretter å reise tilbake til Skippergaten 6 b for å anstifte en brann.

Vi har ovenfor påvist at denne hovedteorien fremstår som usannsynlig.

- c. For det tredje: For at en retur skal være sannsynliggjort, må man forkaste Torgersens forklaring som er sannsynliggjort ved Torgersens nøyaktige og nitide forklaring om rutevalg og varighet.

Som påvist ovenfor fremstår Torgersens forklaring på dette punkt som meget troverdig.

Konklusjonen er altså at en retur til åstedet ut fra de ovenfor nevnte forutsetninger fremstår allerede i utgangspunktet som svært lite sannsynlig.

- 2. Påtalemyndighetens bevistilbud for så vidt gjelder Torgersens retur til åstedet

Det er overhodet ingen taktiske bevis som støtter påtalemyndighetens teori. Det er ingen vitner som kan tas til inntekt for at Torgersen reiste tilbake til åstedet.

Vi kommer tilbake nedenfor til vitnet Bergersen, som hevdet at han så Torgersen på vei ut fra åstedet, og vi skal påvise at denne forklaringen ikke kan legges til grunn. Selv om man ikke har noen taktiske bevis, minner vi om at påtalemyndigheten mener at for så vidt gjelder denne etappen har tekniske bevis, som knytter Torgersen til åstedet.

Vi skal nedenfor i del 3 påvise at dette ikke er riktig og – for ordens skyld vil vi peke på to hovedpunkter:

- a. Vi skal påvise at det såkalte avføringsbeviset ikke knytter Torgersen til drapsstedet: Etter all sannsynlighet var det dyreavføring på Torgersens sko.
- b. Påtalemyndigheten mener at antall fyrstikker på åstedet tilsvarer de manglende fyrstikker i en av de fyrstikkesker som Torgersen hadde ved pågripelsen.

Vi skal påvise at dette ikke er tilfellet og at i den grad fyrstikkbeviset i det hele tatt skal tas med i betraktningen, slår det ut i Torgersens favør.

Totalvurderingen er at det ikke finnes bevis som sannsynliggjør Torgersens retur – denne vurderingen av både de taktiske og tekniske bevis behandles i del 5.

C Etappe 8: Strekingen Skippergaten 6 b – pågripelsen. Nærmere om vitneprovet fra Ørnulf Bergersen.

1. Innledning

Vi har da kommet frem til den nest siste kronologiske etappen for så vidt gjelder påtalemyndighetens teori.

Bare noen få minutter før anholdelsen, skal et vitne – Ørnulf Bergersen – ha iaktatt Torgersen i forbindelse med at han skal ha hentet en sykkel i Skippergaten 9 – en gård som lå på den siden av gaten for Skippergaten 6 b.

Det har ved de tidligere saker om gjenopptakelse/gjenåpning vært lagt ned mye arbeid og analyser i forbindelse med vitneprovet til Ørnulf Bergersen.

Vi har anmodet tidligere førstelagmann Nils Erik Lie om å foreta en særlig gjennomgang også av komplekset som knytter seg til Ørnulf Bergersen. Lie har utferdiget en egen utredning om Bergersen, som vedlegges som **bilag 8** til nærværende begjæring.

Utredningen er særdeles omfattende og består av over 70 sider – og må selvsagt leses i sin helhet. I nærværende punkt gis det bare et relativt kort resymé.

Hvem var Ørnulf Bergersen? Det foreligger en psykologisk undersøkelse av Bergersen – foretatt av psykolog Kåre Bødal, datert 28. november 1958 – som langt på vei er et karakterdrap av Bergersen: Han er ikke bare mindre begavet, han blir karakterisert som en ”debil psykopat” med tidligere år som morfinmisbruker.

Hans strafferegister er usedvanlig langt, og han hadde i alle år før 1958 vært ustabil og ute av stand til å finne fotfeste med hensyn til bolig og arbeid. Ved en rettspsykiatrisk undersøkelse 3. mars 1950 ble han ansett som en person med mangelfullt utviklede sjelsevner. De sakkyndige anså i tillegg at det forelå en fare for gjentakelse av straffbare handlinger.

Da drapet på Rigmor Johansen fant sted, var Bergersen på rømmen i forbindelse med soning av en dom på to års fengsel fra 6. august 1956.

2. Bergersens påståtte observasjon

Bergersen skal, etter at han ble pågrepet og igjen innsatt til soning, tatt kontakt med overlege Jon Leikvam i Botsfengslet, der Bergersen sonet.

Han skal da ha opplyst at han hadde opplysninger om drapet i Skippergaten. Nærmere bestemt hadde han sett Torgersen komme ut fra en port i Skippergaten 6 b den 6. desember ca kl. 24.00. (Vår understrekning).

Han avga politiforklaring 3. juni 1957 og forklarte seg i retten lørdag 7. og mandag 9. juni 1957.

Her fortalte han hvordan han hver dag gikk hjemmefra og helt ut til Ingierodden ved Gjersjøen, hvor han oppholdt seg om dagen for å skjule seg for politiet. Han opplyste at han brukte ca 2-2 1/4 time på turen fra Gjersjøen til Østbanen, og ga en nøye oversikt over veivalget gjennom sentrum, som blant annet inkluderte Skippergaten.

Han skal da ha sett Torgersen komme ut av en port som lå på den andre siden av gaten i forhold til Skippergaten 6 b.

I sin politiforklaring forandret han tidspunktet for observasjonen fra 24.00, og opplyste at hans egen klokke viste 23.45 da observasjonen fant sted. Fordi han senere samme morgen hadde konstatert at klokken hadde saktet med en time og 10 minutter, fant han det mer sannsynlig at observasjonen hadde skjedd kl. 00.55 enn kl. 23.45. Men det eneste han var rimelig sikker på, var at observasjonen hadde skjedd senere enn kl. 23.45, noe han begrunnet med at det var stille i byen. Bergersens forklaring kan ikke tas til inntekt for at observasjonen skjedde presis kl. 00.55, hvilket Dorenfeldt åpenbart har gjort.

Årsaken til endringen av tidspunktet var angivelig at armbåndsuret var blitt skadet samme kveld ved Gjersjøen og hadde begynt å gå for sent.

Under hovedforhandlingen påsto Bergersen at han hadde sett Torgersen komme ut av porten som over inngangen var markert med nr. 6 b. Det viste seg at en gutt, noe forut for hovedforhandlingen, men etter Bergersens angivelige observasjon, hadde snudd skiltet med gatenummeret nr 9, slik at det viste 6.

Når Bergersen insisterte på at han hadde sett gatenummeret 6 *med tillegg av bokstaven "b"*, på gården som vitterlig var nr 9, er dette kvalifisert uriktig – det er ingen uenighet om at dette var en umulighet. Det var intet b-nummer på motsatt side av gaten. Bergersen løy utvilsomt på dette punkt, men han visste selvfølgelig ut fra sin avislesing at drapet var skjedd i 6 b.

Hvilken vekt ble Bergersens forklaring tillagt av aktor? Av avisreferatene fremgår det at Bergersens forklaring ble tillagt betydelig vekt. Det brukes uttrykk som "det viktigste vitnet i saken hittil", "påtalemyndighetens hittil sterkeste kort", "kronvitne" og – i Dorenfeldts prosedyre – "*nøkkelen til løsning*".

Hvorvidt – og i hvilken grad – lagretten tilla Bergersens forklaring vekt, vet vi ikke. På bakgrunn av Dorenfeldts skråsikre utlegging fremstår det imidlertid som sannsynlig at den ble vektlagt.

Det er egnet til forbauselse at en aktor – som forutsettes å være objektiv – til de grader var blind for alle de varsellamper som lyste for så vidt gjelder Bergersens troverdighet. Lie har behandlet dette i punkt 4 i utredningen, jfr. s. 6-13.

3. En nærmere analyse av Bergersens troverdighet i desember 1958

Dette behandles av Lie på s. 1 flg.

Det foreligger en rekke omstendigheter som gjør at lagretten med god grunn skulle ha sett bort fra Bergersens forklaring. Det vises til gjennomgangen på side 13-17 i Lies utredning.

For det første hadde han en bakgrunn som fremstår – mildest talt – som svært problematisk. Han har kort og godt en *generell* troverdighet som må ligge tilnærmet på nullpunktet.

For det annet gjengir han en historie om sine daglige turer mellom Oslo sentrum og Gjersjøen som fremstår som utrolig og sterkt usannsynlig. Ikke bare det påståtte veivalget, men også den tiden han hevder å ha brukt på disse daglige, lange turene, fremstår som en umulighet.

Det er også direkte påfallende at han ikke bare husker klokkeslett nøyaktig på minuttet seks måneder i ettertid, men at han nærmest løpende skal ha registrert hva klokken var 6. desember 1957 uten at noen grunn til dette er opplyst. Og forklaringen om klokken som skal ha saknet en time og 10 minutter, deretter ha gått riktig i 6-7 timer, for så å gå tilbake til å sakne, er for absurd til å kunne aksepteres. Det gjør ikke saken bedre at han forklarte at Torgersen hadde lue på – noe som ikke var tilfellet.

Omstendighetene omkring hans insistering på at Torgersen angivelig kom ut av en port som var merket med "6 b" tyder også på at han var mer enn alminnelig villig til å klistre Torgersen til åstedet. Som det fremgår av Lies analyse, må det her dreie seg om en bevisst løgn fra Bergersens side.

I tillegg kommer at han vanskelig kan ha passert mellom Østbanestasjonen og sjøen uten å ha blitt sett av politiet. I denne forbindelse ble det for øvrig gitt direkte uriktige opplysninger fra politiet og fra statsadvokat Wiker i forbindelse med gjenopptakelsessaken i 1973 – 76.

Det er en uomtvistelig og bevisst usannhet når Bergersen ved gjentatte anledninger fremhever dette nummeret – som han til overmål plasserer uriktig i forhold til porten.

Bergersens forklaring på hvorfor han ikke gikk til politiet med sine opplysninger før hovedforhandlingen fremstår også som søkt, og var ikke nevnt i hans første politi-
forklaringer.

4. Særlig om Rt. 2001 side 1565

I avgjørelsen fra Høyesteretts kjæremålsutvalg fra 2001 er det på side 1565 uttalt:

”Hvilken vekt som er tillagt Ørnulf Bergersens vitneprov, er det vanskeligere å si noe om. Hans historie, som av Torgersen fremstilles som utrolig oppdiktet, inneholder også elementer som etter utvalgets mening ikke så lett kan tenkes å være diktet opp.”

Det beklagelige er at kjæremålsutvalget ikke presiserer hva man her har i tankene – slik sett unndrar påstanden seg enhver form for kontroll.

Dersom påtalemyndigheten skulle fastholde at det er elementer i Bergersens forklaring som "ikke så lett kan være diktet opp", ber vi om at det blir presisert hvilke momenter dette i tilfellet skal dreie seg om.

5. Hva vet vi i dag?

Det er en rekke nye omstendigheter/nye bevis i saken i forhold til situasjonen i 1958.

- Gangtid

Særlig har Bergersens påstand om gangtid og avstander blitt nøye analysert. Det vises til Lies analyse i pkt. 5.2. Som der påpekt, gjorde Bergersen et poeng ut av at han hadde skadet kneet og at han i den forbindelse anførte at han på den aktuelle dag – 6. desember – ”sikkert brukte dobbelt så lang tid som vanlig, om ikke enda lenger tid”. Hvis dette skal legges til grunn, indikerer det – som Lie påpeker – at han ikke kan ha vært i sentrum før ca kl. 02.00.

- Nattlosji

Videre analyserer Lie også omstendighetene omkring Bergersens forklaring med hensyn til nattlosji (i pkt. 5.4) og påviser at Bergersens forklaring overhodet ikke stemmer med de nå innsamlede opplysninger med hensyn til når det var soloppgang i Oslo 7. desember.

- Bergersens armbåndsur

Enda viktigere er analysen mht. Bergersens endrede forklaring for tidspunkt da han observerte Torgersen, se pkt. 5.5. hos Lie.

Dette er det Gjenopptakelseskommisjonen som er nærmest til å utrede – men i bilag 8 er utredningen foretatt. Konklusjonen er at Bergersens forklaring for så vidt gjelder den angivelige forsinkede klokke ”er så usannsynlig at det trygt kan ses bort fra”.

- Bergersen ville blitt oppdaget

Lies analyse behandler også tilstedeværelsen av politimenn i området rundt Skippergaten 6 b – se også pkt. 4.1. Det fremgår av utredningen at det er lite sannsynlig at Bergersen ikke ville blitt lagt merke til/oppdaget av de mange patruljerende polititjenestemenn i området – hvis hans forklaring var sann. Bergersen var på dette tidspunkt etterlyst av politiet fordi han var på rømmen fra Botsfengselet.

- Uoverensstemmelsene i Bergersens forklaring

Analysen gjennomgår alle uoverensstemmelsene i Bergersens forklaring – se pkt. 5.7 – som ytterligere bekrefter Bergersens totale mangel på troverdighet. Han må ha løyet bevisst.

- Ingen iakttakelse av guttesykkkel

En siste – men svært interessant detalj: Torgersen brukte som kjent nevøens guttesykkkel, som var altfor liten for ham. Sykkelens størrelse var – sammen med at det ikke var lykt på sykkelen – årsaken til at han ble pågrepet. Det er helt uforståelig at ikke Bergersen – hvis det virkelig er sant at han iakttok Torgersen – la merke til at sykkelen var en liten guttesykkkel. Dette er spesielt påfallende når man vurderer alle de øvrige detaljene som Bergersen påstår han husker.

6. Bergersens motiv

Også på dette punkt foreligger det nye opplysninger: Ved hovedforhandlingen i 1958 var det ikke kjent at Bergersen på tidspunktet for hans henvendelse fengselsmyndighetene/påtalemyndigheten hadde en benådningssøknad under behandling. Denne var sendt 17. februar 1958.

Det er selvfølgelig ikke slik at det var noen avtale mellom Bergersen og påtalemyndigheten, hvor hans forklaring nærmest ble kjøpt. Spørsmålet er imidlertid om ikke Bergersen ønsket å styrke sin benådningssøknad gjennom å avgi en forklaring som støttet påtalemyndighetens sak. Resultatet *ble* en ettergivelse av en del av den gjenstående straff. Påtalemyndigheten vil selvsagt anføre at det ikke er noen form for årsakssammenheng på dette punkt – og det lar seg selvsagt umulig motbevise. Det sentrale er imidlertid ikke hva som var den faktiske begrunnelse for ettergivelse av reststraffen, men at Bergersen *muligens tenkte* at en støttende vitneerklæring i Torgersen-saken ville bli sett på med sympati ved behandlingen av søknaden.

7. Konklusjon

Når man sammenholder de omstendigheter som medfører at tilliten til Bergersens troverdighet var sterkt redusert i 1958, med det vi i ettertid vet om Bergersen og de direkte usannsynligheter og usannheter som hefter ved hans forklaring, medfører dette at vi trygt kan se bort fra hele forklaringen. Den har kort og godt ingen bevisverdi i forholdet til Torgersens befatning med drapet på Rigmor Johnsen.

Som nevnt ovenfor, vet vi ikke hva lagretten la til grunn. Konklusjonen er at den ikke skulle vært tillagt noen vekt i 1958. Og vi kan i dag med sikkerhet konstatere – på bakgrunn av de tilleggs momenter som har fremkommet med hensyn til Bergersen – at bevisverdien er null.

I den grad Bergersens forklaring ble tillagt vekt i 1958, er det ut fra sakens nye omstendigheter påvist at dette i så fall var klart uberettiget.

Et siste poeng som fremstår som svært spesielt er at da Torgersen hørte Bergersens forklaring i lagmannsretten ble han sterkt opphisset og angrep Bergersen. Det oppsto store tumulter og Torgersen ble lagt i jern. Noe moment i Torgersens disfavør kan dette umulig være: Torgersen hadde ikke noen problemer med å ta inn over seg andre vitneforklaringer som han sikkert reagerte på, men da Bergersen serverte sine usannheter kokte det tydeligvis over for Torgersen. Han visste hva som sto på spill, og som det ved gjentatte ganger har blitt fremhevet: Slik kan en uskyldig mann reagere i desperasjon over en åpenbart usann forklaring.

Vitneprovet fra Ørnulf Bergersen kan vi således trygt se bort fra i sin helhet. Det representerer kort og godt en falsk forklaring.

8. Særlig om forholdet til straffeprosessloven § 391 nr 1

Vi har vurdert om vi i denne forbindelse skal anføre at straffeprosessloven § 391 nr 1 kommer til anvendelse. Her heter det at man kan gjenåpne en sak til fordel for siktede bl.a. når et vitne har gitt falsk forklaring i saken og det ikke kan utelukkes at dette har innvirket på dommen til skade for siktede.

Vi har prinsipalt ikke villet påberope oss denne bestemmelsen, som bl.a. krever – i tillegg til at forklaringen er falsk – også kreves at det ikke kan utelukkes at vitneprovet kan ha innvirket på dommen til skade for siktede.

Med den tilnærmet 100 % visshet som de sakkyndige konkluderte med for så vidt gjelder de tekniske bevis, legger vi til grunn at lagretten hadde kommet til det samme resultatet uten at Bergersen eventuelt ville ha forklart seg.

Vi understreker imidlertid at *hvis* Gjenopptakelseskommisjonen skulle være av den oppfatning at vi ikke kan se bort fra at vitneprovet fra Bergersen kan ha innvirket på dommen til skade for Torgersen, vil § 391 nr 1 bli påberopt subsidiært.

Forholdet er således at det beror på kommisjonens vurdering av hvordan de tre viktigste tekniske bevis ble oppfattet i 1958 med hensyn til hvorvidt § 391 nr 1 vil bli anført som et selvstendig gjenåpningsgrunnlag.

Når det gjelder Bergersens forklaring og forholdet til gjenåpningshjemlene, er det klart at med den kunnskap man i dag har om den sannsynlige sannhetsgehalt i Bergersens forklaring, innebærer dette at nok et viktig bevis fra påtalemyndighetens side kort og godt er nullstilt. Dette er således ytterligere et element i Torgersens favør når det gjelder vurderingen av "meget tvilsomt om dommen er riktig" i § 392, 2. ledd. I tillegg er det en rekke nye opplysninger for så vidt gjelder Bergersens sak som fremlegges i nærværende gjenåpningsbegjæring, se utredningen som tidligere førstelagmann Nils Erik Lie har utarbeidet, jfr. ovenfor nevnte bilag 8.

Dette er "nye omstendigheter" i relasjon til § 391 nr 3 og også – i likhet med svært mange andre momenter – faktorer som skal vurderes under ett i forbindelse med den kumulative drøftelse av "egnet til frifinnelse" i § 391 nr 3.

D Etappe 9: Etterfølgende forhold

Torgersen ble arrestert rundt kl. 01.00. den 7. desember. I de etterfølgende avhør inviterte han etterforskerne til at hans forklaring ble sjekket av politiet på to punkter:

Som kjent forklarte Torgersen at han hadde tenkt å slippe av Gerd ved drosjeholdeplassen på Sørli-plass. Her var det imidlertid ingen drosje inne – Gerd ble deretter syklet til sentrum. Det sentrale i saken er i denne forbindelse at Torgersen *inviterte* til at hans opplysning skulle sjekkes: Han ba politiet om å undersøke om ikke man kunne få en bekreftelse fra drosjesentralen på at det på det aktuelle tidspunktet ikke var noen drosjer på det aktuelle drosjestedet.

Dette var et kontrollspørsmål som han umulig kunne gjette utfallet av – og som ville hatt svært kjedelige konsekvenser for hans alibi, hvis det ikke skulle stemme.

Og Torgersens "frekkhet" går som nevnt videre: Han opplyser at han skulle møte den kvinnen han syklet til sentrum dagen etter. Også dette ville vært meget enkelt for politiet å kontrollere. Og også her må Torgersen ha tatt en betydelig sjanse: Hvis politiet hadde tatt han på ordet og det ikke hadde dukket opp noen kvinne som passet med Torgersens beskrivelse, ville dette utvilsomt vært et argument i Torgersens disfavør.

Men politiet fulgte ikke opp noen av Torgersens anmodninger. Hvorfor? Det kan man bare undres over.

E. Oppsummering av spørsmålet om Torgersen returnerte til åstedet ved brannstiftelsestidspunktet

Vi kan da oppsummere punktene etappe 6-9: Foretar man en samlet vurdering må konklusjonen nødvendigvis bli at de *taktiske bevis* ikke på noen måte kan tas til inntekt for at Torgersen returnerte til åstedet. Tvert imot er hans forklaring så nøyaktig og så presis med hensyn til hans retur til sentrum at den fremstår som sann. Og som det har vært påpekt, kan det i praksis ikke være mulig å konstruere en så nøyaktig og nitid forklaring i forbindelse med denne etappen, som ved nærmere kontroll viser seg å stemme.

Det er av særlig betydning at de to taktiske bevis som Dorenfeldt særlig fremhevet i 1958 – det såkalte tidsskjema nr 2 og Bergersens forklaring – er nullstilte. Bergersens forklaring kan vi med sikkerhet tilbakevise som åpenbart uriktig. Analysen av tidsskjema 2 er ikke bare nullstilt i forhold til Dorenfeldts teori. Gjennomgangen viser – som nevnt ovenfor – at dette er et moment som snus i Torgersens favør.

Og på *begge* disse to viktige punktene er det tale om nye omstendigheter/nye bevis i relasjon til straffeprosessloven § 391 nr 3.

Gjenopptakelseskommisjonens vurdering av faktum er fragmentarisk og usystematisk. Kommisjonen har aldri foretatt en samlet analyse av *hele* Torgersens påståtte bevegelsesmønster på drapkvelden, en analyse som gjør en retur tilbake til åstedet lite sannsynlig når man hensyntar den totale bevissituasjon i forhold til de taktiske bevis.

VIII OPPSUMMERING AV DE TAKTISKE BEVIS

A Innledning

Vi skal i denne avsluttende avdelingen foreta en totalvurdering av hele del 2 punkt I – VII. Hvorvidt Torgersen var Rigmor Johnsen's drapsmann avhenger av hvordan man besvarer følgende delspørsmål:

1. Var Torgersen på åstedet på drapstidspunktet? – se B nedenfor.
2. Er påtalemyndighetens hovedteori om at Torgersen vendte tilbake til bopel for å hente fyrstikker for deretter å returnere til Skippergaten 6 b sannsynlig/rimelig? – se C nedenfor
3. Returnerte Torgersen til åstedet for å anstifte en mordbrann? – se D nedenfor.

Det er en dramatisk forskjell på bevissituasjonen i 1958 sammenholdt med 2015. Det er grunn til å understreke at *samtlig*e av de sentrale taktiske bevis som Dorenfeldt spesielt fremhevet i sin redegjørelse av desember 1958, er vesentlig svekket eller nullstilt. Og ikke bare det - de slår i dag delvis ut i Torgersens favør.

B Var Torgersen på åstedet på drapstidspunktet?

Vi viser til gjennomgangen ovenfor. Denne gjennomgangen viser at det er lite sannsynlig at Torgersen var på åstedet for drapet på drapstidspunktet.

Vi påviste at det ikke er holdepunkter for at Torgersen kunne være ved Esther Olssons kiosk samtidig med Rigmor Johnsen.

- For det første ligger Dronningens gate et godt stykke fra hans naturlige hjemvei til Lille Tøyen
- I tillegg – og det er viktigere - kan Torgersen ikke ha rukket frem til Esther Olssons kiosk på det avgjørende klokkeslettet. Påtalemyndighetens tidsskjema passer kort og godt ikke, og må strekkes på en usannsynlig måte for å stemme med påtalemyndighetens antakelser.

Vi påviste at det heller ikke er holdepunkter for at det var Torgersen vitnene så på strekningen Dronningens gate – Skippergaten 6 b. Vitnene så med overveiende sannsynlighet en annen person. I denne forbindelse må man legge vesentlig vekt på

forklaringen til Esther Olsson – som er det eksterne vitnet som uten tvil observerte Torgersen best. Det er således særlig grunn til å vektlegge hennes forklaring, som for øvrig påpekte at den aktuelle mannen ikke snakket Oslo-dialekt.

I tillegg er det grunn til å peke på de objektive og tidsnære karakteristika som Arne Thoresen ga i sine forklaringer og at Thoresen og Georg Syvertsen – uavhengig av hverandre – fremhevet at den som fulgte etter Rigmor Johnsen hadde sko som måtte ha jernbeslag eller lærhæler på skoene – noe Torgersen ikke hadde.

Vi påviste også at Torgersen neppe kunne være drapsmannen ut fra en analyse av selve oppholdet på åstedet.

Endelig gjennomgikk vi strekningen Skippergaten 6 b – Tore Hunds vei 24. Vi understreket den sterke usikkerheten som er forbundet med Johanne Olsens forklaring, og hvordan denne umulig lar seg harmonere med drosjesjåfør Otto Strands forklaring. Hennes forklaring fremstår også som en feilobservasjon ut fra en rekke andre momenter: Torgersens eventuelle hjemreise fra Skippergaten går ikke over Youngstorget, og det er helt unaturlig å ta drosje fra Youngstorget for deretter å oppholde seg i lengre tid på bopel.

Forklaringen er også fundamentalt uforenlig med den meget detaljerte og troverdige forklaringen fra Dagmar Torgersen med hensyn til Torgersens ankomsttid til bopel.

Sammenholder man påtalemyndighetens teori med Torgersens konsistente og troverdige forklaring, kan man bare konstatere at påtalemyndighetens bevisbyrde – isolert sett for dette punkt – ikke er i nærheten av å være oppfylt.

Torgersen kan ikke ha vært på åstedet på drapstidspunktet – dette fremtrer som svært lite sannsynlig.

C Nærmere om Torgersens opphold på bopel – den logiske brist i påtalemyndighetens teori

I VI ovenfor ble det påpekt at påtalemyndighetens påstand om at Torgersen kom hjem rundt midnatt den 6. desember savner støtte i de aktuelle vitneforklaringer. Igjen må det legges vesentlig vekt på morens forklaring, som ble opptatt kun timer etter arrestasjonen, og som gir Torgersen alibi.

På grunnlag av vitneforklaringene er det videre sannsynliggjort at oppholdet på bopel varte så lenge som Torgersen har forklart seg om ved arrestasjonen, og som han hele tiden har holdt fast ved.

Vi har i tillegg påpekt at oppholdet – slik påtalemyndigheten ser det – har en lengde som gjør påtalemyndighetens hovedteori og motivet for hjemreisen lite sannsynlig. Det er ytterligere grunn til å reise spørsmål ved påtalemyndighetens forutsetninger om omstendighetene omkring selve henting av fyrstikkene.

Videre er det på dette punkt grunnlag for å minne om at det fremstår som mer sannsynlig at Torgersen hadde med seg en kvinne enn at han ikke hadde det. Det forhold at kvinnen i ettertid ikke er identifisert, medfører ikke at man kan neglisjere troverdige og detaljerte vitneprov.

Endelig minner vi om at påtalemyndighetens hovedteori og motivet for returen til bopel for å hente fyrstikker er direkte usannsynlig. *Denne hovedteorien fremstår som usannsynlig – bare dette forhold tilsier at Torgersen neppe er Rigmor Johnsens drapsmann.*

D Var Torgersen på åstedet i forbindelse med brannstiftelsen?

Påtalemyndighetens usannsynlige overbyggende teori danner premisset for tillegsspørsmålet om Torgersen vendte tilbake til åstedet i forbindelse med brannstiftelsen.

I denne forbindelse er det påvist at Torgersens detaljerte redegjørelse for sin retur til sentrum, hvor han allerede i sine første forklaringer var meget detaljert med hensyn til strekning og hvilken del av strekningen som ble henholdsvis gått og syklet, har forklart seg på en måte som er meget troverdig når man sammenholder hvilken tid dette tar med den tid som gikk fra Torgersen forlot bopel til han ble arrestert.

En slik detaljert forklaring som til de grader stemmer med en etterfølgende kontroll kan Torgersen umulig ha gjettet eller diktet opp.

Det er heller ingen bevis som knytter Torgersen til åstedet på brannstiftelsestidspunktet jfr. punkt

I punkt ... ble det påvist at vitnet Ørnulf Bergersen bevisst avga en usann forklaring, og at også de etterfølgende omstendigheter – punkt – er egnet til å styrke Torgersens forklaring.

Konklusjonen på dette punkt er – som påpekt ovenfor – at påstanden *om at Torgersen returnerte til åstedet i forbindelse med en brannstiftelse* er usannsynlig.

E Den avsluttende helhetsvurdering av samtlige taktiske bevis

Avslutningsvis må man vurdere samtlige av de taktiske bevis vi har behandlet kumulativt og i sammenheng:

- Torgersen har ikke vært på åstedet på drapstidspunktet
- Påtalemyndighetens overordnede teori med hensyn til motivet for returen til bopel (henting av fyrstikker) er direkte ulogisk og lite sannsynlig
- Det er usannsynlig at Torgersen har vendt tilbake til åstedet for å anstifte en ildebrann

Når man kumulerer disse tre forhold, blir sannsynligheten for at Torgersen var Rigmor Johnsens drapsmann – ut fra en totalvurdering av de taktiske bevis – minimal.

Spørsmålsstillingen etter dette blir om de *tekniske* bevis, som vi skal gjennomgå i del 3, er av en slik karakter at de er egnet til å *snu konklusjonen* som vi har trukket på grunnlag av de *taktiske* bevis.

Som vi skal godtgjøre, viser det seg imidlertid at vi på grunnlag av nye bevis og nye analyser av de tekniske bevis må konkludere med at disse *støtter og bekrefter* den konklusjon som vi har trukket på grunnlag av de taktiske bevis. Dette er temaet for neste del 3:s En nærmere gjennomgang av de taktiske bevis.

DEL 3: EN ANALYSE AV DE TEKNISKE BEVIS

I GENERELT

A. Innledning

Vi skal i denne delen supplere del 2 med hensyn til bevissituasjonen og se nærmere på de viktigste *tekniske* bevis som ble påberopt under hovedforhandlingen i 1958.

Vi skal påvise at disse tekniske bevis i dag står i en helt annen stilling: De er alle sterkt svekket, og ingen av dem kan med noen grad av sannsynlighet brukes som argumenter for at Torgersen drepte Rigmor Johnsen.

Den nærmere gjennomgang vil vise at vi i dag må konkludere med at de tekniske bevis *bekrefter og støtter* den konklusjon som vi har trukket på grunnlag av gjennomgangen av de taktiske bevis i del 2.

Det sentrale i dag er rekken med nye sakkyndige uttalelser, som konkluderer helt annerledes enn de sakkyndige gjorde i 1958. Disse vil bli gjennomgått i fortsettelsen.

Som kjent var det særlig tre tekniske bevis som påtalemyndigheten påberopte seg: Det såkalte tannbittbeviset, det såkalte barnålbeviset og det såkalte avføringsbeviset.

Alle disse tre bevisene vil – sammen med to andre noe mer perifere tekniske bevis (blodbeviset og fyrstikkbeviset) – vil bli gjenstand for en omfattende og grundig drøftelse.

Som nevnt i del 1 har vi bedt tidligere førstelagmann ved Borgarting Lagmannsrett, Nils Erik Lie, om å foreta en vurdering av de tekniske bevisene.

Lies fem drøftelser med underbilag er tatt inn som bilag til nærværende begjæring. I selve begjæringen har vi inntatt et resymé av Lies drøftelse, fordi hans utredninger er for omfattende til at det er hensiktsmessig å ta dem inn i sin helhet.

B. Den videre disposisjon

Vi skal følge samme hovedopplegg i nærværende del 3 som vi gjorde i del 2: Dette innebærer at vi skal først diskutere de tekniske bevis som påtalemyndigheten mener *knyttet Torgersen til åstedet på drapstidspunktet*. Dette gjøres i punkt II. I denne forbindelse skal vi drøfte

- I pkt. II B skal vi drøfte tannbittbeviset
- I pkt. II C skal vi drøfte barnålsbeviset
- I pkt. II D skal vi drøfte blodbeviset

- I pkt. II E skal vi drøfte et mysterium vedrørende Rigmor Johnsen's kåpe
- I pkt. II F skal vi drøfte andre forhold.
- I pkt. II G skal vi oppsummere og konkludere

Vi skal dernest i III drøfte de tekniske bevis som knytter seg til påstanden om at Torgersen *returnerte til åstedet i forbindelse med brannstiftelse*. I denne forbindelse er det følgende tekniske bevis som er påberopt:

- I pkt. III B skal vi drøfte avføringsbeviset
- I pkt. III C skal vi drøfte fyrstikkbeviset
- I pkt. III D skal vi drøfte noen andre forhold
- I pkt. III E skal vi konkluderer.

I IV skal vi gjengi den skarpe kritikken som fremtredende norske vitenskapsmenn har rettet mot de sakkyndige utredningene som dommen fra 1958 bygger på: Det er alminnelig enighet om at det på dette punkt kan reises meget alvorlig kritikk både mot metode og kvalitet.

I V skal vi foreta en oppsummering og konklusjon og foreta en total vurdering av samtlige tekniske bevis og konkludere på bakgrunn av gjennomgangen i punktene II-IV. Vi skal påvise at når man vurderer de tekniske bevis totalt sett, støtter de ikke påtalemyndighetens påstand om at Fredrik Fasting Torgersen er gjerningsmann.

De tekniske bevis supplerer og styrker således den konklusjonen som blir tatt på bakgrunn av gjennomgangen av de taktiske bevis i del 2. De tekniske bevis er ikke på noen måte av en slik karakter at de foranlediger noen endring med hensyn til den konklusjonen vi trakk for så vidt gjelder de taktiske bevis.

II EN NÆRMERE GJENNOMGANG AV DE TEKNISKE BEVIS SOM KNYTTER SEG TIL SPØRSMÅLET OM TORGERSEN VAR PÅ ÅSTEDET PÅ DRAPSTIDSPUNKTET

A. Innledning

Tre bevis (tannbitt-, barnål- og avføring) sto helt sentralt i påtalemyndighetens argumentasjon for at Torgersen var skyldig. Og de sto ikke bare sentralt – påtalemyndigheten fremhevet den store skråsikkerhet disse tekniske bevis var forbundet med.

Som vi skal godtgjøre nedenfor, kan vi i dag konstatere at denne skråsikkerheten var helt uberettiget. En nærmere gjennomgang av de tekniske bevis basert på det vi i dag vet, viser – som nevnt ovenfor – at de tvert imot taler i Torgersens favør.

B. Tannbittbeviset

Vi følger i det vesentlige samme disposisjon som tidligere førstelagmann Lie i Lies grundige utredning på i alt 104 sider – se bilag 9.

1. Utgangspunktet for analysen av bittmerkene med Torgersens tenner.

I punktene 2.1 og 2.2. gjengir Lie to illustrasjoner som viser henholdsvis et fotografi av bittet i Rigmor Johnsens venstre bryst og et fotografi av en avstøpning av Torgersens tenner, begge deler med nærmere beskrivelse.

Som kjent har de av de sakkyndige som har ment at bittmerkene ble avsatt av Torgersens tenner, hatt ulike oppfatninger med hensyn til *hvilke* tenner som eventuelt skal ha avsatt de registrerte merkene 1, 2 og 3, som stammer fra biterens overkjeve.

Det er viktig å understreke dette innledningsvis, idet det understreker svakheten og usikkerheten som er knyttet til hele tannbittbeviset. Når forskjellige sakkyndige kan bruke forskjellige tenner som grunnlag for en angivelig sikker identifisering av biteren, viser det i seg selv at deres konklusjoner nødvendigvis må være forbundet med usikkerhet: Det er ikke lett å forklare hvordan forskjellige tenner kan avsette et bitt som man i begge tilfeller med angivelig stor sikkerhet knytter til Torgersen.

Påtalemyndigheten må i sitt tilsvarende til nærværende begjæring presisere hvilke tenner *påtalemyndigheten* mener har avsatt bittet, med andre ord hvilken versjon av de to forskjellige sakkyndige alternativene som påtalemyndigheten *i dag* mener Gjenopptakelseskommissjonen skal basere sin vurdering på.

2. Oppnevning av sakkyndige

I punkt 3 gjennomgår Lie oppnevningen av de sakkyndige som ble oppnevnt i 1958, og påviser at kompetansen til Ferdinand Strøm og Jens Wærhaug var svært begrenset med hensyn til den delen av rettsodontologien som refererer seg til identifisering av bittmerker. Wærhaug hadde i det hele tatt ingen rettsodontologisk erfaring. Ingen av de to hadde tidligere erfaring med identifikasjon av bittspor i menneskelig vev.

3. De sakkyndiges skriftlige erklæringer

I punkt 4 gjennomgås de sakkyndiges skriftlige erklæringer til Eidsivating lagmannsrett i 1958, og det foretas en analyse av erklæringene, herunder en påpekning av uoverensstemmelser mellom de to erklæringene (punkt 4.3.1) og – det er sentralt – en påpekning av viktige uoverensstemmelser som *ikke ble omtalt* hverken av Strøm eller Wærhaug, se punkt 4.3.2.

Som det fremgår av konklusjonen i tredje avsnitt på side 9, er konklusjonen at sammenfallet mellom de to erklæringene først og fremst er begrenset til å konstatere

spor etter furer i tennene til biteren i bittmerkene 1, 5 og 6 og furer i Torgersens tenner 21, 31 og 41 – dog således at det gis forskjellige beskrivelser av furene i bittmerke 1.

I punkt 4.3.2 punkt 1-8 gis det en viktig oversikt med hensyn til *uforklarte og viktige uoverensstemmelser* mellom bittsporene og Torgersens tenner.

Disse uoverensstemmelsene er ikke omtalt i de opprinnelige sakkyndige erklæringene fra Strøm og Wærhaug, som synes å ha konsentrert seg om det de har sett av likheter og oversett alle uoverensstemmelser.

En nærmere analyse viser således at det er betydelige avvik, som de to sakkyndige ikke har behandlet, og som sannsynliggjør at det neppe er Torgersens tenner som har avsatt bittet. Dette kommer vi tilbake til nedenfor i oppsummeringen i punkt 11 b.

4. De sakkyndiges forklaringer under hovedforhandlingen

I punkt 5 gjennomgår Lie Strøms og Wærhaugs forklaringer under hovedforhandlingen basert på de løpende rettsreferatene.

Konklusjonen er at de sakkyndiges skråsikkerhet i de skriftlige uttalelsene som forelå forut for hovedforhandlingen, ble stadfestet og utdypet. Som det med all tydelighet fremgår både av de opprinnelige erklæringene og av de sakkyndiges vitneforklaringer, gis det ikke uttrykk for tvil:

Bittet i Rigmor Johnsens bryst kunne bare stamme fra Torgersens tenner.

I punkt 5.2 gjennomgår Lie de sakkyndiges utsagn i retten, påviser hvilke av de sakkyndiges utsagn som var feilaktige, og peker på at den innbyrdes uenighet mellom de to sakkyndige med hensyn til hvilken tann som hadde avsatt bittmerke 3, ikke kom frem i retten. Det vises her særlig til behandlingen på side 24 og 25.

Videre gjennomgås statsadvokat Dorenfeldts prosedyre i punkt 5.4, og det dokumenteres med hvilken *skråsikkerhet* han fremholdt at tannbittbeviset var fellende. Dette fremgår f.eks. av referatet fra Dorenfeldts prosedyre i Verdens Gang, jfr. referatet fra Verdens Gang 13. juni 1958 – jfr. punkt 5.4.3.

Lie viser at Dorenfeldts tilslutning til de sakkyndiges skråsikkerhet med hensyn til at det var Torgersen som var biteren, er ytterligere bekreftet av statsadvokatens etterfølgende uttalelse av 17. desember 1958 og av lagmann Kristian Lundes signerte utkast til avslag på Torgersens første gjenopptakelsesbegjæring av 5. juli 1959 – se avsnitt 6 og 7 hos Lie.

Lie oppsummerer sin vurdering av tannbittbeviset under hovedforhandlingen på følgende måte i punkt 5.6:

- (1) Lagretten har fått opplyst at det bare var 1-2 % av befolkningen som hadde tenner med slik slitasje som Torgersens tenner hadde, og som samsvarte med bittmerkene.
 - (2) De to sakkyndige har konstatert med absolutt sikkerhet at bittmerket var avsatt av Torgersens tenner.
 - (3) Lagretten har ikke fått vite noe om
 - (a) Den generelle usikkerheten med hensyn til identifikasjon av bittmerker i vev.
 - (b) Wærhaugs manglende rettsodontologiske kompetanse
 - (c) Wærhaugs opprinnelige avvikende oppfatning vedrørende bittmerke 3.
 - (d) Wærhaugs feilaktige utsagn om samsvar mellom Torgersens tann 41 og plasseringen av bittmerke 5 i forhold til bittmerke 6.
 - (e) De enkelte øvrige uoverensstemmelser mellom de to skriftlige erklæringene
 - (f) De detaljer i bittsporene som ikke stemte overens med Torgersens tenner og som viste at det allikevel ikke var identitet.
 - (4) Statsadvokatene har ansett tannbittbeviset som et "*i særlig grad*" avgjørende bevis.
 - (5) Forsvareren har ikke tatt tak i substansen i tannbittbeviset, men nøyd seg med å hevde – i og for seg riktig nok – at en annen sakkyndig som kunne arbeide på selvstendig grunnlag, kunne tenkes å ha kommet til et annet resultat.
 - (6) Lagretten må nødvendigvis ha ansett tannbittbeviset som et tungtveiende bevis – antakelig det tyngste – mot Torgersen.
5. Gjenopptakelsessaken 1973-1976.

På dette tidspunktet ble det innhentet to nye sakkyndige begjæringer fra henholdsvis tannlege Fredrik Neumann og professor Arne Hagen – se side 29-30 hos Lie.

Deres konklusjon var at det *ikke var faglig grunnlag* for Strøms og Wærhaugs konklusjoner om at bittmerket med sikkerhet var avsatt av Torgersen..

Strøm og Wærhaug gikk dessverre ikke inn i noen realitetsdiskusjon med hensyn til de innsigelser som Neumann og Hagen hadde, men gjentok bare sine konklusjoner og *postulerte bare* at Neumann og Hagens uttalelser ikke foranlediget noen endring.

Eidsivating lagmannsrett oppnevnte dosent Gisle Bang som sakkyndig. Han støttet Strøm og Wærhaug, og anså det som "*overveiende sannsynlig*" at det var Torgersen som hadde avsatt bittet. I et brev av 1. juli 1978 forsterket han konklusjonen ved å fremheve:

"Jeg vil presisere at jeg ikke er i tvil om at bittmerket i R. Johnsens bryst er avsatt av F. L. F. Torgersens tenner."

Den avgjørende innvendingen mot Bangs erklæring er – som Lie fremhever på side 34 – at han konsentrerte seg om enkeltvis likheter mellom fire enkelttenner og fire av bittsporene – og overså og neglisjerte alle elementer som taler mot Torgersen som biter.

Videre påviser Lie at Bangs analyse med hensyn til de likheter som Bang fremhever, fremstår som marginale i forhold til alle de ulikheter som han *ikke kommenterer*.

Når man går gjennom avgjørelsene fra henholdsvis Eidsivating lagmannsrett og Høyesteretts Kjæremålsutvalg av henholdsvis 27. juni 1975 og 31. mai 1976, ser man også at det ikke foretas noen konkret analyse av tannbittbeviset. Noen materiell vurdering av de kritiske spørsmål som var reist, foretas beklageligvis ikke.

6. Gjenopptakelsessaken 1997 – 2001

Denne begjæringen behandles av Lie i avsnitt 9, jfr. s. 36-65.

Ved behandlingen av denne begjæringen oppnevnte Borgarting lagmannsrett de britiske rettsodontologene professor D. Gordon MacDonald og dr. David K. Whittaker som sakkyndige.

- a. Forut for utferdigelsen av den sakkyndige erklæringen fra MacDonald og Whittaker avga tannlege Kjell Johannessen som var Torgersens tannlege, en uttalelse 17. september 1997. Han påpekte det manglende samsvar mellom bittmerker og Torgersens tenner og konkluderte slik

"Det er ingen reell mulighet for at det skal være Torgersens tenner som har avsagt tannavtrykkene i den dreptes bryst!"

- b. MacDonald og Whittaker avga sin første uttalelse 28. juli/3. august 1999.

Denne blir inngående behandlet av Lie på side 37-43.

Det er av vesentlig betydning at de britiske sakkyndige legger til grunn at bittmerkene fra biterens overkjeve *er avsatt av andre tenner* enn det Strøm, Wærhaug og Bang konkluderte med – se Lie s. 39 første avsnitt.

Vi minner om det spørsmål som er stilt innledningsvis ovenfor: Legger påtalemyndigheten til grunn at man skal følge konklusjonen til MacDonald/Whittaker, eller legger påtalemyndigheten til grunn at det er Strøm/Wærhaugs og Bangs teori som er den korrekte med hensyn til hvilke overkjevetenner som har avsatt bittet?

MacDonald/Whittaker fremholder at for å forklare deres løsning når det gjelder hvilke tenner i overkjeven som har avsatt de aktuelle bittmerkene, må det forutsettes at underkjeven har vært forskjøvet mot høyre da bittet ble avsatt. De presiserer ikke at underkjeven i så fall må ha vært forskjøvet minst en centimeter.

I denne forbindelse tar de avstand fra Strøms/Bangs forsøk på forklaring, og anfører:

"We do not find this to be a fully satisfactory explanation of the way the bite was made for a number of reasons".

Konklusjonen – som MacDonald/Whittaker senere distanserte seg fra – var at det var meget sannsynlig (*"very likely"*) at merkene i Rigmor Johnsens bryst var avsatt av tennene til Torgersen.

I punkt 9.1.3 gjennomgår Lie MacDonalds og Whittakers uttalelser nøye og påviser en rekke punkter som enten står i innbyrdes motstrid eller som disse to sakkyndige ikke gir en nærmere forklaring på.

Igjen ser man at de misforhold det er mellom Torgersens tenner og biteren, ikke behandles. Det vises her til s. 41:

"Misforholdet mellom den avvikende tannstilling fra Torgersens midtre nedre fortenner og bittsporene 4 og 5 – ytterligere et forhold som taler mot at Torgersen er biteren... "

Dette er ikke omtalt i erklæringen fra MacDonald og Whittaker.

- c. Forut for lagmannsrettens avgjørelse forelå det også en *ny uttalelse fra tannlege Kjell Johannessen*, som hadde foretatt et forsøk med avsetning av bittmerker med et svertet eksemplar av Torgersens tannmodell i et levende kvinnebryst. Han konkluderte med at Torgersens høyre nedre sidefortann – tann 42 - *ville avsatt et merke* – noe man ikke fant på avdøde. Dette var påpekt av Neumann allerede i 1973.

- d. Inntil høsten 1999 hadde rettsodontologene vært alene om å opptre som sakkyndige.

Når det gjelder spørsmålet om identifisering av bitt i levende vev, er det imidlertid også andre profesjoner som i betydelig grad representerer viktig sakkyndig kompetanse. For å si det enkelt: Kunnskap om vev må tillegges minst like stor vekt som kunnskap om tenner.

Professor dr. med. Per Holck og seniorforsker, tidligere professor, *dr. med. Per Flood*, som begge er anater, har avgitt flere uttalelser i saken.

Begge har påvist vanskelighetene med å identifisere bittspor i menneskelig vev, særlig i et kvinnebryst, og understreket betydningen av tidsforløpet mellom bittet og undersøkelsen som ytterligere et punkt som bidrar til å vanskeliggjøre identifiseringen.

Både Holck og Flood har konkludert med at tannbittbeviset *ikke* gir holdepunkter for at Torgersen er biteren.

Etter å ha oppsummert åtte punkter som talte mot at Torgersen var biteren, konkluderte Holck slik i en uttalelse av 28. oktober 1999:

"Efter min mening er det ingen spesifikke trekk ved Torgersens tenner som er forenlige med bittsporene. Det foreligger derimot en rekke uoverensstemmelser av en så avgjørende grad at det må være nærliggende å konkludere med at Torgersen utelukkes som bittsporenes opphavsmann."

Flood konkluderte tilsvarende i en omfattende uttalelse av 12. mars 2001, avgitt etter lagmannsrettens avgjørelse av 18. august 2000, jf. nedenfor under punkt 6 f:

"Jeg er, ut fra min vitenskapelige erfaring og vurderingsevne, av den klare oppfatning at "tann-beviset" som ovenfor behandlet i detalj, ikke er i nærheten av sikkert å kunne utpeke Torgersen som forbrytelsens gjerningsmann, like lite som det er grunn til å frikjenne ham for enhver mistanke i så henseende. Grundig dokumenterte arbeider fra odontologisk forskning gir ikke dekning for å ilegge bitt-merkene i aktuelle sak annet enn svært begrenset beviskraft."

- e. *MacDonald og Whittaker* avga en ny uttalelse 24./26. mai 2000 – se Lie s. 49-53 – hvor de behandler noen av innvendingene fra de øvrige sakkyndige som hadde konkludert med at bittsporene ikke var forenlige med Torgersens tenner.

De modifiserte og dempet sin konklusjon med hensyn til sannsynlighet for at Torgersen var biteren og fremholdt nå at sannsynligheten var

" somewhere to the left of 95% and somewhere to the right of the half way point."

De fant således ikke belegg for å fastholde sin tidligere konklusjon om at det var "very likely" at det var Torgersen som var biteren. Tvert imot anså de nå at en sannsynlighetsgrad så lav som 51 % - altså bare alminnelig sannsynlighetsovervekt - var like sannsynlig som en høyere sannsynlighetsgrad.

- f. Før lagmannsretten avsa sin kjennelse av 18. august 2000, ble det innhentet en uttalelse fra *Den rettsmedisinske kommisjon*, som behandlet saken 10. desember 1999 – se Lie s. 48-49.

Kommisjonen peker på ett av de forhold som er nevnt ovenfor med hensyn til hvilke av Torgersens tenner som eventuelt hadde avsatt bittmerkene og fremholder:

"Det faktum at to ulike sett av Torgersens overtenner synes å kunne passe med den øvrige delen av bittmerket kunne indikere at denne delen av bittmerket ikke er svært karakteristisk for den som har avsatt bittet."

Kommisjonen konkluderer på en måte som er helt kontrær til situasjonen under hovedforhandlingen i 1958:

"Det bør utvises forsiktighet, og domstolene bør ikke tillegge bittmerket for stor bevisbyrde".

Uttrykket "bevisbyrde" er misvisende. Men kommisjonen mener selvfølgelig at tannbittbeviset ikke skal tillegges for stor vekt.

Lagmannsretten avsa som nevnt sin kjennelse 18. august 2000 – jfr. s. 54-55 hos Lie.

Lagmannsretten foretar imidlertid ingen selvstendig analyse av de relevante momenter i saken, og har heller ikke foretatt noen kritisk og selvstendig vurdering av uttalelsene fra de ulike sakkyndige. Retten er direkte overfladisk i forhold til de sakkyndige som hadde gitt uttrykk for avvikende oppfatninger.

- g. Saken ble påkjært til Høyesteretts kjæremålsutvalg. Forut for kjæremålsutvalgets avgjørelse forelå det en ny rettsodontologisk uttalelse fra den amerikanske rettsodontologen, professor David Senn, fra University of Texas.

Senn er den første rettsodontologen som har foretatt en samlet og helhetlig vurdering av alle trekk ved tannbittbeviset.

Hans konklusjoner er sammenfattet og gjengitt hos Lie på s. 55-57 i punkt 9.3.1. Senn skiller mellom det han kaller "Similar Features" og det han kaller "Different Features".

Han er uenig i MacDonald og Whittakers alternative forklaringer på forskjellen mellom bittet og Torgersens tenner, og oppsummerer på en følgende måte:

"Based upon the materials examined and the tests and comparisons made, the teeth of Fredrik Fasting Torgersen as shown in the models provided could not have made the marks on the left breast of Rigmor Johansen. As a result Fredrik Fasting Torgersen can be excluded as a possible biter in the case."

- h. Forut for behandlingen i Høyesteretts Kjæremålsutvalg avga Den rettsmedisinske kommisjon en ny uttalelse 3. oktober 2001, hvor de ytterligere forsterket sine betenkeligheter i forhold til sin tidligere uttalelse.

Kommisjonen konkluderer med følgende:

"Kommisjonen oppretter og forsterker (vår understrekning) derfor den bedømmelse man ga overfor Borgarting lagmannsrett i rapport datert 7. august 2000: Det bør utvises forsiktighet og Domstolen bør ikke tillegge bittmerket stor bevisbyrde

Igjen benyttet kommisjonen det feilaktige uttrykket "bevisbyrde" i stedet for "vekt", jf. foran under punkt 6 f.

- i. Kjæremålsutvalgets kjennelse er gjengitt av Lie på sidene 44-46. Utvalget konkluderer slik:

"Utvalget finner at tannbittbeviset fremdeles trekker i retning av at Torgersen er biteren, men at dette ikke er vesentlig mer sannsynlig enn at han ikke har avsatt bittmerket."

Denne konklusjonen er altså radikalt forskjellig fra konklusjonen som de sakkyndige trakk i 1958: Nå er konklusjonen åpen.

Kjæremålsutvalgets avgjørelse inneholder atskillige feil og unøyaktigheter. Utvalget viser til uoverensstemmelsen mellom de oppnevnte sakkyndige når det gjelder hvilke tenner som har avsatt bittsporene etter biterens overkjevetenner, og uttaler at det *"synes å være alminnelig enighet om at bittmerkene 4, 5 og 6 har størst bevisverdi og har vært de mest tungtveiende for alle de rettsoppnevnte sakkyndiges vurdering."* Men bittmerke 4 har aldri vært tillagt vekt av noen av de rettsoppnevnte sakkyndige. Og når det gjelder bittmerkene 5 og 6, viser utvalget bare til en forklaring fra MacDonald og Whittaker, som de finner *"plausibel"*. De overser at denne forklaringen ikke kan være riktig, noe som senere er påvist bl.a. av Senn og Medbø. Den innbyrdes plassering av disse to bittmerkene samsvarer ikke med den innbyrdes plassering av de tilsvarende tennene hos Torgersen. De britiske sakkyndiges uholdbare forklaring på fraværet av spor etter tann 42 er også akseptert av utvalget uten nærmere analyse. Noen nærmere av vurdering av de elementene ved tannbittbeviset som skal samsvare med Torgersens tenner, er heller ikke foretatt.

7. David Senns uttalelse av 23. november 2003

David Senn kommenterte kjæremålsutvalgets uttalelse i en uttalelse datert 22. november 2003. Senn kommer tilbake til særlig to forhold: Han påviser at MacDonald og Whittakers forklaring på bittmerke 5 og 6 er uriktig, og konkluderer med:

"The British experts' explanation for this pattern discrepancy accepted as "plausible" by the Supreme Court Committee directly contradicts the physical evidence, the description of injuries 4, 5 and 6 submitted by every forensic examiner in the case, and even the description of the injuries by MacDonald and Whittaker themselves in their original report".

Når det gjelder tann 42 og spørsmålet om betydningen av at denne tannen ikke har avsatt noe merke, skriver han:

"Professors MacDonald and Whittaker questioned and "explained" in Brief 3 page 4 and 5: "Why has tooth 42 not left a mark in the bite? Several possible variables to be considered, effect of swelling before death".

How can the effects of "swelling" and other "vital reactions" obliterate a mark for tooth 42 and yet not obliterate the marks for adjacent teeth 41 and 43? Why do "vital reactions" and "swelling before death" "explain" the feature that indicate that Torgersen is not the biter and leave unaffected the features that seem to indicate Torgersen is the biter?"

Etter å ha gjengitt de uttalelsene som omtaler mellomrommet mellom merkene 4 og 5 har han følgende "comment":

"All investigators from 1957 to today agree and so state in reports or letters that this important physical feature does not appear in any of the evidence in this case."

Selectively choosing to document and support physical features that agree with Torgersen as the biter and to "explain" features that disagree with Torgersen's teeth using unscientific and non-demonstrable effects such as "swelling before death" and "several possible variables" is, at best, questionable methodology for bite mark analysis.

That the Court could accept this unusual methodology and state that "The Appeal Committee does not find any grounds for doubting this conclusion" is disturbing and difficult to understand."

Disse forholdene har heller ikke kjæremålsutvalget tatt stilling til.

8. Gjenåpningsbegjæringen 2004-2006

Som kjent ble det begjært gjenåpning på ny i 2004 og også i 2006.

Gjenopptakelseskommissjonen avholdt muntlige høringer om tannbittbeviset 27.-30. mars 2006. Her avga bl.a. Whittaker forklaring. Han modifiserte og dempet da *ytterligere* sin tidligere konklusjon og *forsterket* den usikkerheten som han tidligere hadde gitt uttrykk for – se Lie s. 66-67. Han uttalte seg noe selvmotsigende, men mente nå at sannsynlighetsgraden for at Torgersen hadde avsatt bittmerket lå "between possible and likely". Han aksepterte altså en sannsynlighetsgrad som kunne ligge atskillig under 50 %.

Whittakers konklusjon under den muntlige høringen var at han anbefalte kommissjonen å *se bort fra tannbeviset* – og beklaget at sakkyndigheten ikke strakk til slik at alle kunne bli enige.

Gjenopptakelseskommissjonen tok imidlertid ikke Whittakers fornyede reservasjoner og Senns påpekning av at Torgersen umulig kunne ha avsatt bittet, til etterretning.

Kommissjonen konkluderer med

"Overfor Gjenopptakelseskommissjonen har de oppnevnte sakkyndige i det alt vesentlige fastholdt og eventuelt forsterket sine konklusjoner, slik det er redegjort for ovenfor..."

Som påpekt av Lie er dette positivt uriktig. Lie påpeker også at det er grunnløst når kommissjonen i sin konklusjon anfører at tannbeviset ikke sto særlig annerledes enn ved Høyesteretts kjæremålsbehandling i 2001. Dette er direkte galt.

Når kommisjonen i denne forbindelse også fremhever at domfellelsen skjedde på grunnlag av et bredt bevisbilde der mange forhold samlet pekte mot Torgersen, og at det derfor ikke er grunnlag for å hevde at tannbeviset *alene ble tillagt stor vekt*, gir dette et misvisende bilde av de faktiske forhold. Det kan ikke trekkes i tvil at tannbittbeviset var det beviselementet som ved hovedforhandlingen ble tillagt størst vekt i Torgersens disfavør, både av statsadvokat Dorenfeldt og av lagretten. Dette har først og fremst skyldtes de sakkyndiges skråriskerhet. Det vises til gjennomgangen hos Lie under hans avsnitt 5 av de sakkyndiges uttalelser i retten og av statsadvokatens prosedyre.

Det avgjørende ved vurderingen etter straffeprosessloven § 392 andre ledd er hvor sterkt tannbeviset isolert sett sto i 2006 – og hvor sterkt det står i dag. Det kan ikke være noen fornuftig tvil om at dette beviset var sterkt svekket i 2006, og at det i et hvert fall i dag er svekket i en slik grad at det ikke kan påberopes som støtte for at Torgersen var gjerningsmann – snarere tvert imot.

9. Ny sakkyndig uttalelse

Som det fremgår nedenfor foreligger en ny *sakkyndig vurdering* av forsker dr. scient. Jon Ingulf Medbø, som tiltrer konklusjonen til majoriteten av de sakkyndige. Medbø er fysiolog, og representerer således et annet fagfelt enn de øvrige sakkyndige som har uttalt seg. Han konkluderer med at tannbittbeviset i realiteten er et bevis som *styrker* – ikke svekker – Torgersens sak. Hans vurderinger representerer et *helt nytt* bevis i saken.

Medbøs analyse – som er inntatt i et upublisert manus – behandles i avsnitt 12 i Lies utredning – se s. 70-77. De aktuelle kapitlene av Medbøs utredning er også inntatt som et eget underbilag hos Lie.

Medbø behandler for det første spørsmålet om det er avgjørende likheter mellom sporene i avdødes bryst og Torgersens tenner og konkluderer med at dette ikke er tilfellet.

Enda viktigere er Medbøs sammenligning mellom bittsporene og Torgersens tenner for så vidt gjelder de *avvik* som tidligere sakkyndige i stor utstrekning hadde påvist, men som har vært forsøkt bagatellisert eller bortforklart – se i denne forbindelse særlig Lie s. 71-75.

De alternative forklaringene på uoverensstemmelsene mellom bittmerkene og Torgersens tenner gjennomgås grundig og avvises, og det foretas en oppsummering i en tabellarisk form som er gjengitt på s. 76 hos Lie.

Medbø skiller mellom "umulige avvik" og "uforklarlige avvik" og konkluderer på s. 76-77 på følgende måte:

"Umulig avvik

Avstanden mellom merkene 4 og 5 er altfor liten til at Torgersens høyre hjørnetann i underkjeven (tann 43) har laga merke 4, mens den høyre midtfortanna (tann 41) har laga merke 5. Dette er en umulighet, og det er et **absolutt frifinnende avvik**.

Uforklarlige avvik

De følgende avvika framstår som forklarlige og derfor uforenelige med at Torgersen er biteren:

- Det mangler et merke etter den høyre sidefortanna i underkjeven (tann 42).
- Merkene 5 og 6 har motsatt plassering av det Torgersens to midtfortenner i underkjeven (tann 41 og 31) har i leppe-tungeretninga.
- Detaljene i bønn av tannmerke 2 har ikke noe motsvarende trekk i noen av Torgersens tenner, og tennene hans lager da heller ikke slike merker i testbitt.
- Formen på tannmerkene 3 og 4 tyder på at biteren hadde spisse hjørnetenner på høyre side i munnen (tann 13 og 43), mens Torgersen hadde nokså butte hjørnetenner.
- Det er mange uforklarlige detaljer i overkjevesporet. Ei nærmere fortolking av dem er en umulighet på linje med den for avstanden mellom tannmerkene 4 og 5. De andre framstår som uforklarlige."
- En veit i dag forlite om hvordan huden reagerer under et bitt til å kunne fastslå med sikkerhet at de påviste avvika er umulige med Torgersens tanngard. En kan derfor ikke gå lenger enn til å fastslå at hver av dem synes å være uforklarlige og derfor uforenelige med at Torgersen er biteren. Det at det er flere slike uforklarlige avvik, styrker selvsagt den styrken som hver av dem drar med i frifinnende retning."

Medbøs utredning og konklusjoner er selvsagt – som nevnt ovenfor – et nytt bevis i relasjon til § 391 nr 3.

10. Oppsummering og konklusjon

a. Generelt

I avsnitt 13 – side 77-86 - gjennomgår Lie de *generelle* problemer som er knyttet til påliteligheten av bittmerke-bevis og de forhold som vanskeliggjør tolkningen av bittspor.

Han viser til nyere litteratur om den svake påliteligheten av bittmerker i hud som bevis (side 77-80) og understreker betydningen av flerfaglige vurderinger (side 80-81).

Deretter gjennomgår de særlige forhold som vanskeliggjør tolkningen av bittmerker i kvinnebryst (side 81-83), først og fremst brystets anatomiske kompleksitet, vanskeligheter som følge av forskyvninger, og - ikke minst – vanskeligheter som følge

av tidsforløpet mellom bittet og observasjonen. Alt dette er forhold som de sakkyndige i 1958 ikke hadde rett forståelse for.

En etterfølgende gjennomgang av de foreliggende sakkyndige uttalelser om frekvensen av slitasjeskader i befolkningen (side 84-86) bekrefter at slik tannslitasje som bittmerkene bærer preg av, har vært så vidt vanlig forekommende blant voksne menn i Oslo i 1957, at sammenfallet i seg selv ikke kan tillegges vekt av betydning i Torgersens disfavør. Det påvises at Strøms utsagn i 1958 om kant i kant-bitt hos 1-2 prosent av befolkningen må ha fått lagretten til å tro at en slik frekvens også var relevant for slitasjeskader, og at MacDonald og Whittaker ikke har vist til den mest relevante undersøkelsen vedrørende dette forholdet.

Vi skal i det følgende gå nærmere gjennom de angivelige likhetene mellom bittet og Torgersens punkter (punkt b), og deretter i detalj analysere de momentene som enkeltvis – men først og fremst samlet – ikke lar seg forene med at det var Torgersen som var biteren (punkt c nedenfor).

I punkt d skal vi foreta en oppsummering.

I punkt e skal vi foreta en oppsummerende totalkonklusjon med henblikk på hvordan tannbeviset må vurderes i dag.

Utgangspunktet ved vurderingen av tannbittbeviset må nødvendigvis være at alle særlige trekk i bittsporet må være forenlige med tilsvarende trekk ved Torgersens tenner for at man skal konkludere med at han er eller kan være biteren, jf. Lie s. 86. Det understrekes at det må dreie seg om særlige trekk. Om en tann uten særlige karakteristika samsvarer med et bittspor etter en tann uten karakteristika, er et slikt sammenfall i seg selv uten vekt.

I tillegg må det være et tilstrekkelig antall trekk som samsvarer. Hvis ett enkelt trekk i bittsporet ikke lar seg forene med Torgersens tenner, må det konkluderes med at han ikke er biteren, uansett om det måtte være andre trekk som isolert sett kan passe. Det kan selvfølgelig her som ellers konstrueres teorier om samsvar under helt bestemte forutsetninger. Men jo mer anstrengt slike teorier er, desto mindre grunn er det til å legge vekt på dem.

For Torgersens vedkommende innebærer dette at han skal utelukkes dersom det bare er en enkelt uforklarlig uoverensstemmelse mellom bittsporene og hans tannsett. Jo flere slike uoverensstemmelser som kan påvises, desto sikrere blir utelukkelsen.

Ved den konkrete vurderingen hører det med at de eneste sakkyndige som har gjennomgått og vurdert alle trekk ved tannbittbeviset – både de som kan tale i Torgersens disfavør og de som taler for å utelukke ham, er Senn, Flood, Holck og Medbø. Disse er samstemmige i sin konklusjon om at det er en rekke trekk ved tannbittbeviset som viser at Torgersen ikke kan være biteren.

I tillegg kommer uttalelsene fra Den rettsmedisinske kommisjon om at det i denne saken ikke er grunnlag for noen sterk konklusjon i noen retning. Dette kan vanskelig tolkes annerledes enn at kommisjonen mener at bittmerkene, selv om de ikke utelukker Torgersen, heller ikke gir konkrete holdepunkter for at han er biteren. Den rettsmedisinske kommisjon tar med andre ord klar avstand både fra den sikre konklusjonen til Strøm og Wærhaug i 1958, og også fra den opprinnelige konklusjonen til MacDonald og Whittaker.

b. Likhetstrekk

Disse er omtalt av Lie på sidene 88-89.

Furer i tennene

Forholdet er omtalt av Lie på s. 88.

Det er på det rene at bittsporene kan tolkes som om biteren hadde furer i et hvert fall i de tennene som forårsaket bittmerkene 1,5 og 6, og at dette er trekk som isolert sett kan stemme overens med Torgersens tenner.

Overlegninger

MacDonald og Whittaker har lagt betydelig vekt på såkalte overlegninger, hvor transparente bilder av tennene har vært lagt over bilder av bittmerkene, og hvor disse har passet godt sammen. Vi vet imidlertid ikke hvilken posisjon bryst og venstre arm befant seg i da bittet ble gjort. Hensett til mulige utslag av eventuelle forskyvninger er det vanskelig å se at slike overlegninger kan tillegges noen vesentlig vekt. I tillegg kommer at både Senn og Holck har foretatt tilsvarende overlegninger, som ikke samsvarer med Torgersens tannsett.

Slitasje

Dette var et tungtveiende argument i 1958 på grunn av Strøms sammenblanding av kant i kant-bitt og slitasje. Det er nå klarlagt at det ikke var noe uvanlig ved slitasjegraden i Torgersens fortenner, slik at slitasjefurene ikke representerte noe ekskluderende likhetstrekk.

Avstanden mellom bittsporene 1 og 2.

Dette forholdet er omtalt av Lie på s. 102.

MacDonald og Whittaker omtaler "a small gap" mellom bittmerkene 1 og 2, og mener at dette samsvarer med Torgersens tenner. Forholdet er imidlertid at det ikke er noe slikt "gap" mellom Torgersens øvre fortenner, og at det derfor er vanskelig å forene disse med bittsporene 1 og 3.

Andre likhetstrekk

Det er vanskelig å se at det har vært påvist andre særlige likhetstrekk. I kjennelsen av 28. november 2001 omtaler Høyesteretts kjæremålsutvalg "de samme kjennetegn og den samme kombinasjon av slike tegn – størrelse, vinkler, furer og avskallinger mv. – som Torgersens tenner hadde." Furene er kommentert særskilt under punkt b iii foran.

Det som sies om vinkler er direkte galt, jf. nedenfor under punkt c iv om vinkelen mellom fortennene i underkjeven. De øvrige trekkene som er omtalt, er ikke konkretisert og kan neppe tillegges vekt.

Sammenfatning

Sammenfatningsvis kan det sies om likhetstrekkene at de begrenser seg til å omfatte slitasjefurer i fortennene. Dette var imidlertid et så vidt vanlig trekk – også hos menn på Torgersens alder, at det ikke på noen måte kan tas til inntekt for at det er nettopp hans tenner som har avsatt bittmerkene

c. Ulikheter

Uenigheten om tenner i overkjeven

Det er altså uenighet mellom de to gruppene av oppnevnte sakkyndige om hvilke tenner i biterens overkjeve som har avsatt bittmerkene 1, 2 og 3. Strøm og Wærhaug, med senere tilslutning av Bang, mener det er tennene 21, 11 og 12, mens MacDonald og Whittaker mener det er tennene 11, 12 og 13. Allikevel får alle disse sakkyndige alle disse tre bittsporene til å passe med tennene i Torgersens overkjeve. Dette er i seg selv oppsiktsvekkende. Forholdet er også særskilt trukket frem som en svakhet ved tannbittbeviset av Den rettsmedisinske kommisjon.

Som påvist av Lie på side 89 viser MacDonald og Whittaker hvorfor Strøms løsning ikke kan være riktig. På samme måte har professor Tore Solheim, som har gitt sin tilslutning til Strøms konklusjon, påvist en vesentlig svakhet ved løsningen til MacDonald og Whittaker, jf. Lie s. 89-90. Ingen hare imidlertid vært villig til å trekke den eneste fornuftige konsekvensen av disse påvisningene: Siden ingen av versjonene kan være riktige, er den eneste løsningen at Torgersen ikke er biteren.

At heller ikke Solheims forklaring kan være riktig, er senere påvist av Medbø, jf. Lie s. 90. Uoverensstemmelsen er også omtalt av Den Rettsmedisinske kommisjon, som uttaler 10. desember 1999:

”Det faktum at to ulike sett av As overtenner finnes å kunne passe med den øvre del av bittmerket kunne indikere at denne del av bittmerket ikke er svært karakteristisk for den som har avsatt bittet.”

Det er også grunn til å merke seg at Gjenopptakelseskommisjonen ikke har foretatt noen nærmere vurdering av konsekvensene av uenigheten blant disse sakkyndige, og heller ikke har tatt noe standpunkt med hensyn til hvilken av de to innbyrdes motstridende versjonene som skal legges til grunn.

Manglende spor etter høyre nedre sidefortann (tann 42)

Dette forholdet, som er svært sentralt, er detaljert gjennomgått av Lie i punkt 13.2.4.2 (side 91-98).

Redegjørelsen kan sammenfattes slik:

Det er uenighet mellom de sakkyndige om hvorvidt det i det hele tatt er noe spor etter biterens tann 42. Strøm og Wærhaug har ikke kommentert fraværet av dette merket. Bang mente at han så noe som kunne være et merke. Det samme gjelder MacDonald, Whittaker og Solheim. Ingen av dem har imidlertid gjort noen vurdering av hvorvidt det de observerte, like gjerne kunne være en naturlig fordypning i vevet. Noen ytre påvirkning på vevet har ingen av dem observert.

Senn og Holck, som har undersøkt brystet i mikroskop, har ikke registrert noe slikt merke.

Men om det skulle være slik at denne angivelige fordypningen skulle være spor etter en tann, kan den allikevel ikke være spor etter Torgersens tann 42.

Torgersen hadde i 1957 normale tenner 43, 42 og 41. I horisontalplanet var tann 43 høyere enn tann 42, som igjen var høyere enn tann 41.

Bittmerkene etter tann 43 og tann 41 hadde trengt gjennom huden. Det er ikke gitt noen tilfredsstillende forklaring på at det ikke finnes noe spor etter tann 42, eventuelt at dette sporet bare er en slik antydning som noen av de sakkyndige mener å ha sett.

MacDonald og Whittaker har omtalt tilfeller hvor tenner ikke har satt så tydelige merker som man skulle forvente, sammenholdt med sporene etter de tilstøtende tennene. Dette kan sikkert være riktig. Men det gir ingen forklaring på en total mangel på spor etter en så fremtredende tann som Torgersens tann 42, eventuelt et så beskjedent spor som den omtalte angivelige fordypningen måtte være.

Tre sakkyndige – Senn, Johannessen og Medbø - har foretatt bittforsøk med en modell av Torgersens tenner montert i en kunstig kjeve, en såkalt artikulator. Samtlige fant at Torgersens tann 42 alltid avsatte spor på samme måte som tann 41 og tann 43. Lie redegjør for artikulatorforsøkene på s. 91-93. Disse bittforsøkene, som er gjennomført i til dels stort omfang og med bitt i forskjellige media, viser klart at det er utelukket at Torgersens tann 42 ikke ville ha satt et spor som tilnærmet samsvarte med bittsporene 5 og 6, dersom han hadde vært biteren.

Som Lie uttaler på side 97, kan det på et rent teoretisk grunnlag neppe utelukkes at en eksisterende tann 42 ikke har satt spor eller bare et svakt spor. Dette fremstår imidlertid som aldeles usannsynlig, og krever en nærmere forklaring dersom det skal legges til grunn. Den mest nærliggende forklaringen på at sporet ikke eksisterer, er selvfølgelig at biteren har manglet tann 42. Dette må nødvendigvis være utgangspunktet for enhver vurdering av dette forholdet. Hvis man allikevel skulle konkludere med at Torgersen er biteren, forutsetter dette nødvendigvis at det foreligger så klare og sterke holdepunkter i et tilstrekkelig antall andre elementer i tannbittbeviset, at de utelukker andre bitere enn ham. Dette er ikke situasjonen her. I praksis utelukker dette forholdet Torgersen som biter.

Avstanden mellom bittsporene 4 og 5

Dette forholdet er gjennomgått av Lie s. 98-99, hvor han gjengir Medbøs uttalelser om dette spørsmålet.

Forholdet har i det hele tatt ikke vært tatt opp av noen av de øvrige sakkyndige, før det ble reist av Medbø, som har påvist at det ikke i noe fall ville ha vært plass til Torgersens tann 42 mellom bittsporene 4 og 5.

Dette er også et forhold som i praksis utelukker Torgersen som biter.

Tannstillingen for Torgersens tann 31 – 41

Forholdet er omtalt av Lie under punkt 13.2.4.4 på side 99-101.

Flood påviste i 2001 at Torgersens nedre høyre midtfortann stikker 1 mm ut i tannbuen, mens det motsatte er situasjonen for bittmerkene vedkommende. Denne uoverensstemmelsen er også slik at den i praksis utelukker Torgersen som biter.

MacDonald og Whittaker ga i 2001 en forklaring på denne uoverensstemmelsen som Høyesteretts kjæremålsutvalg anså som "plausibel". MacDonald og Whittaker bygget imidlertid på en beskrivelse av bittsporene 5 og 6 som ikke stemmer overens med de faktiske forhold. Denne beskrivelsen er også overbevisende tilbakevist av Senn og Medbø, jf. Lie s. 100.

Uoverensstemmelsen mellom Torgersens tannstilling og bittsporene for dette punktets vedkommende kan ikke bestrides. Det dreier seg igjen om et forhold som i praksis utelukker Torgersen som biter.

Bittsporene 3 og 4

Forholdet er omtalt av Lie på side 101.

Bortsett fra Strøm, som har fått følge av Bang, er det enighet om at disse sporene stammer fra biterens høyre hjørnetenner.

Både bittspor og tenner er beskrevet på noe forskjellig vis av de forskjellige sakkyndige. Felles for beskrivelsene av bittsporene er at de stammer fra spisse hjørnetenner. Denne beskrivelsen stemmer dårlig overens med formen på Torgersens mer avrundete hjørnetenner.

Dette er også et forhold som taler mot at Torgersen er biteren, selv om det ikke har samme vekt som forholdene som er omtalt under i – iv.

Avstanden mellom bittsporene 2 og 3.

Forholdet er omtalt på s. 101 av Lie, som her også viser til Medbøs forsøk.

Avstanden mellom Torgersens tenner 12 og 13 er ca. 1 mm, mens avstanden mellom bittmerkene 2 og 3 er på ca. 4 mm.

Denne avstanden er også vanskelig å forene med Torgersen som biter, uansett hvilken av versjonene fra de rettsoppnevnte sakkyndige som legges til grunn.

d. Konklusjon

Vi gjengir Lies konklusjon:

”Denne gjennomgangen av tannbittbeviset viser hvilke usikkerheter som hefter ved bittsporanalyser i hud – særlig i kvinnebryst – som bevis – i første rekke som fellende bevis – og at de oppnevnte sakkyndige i 1958 ikke kan ha hatt rett forståelse for disse usikkerhetene. Gjennomgangen viser videre at det er betydelige utelatelser og svakheter i arbeidet fra de sakkyndige som var oppnevnt i 1958, og også fra de sakkyndige som har vært oppnevnt i forbindelse med de senere fremsatte begjæringer om gjenopptakelse og gjenåpning.

Det foreligger også en grunnleggende uenighet mellom de oppnevnte sakkyndige om hvilke tenner hos biteren som har avsatt bittmerkene fra overkjeven – et moment som i seg selv må tillegges betydelig vekt ved vurderingen og vektleggingen av tannbittbeviset.

Samtidig har det vært påvist at det er en rekke momenter i bittsporene som det er vanskelig – til dels umulig eller svært vanskelig – å forene med Torgersens tenner. I særlig grad gjelder dette det manglende sporet etter tann 42, tannstillingen til tennene 31 og 41 sammenholdt med bittsporene 5 og 6, og det manglende samsvaret mellom avstanden mellom bittsporene 4 og 5 og Torgersens tann 42. I tillegg kommer manglende samsvar mellom avstanden mellom bittsporene 1 og 2 og de tilsvarende mellomrommene mellom de aktuelle tennene til Torgersen, og manglende samsvar mellom bittsporene 3 og 4 og Torgersens hjørnetenner.

Når disse momentene ses under ett, kan det vanskelig konkluderes annerledes enn at bittsporbeviset utelukker Torgersen.

Selv om bittsporet skulle bli tolket slik at det ikke med sikkerhet utelukker Torgersen, er det i et hvert fall den mest sannsynlige tolking av det at han ikke er biteren.

Og ikke i noe fall kan det tolkes som annet enn et helt åpent bevis, som ikke gir noe som helst utslag i Torgersens disfavør.”

C. Barnålbeviset

1. Innledning:

Det såkalte barnålbeviset har stått sentralt i påtalemyndighetens argumentasjon for at Torgersen er skyldig. Beviset refererer seg til funn fra kjellergulvet i Skippergaten 6 b, hvor det bl.a. ble funnet barnåler.

Det ble også funnet fem barnåler i den dressen som Torgersen hadde på seg frem til han kom hjem til Tore Hunds vei 24, hvor han skiftet klær og syklet tilbake mot sentrum.

Etter påtalemyndighetens oppfatning stammer alle disse nålene fra et tørt juletre som befant seg i kjelleren i Skippergaten 6b. Det er anført at det er identitet mellom de to barnålfunnene – og at dette forholdet utpeker Torgersen som gjerningsmann.

Torgersen på sin side har påpekt at de barnålene som ble funnet i hans dress må referere seg til en tidligere eier. Dressen var tidligere eid av Eilif Støleggen, som hadde solgt dressen til Torgersen da de satt sammen i Oslo kretsfengsel i 1956.

Som det vil bli påvist nedenfor, står barnålbeviset i en helt annen stilling i dag enn i 1958.

Under hovedforhandlingen var de sakkyndige ikke i tvil om at det var identitet mellom barnålene i kjelleren og i Torgersens dress, og at alle nålene stammet fra juletreet i kjelleren. Det foreligger imidlertid nå en rekke nye erklæringer, som gjør at bevissituasjonen med hensyn til barnålbeviset er en helt annen enn i 1958.

Også i forhold til Gjenopptakelseskommisjonens vedtak i 2006 er situasjonen i dag annerledes. Det foreligger en helt ny sakkyndig vurdering av forsker Jon Medbø. I tillegg foreligger det nye analyser av barnålbeviset. For øvrig lider 2006-vedtaket av faktiske feil, som må opprettes og hensyntas.

Også når det gjelder granbarbeviset har vi innhentet en nærmere analyse av tidligere førstelagmann Nils Erik Lie. Hans grundige analyse av barnålbeviset på i alt 54 sider følger som nevnt ovenfor, vedlagt som bilag 10. Det henvises til dette bilaget som i sin helhet gjøres til en del av nærværende begjæring. På grunn av utredningens lengde skal vi i selve begjæringen nøye oss med et delvis sammendrag av Lies drøftelse og konklusjoner. Vi skal imidlertid følge en noe annen disposisjon enn det Lie gjør.

I punkt 2 skal vi vurdere hvordan barnålbeviset står hvis vi i første omgang drøfter sakens "generelle bevis", dvs. de bevis og de argumenter som står sentralt hvis vi foreløpig ser bort fra de sakkyndige uttalelsene.

Vi skal dernest i pkt. 3 drøfte en alternativ kilde for de barnålene som ble funnet i Torgersens dress, jf. forholdet til den tidligere eier av dressen, Ørnulf Støleggen. I pkt.

4 skal vi gjennomgå sakens historikk, med særlig henblikk på de forskjellige sakkyndige uttalelsene som er blitt avgitt løpende.

I pkt. 5 skal vi presentere en ny sakkyndig uttalelse utarbeidet av dr. scient Jon Medbø, før vi i pkt. 6 oppsummerer.

2. Generelle bevismomenter som sannsynliggjør at barnålene i Torgersens dress ikke kom fra åstedet.
 - a. Barnålen i innerlommen på dressjakken

Som kjent ble en av de fem dressnålene funnet i høyre innerlomme på Torgersens brunstripete dress. Dressen var laget til en slankere mann enn Torgersen. Det er ikke trukket i tvil at den satt stramt. Videre hadde Torgersen frakk utenpå dressen. Hvis han hadde vært drapsmannen, hadde kontakten med juletreet bestått i å ta tak i det og løfte det over liket. I en slik situasjon kan det selvfølgelig ikke utelukkes at barnåler har løsnet og falt ned i bukseoppbrettene, selv om det ikke fremstår som sannsynlig.

Men det fremstår som fullstendig uforklarlig – og er derfor også uforklart – hvorledes en barnål i denne situasjonen skal finne veien *ned i høyre innerlomme på dressen*.

Det er bemerkelsesverdig at dette forholdet, som har vært påpekt en rekke ganger, ikke har vært problematisert eller i det hele tatt drøftet under behandlingen av tidligere gjenopptakelses- og gjenåpningsbegjæringer.

Forholdet taler klart mot at denne nålen – og dermed heller ikke de øvrige nålene – stammer fra kjelleren i Skippergt. 6 b. Dette funnet er således et klart moment som støtter Torgersens alternative forklaring. Påtalemyndigheten har hele tiden unnlatt å behandle dette viktige poenget, og Gjenopptakelseskommissjonen har heller ikke vurdert forholdet og påpekt en plausibel alternativ forklaring.

- b. Ingen øvrige nåler i Torgersens klær

Den nærkontakt med juletreet som har vært nødvendig dersom dressnålene skal stamme fra dette treet, må nødvendigvis ha medført at Torgersens øvrige klær, først og fremst frakken, har kommet i kontakt med treet. Da må nødvendigvis nåler ha blitt hengende i frakken. Selv om slike nåler ville ha falt av etter hvert, er det grunn til å tro at det fortsatt ville ha hengt nåler i frakken, hensett til den korte tiden som var gått fra drapet og til Torgersen hengte frakken av seg hjemme. På samme måte som med andre spor man ikke fant – men hadde kunnet forvente – dersom Torgersen var drapsmannen, så som blod og avføring – fantes ikke barnåler på frakken da den ble beslaglagt av politiet.

På samme måte kan det forhold at dressnålene ble funnet i oppbretter og i en innerlomme, altså på stedet hvor de ikke lett faller ut, tyde på at det har gått en viss tid siden nålene kom inn i dressen. Det er grunn til å regne med at det opprinnelig har vært atskillig flere nåler på dressen, men at disse har falt av eller blitt slitt av etter hvert.

c. Andre planterester i dressen

Som det fremgår av Lies redegjørelse foran under A, fant Printz andre planterester, beskrevet som "*agner og rester av strå*" i begge bukseoppbrettene, og også i begge innerlommer. I brystlommen ble det også funnet "*adskillige fragmenter av rødfarvede kronblader*". Tilsvarende planterester ble ikke funnet i kjelleren i Skippergaten 6 b. Dette viser at dressens innehaver på ett eller annet tidspunkt har vært ute i naturen. Torgersen kjøpte selv dressen i 1956, mens han satt inne, og har ikke brukt dressen andre steder enn i byen etter at han ble løslatt i oktober 1957. Disse planterestene må da stamme fra Støleggens tid, på samme måte som barnålene. Det fremstår da som nærliggende at disse har kommet inn i dressen ved samme anledning som barnålene. Planterestene støtter opp under Støleggens historie, og underbygger forklaringen om at også dressnålene stammer fra ham.

d. Sopp på kjellernålene

En sentral undersøkelse er ikke beskrevet.

Laane og Høiland så på kjellernålene 14. desember 1999. De blir beskrevet som "ganske nedbrutte og infisert av granskyttesopp *Lophodermium piceae*."

Barnåler som ligger i fuktige omgivelser får soppvekst på seg. Det må legges til grunn at samtlige nåler har vært forsvarlig oppbevart av politiet etter besøket, slik at soppveksten ikke stammer fra denne perioden. Høyst sannsynlig hadde nålene fått soppveksten på seg allerede da de ble undersøkt av Printz og Mork etter å ha ligget ca ett år eller mer i en fuktig kjeller.

Dersom dressnålene hadde stammet fra kjelleren, ville de ha vært befengt med soppvekst på samme måte som kjellernålene. I motsatt fall hadde man kunnet slå fast at dressnåler og kjellernåler hadde forskjellig opphav. Hverken Printz eller Mork har imidlertid beskrevet overflaten på nålene, selv om soppvekst kunne ha vært konstatert ved enkle undersøkelser. Dette er en vesentlig svakhet ved de undersøkelsene de har gjort. Samtidig som det er grunn til å anta at politiet oppbevarte nålene tilfredsstillende og dermed at kjellernålene var soppbefengt allerede ved undersøkelsene, er det grunn til å anta at årsaken til at sopp ikke er beskrevet for dressnålenes vedkommende, er at de ikke var befengt med sopp. I så fall underbygger dette at nålene hadde forskjellige opphav.

e. Konklusjon

Vi kan etter dette konkludere med at det i utgangspunktet er klar sannsynlighetsovervekt for at barnålene ikke stammer fra et påstått opphold i Skippergaten 6 B.

3. Finnes det en mulig alternativ forklaring på hvor grannålene kommer fra? Nærmere om vitnet Eilif Støleggen.

Også på dette punkt gjengir vi Lies analyse.

Torgersen hadde kjøpt dressen i 1956 av Eilif Støleggen. Støleggen hadde i 1954 vært på flukt fra politiet i skogen i Sverige. Han ble pågrepet av svensk politi 14. oktober 1954 etter et biltyveri, og i avhørsprotokollen fra etterforskningen av biltyveriet forklarte han at han og en venn - umiddelbart etter å ha vært involvert i et trafikkuhell med den stjålne bilen – hadde forlatt bilen og sprunget gjennom en skog for å gjemme seg. Der krøp de under en gran og gjorde opp ild av tørre kvister.

Som påvist av Lie på s. 45 må det være slik at han i denne forbindelse nødvendigvis må ha kommet i nærkontakt med de laveste veksthemmende grenene på granen, og innsamling av brensel har utvilsomt medført ytterligere nærkontakt både med grenene på grantreet og med de tørre kvistene som ble samlet inn.

Det er da nærliggende å anta at denne nærkontakten med granbar og kvister i løpet av en hel kveld og en natt må ha medført at enkelte barnåler har festet seg i bukseoppbrett og innerlomme i løpet av denne perioden..

Støleggen har med andre ord vært i nærkontakt med granbar som nettopp tilhører det sjiktet, som gir samme type av barnåler som det man fant i kjelleren.

For en nærmere redegjørelse for Støleggens befatning med grannåler vises til Lies avsnitt punkt 11.4.2.2. på s. 42-44.

Som påvist av Lie på s. 46 er det også meget mulig at de skrubbsår som Støleggen forklarte seg om i sitt 1954-avhør kan referere seg til blodflekker som senere ble funnet på Torgersens dress.

Det avgjørende er imidlertid at Støleggen brukte dressen under omstendigheter som meget vel kunne resultere i at han fikk korte barnåler i klærne – slike nåler som man finner i trær som har hatt mindre gunstige vekstforhold. Sagt på en annen måte: Nålene i kjelleren er forenlige med de barnåler som Støleggen nødvendigvis kom i kontakt med i forbindelse med overnattingen under et grantre.

På s. 39-43 gjennomgår Lie behandlingen av Støleggens forklaring i forbindelse med tidligere gjenopptakelsesbegjæringer. Dette foranlediger ikke ytterligere kommentarer i nærværende sammendrag – det henvises til Lies behandling.

Det springende punkt er at det er umulig å fastholde en konklusjon om ekskluderende identitet mellom barnålene i kjelleren og i Torgersens dress, og det er mer enn påfallende at Høyesteretts kjæremålsutvalg i sin 2001-kjennelse ikke kommenterer betydningen av dette forholdet og sannsynligheten for at Støleggens overnatting under et grantre resulterte i samme type korte nåler i dressen som man senere fant i kjelleren.

For øvrig henvises det til Lies gjennomgang av Gjenopptakelseskommisjonens drøftelse av forholdet til straffeprosessloven § 391 nr 3 og § 392 annet ledd og de feil som i denne forbindelse påpekes.

4. Historikken og nærmere om de sakkyndiges uttalelser

Vi skal i dette punktet gi et sammendrag av analysen til Nils Erik Lie.

a. Funn av barnåler

I punktene 2.1 og 2.2 gjennomgår Lie funnene av barnåler i henholdsvis kjelleren i Skippergaten 6 B og i Torgersens dress.

I punkt 3 (på s. 4 flg.) analyserer Lie situasjonen i 1958.

b. Oppnevning av de to sakkyndige og deres konklusjoner

Lie gjennomgår oppnevningen av de to sakkyndige: Printz og Mork.

Han påpeker i punkt 3.2 at det er grunn til å trekke Printz' habilitet som sakkyndig i tvil. Han viser til at Printz tidligere også var benyttet som sakkyndig i forbindelse med det såkalte avføringsbeviset, og at hans uttalelse av 17. januar 1958 om dette beviset ikke kunne forstås på annen måte enn at han mente at Torgersen hadde vært på drapsstedet og altså var skyldig. Til tross for dette ble han oppnevnt på ny for å uttale seg om barnålbeviset.

I punkt 3 (s. 6 flg.) refererer Lie de skråsikre konklusjonene fra henholdsvis Printz og Mork. Printz konkluderte med at han med "absolutt sikkerhet kunne påvise full overensstemmelse" med prøvene fra Torgersens klær og fra åstedet.

Mork konkluderte på samme måte: Det var full overensstemmelse både i form og størrelse mellom barnålene som stammet fra kjelleren og de barnålene som ble funnet på Torgersens klær. Han gikk til og med så langt at han fant det "med en meget stor sannsynlighet" for at barnålene til og med stammet fra samme mortre.

På s. 9-12 i utredningen analyserer Lie de sakkyndiges uttalelser, og påviser flere mangler:

Mork har neppe foretatt noen direkte sammenligning av dressnålene og kjellernålene – det eneste det ser ut som om han har sammenlignet, har vært Printz' preparater av

disse nålene. Han påviser videre at det fremgår av de to sakkyndiges uttalelser at de nålene som ble undersøkt ikke var så like som det ble gitt inntrykk – se s. 12. Det vesentlige er imidlertid Lies påpekning av at Morks erklæring bekrefter at den type nåler man har å gjøre med i nærværende sak ikke er sjeldne, slik påtalemyndigheten utleder de sakkyndiges konklusjoner: Nålene på et undertrykt tre (et tre hvor det har vært dårlige vekstforhold) vil normalt være korte, og av samme lengde og form som nålene i nærværende sak. For ytterligere detaljer henvises til Lies redegjørelse i punkt 4.3.

I punkt 5 gjennomgår Lies de sakkyndige forklaringer under hovedforhandlingen, og påviser at de var like sikre som de hadde gitt uttrykk for i sine skriftlige erklæringer.

I punkt 5.2 på s. 15 oppsummeres de sakkyndiges anførsler på følgende måte:

- ”1. Kjellernålene og dressnålene er så like at de ikke kan holdes fra hverandre i en blanding (Begge).
2. Barnålenes lengde er avhengig av vekstbetingelsene, mens formen mer er en arvelig egenskap. (Mork)
3. Både kjellernåler og dressnåler hadde en sjelden form, som de sakkyndige aldri hadde sett maken til. Sjeldenheten innebar at dressnålene måtte stamme fra juletreet i kjelleren. Her var det ikke rom for tvil (Printz). I det minste var dette meget sannsynlig. (Mork).”

c. Kritikken av de opprinnelige sakkyndige

I punkt 5.3 (s. 16 flg.) analyserer Lie de sakkyndiges forklaringer under hovedforhandlingen basert på de grundige pressereferatene, og påviser flere feil.

Det sentrale er det som Lie anfører i siste avsnitt i punkt 5 på s. 17:

"Hva man får på seg av nåler i granskogen, er avhengig av lys – og vekstforhold for de konkrete trærne man kommer i direkte fysisk kontakt med. Er man bare i kontakt med et lite, veksthemmet tre, får man bare korte nåler på seg, uansett om granskogen rundt omkring er full av nåler på 12-15 mm eller mer. Det er påfallende at Mork ikke har sett dette, all den stund han har vært klar over at man

"finner slike trær i underbestandet hvor det er mangel på lys slik at veksten blir sterkt nedsatt på grunn av beskygning."

At veksthemmende trær bare kan ha korte nåler bekreftes til overmål av det tre saken gjelder – juletreet i kjelleren i Skippergaten 6 B."

I punkt 5.5 – s. 18-19 – refereres Dorenfeldts prosedyre, og det fremgår at statsadvokat Dorenfeldt anså barnålbeviset som særdeles sterkt bevis – og enda sterkere enn avføringsbeviset.

d. Bevisførselen under hovedforhandlingen i 1958

I punkt 5.5 oppsummeres behandlingen av barnålbeviset under hovedforhandlingen på følgende måte:

”(1) De sakkyndige har forklart – uten å gi uttrykk for tvil –

a) at dressnålene og kjellernålene var identiske, i den forstand at de i en blanding ikke kunne skilles fra hverandre, og

b) at identiteten var ekskluderende, i den forstand at det dreide seg om nåler som hadde en så sjelden lengde og form at de sakkyndige ikke hadde sett maken før, og at det da måtte legges til grunn at både dressnåler og kjellernåler stammet fra treet i kjelleren – "hevet over tvil" og "ikke rom for tvil" i følge Printz (Morgenbladet 10. juni 1958), "meget stor sannsynlighet" i følge Mork (Aftenposten, Arbeiderbladet og Morgenbladet 10. juni 1958).

(2) Statsadvokat Dorenfeldt har i sin prosedyre ansett barnålbeviset alene for å være tilstrekkelig til å felle Torgersen, omtalt dette beviset som "et naturvitenskapelig bevis av første klasse" og erklært at mulighetene for at dressnålene stammet fra et annet sted enn kjelleren i Skippergaten 6 b var så liten som en til en milliard.

(3) At barnålene var meget sjeldne, har vært akseptert av forsvareren.

(4) Lagretten må nødvendigvis ha ansett barnålbeviset som et meget tungtveiende bevis mot Torgersen.”

Statsadvokat Dorenfeldts uttalelser av 17. september 1958 samt en etterfølgende uttalelse av 4. juni 1976 bare bekrefter konklusjonen om at påtalemyndigheten tilla barnålbeviset en særdeles stor vekt som følge av de sakkyndiges skråsikre konklusjon.

e. Behandlingen av barnålbeviset ved tidligere begjæringer

i Gjenopptakelsessaken 1973 – 1976

I forbindelse med behandlingen av den første gjenopptakelsesbegjæringen ble det innhentet nye sakkyndige uttalelser fra forstkandidat Ragnvald Aaheim.

Aaheim påpekte – jfr. s. 21 - at nåler ble forholdsvis korte hvis treet eller grenen er i dårlig vekst, og at det er større sannsynlighet for at man først får korte nåler i klærne når man oppholder seg i en barhytte.

Begge disse forholdene ble underkommunisert ved forhandlingen i 1958.

Lie peker videre på at lagmannsrettens beslutning av 27. juni 1975 hviler på en

misforståelse av hva som er kjernen i barnålbeviset, og at Høyesteretts kjæremålsutvalg i sin senere kjennelse av 31. mai 1976 ikke en gang kommenterer Aaheims utredninger.

ii Gjenopptakelsessaken 1997 – 2001

- Her ble det innhentet ytterligere en sakkyndig uttalelse fra professor dr. philos. Carl Morten Motzfeldt Laane og professor dr. philos Klaus Høiland – se Lie s. 22-24.

Laane og Høiland bekreftet på et generelt grunnlag sammenhengen mellom korte nåler og flat form, og at trær med korte avflatede nåler er vanlige, spesielt i busksjiktet.

Med dette som utgangspunkt påviser Lie at Morks utsagn om sjeldenhet med hensyn til lengde og form ikke var riktige.

Laane og Høiland bekrefter videre under henvisning til empiriske funn at det ikke er uvanlig etter en skogstur å finne barnåler i klærne som samsvarer med barnålene i dressen med hensyn til lengde og form.

- I tillegg ble det innhentet en sakkyndig uttalelse fra Institutt for Skogforskning.

Som påvist av Lie på s. 25 – 26 aksepterer representantene for Instituttet – etter å ha gått gjennom erklæringene fra Laane og Høiland – de funn og konklusjoner som Laane/Høiland hadde kommet til, og de var enige i at trær med nåler som har samme lengde og form som kjellernålene – og dermed også dressnålene – forekommer.

Laane og Høilands utsagn om at *"korte nåler av flat, tilspisset form er vanlig hos små undertrykte grantrær i skyggefull skog"*, ble ikke imøtegått.

- Gjenopptakelsesbegjæringen ble behandlet først av Borgarting lagmannsrett i kjennelse av 18. august 2000 og senere av Høyesteretts kjæremålsutvalg ved kjennelse av 28. november 2001. Lagmannsretten kommenterer overhodet ikke det springende punkt: Hvor vanlig er den alminnelige forekomsten av nåler med de egenskaper som man har å gjøre med i nærværende sak, og sannsynligheten for å få fem nåler av denne typen på seg under oppholdet i skogen?

Lagmannsretten gjengir for øvrig uttalelsene fra Printz og Mork fra lagmannsretten på en uriktig måte.

- I kjæremålsutvalgets kjennelse får man heller ingen drøftelse av det som er det springende punkt: Utvalget unnlater helt å kommentere og vurdere klargjøringen fra Laane/Høiland om at korte nåler er vanlige i busksjiktet, og at nålene der normalt i stor utstrekning vil ha en lengde og en form som er lik nålene på juletreet i kjelleren.

Utvalget tar også feil i sine vurderinger med hensyn til ekskluderende identitet mellom kjellernåler og dressnåler.

Utvalget har også som Lie påpeker på s. 29 – en problematisk gjengivelse av bevisbyrdereglene.

iii Gjenåpningssaken i 2004 – 2006

- Det ble nå innhentet ytterligere sakkyndige uttalelser – denne gang fra professor dr. philos Rune Halvorsen Økland – se Lie s. 28–29.

Hans konklusjoner samsvarer helt ut med konklusjonene fra Laane og Høiland fra 1998: Halvorsen Økland bekrefter at undertrykte grantrær med korte nåler ikke er sjeldne, og at undertrykte trær, grener og skudd forekommer hyppigst i busksjiktet, der mennesker ferdes. Han avviser videre Morks påstand om arvelige egenskaper som årsak til formen og påviser – med referanse til faglitteratur – sammenhengen mellom lysforhold og form med årsak i økofysiologiske forhold.

- Det ble også innhentet en ny uttalelse fra Institutt for skogforskning ved Kåre Venn.

Som påvist av Lie synes nå Venn å akseptere at nåler av den foreligger karakter ikke er sjeldne, jfr. uttrykket om at de *"er i hvert fall ikke den vanligst forekommende i norsk skog."*

Dette er helt riktig – barnåler med den aktuelle størrelse og form finnes jevnt over på grener på spesielle trær eller på trær på særlige voksesteder.

Det betyr at hvis man oppholder seg på slike steder, kan man bli påført grannåler av den aktuelle størrelse og karakter. Som Venn påpeker, blir det derfor avgjørende hvilket sted man tar prøver fra i skog eller andre steder for å studere frekvens av forekomsten av slike nåler. Dette er helt riktig – og står i klar motstrid med uttalelsene fra 1958 fra Printz og Mork.

Gjenopptakelseskommisjonens behandling

- Gjenopptakelseskommisjonens vedtak av 8. desember 2006 blir gjennomgått av Lie s. 32-38.

Behandlingen er delt i drøftelser av forholdet til henholdsvis straffeprosessloven § 391 nr 3 og § 392, annet ledd.

Kommisjonen tar ikke inn over seg at de sentrale elementene i uttalelsen fra Printz og Mork er tilbakevist av de sakkyndige, og at når man leser de sakkyndiges uttalelser under ett, kan de ikke forstås på annen måte enn at det er full enighet om

- at korte nåler ikke er sjeldne,
- at korte nåler er vanlige på undertrykte trær og grener
- at korte nåler vil ha en flattrøkt og spisset form, og
- at frekvensen av korte nåler er avhengig av lystilgang og øvrige forhold på voksestedet.

For øvrig er det helt riktig som Lie fremhever: Økland har ikke foretatt noen vurdering av bevis som ligger utenfor hans mandat. Han har vist til andre uttalelser som har gitt grunnlag for å trekke Printz' konklusjoner i andre sakkyndigsspørsmål i tvil. Disse merknadene fra hans side er selvfølgelig ikke uforenelig med at hans konklusjoner med hensyn til barnålbeviset er korrekte: Hans behandling av dette beviset må selvsagt vurderes etter sitt innhold.

Også kommisjonens drøftelse av forholdet til § 392, annet ledd gjennomgås og det påvises feil ved kommisjonens resonnement og argumentasjon. Igjen overser man det som er det sentrale punkt: Likheten mellom barnålene i dressen og på juletreet er ikke-*ekskluderende*. Da må barnålene ha karakteristika eller sjeldne trekk som innebærer at mulige alternativer kan *utelukkes*. Dette mente Printz og Mork – dette er imidlertid helt klart uriktig, jfr. ovenfor. Slike karakteristika er ikke påvist av noen.

Som påvist av alle de senere sakkyndige, er det intet som motsier at dressnålene kan stamme fra et hvilket som helst tre med korte nåler som en bruker av dressen måtte ha kommet i kontakt med. Slike trær er ikke alminnelige, men forekommer altså regelmessig på steder hvor vekstforholdene er suboptimale.

For øvrig henvises til Lies kritiske gjennomgang og konklusjon som tiltredes.

5. Den nye sakkyndige utredning

Det foreligger i dag et helt nytt bevis i sakens anledning – se punkt 12 i Lies utredning – side 44-46.

Forsker dr. scient. Jon Ingulf Medbø og ingeniør Ole M. Synnes har i detalj gått igjennom det såkalte granbarbeviset og har skrevet artikkelen "Grannålbeviset i Torgersen-saka" i tidsskriftet "Biolog nr 2" for 2007. Til grunn for denne artikkelen lå et

omfattende notat datert 8. januar 2004. Både artikkelen og notatet er vedlagt Lies redegjørelse.

Lie refererer hovedtrekkene i Medbø/Synnes' undersøkelse og konkluderer – se s. 47 – med at disse undersøkelsene underbygger ytterligere at barnåler av forskjellig lengde ikke er tilfeldig fordelt mellom trær og det enkelte tre. Det er gode muligheter for å finne trær – også trær av en viss størrelse – som bare eller i det vesentlige har korte nåler.

I det følgende skal vi gjennomgå de bevis som tilsier at det er lite sannsynlig at de barnålene man fant i Torgersens dress, stammer fra kjelleren i Skippergaten 6 B.

6. Oppsummering av barnålbeviset

Dette avsnittet er også tatt fra Lies analyse.

De sakkyndige i 1958 forklarte – uten å gi uttrykk for tvil av betydning – at dressnålene og kjellernålene var identiske, i den forstand at de i en blanding ikke kunne skilles fra hverandre, og at identiteten var ekskluderende. Det dreide seg om nåler som hadde en så sjelden lengde og form at de sakkyndige ikke hadde sett maken før, og at det da måtte legges til grunn at både dressnåler og kjellernåler stammet fra treet i kjelleren.

Samtlige sakkyndige som har uttalt seg senere, har tilbakevist utsagnet om sjelden lengde og form. Det er tvert imot enighet om at nåler av den aktuelle størrelsen ikke er sjeldne. Som påtalemyndighetens egne sakkyndige har uttrykt det: *De "finnes jevnt over på sine steder."*

Det er også enighet om at frekvensen av trær eller grener med korte nåler henger sammen med vekstvilkårene, først og fremst lystilgangen. Noe tilsvarende ble også fremhevet av Mork i hans skriftlige erklæring. Dette innebærer at slike klær først og fremst finnes i busksjiktet, noe som heller ikke er bestridt. På samme måte kan nålelengden variere på ett og samme tre, og også på samme gren, alt avhengig av lystilgangen, som blir dårligere for de laveste grenene når et tre vokser til.

Som prosessor Halvorsen har redegjort for, må det legges til grunn at middels lange nåler dominerer i granskogen, og at det er forholdsvis færre både av de ekstra korte og de ekstra lange nålene. Men man kan ikke slutte derfra til sannsynlighet for at man, når man ferdes i granskogen, får på seg nåler av varierende lengde, i samsvar med fordelingen av den totale barnålpopulasjonen. Hva slags nåler man måtte få i klærne, er avhengig av frekvensen av de enkelte nåletyper i det miljø hvor man får nålene på seg. At det ikke er noe særskilt ved å finne trær med bare korte nåler, er bekreftet ytterligere av undersøkelsene til Medbø og Synnes. Er man i nærkontakt med et tre med korte nåler, er det nødvendigvis bare slike nåler man får i klærne.

I forhold til totalfordelingen av barnåler i norske skoger er korte nåler overrepresentert i områdene nær bakken, hvor man finner busker, småtrær og undertrykte grener på

større trær. Ferdes man i busksjiktet, hvor forekomsten av korte nåler er betydelig høyere enn for utvokste trær, vil det derfor ikke være unaturlig om man bare får korte nåler i klærne, i hvert fall ikke så lenge det dreier seg om et så lavt antall nåler som er tilfelle her. Vegar Bakkestuens erfaringer bekrefter dette. Det samme må åpenbart gjelde når kontakten ikke har vært med busksjiktet, men med de nederste grenene på et utvokst grantre – noe som skjer når man tar opp opphold under et slikt tre – hvor lysforhold og vekstvilkår heller ikke har vært gode.

I tillegg kommer at nåler på undertrykte grener blir sittende på grenene kortere tid enn nåler med god tilgang på lys og vann, og derfor løsner lettere enn friske, grønne nåler. Dette medfører i seg selv at man etter en skogtur kan ende opp med korte nåler i klærne, selv om man skulle ha vært i nærkontakt med både korte og lange nåler.

Disse forholdene sett under et underbygger sannsynligheten for at det er korte nåler man lettest får i klærne når man ferdes i skogen eller oppholder seg der.

Høiland og Laane har på empirisk grunnlag påvist sammenhengen mellom lengde og form. Deres konklusjoner er også akseptert av påtalemyndighetens sakkyndige fra NISK. Halvorsen har fra et økofysiologisk utgangspunkt og - med referanse til andre kilder – vist sammenhengen mellom lysforholdene og den aktuelle formen på nålene. Ingen sakkyndige etter 1958 har støttet Morks utsagn om at formen er en arvelig egenskap.

Dette må forstås som enighet i dagens fagmiljø om at det er sammenheng mellom lengde og form på undertrykte barnåler. Den angivelige sjeldne formen på kjellernålene og dressnålene er derfor ikke sjeldnere enn lengden. Og det dreier seg ikke om sjeldne nåler, men om nåler som vanlige i naturen på sine steder.

Konsekvensen av dette er at selve bærebjelken i barnålbeviset slik det ble presentert i 1958 – og også ble lagt til grunn av kommisjonen i 2006 – at kjellernålene og dressnålene var så sjeldne og spesielle med hensyn til lengde og form at det dreide seg om ekskluderende identitet – svikter fullstendig ved en nærmere analyse. Det er en viss likhet mellom disse nålene, i den forstand at både dressnålene og de kjellernålene som ble målt, var kortere enn 10 millimeter og hadde en vanlig form for så korte nåler. Ved dette adskiller de seg altså fra nåler som er 10 mm og lengre. Det er det hele. At man ikke hadde kunnet identifisere dressnålene dersom de ble blandet sammen med kjellernålene, er sikkert riktig. Men det samme ville ha gjeldt for de nålene som ble funnet i Bakkestuens lommer og som ellers er beskrevet av Laane og Høiland, og for hvilke som helst av andre nåler fra et veksthemmet tre eller en veksthemmet gren.

En nærmere analyse av barnålbeviset innebærer således at det i dag ikke har noen bevisverdi som påtalemyndigheten kan påberope seg. Fra å være *"et naturvitenskapelig bevis av første klasse"* som statsadvokat Dorenfeldt anså som tilstrekkelig til alene å felle Torgersen og som etter hans vurdering innebar en sikkerhet på *"kanskje en til en milliard"*, gir barnålene i seg selv ikke grunnlag for andre slutninger i Torgersens disfavør enn at dette beviset ikke utelukker ham. Noe slikt har ingen bevisverdi.

Det er da opp til påtalemyndigheten å fremskaffe andre beviser enn selve nålene, som kan sannsynliggjøre eller underbygge at dressnålene og kjellernålene har samme opphav. I materialet fra forhandlingene i 1958 finnes ikke spor av at noe slikt supplerende bevismateriale har vært presentert. Det har påtalemyndigheten heller ikke vært i stand til i forbindelse med tidligere gjenopptakelses- og gjenåpningsbegjæringer.

Når vi så foretar en *helhetsanalyse* av barnålbeviset og trekker inn øvrige bevisfaktorer i tillegg til den rent naturvitenskapelige vurdering – slik vi har gjort i punktet ovenfor – er konklusjonen at Torgersens forklaring av barnålene i Støleggens dress fremtrer som mer sannsynlig enn påtalemyndighetens alternative drapsteori.

Når vi foretar en helhetsanalyse er konklusjonen at det ikke er sannsynlig at barnålene i Støleggen/Torgersens dress stammer fra kjelleren i Skippergaten 6 B.

Barnålbeviset har i dag ingen bevisverdi.

D. Blodbeviset

1. Innledning

Fraværet av blod fra den drepte på Fredrik Fasting Torgersens klær har etter pressereferatene og Dorenfeldts tilleggsredegjørelse fra desember 1958 å dømme – forunderlig nok – ikke blitt tillagt særlig vekt under straffesaken. Ut fra Dorenfeldts egen redegjørelse synes hans forklaring å være at Fredrik Fasting Torgersen og Rigmor Johnsen hadde samme blodtype, blodtype A. Det er i så fall en merkelig begrunnelse. I de påfølgende gjenopptagelsessaker har blodbeviset vært tatt opp som tema – og til dels viet stor oppmerksomhet. Påtalemyndigheten har, med påfølgende støtte fra Gjenopptakelseskommisjonen, bestridt at manglende funn av blod på Torgersen har noen betydning for gjenåpningsspørsmålet.

2. Kommisjonens vurdering

Kommisjonens vurdering av blodbeviset kan leses ut av avgjørelsen av 30. september 2010 (side 61) som gjengir 2006-avgjørelsen i sin helhet:

”Domfelte konkluderer i begjæringen med at fravær av blodspor utelukker at han er gjerningspersonen. Kommisjonen vil til dette påpeke at selv om det ikke er snakk om at domfeltes klær, verken antrekk 1 eller antrekk 2, hans sko eller hans legeme var tilsølt med blod, så viser de sakkyndiges analyser at det ble påvist blod, eller at det fremkom reaksjon forenlig med at det var blod, på samtlige nevnte steder.

Kommisjonen har merket seg at domfelte, under tidligere gjenopptakelsessak, har gitt forklaringer på hvor blodet kan stamme fra, blant annet at blodet på dressbuksen kan skrive seg fra Støleggens flukt i Sverige. Han anfører for øvrig at funn av blod i negleavskrapet kan skrive seg fra at han blødde neseblod under en boksekamp 5. desember 1957. Kommisjonen ser ikke bort fra at det lar seg gjøre å finne en rimelig forklaring på ett, eller et par, av blodsporene, men finner det noe

påfallende at det ble påvist blod på så vidt mange steder som det her ble gjort. Det ble påvist blod på fingrene, på antrekk 1 (vinterfrakken og dressbuksen), på antrekk 2 (benklærne, undertrøye, underbukse og sokker), på de gule hanskene, og på skoene som var satt i bløt fremkom det en reaksjon som kunne skyldes blod. Kommisjonen kan ikke se at det er grunnlag for domfeltes forutsetning om at gjerningsmannen nødvendigvis må ha fått mye blod på de klærne han hadde på seg. For så vidt gjelder spørsmålet om Støleggen hadde på seg den stripete dressen under sin flukt i Sverige, viser kommisjonen til kap. 8.4.8.2.1 ovenfor.

For så vidt gjelder funn av rester av blod på domfeltes hender, viser kommisjonen til opplysningen om at domfelte, ved inkvireringen, hadde vasket hendene ved to forskjellige anledninger, og særlig til Haugstads forklaring under den rettslige forundersøkelsen om at han syntes vaskingen varte lenge og at vaskingen var svært grundig.

Blodet på vinterfrakken ble analysert til å være av blodtype A. Den omstendighet at halvparten av befolkningen, herunder avdøde og Torgersen selv, har denne blodtypen, gir verken grunn til å utelukke eller med noen grad av sikkerhet å knytte domfelte til drapet.

Etter kommisjonens vurdering syntes det å være på det rene at det ikke ble funnet store mengder blod på domfelte og hans klær, men det ble påvist rester av blod og det fremkom reaksjoner forenlig med blod. Dette var et tema under hovedforhandlingen, hvor også de sakkyndige og vitner uttalte seg. Gjennom disse forklaringene og den etterfølgende eksaminasjon, kunne lagretten gjøre seg opp en mening om hvilken vekt funn av blod eventuelt skulle tillegges. Hvorvidt oppslaget i Dagbladet under hovedforhandlingen har virket inn på lagrettens bedømmelse vites ikke, heller ikke om blodfunnene i seg selv hadde noen avgjørende betydning. Etter kommisjonens vurdering har imidlertid domfelte ikke grunnlag for sin slutning om at fravær av blodspor utelukker at domfelte er gjerningspersonen.”

Kommisjonen konkluderer i 2010-avgjørelsen på følgende måte (side 62):

”Kommisjonen kan ikke se at det i domfeltes anførsler fremkommer opplysninger som tilsier en annen vurdering av blodbeviset i dag. Kommisjonen slutter seg til den tidligere vurdering av dette, og kan ikke se at det foreligger nye omstendigheter egnet til frifinnelse, jf. strpl.§ 391 nr. 3, eller særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, jf. strpl.§ 392 annet ledd.”

(Våre understrekinger).

Kommisjonens holdning til blodbeviset er påfallende. Holder man i denne forbindelse brystbittbeviset, barnåls- og avføringsbeviset utenfor, fremstår det som en åpenbar og sentral kjensgjerning at manglende påviste spor av blod fra den drepte og fra drapsstedet vil måtte være viktige omstendigheter i den helhetsvurdering. Gjenopptakelseskommisjonen er forpliktet til å foreta, blant annet i forhold til strpl. § 392 annet ledd.

Det gjøres derfor gjeldende at det knytter seg følgende feil til kommisjonens avgjørelse:

a. Rettsanvendelsen

Kommisjonen har foretatt en isolert vurdering av blodbeviset, og bare som utelukkelsesbevis i forhold til strpl. § 392 annet ledd.

b. Bevisvurderingen

Uttalelsen om at "kommisjonen ikke (kan) se at det er grunnlag for domfeltes forutsetning om at gjerningsmannen nødvendigvis må ha fått mye blod på de klærne han hadde på seg" er uriktig.

c. Saksbehandlingen

Kommisjonens 2010-avgjørelse lider av saksbehandlingsfeil, idet avgjørelsen i 2010 ikke er nærmere begrunnet.

I lys av kommisjonen åpenbart uriktige rettsanvendelse i avgjørelsene i 2006 og 2010 gis det her en kort og overordnet oppsummering av det som antas å være de sentrale kjensgjerninger i forhold til den konklusjonen avgjørelseskommisjonen nå skal treffe. Det henvises til det omfattende materiale om blodbeviset som allerede foreligger i saken.

3. Generelt om faktum og de nærmere anførsler

Liket av Rigmor Johnsen var ille tilredt. Det vises til de registrerte funn, der det bl.a. ble fastslått omfattende skader i avdødes hode med store blodflekker på jakken hennes, vist på foto. Hele avdødes rygg var således også svært blodig etter hodeskaden. Fysisk kontakt med liket ville måtte sette spor.

Det er i utgangspunktet tale om to åsted, trappeavsatsen der drapet fant sted og kjellerrommet ved gårdsplassen, der liket av Rigmor Johnsen ble funnet. Disse to steder er fotografert og inngående beskrevet i politidokumenter. Det fremgår at trappeavsatsen var sterkt tilgriset av blod og avføring, delvis tråkket utover. Gulvet i kjellerrommet, der Rigmor Johnsen ble funnet, var dekket av slam, samtidig som det befant seg mye rusk og rask i dette uopplyste rommet.

Drapsmannen må – etter å ha fullbyrdet drapet – ha båret liket fra trappeavsatsen til kjellerrommet.

Det må legges til grunn at det har vært nær fysisk kontakt mellom drapsmannen og Rigmor Johnsen, både i forbindelse med selve ugjerningen og ved at drapsmannen etter drapet bar liket ned i kjellerrommet, der han ifølge påtalemyndighetens drapsteori senere hadde tent et bål.

Når det gjelder de klær Torgersen hadde på seg drapskvelden, er de inndelt i antrekk 1 (dvs. de klær Torgersen skiftet da han kom hjem kvelden den 7. desember og som han – ut fra påtalemyndighetens drapsteori – hadde på seg da drapet ble begått), og antrekk 2 (de klær Torgersen hadde på seg ved pågripelsen og som han – ut fra påtalemyndighetens drapsteori – hadde på seg da han forsøkte å sette fyr på Rigmor Johnsen i kjellerrommet).

Det henvises til det som er påvist av funn på de to antrekk – og på Fredrik Fasting Torgersen.

Kommisjonens vurdering av blodbeviset bygger på en *hovedkonklusjon*, som igjen bygger på to *premisser*. Hovedkonklusjon er denne:

”Domfelte konkluderer i begjæringen ved at fravær av blodspor utelukker at han er gjerningspersonen. Kommisjonen vil til dette påpeke at selv om det ikke er snakk om at domfeltes klær, verken antrekk 1 eller antrekk 2, hans sko eller hans legeme var tilsølt med blod, så viser de sakkyndiges analyser at det ble påvist blod, eller at der fremkom reaksjon forenlig med at det var blod, på samtlige nevnte steder.”

De to premisser lyder som følger:

”Kommisjonen ser ikke bort fra at det lar seg gjøre å finne en rimelig forklaring på et eller et par av blodsporene, men finner det noe påfallende at det ble påvist blod på så vidt mange steder som det ble gjort.”

”Kommisjonen kan ikke se at det er grunnlag for domfeltes forutsetning om at gjerningsmannen nødvendigvis må ha fått mye blod på de klærne han hadde på seg.”

En nærmere analyse av de ovennevnte premisser klargjør følgende:

Det er etter dette en ubestridt faktisk kjensgjerning at det *ikke* er gjort funn av blod som knytter Fredrik Fasting Torgersen til den drepte eller åstedet. Kommisjonens uttalelse om at den finner det ”noe påfallende” med funn/mulige funn av blod flere steder på Torgersen, fremstår mer som en spekulasjon enn en konstatering, og innebærer først og fremst en erkjennelse av at noe konkret bevis ikke foreligger. Denne mangel på bevis forsøkes avhjulpet med at den ”*ikke kan se*” at det er grunnlag for å anta at ugjerningen skulle etterlate mye blod på gjerningsmannen. Kommisjonens tilnærming er oppsiktsvekkende. Gjerningsmannens bevegelser – både i forbindelse med drapet og den påfølgende flytting og oppbevaring av liket i kjelleren – skjedde innenfor et begrenset mørklagt område, sterkt tilsølt med blod, ekskrementer, og for øvrig med nær kroppskontakt med Rigmor Johnsens ille tilredte kropp.

At det skulle være mulig å foreta disse handlinger under slike omstendigheter og i slike omgivelser uten at kontakten med liket og omgivelsene etterlot markerte funn – ikke minst på klærne – har i meget sterk grad formodningen mot seg. Kommisjonens forsøk på å omgå dette faktum, er svært lite overbevisende. Vektleggingen av usikre og spredte funn på Torgersen, på steder som åpenbart er irrelevante for spørsmålet om kontakt med liket, er påfallende. Det kan tolkes som uttrykk for en lite objektiv holdning fra kommisjonens side.

Om ikke fraværet av spor alene skulle utelukke Torgersen som gjerningsmann, slik det tidligere har vært gjort gjeldende, representerer det under enhver omstendighet en meget sterk indikasjon mot at Torgersen er gjerningsmann. At kommisjonen – tross omfattende dokumentasjon og argumentasjon – overhode ikke drøfter og begrunner standpunktet nærmere i 2010 – er i tillegg en saksbehandlingsfeil. Sammen med status

for saken øvrige bevis – tekniske som taktiske – åpner dette for gjenåpning, jf. strpl. § 392 annet ledd.

4. Manglende behandling av tidligere anførsler vedrørende blodbeviset

Det foreligger en meget nøye gjennomgang av blodbeviset inntatt på side 22-31 i Ståle Eskelands innlegg av 5. september 2008.

Torgersen-saken: Gjenopptakelseskommisjonens sviktende grunnlag for å avslå krav om gjenopptakelse.

I dette kapittelet påpekte Torgersen en rekke feil ved gjenopptakelseskommisjonens vedtak fra 2006. Av uvisse grunner ble disse anførslene særdeles stemoderlig behandlet i vedtaket fra 2010.

Vi gjengir derfor hovedtrekkene i Eskelands påpekning. Hele dette kapittelet er inntatt som **bilag 11** til nærværende begjæring, og inngår i begjæringen:

- a. I punktene 3.1-3.3 påviser Eskeland at Torgersens klær ikke hadde spor av *ferskt blod*. *Faktum er at det ble ikke funnet ett eneste ferskt blodspor på Torgersens klær.*

Eskeland påpeker at kommisjonen bygger på at gjerningspersonen kan ha drept Rigmor Johnsen og flyttet liket uten å bli tilsølt av blod. Kommisjonen unnlater imidlertid å forklare hvordan det skulle være mulig for en gjerningsperson å gjennomføre flyttingen av liket uten å få en eneste fersk blodflekk på seg. Dette lar seg ikke forklare.

Det er i denne forbindelse – på side 23-24 i Eskelands innlegg gjengitt en uttalelse fra professor doktor med. Frank Brosstad av 21. november 2002, hvor det bl.a. heter:

"En person som har anbrakt den blødende personen i dette rommet (dvs. kjelleren) vil nødvendigvis ha fått offerets blod på hud/klær/skotøy, hvis ikke handlingen var nøye pre meditert og planlagt".

Fraværet av ferskt blod på Torgersen er et sterkt indisium på at han ikke kan være gjerningsmannen.

- b. Eskeland går deretter i pkt. 3.4 over til å behandle flekker på Torgersens klær med utgangspunkt i kommisjonens anførsler om at det er "noe påfallende at det ble påvist blod så vidt mange steder som det ble gjort".

Eskelands gjennomgang viser at denne konklusjonen er helt uriktig.

Det vises til side 25 flg. og vi oppsummerer:

- i. På side 26 godtgjøres det at det ikke er påvist blod på Torgersens fingre.

- ii. På side 27 analyseres flekkene på vinterfrakken. Det ble påvist blod i en av de fire flekkene på vinterfrakken, som var av blodtype A, som både Rigmor Johnsen, Torgersen og ca 50 % av landets befolkning har.
- iii. Det ble ikke påvist blod på den brun- og hvitstripede dressbuksen.
- iv. Det ble ikke påvist blod på Torgersens lange mørkeblå gabardinbukser.
- v. Det ble ikke påvist blod på undertrøyen.
- vi. Det ble påvist to små blodflekker på høyre ben på underbuksen. Ingen av de øvrige flekkene inneholdt blod.
Disse kan umulig stamme fra drapet, da det ikke var blodflekker på klærne som var utenpå underbuksen.
- vii. Det ble påvist blod i "et rødlig lite streif" på den ene sokken.
- viii. Det ble ikke påvist blod på Torgersens gule hansker.

c. Eskelands oppsummering og konklusjon gjengis i sin helhet:

"Gjenopptakelseskommissjonen påstår at det ble funnet blod på Torgersen eller Torgersens klær *åtte steder*: fingrene, vinterfrakken og dressbuksen (antrekk1), benklærne, undertrøye, underbukse og sokker (antrekk 2) og de gule hanskene. Analysen ovenfor viser:

- Kommisjonen har dekning for at det ble påvist blod fra menneske eller dyr på tre steder, nemlig på vinterfrakken, underbuksen og den ene sokken.
- Kommisjonen har ikke dekning for at det ble funnet blod på *fem andre steder*, nemlig på fingrene, dressbuksen, benklærne, undertrøyen og de gule hanskene.
- Kommisjonen har altså begått *feil i et flertall av tilfellene* (fem av åtte).
- Den ene flekken som lot seg typebestemme var den svært vanlige blodtype A, som også er Torgersens (og Rigmor Johansens) blodtype. Typebestemmelsen gir altså ikke grunnlag for å knytte blodflekken til drapet.
- Heller ikke ellers foreligger det noe grunnlag for å slutte hvor de tre blodflekkene stammet fra. Torgersens klær var jevnt over skitne. Blod kan ha kommet ditt ved tallrike anledninger. I en undersøkelse av 100 tilfeldige bukser på et renseri ble det funnet blodflekker på 16 av buksene (16 %). Kommisjonens slutning om at de tre blodflekkene trekker i retning av at de stammer fra drapet på Rigmor Johnsen ("*påfallende*"), er åpenbart grunnløs. Den er uten rot i sakens fakta."

5. Konklusjon

Etter dette kan vi konkludere: Ingen av de flekkene som ble konstatert på Torgersens klær kan med noen rimelig grad av sannsynlighet førest tilbake til Rigmor Johnsen.

I tillegg har vi påvist at det fremstår som svært lite sannsynlig at Torgersen kunne flytte det blodige liket av Rigmor Johnsen uten at blod smittet over på ham – jf. konklusjonen fra professor dr. med. Frank Brosstad.

E. Mysteriet med Rigmor Johnsen's kåpe

Det er et forhold ved Rigmor Johnsen's klær som er s v rt interessant.

Da liket ble funnet i kjelleren i Skippergaten 6 B l  kåpen ved siden av liket. Denne kåpen hadde ingen flekker av blod. Dette forhold harmoner dårlig med p talemmyndighetens hovedteori om at drapet skjedde etter at Rigmor har kommet hjem til trappeoppgangen på bopel.

Som påpekt ovenfor, var liket av avdøde ille tilredt – det var massive blodflekker på Rigmor Johnsen's klær.

På kåpen var det ingen flekker – dette betyr at hun må ha tatt av seg kåpen f r hun ble drept. Men hva skulle være årsaken til dette?

Her er det noe som ikke stemmer og som p talemmyndigheten aldri har gitt noen troverdig forklaring på. Dette tyder egentlig på at drapet ikke skjedde et annet sted. Vi går imidlertid ikke nærmere inn på dette forholdet.

Dette viser at det er meget stor sikkerhet med hensyn til hele det hovedscenario som er lagt til grunn for dommen og den senere argumentasjonen fra p talemmyndigheten.

F. Andre forhold

1. De negative funn

Det er videre grunn til å fremheve at det er en rekke funn som man kunne ha forventet å finne hvis Torgersen var gjerningsmann, men som ikke er funnet. Dette gjelder for eksempel følgende:

- Torgersens fingeravtrykk er hverken funnet på åstedet eller i forbindelse med flytting av lik.
- Det er ikke funnet fotspor etter Torgersen på de samme steder.
- Det er ikke funnet rester fra gulvet på kjelleren som var smusset og delvis dekket av slam, på Torgersens sko.
- Det ble ikke funnet noen spor fra åstedet på Torgersens antrekk som han hadde på seg før midnatt.
- Det ble ikke funnet spor etter Torgersen på Rigmors kropp/klær.

Det er direkte påfallende at Torgersen har vært så heldig og forutsetningsvis har unngått å sette noen spor etter seg på åstedet.

2. Den manglende nøkkel

Rigmor Johnsen hadde bare en nøkkel på seg da hun ble funnet.

Da hun forlot hjemmet tidligere på kvelden hadde hun imidlertid to nøkler – en til portl sen og en til l sen til familiens leilighet.

Den manglende nøkkelen er aldri blitt funnet.

Det som er gåtefullt er at drapsmannen ikke tok *begge* nøklene. Da han hadde fullført udåden, visste han selvfølgelig ikke hvilken nøkkel som passet til portlåsen og hvilken som passet til leiligheten. Det naturlige for en som ikke hadde tilgang til Skippergaten 6 b, ville være å ta med *begge* nøklene. Men det var altså bare nøkkelen til porten som var borte. Hvis det var en ukjent person som drepte Rigmor Johnsen, ville han selvsagt ha tatt med seg *begge* nøklene for å være sikker på å komme inn i gårdsrommet igjen. Hvordan stemmer dette?

3. Hårprøve?

Det er i noen sammenhenger blitt anført at Torgersen har nektet å avgi hårprøve og i den forbindelse umuliggjort en DNA-prøve for å sammenligne hans hår med hår som angivelig var fra Rigmor Johnsens kåpe.

Torgersen har vært helt sikker på at han avga hårprøve før hovedforhandling ble avholdt i 1958. Denne hårprøven ble imidlertid ikke registrert i sakens dokumenter, og det har vært reist tvil om Torgersen husker riktig på dette punkt.

Det er helt usannsynlig at ikke statsadvokat Dorenfeldt i 1958 ville brukt en eventuell nektelse av å avgi hårprøve som et moment i Torgersens disfavør. Det er imidlertid intet spor av at Dorenfeldt anførte et slikt – meget naturlig – argument.

Spørsmålet om at Torgersen skulle nektet å avgi hårprøve ble heller ikke så vidt vites nevnt av statsadvokat Håkon Wiker, som representerte påtalemyndighetene under gjenopptakelsessaken i 1973-76.

I forbindelse med gjenopptakelsessaken i 1977-2001 ble Torgersen oppfordret av statsadvokat Frønsdal til å avgi hårprøve med sikte på en sammenlignende undersøkelse.

Torgersen samtykket ikke til dette. Dette skyldes delvis at han var usikker på opprinnelsen til hårene som i dag finnes ved Rettsmedisinsk institutt, dels at han ikke var sikker på at det ikke forelå uregelmessigheter ved prøven – slik det er påvist ved for eksempel avføringsbeviset.

I tillegg har hans erfaring med sakkyndige vært mildest talt negative – jf. hvordan man i dag vurderer de sakkyndige uttalelser som ble avgitt i 1958.

Rettsmedisinsk institutt ved Universitetet i Oslo finnes det oppbevart to preparater med henholdsvis 5 og 6 hår som ligger mellom to glassplater, og som skal stamme fra Rigmor Johansens kåpe. Det fremgår av politiets logg for 10. desember 1958 at det ble funnet hår på kåpens høyre underarm – og at disse skulle *undersøkes ved Rettsmedisinsk institutt*.

Det er ingen grunn til å tro at en slik undersøkelse ikke fant sted. Og at denne undersøkelsen i så fall var negativ.

For en nærmere gjennomgang av spørsmålet om hårprøve vises til side 385-388 i Ståle Eskelands utredning: *Bevisene i Torgersen-saken*. Forholdet er også inngående behandlet i et brev av 30. januar 2006 fra Eskeland til gjenopptakelseskommissjonen. Det henvises til disse to gjennomgangene for en nærmere utdyping av dette spørsmålet.

I Dorenfeldts redegjørelse av 17. desember 1958 anføres det at kriminallaboratoriet ikke skriver rapporter om negative undersøkelser og at politiet heller ikke skriver rapport om hver enkelt undersøkelse.

Løsningen kan være så enkel som at det ikke var samsvar mellom hårene på Rigmor Johnsens kåpe og de hårene som ble tatt av Torgersen – og at man derfor ikke skrev noen rapport om dette.

At disse hårene ikke kan stamme fra Torgersen bekreftes også av en undersøkelse som professor Per Holck gjorde i 2003. I et notat fra Holck av 4. november 2003 inntatt i Eskeland: *Bevisene i Torgersen-saken* side 387, gjør Holck nærmere rede for sin undersøkelse. Og han konkluderer:

"Jeg kan ikke se at disse hårene kan skrive seg fra hverken Rigmor Johnsen eller Fredrik Fasting Torgersen, da ingen av dem bar preg av å være lyshåret på det daværende tidspunkt."

G. Konklusjon

Vi kan da sammenfatte de tekniske bevis som knytter seg til påstanden om at Torgersen skal ha befunnet seg på *åstedet på tidspunktet for drapet*.

Konklusjonen er at de tekniske bevis ikke på noen måte kan tas til inntekt for en slik anførsel:

- Tannbittbeviset trekker snarere i retning Torgersens favør enn i påtalemyndighetens favør.
- Barnålbeviset har ingen bevisverdi.
- Mangelen på blod på Torgersens klær gjør hans tilstedeværelse på drapsstedet direkte lite sannsynlig.
- I tillegg foreligger den uforklarlige mangel på blod på Rigmor Johnsens kåpe.
- Endelig har vi de "negative funn" – spor man skulle forvente å finne, men som ikke er funnet.

Som det fremgår av den ovenstående behandling i punktene B – F, kan vi i dag således konstatere at det er intet teknisk bevis som med noen grad av sannsynlighet viser at Torgersen var på åstedet på drapstidspunktet – dette fremstår som direkte lite sannsynlig.

Og bevissituasjonen på dette punkt er i dag *totalt annerledes* enn situasjonen i 1958.

III RETURNERTE TORGERSEN TIL ÅSTEDET PÅ TIDSPUNKTET FOR BRANNSTIFTELSEN?

A. Innledning

Vi skal i dette punkt diskutere i hvilken grad de tekniske bevis kan tas til inntekt for at Torgersen *returnerte* til åstedet etter å ha oppholdt seg på bopel.

I denne forbindelse har påtalemyndigheten argumentert med det såkalte avføringsbeviset – som omhandles nedenfor under B.

Videre har man diskutert det såkalte fyrstikkbeviset – jf. nedenfor under C.

I tillegg kommer også her andre bevis – se nærmere nedenfor under D.

I punkt E konkluderer vi med hensyn til spørsmålet om de tekniske bevis sannsynliggjør at Torgersen vendte tilbake til åstedet.

Vi har under del 2 påvist at en slik konklusjon i liten grad lar seg forene med de taktiske bevis. Vi skal i nærværende punkt påvise at heller ikke de tekniske bevis kan tas til inntekt for at Torgersen vendte tilbake til åstedet.

Selvsagt må man se spørsmålene om Torgersens tilstedeværelse i Skippergaten 6 B på de to aktuelle tidspunktene i sammenheng: Vi har allerede påvist at både de taktiske og tekniske bevis – sett i sammenheng – gjør det lite sannsynlig at Torgersen var på åstedet på drapstidspunktet. I denne situasjonen må det kreves håndfaste og klare bevis *for at han returnerte*.

I tillegg er det grunn til å minne om at påstanden om en eventuell retur er basert på en teori som fremstår som direkte spekulativ og ulogisk. Dette ble påpekt allerede av André Bjerke i forbindelse med hans behandling av Michael Grundt Bangs bok, og er behandlet ovenfor i del 2.

B. Avføringsbeviset

1. Innledning

Det ble funnet avføring etter Rigmor Johnsen både på åstedet og på Rigmor Johnsens klær. Påtalemyndigheten har helt siden 1958 lagt til grunn at det er identitet mellomprøvene. Avføringsbeviset har derfor i alle år vært et sentralt bevis mot Torgersen.

De opprinnelige sakkyndige fra 1958 var svært sikre på at avføringsbeviset med styrke talte for at Torgersen hadde drept Rigmor Johnsen. Det er i ettertid fremlagt en rekke nye sakkyndige erklæringer hvor konklusjonen har vært annerledes: Avføringsbeviset har liten eller ingen bevisverdi.

Vi har også på dette punkt anmodet tidligere lagmann Nils Erik Lie om å gjennomgå de sakkyndige erklæringene og vurdere hvordan avføringsbeviset i dag bør vurderes.

Lies grundige utredning på i alt 55 sider vedlegges som bilag 12 til nærværende begjæring. På grunn av utredningens lengde har vi kun inntatt et sammendrag i selve begjæringen. Utredningen i sin helhet skal imidlertid anses som en del av begjæringen.

I det følgende skal vi følge Lies disposisjon.

2. Hva er avføringsbeviset?

Det ble funnet avføring etter Rigmor Johnsen både på åstedet og på Rigmor Johnsens klær.

3. Bevismaterialet

Lie gir innledningsvis en oversikt over det bevismaterialet som ble funnet på åstedet, nemlig avføring på selve drapsstedet og på avdøde og hennes klær. Det ble også funnet avføring på den ene av de turnskoene som Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet (omtalt som turnskoprøven), og fragmenter som ble antatt å være avføring på en fyrstikkeske Torgersen hadde i jakkelommen (fyrstikkeskeprøven), og i hans bukselomme (lommeprøven)..

4. De sakkyndiges skriftlige rapporter

I punkt 3 gjennomgås oppnevnelsen av de sakkyndige, og det foretas en grundig gjennomgang av de sakkyndiges skriftlige rapporter.

Den første sakkyndige, Valentin Fürst, tok en rekke prøver og konkluderte avslutningsvis med at det var "meget stor likhet" med hensyn til mengdeforhold og anordning av noen karakteristiske planteceller fra henholdsvis Torgersens sko og fra avføringsprøvene oppsamlet på åstedet og på avdødes underskjørt.

Den neste sakkyndige, professor C.S. Aaser, fikk i oppdrag å undersøke om turnskoprøven stammet fra menneske eller dyr. Denne prøven ble undersøkt av ham og av amanuensis Anton Skulberg.

Aaser mente – utelukkende på grunnlag av en luktp prøve – å kunne fastslå at prøven fra Torgersens turnsko var menneskeavføring.

Denne konklusjonen er blitt sterkt kritisert av etterfølgende sakkyndige.

Lie gir flere referanser til senere sakkyndige uttalelser, som er sterkt kritiske til Aasers metodikk.

Det mest interessante ved Skulbergs og Aasers undersøkelser er at det ble påvist hår i turnskoprøven. Dette viser at denne prøven ikke kunne ha stammet fra avdøde. I så fall måtte hårene ha befunnet seg i den ertesuppen hun hadde fått servert på det hotellet hvor hun arbeidet dagen i forveien. Dette er utelukket. Men denne uoverensstemmelsen ble ikke fulgt opp av de sakkyndige eller for øvrig under hovedforhandlingen.

Lie fremhever at turnskoprøven adskilte seg fra prøvene fra åstedet og avdøde ved at

- a. Den inneholder sparsomt med planterester, mens prøvene fra åstedet og avdøde inneholder rikelig med planterester, og
- b. Den inneholder korte hår, mens prøvene fra åstedet og avdøde ikke inneholder hår.

Det ble innhentet en ytterligere sakkyndig uttalelse fra professor Henrik Printz. Printz undersøkte alle prøvene som stammet fra Torgersen og avføringen som ble funnet på åstedet og på avdøde. Han mente at det forelå slike overensstemmelser at det neppe kunne være tilfeldig. Printz konkluderte med at alle prøvene *"stammet fra samme kilde, nemlig fra den myrdede."*

Også med hensyn til avføringsfragmentene fra bukselomme/fyrstikkeske konkluderte Printz med at i prøvene fra Torgersen ble det konstatert fæces *"av samme sort som fra den myrdede, særlig karakterisert ved stenceller av erteskill og rester av sammalt hvetemel."*

Oppsummeringsvis anførte Printz at *"det som jeg etter disse undersøkelser kan si med absolutt sikkerhet, er at følgende materiale fra siktedes klær viser full overensstemmelse med prøver som stammer fra den myrdede og fra åstedet:*

Fæces, karakterisert ved rester av erter og grovmalt hvetemel på samme måte som fra den myrdede".

Denne konklusjonen – som refererer seg til avføringsfragmentet fra bukselommen – blir gjennomgått av Lie, som påviser betydelige uklarheter og direkte feiltakelser med hensyn til Printz' konklusjoner, først og fremst ved at lommeprøven ikke inneholdt rester av hvete.

Når det gjelder fragmentet på fyrstikkesken konkluderte Printz med at den "svarer således til avføringen fra avdøde."

Lie påviser at også dette ikke er riktig. Heller ikke fyrstikkeskeprøven inneholdt rester av hvete.

Endelig ble det innhentet en ytterligere uttalelse fra Arbo Høeg som konkluderte med at avføringen på avdødes person og klær på åstedet sammenholdt med siktedes turnsko ga grunnlag for følgende konklusjon:

"Jeg har ikke funnet noe som tyder på at fæces fra avdøde og fra siktedes eiendeler ikke stammer fra samme person."

Vurderer man de sakkyndige uttalelsene i sin helhet, var det samstemmighet blant alle om at avføringen fra Torgersens sko og fragmentene i fyrstikkesken og bukselommen stammet fra Rigmor Johnsen.

Det var i noen grad forskjeller på graden av skråsikkerhet: Printz var den mest skråsikre.

Lie foretar en grundig oppsummering av de sakkyndige erklæringene og går i detalj nærmere inn på behandlingen av bevismaterialet og påviser en rekke innbyrdes uoverensstemmelser og metodiske svakheter med materialet.

For en nærmere gjennomgang av de sakkyndiges erklæringer henvises til Lies konklusjoner, som tiltres.

5. De sakkyndiges uttalelser under hovedforhandlingen

Lie foretar videre en inngående gjennomgang av de sakkyndiges uttalelser under hovedforhandlingen, som han har svært grundige rettsreferater fra.

De uoverensstemmelser som Lie har påvist i de skriftlige erklæringene, kom klarligvis ikke frem under selve hovedforhandlingen.

Av avisreferatene fremgår det også med all tydelighet hvilken betydelig vekt statsadvokat Dorenfeldt tilla avføringsbeviset.

Dorenfeldt anførte at det var utelukket at Torgersen kunne ha fått ekskrementene på skoene et annet sted, og at det var overveiende sannsynlig at de skrev seg fra åstedet.

Dorenfeldt gjenga de sakkyndiges uttalelser og konkluderte med at de ikke mente at det var tilfeldig at man hadde likhet mellom prøvene og fremholdt:

"... Det er i det hele tatt påfallende hvordan alt stemmer, vi finner ingen ulikheter når det gjelder tekniske bevis."

Lie oppsummerer bevisførselen vedrørende avføringsbeviset under hovedforhandlingen i følgende syv punkter:

1. De sakkyndige har forklart at avføringen på turnskoen var menneskeavføring, at det var ingen uoverensstemmelser mellom denne avføringen og avføringen på åstedet og avdøde, og at avføringen på turnskoen måtte stamme fra avdøde.
 2. Ingen av de sakkyndige har omtalt hårene i turnskoprøven.
 3. De sakkyndige har feilaktig formidlet at avføringsprøvene fra lommen og fyrstikkesken inneholdt celler fra hvete.
 4. De sakkyndige har ikke formidlet de store variasjonene av forekomst av celler fra erter mellom de enkelte prøvene.
 5. Statsadvokat Dorenfeldt har i sin prosedyre ansett det som overveiende sannsynlig at avføringen på turnskoen stammet fra åstedet.
 6. Forsvareren har akseptert at avføringen på turnskoen var menneskeavføring.
 7. Lagretten må ha ansett avføringsbeviset som et bevis som med tyngde har pekt mot Torgersen.
6. Tidligere begjæringer om gjenopptakelse/ gjenåpning.
- a. Lie behandler disse begjæringene kronologisk og begynner med gjenopptakelsessaken fra 1973-1976.

Behandlingen av avføringsbeviset av Eidsivating lagmannsrett i 1975 og av Høyesteretts kjæremålsutvalg i 1976 er svært overfladisk – man innskrenker seg i det alt vesentlige til å henvise til at dette beviset ble gjenstand for bevisførsel og prosedyre i forbindelse med hovedforhandlingen i 1958.

Betydningen av forskjellene mellom de enkelte avføringsprøvene ble ikke vurdert hverken av lagmannsretten eller av kjæremålsutvalget. Tvert imot synes det å ha vært en alminnelig oppfatning at turnskoprøven måtte stamme fra åstedet. Hårene i turnskoprøven og mangelen på hveteceller i lommeprøven og fyrstikkesken er ikke omtalt.

- b. Saken ble som kjent begjært gjenopptatt på nytt i 1997. Det ble i denne forbindelse innhentet nye sakkyndige uttalelser av henholdsvis professor Carl Morten Motzfeldt Laane og professor Klaus Høiland.

De to sakkyndige avga 16. september 1998 en omfattende rapport hvor de i 12 punkter gjorde rede for sine meget kritiske hovedkonklusjoner.

Laane/Høiland oppsummerte på følgende måte:

"Etter vårt syn tilfredsstillende ingen av de omtalte undersøkelsene, slik de er framlagt i dokumentene (...), de krav man må stille til sakkyndig uttalelse i en alvorlig straffesak. Bevismessig synes de å være av svak verdi fordi det hefter betydelig usikkerhet vedrørende resultatene. Mulighetene for en skikkelig mikroskopisk analyse er neppe utnyttet fullgodt. Mangel på kontroller er påfallende, og inkonsistenser i rapportene er omfattende."

Denne gjenopptakelsesbegjæringen ble vurdert og behandlet av Borgarting lagmannsrett ved kjennelse av 18. august 2000. Som påvist av Lie er uoverensstemmelsene i de sakkyndige erklæringene som forelå – og som Lie gjennomgår og oppsummerer – overhodet ikke omtalt i lagmannsrettens kjennelse. Lie anfører:

"Videre presenteres det som et argument mot å vektlegge de samme innvendingene at det under hovedforhandlingen fant sted en "utfylling og presisering" av de sakkyndiges skriftlige rapporter. For det første er dette noe vi ikke vet noe om. Utsagnet fremstår som en ren antakelse. Avisreferatene viser det motsatte. For det andre ville en slik betraktning ha vært relevant hvis det kunne legges til grunn at den omtalte "utfylling og presisering" hadde bestått i en klargjøring av de momenter av usikkerhet og tvil som er konstatert i etterkant. Det har ikke skjedd. Og for det tredje må utsagnet – hvis det skal tillegges vekt – bygge på en hypotese om at de synspunktene som Laane og Høiland gjorde gjeldende i 1998, var fremme og ble vurdert og imøtegått under den angivelige "utfylling og presisering" fra de sakkyndige under hovedforhandlingen i 1958. Det finnes imidlertid ingen spor av at noen slike betraktninger har kommet frem, og ingen spor av noen avsvkking eller nyansering under hovedforhandlingen av de sakkyndiges konklusjoner vedrørende avføringsbeviset. De har uttalt seg minst like bastant i retten som i de skriftlige erklæringene."

Heller ikke Høyesteretts kjæremålsutvalg foretar noen realitetsvurdering av avføringsbeviset i sin kjennelse av 28. november 2001.

- c. I forbindelse med gjenopptakelsessaken fra 2004–2006 ble det innhentet ytterligere sakkyndig uttalelser fra henholdsvis professor Ragnar Bye og professor Trond Eskeland.

I deres uttalelse av 24. juni 2004 oppsummeres deres undersøkelser på følgende måte:

"I desember 1957 var det en klar ulikhet mellom prøvene fra Torgersen og prøvene fra avdøde/åstedet, men denne ulikheten ble det helt sett bort fra. Undersøkelsene i desember 1957 viste at det var lite eller ingen planterester i avføringsprøvene fra Torgersen, mens avføringsprøvene fra avdøde/åstedet hadde rikelig med planterester. En av prøvene fra Torgersen inneholdt hår, som tyder på at prøven var fra dyr. Dyr har alltid hår i avføringen fordi de slikker pelsen. Det ble ikke funnet hår i prøvene fra avdøde/åstedet, noe som tyder på at disse prøvene var fra menneske."

En ytterligere sakkyndig uttalelse ble avgitt av professor Per Brandtzæg.

Brandtzæg påviste fem udokumenterte påstander om avføringsbeviset:

- *Åstedet og liket var tilsølt med avføring som ble antatt å stamme fra offeret, uten at rettsmedisineren ved granskningen anga noen holdepunkter for dette.*
- *Politiet mente at det var tiltalte som hadde flyttet det tilsølte liket fra trappeavsatsen og ned i kjelleren. Til tross for dette var dressen, som Torgersen skulle ha brukt da drapet fant sted, helt uten spor av avføring da den senere ble beslaglagt av politiet.*
- *Av alle prøver hentet fra åstedet, liket og fra antrekk nr. 2, ble det kun funnet en liten flekk som ble påvist å være avføring.*
- *Alle prøvene ble antatt å være fra menneske, men det ble aldri dokumentert at de kom fra menneske, de kunne like gjerne komme fra et dyr. Dette kunne ha blitt dokumentert.*
- *Noen av de såkalte avføringsprøvene fra offer og tiltalte hadde visse fellestrekk, jf. planterestene, men dette ble feiltolket av de sakkyndige som høyst sannsynlig identitet mellom prøvene, og at de kom fra samme kilde. Man ser bort fra tilfeldigheter i funn, og dette er et brudd på den vitenskapelige tilnærmingen.*

Og han konkluderte:

- *Undersøkelsene av det såkalte avføringsbeviset er en serie av uprofesjonelle øvelser som bryter mange av de mest grunnleggende prinsipper ved naturvitenskapelige analyser.*
- *Tilgjengelig metodologi ble ikke benyttet for å kunne bekrefte eller avkrefte om den eneste dokumenterte avføringsprøven fra tiltalte virkelig stammet fra menneske, og Brandtzæg viser til at dette kunne ha vært gjort i Gøteborg i 1957.*
- *Det finnes absolutt ikke noe grunnlag for å hevde at antatt avføring fra åstedet/offeret og spor funnet på tiltalte kan knytte Torgersen til drapet. Brandtzæg understreker at han er veldig klar på dette punktet, ut fra sitt vitenskapelige ståsted.*
- *Avføringsbeviset er helt uten bevisverdi, og representerer et klassisk eksempel på hvordan sakkyndighetsarbeid som ser bort fra tilfeldigheter i funn, kan føre svært galt av sted og overkjøre sunn fornuft. Brandtzæg understreker at*

vitenskapsmenn ikke utelukkende kan bruke tall og P-verdi, men at de også må bruke sunn fornuft.

- d. Den rettsmedisinske kommisjon behandlet avføringsbeviset i en uttalelse av 6. desember 2004.

De kritiske hovedinnvendingene gjennomgås av Lie, som bl.a. gjengir følgende konklusjon:

"De sakkyndige synes også å ha vært slått av en likhet i det relative mengdeforholdet for de karakteristiske planterestene. Det kan være grunn til å minne om at noen av prøvene viste betydelig ulikhet i denne sammenheng. Den beskrevne likhet må således sees i relasjon til at den har de sakkyndige åpenbart lett spesielt etter. Dette vil måtte svekke den statistiske vekten man kan tillegge likheten."

Gjenopptakelseskommisjonens vurdering av avføringsbeviset i forhold til straffeprosessloven § 391 nr 3 og § 392 annet ledd vil bli gjennomgått nedenfor i del 4 hvor vi drøfter om vilkårene for disse bestemmelsene er til stede.

7. De nærmere omstendighetene omkring avføringsbeviset

Dette behandles av Lie i pkt. 4 i hans utredning.

Når det gjelder spørsmålet om avføringen fra turnskoprøven hadde den nødvendige grad av identitet med prøven fra åstedet påviser Lie – med støtte fra Den rettsmedisinske kommisjon – at funnet av celler fra erter og hvete i turnskoprøven er forenlig med at avføringen på turnskoprøven kan være hundeavføring. Det sentrale hos Lie er likevel at det i skoprøven ble funnet små hår som de sakkyndige ikke kunne identifisere, men som etter all sannsynlighet var dyrehår.

Funnet av hår i skoprøven viser klart at det må ha en annen kilde enn prøvene fra åstedet og fra avdøde.

Dette helt vesentlige poenget er ikke kommentert i noen av de foreliggende avgjørelsene av gjenåpningsspørsmålet – til tross for at det ble tatt opp f.eks. av Per Brandtzæg i 2006.

Og det avgjørende er at dette svært sentrale poenget ikke har vært kommunisert til lagretten i 1958 eller – som nevnt – behandlet i forbindelse med begjæringen om gjenopptakelse/gjenåpning.

Når det gjelder spørsmålet om identitet mellom lommeprøven og fyrstikkprøven, adskiller fragmentene fra disse to seg fra samtlige prøver ved at det i dem ikke er konstatert celler fra hvete, i motsetning til det som gjelder for samtlige av de andre

prøvene. Det manglende funnet av hvete-celler i disse prøvene viser at det må ha vært en annen kilde enn prøvene fra åstedet og fra avdøde, og også en annen kilde enn turnskoprøven. Det er heller ikke holdepunkter for at disse to prøvene har samme kilde. At det er konstatert erteceller i begge, er ikke tilstrekkelig.

Lie oppsummerer analysen av prøvene på følgende måte:

”Prøver fra avdøde og åstedet: Celler fra erter og hvete. Ikke hår.

Turnskoprøven: Celler fra erter og hvete. Hår.

Fyrstikkeskeprøven: Celler fra erter. Ikke celler fra hvete. Ikke hår.

Lommeprøven: Celler fra erter. Ikke celler fra hvete. Ikke hår.

I tillegg kommer at den opprinnelige turnskoprøven (prøve 1) inneholdt sparsomt med planterester – Aaser fant ingen – i motsetning til de øvrige prøvene.

Det er ikke grunnlag for å konstatere identitet mellom turnskoprøven, fyrstikkeskeprøven og lommeprøven på den ene side og prøvene fra åstedet og avdøde på den annen side, slik de sakkyndige gjorde i 1958. Det er heller ikke grunnlag for å konstatere identitet mellom turnskoprøven, lommeprøven og fyrstikkeskeprøven innbyrdes.

Luktprøven er uten verdi, og de sakkyndige rapportene for øvrig gir ikke grunnlag for å konstatere likhet som kan overstyre betydningen av funnene av hår i turnskoprøven eller det manglende funn av celler fra hvete i prøvene fra fyrstikkesken og lommen. Det er som det fremgår, heller ikke samsvar når det gjelder mengden av palisadeceller fra erter i de enkelte prøvene.

Dette kan vanskelig forstås på annen måte enn at avføringsprøvene har tre, muligens fire, forskjellige kilder.

Kilde 1: Prøvene fra avdøde og åstedet.

Kilde 2: Prøven fra turnsko.

Kilde 3: Prøvene fra fyrstikkesken og lommen.”

8. Spor som ikke ble funnet:

”Viktigere enn de avføringssporene som ble funnet, er sporene som ikke ble funnet.

Med unntak av de små – til dels fragmentariske – avføringsprøvene som er behandlet i det foregående, er det ikke funnet spor av avføring på Torgersens klær og sko.

Rapporten fra obduksjonen av Rigmor Johnsen beskriver en strøp holder som var på ”høyre side tilsølet med avføring på samme måte som på utsiden av høyre lår,...”. Bildene fra kjelleren, som ble tatt før liket ble flyttet, bekrefter dette. Hun lå på ryggen med skjørt og underskjørt trukket opp rundt livet. Bildene er tatt fra hennes

høyre side, og viser relativt store mengder avføring på utsiden av høyre lår. I tillegg kommer Kriminallaboratoriets beskrivelse av avføring innvendig på skjørtet. Hun må også ha hatt avføring rundt endetarmsåpningen, selv om dette ikke er uttrykkelig nevnt i obduksjonsrapporten.

Påtalemyndighetens hypotese forutsetter at Rigmor Johnsen ble drept i trapperommet, og at Torgersen deretter har båret liket, som da var tilsølt av avføring, ut på gårdsplassen og lagt det i kjelleren. Det krever en nærmere forklaring hvordan dette kan ha latt seg gjøre uten at det ble etterlatt spor av avføring på hans egne klær – den stripete dressen og frakken. Men slike spor finnes ikke.

Hvis avføringen på skoen hadde kommet et tråkk i avføringen på drapsstedet, hadde det også vært grunn til å vente større mengder avføring på skoen enn det som faktisk ble konstatert.

Det er heller ikke funnet spor av avføring på sykkelens venstre pedal, noe det hadde vært grunn til å vente dersom han hadde satt seg på sykkelen umiddelbart etter å ha tråkket i avføringen på drapsstedet. På samme måte er det ikke funnet spor etter avføring på gummiholkene på sykkelstyret, noe det hadde vært grunn til å forvente dersom han hadde hatt avføring på den ene hånden."

9. Avslutning

Avslutningsvis vurderer Lie alternative kilder både til turnskoprøven og alternative kilder til lommeprøven og fyrstikkprøven, og påviser at slike alternative kilder ikke bare er mulige, men også nærliggende.

Han påviser at avføringen på turnskoen ikke i noe fall kunne ha stammet fra kjelleren hvor avdøde var plassert, og at det i seg selv er lite sannsynlig at drapsmannen hadde tråkket i avføringen på drapsstedet.

Avføringen stammer antakelig fra friområdet Ola Narr, hvor Torgersen drev løpetrening. På Ola Narr ble det luftet hunder, som gjorde fra seg der. På 1950-tallet spiste hunder middagsrester, og erter var en vanlig del av kostholdet på den tiden. Avføringen på turnskoen er antakelig hundeaavføring som Torgersen har tråkket i på Ola Narr.

Når det gjelder fyrstikkeskeprøven og lommeprøven er det ikke forsøkt forklart hvordan Torgersen kan ha fått disse på seg i forbindelse med drapet. De har antakelig med manglende hygiene å gjøre, enten fra Torgersen selv og/eller fra broren Lorang, som eide jakken som fyrstikkeskene lå i.

C. Fyrstikkbeviset

1. Innledning

Der liket av Rigmor Johansen ble funnet ble det registrert mer eller mindre brente fyrstikker.

I tillegg ble det funnet fyrstikker på avsatsen der det antatte drapsstedet befant seg, d.v.s. i gangen i Skippergaten 6 B.

I Torgersens lommer fant man to fyrstikkesker. Den ene var full, i den andre manglet det fyrstikker.

Dette har vært brukt som et indisium på at Torgersen hentet to fulle fyrstikkesker hjemme og brukte de manglende fyrstikker i den ene fyrstikkesken på åstedet, da han angivelig returnerte.

Vi minner om det som er anført ovenfor i del 2 om det ulogiske ved hele den overordnede "fyrstikkteori". Det står ikke til troende at Torgersen fulgte en lang omvei tilbake til hjemstedet over Youngstorget – hvor han drar videre mot bopel mot drosje, for så å oppholde seg svært lenge på bopel før han returnerte til sentrum.

Det er også et annet punkt vedrørende fyrstikkeskene som det er grunn til å minne om. Fyrstikkeskene ble funnet i den jakke som Torgersen skiftet til da han forlot Tore Hunds vei 24. Denne jakken var brukt av broren Lorang tidligere samme kveld. Lorang røykte, og i lommen fant han i tillegg til fyrstikkeskene flere sigarettneiper.

Fyrstikkeskene var altså noe som antakelig fulgte *automatisk* med da Torgersen skiftet over til brorens jakke.

Hvis Torgersen hadde dratt hjem for å hente fyrstikker, ville han selvfølgelig ha puttet dem i sine bukselommer – jakken tok han jo ikke på seg før han skulle forlate bopel, og det er ingen grunn til at Torgersen skulle ha byttet oppholdssted for fyrstikkene fra sine lommer til jakkelommen.

Begge disse urimelighetene og usannsynlighetene utelates fullstendig i påtalemyndighetens behandling av saken, og heller ikke Gjenopptakelseskommissjonen drøfter disse forhold.

2. Nils Erik Lies utredning

Nils Erik Lie har også utredet fyrstikkbeviset i detalj. Hans grundige utredning er inntatt som bilag 13.

Fyrstikkbeviset er det av de tekniske bevisene som har stått minst sentralt og vi skal nøye oss med et relativt kort resymé. For en samlet vurdering henvises det til bilaget.

I kjelleren i Skippergt. 6 b, der hvor avdøde ble funnet, ble det funnet 11 fyrstikker på kjellergulvet, mellom avdøde og kjellertrappen. Tre av disse fyrstikkene var ikke avbrent, men mesteparten av tennsatsen var løst opp. På en fyrstikk var tennsatsen brent uten at tennsatsen var antent. De øvrige var antent og brent ned i varierende lengde.

Fra påtalemyndighetens side – og fra Gjenopptakelseskommissjonen i avgjørelsen av 8. desember 2006 – er det altså gjort et poeng av samsvaret mellom det antall fyrstikker som manglet i den ene fyrstikkescen og det antall fyrstikker som ble funnet på åstedet og i kjelleren, til sammen 17 stykker. Det er gjort gjeldende at dette samsvaret underbygger teorien om at det var Torgersen som tente på bålet etter å ha vært hjemme og hentet fyrstikker.

Denne teorien er uholdbar.

Lies analyse kan sammenfattes slik:

I avsnitt 1 (side 1-3) gjennomgår Lie i detalj det aktuelle bevismaterialet i form av fyrstikker og fyrstikkescen. Det vises også til at fyrstikkbeviset ikke synes å ha vært gjenstand for særlig oppmerksomhet under hovedforhandlingen i 1958. I avsnitt 2 (side 3-9) gjennomgås behandlingen av fyrstikkbeviset ved tidligere begjæringer om gjenopptakelse og gjenåpning.

Den sentrale delen av analysen er vurderingene i avsnitt 3 (side 10-17).

I avsnitt 3.1 (s. 10-11) klargjøres det at de fem fyrstikkene som ble funnet på det antatte drapsstedet, var ubrukt og følgelig ikke kunne ha blitt benyttet til å lyse opp på drapsstedet, en teori som Gjenopptakelseskommissjonen lanserte i avgjørelsen av 8. desember 2006. Det er ingen holdepunkter for at disse fyrstikkene har noe med drapet å gjøre.

I avsnitt 3.2 (s. 11-13) klargjøres det videre – med referanse til et enkelt forsøk – at fyrstikkene i kjelleren med oppløst satshode må ha ligget der så lenge at de ikke kan ha blitt benyttet av drapsmannen. Det redegjøres deretter (s. 13-15) for hvor lite sannsynlig det er at en som står mellom bålet og trappen for å tenne på, slipper fyrstikkene på gulvet i stedet for at de havner i bålet, og for hvor lite sannsynlig det er at en drapsmann skal ha stablet opp bålet i stummende mørke, for deretter – etter å ha vendt tilbake – å benytte fyrstikker til å lyse med i forbindelse med påtenningen av bålet.

Situasjonen vedrørende fyrstikkene i kjelleren er oppsummert slik:

”Tilstanden til fyrstikkene uten tennsats viser klart at de har ligget der så lenge at de ikke kan knyttes til drapsmannen eller drapet. Vi vet ikke hvor lenge de øvrige fyrstikkene har ligget i kjelleren. Det kan ikke utelukkes at enkelte eller alle stammer fra drapsmannen, selv om andre løsninger er mer sannsynlig. Og det er

ingen ting som konkret knytter disse fyrstikkene til drapsmannen eller drapsmannen, og enda mindre noe som knytter dem til Torgersen. Fyrstikkene i kjelleren er i realiteten uten interesse for saken.”

I avsnitt 3.3 analyseres situasjonen vedrørende fyrstikkene som ble funnet i lommene på jakken som Torgersen hadde på seg, og som tilhørte broren Lorang. Det klargjøres innledningsvis (s. 15) at den ubrukte esken har en naturlig forklaring, og ikke kan tillegges vekt. Når det gjelder den brukte esken, påpekes innledningsvis (s. 16) de forskjellige beskrivelsene av antall ripemerker på riveflatene fra henholdsvis Kriminallaboratoriet og den sakkyndige Printz, og konstateres at denne uoverensstemmelsen må skyldes enten at en av beskrivelsene – eller begge – er gal, eller at det i tiden mellom undersøkelsene har vært revet av fyrstikker som ikke stammer fra denne esken. Det konstateres videre at ingen har tatt tak i denne uoverensstemmelsen, og konkluderes med at det ikke er mulig å anslå hvor mange fyrstikker som har vært ripet av fra denne esken – hva som helst fra 6-7 til 17-20 – og at dette er uten bevisverdi.

Det redegjøres deretter (s. 17) for at broren Lorang, som røykte, hadde hatt på seg denne jakken tidligere på kvelden, for sannsynligheten av at det har vært han som har brukt fyrstikkene i denne esken til å tenne sigaretter med, og for at summen av antall fyrstikker han må ha brukt og de 11 fyrstikkene som ble funnet i kjelleren, i et hvert fall overstiger det antall fyrstikker som manglet i esken.

Det konstateres deretter (s. 17) at ingen vet hvor mange fyrstikker som var i esken da den ble plassert i lommen, og at det derfor ikke kan slutes noe som helst fra det antall fyrstikker som manglet da den ble tatt av politiet.

Lie avslutter med følgende oppsummering på s. 18:

”Oppsummeringsvis må det etter dette bare konstateres at verken de seks fyrstikkene som ble funnet på det antatte drapsstedet, de 11 brukte fyrstikkene – hvorav fire ikke antente – som ble funnet i kjelleren, eller de to fyrstikkene med innhold som ble funnet i lommene i jakken som Torgersen hadde på seg, kan tillegges noen som helst vekt som bevis som taler mot Torgersen. Tvert imot er det, som det fremgår av gjennomgangen foran, en rekke omstendigheter i tilknytning til disse bevisenelementene som vanskelig lar seg forene med hypotesen om Torgersen som drapsmann.”

De manglende fyrstikker kan ha en så enkel forklaring som at Lorang tidligere på kvelden hadde kjøpt en 10-pakning og fyrstikker og at de manglende fyrstikker ble brukt til å tenne på 10-pakningen.

Forklaringen trenger ikke være vanskeligere, og da er Torgersen utelukket som drapsmann.

D. Andre tekniske bevis?

Det er påfallende at man i kjelleren ikke har

- funnet spor av Torgersens fingeravtrykk
- funnet merker etter Torgersens fotspor
- funnet slam hverken på sko eller klær eller på den sykkel som Torgersen benyttet.
- funnet spor fra Rigmor Johnsens blod eller andre ting som kan knyttes til Rigmor på det antrekket Torgersen hadde da han returnert til sentrum fra bopel i Tore Hunds vei.

E. Konklusjon

Når man vurderer de tekniske bevis under ett – jfr. ovenfor punktene B-D – ser man at bevissituasjonen er radikalt forskjellig fra det påtalemyndigheten – og lagmannsretten – la til grunn i 1958.

Det finnes ikke noe bevis som med noen grad av sannsynlighet knytter Torgersen til en eventuell retur til Skippergaten 6 B.

Situasjonen er den motsatte: Når man vurderer de tekniske bevis i forbindelse med hans angivelige tilbakekomst til åstedet, fremstår dette som direkte lite sannsynlig.

Vi kan således konkludere denne gjennomgangen av de tekniske bevis med at når man kumulerer samtlige tekniske bevis er det ikke på noen måte sannsynliggjort at Torgersen vendte tilbake til Skippergaten 6 B.

Dette bekrefter og støtter opp om konklusjonen vi trakk på grunnlag av den tilsvarende gjennomgangen av de taktiske bevis i del 2.

IV KRITIKKEN AV TIDLIGERE VEDTAK FRA NATURVITENSKAPELIG AKADEMIA

A. Innledning

Før vi avslutter behandlingen av de tekniske bevis i del 3 skal vi referere den sterke kritikk som man på akademisk hold har fremsatt mot den tidligere vurdering av de tekniske bevis av Gjenopptakelseskomisjon. Det er tale om to brev:

- Ett brev av 18. september 2006, som er undertegnet av åtte fremtredende sentrale forskere med spesialkunnskap innenfor de felt som de tekniske bevis refererer seg til.

- Ett brev av 9. juni 2008 til Justisministeren fra over 200 forskere innenfor medisin og naturvitenskap.

B. Brev til Gjenopptakelseskommissjonen av 18. september 2006

"Kommissjonen for gjenopptakelse av straffesaker
Postboks 8026
0030 Dep

De tekniske bevisene i Torgersen-saken underbygger ikke at Torgersen er skyldig

Undertegnede 10 forskere har alle inngående kjennskap til ett eller flere av de tre tekniske bevisene i Torgersen-saken – tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset. Vi overvar hele eller deler av Gjenopptakelseskommissjonens høring om de tekniske bevisene 27.-30. mars 2006. Våre fagfelt er medisin, biologi, fysikk, kjemi, statistikk og odontologi. Vi har i mange år arbeidet med naturvitenskapelige problemstillinger, praktisk og teoretisk. Kommissjonen er kjent med våre CV-er.

I tiden etter høringen har vi med undring og stigende uro erfart at enkelte fortsatt hevder at det er mulig å tolke de tekniske bevisene slik at Torgersen kan knyttes til drapet. Dette gjelder dessverre også representanter for påtalemyndigheten. For at det ikke skal herske noen tvil når Gjenopptakelseskommissjonen i løpet av året avgjør om Torgersen-saken skal gjenopptas, ønsker vi med dette brevet å si klart fra at en slik tolkning ikke er vitenskapelig holdbar og derfor heller ikke sannhetssøkende. Grunnen er enkel: De sakkyndige i 1958 verken hadde eller brukte metoder som kunne gi svar på hvorvidt de tekniske sporene på åstedet/offeret knyttet Torgersen til drapet. Likevel uttalte de sakkyndige i 1958 at tannbittbeviset, barnålbeviset og avføringsbeviset med nær 100 prosent sikkerhet knyttet Torgersen til drapet.

Det er smertefullt å måtte erkjenne at det i vitenskapens navn ble begått elementære og alvorlige feil i Torgersen-saken i 1958. Det er like fullt vår plikt som samfunnsengasjerte fagpersoner å presisere at det er hevet over enhver rasjonell tvil at et var nettopp dette som dessverre skjedde.

Oslo 18. september 2006

Per Brandtzæg, professor dr.philos.

Trond Eskeland, professor dr.med.

Per Holck, professor dr.med.

Morten Laane, professor dr.philos.

Rune Halvorsen Økland, professor dr.philos.

Ragnar Bye, professor dr.philos.

Per Flood, seniorforsker, dr.med.

Klaus Høiland, professor dr.philos.

*Jon Ingulf Medbø, forsker dr.scient.
David Senn, professor DDS*

C. Brev til Justisministeren av 9. juni 2008

"Brev til Justisministeren, som vi håper du vil undertegne:

Fra: Forskere innen medisin og naturvitenskap
Kontaktperson: Professor dr.med. John Kjekshus
Rikshospitalet, 0027 Oslo
(E-post: john.kjekshus@medisin.uio.no)

Oslo 9. juni 2008

Justisminister Knut Storberget
Postboks 8005 Dep
0032 Oslo

Vitenskapelig bevisvurdering som grunnlag for rettssikkerheten

Påtalemyndigheten og domstolene bruker ofte medisinsk og naturvitenskapelig sakkyndighet. Disse vitenskaper kan gi avgjørende bidrag til riktige dommer, så fremt domstolene har evne til å forholde seg kompetent og kritisk til vitenskapens bidrag. En forsvarlig behandling krever at domstolene redegjør spesifikt og konkret for sine vurderinger og slutninger og at de ikke ser bort fra vitenskapelige utredninger uten å gi en begrunnelse som kan etterprøves faglig.

Dessverre er det fare for feil og misforståelser når jus på den ene siden og medisin/naturvitenskap på den annen side møtes. Dette har vist seg i praksis gjennom mange år i saker fra både inn- og utland. Problemstillingen er av særdeles stor betydning for rettssikkerheten.

En aktuell påminnelse om at det er grunn til å se nærmere på disse spørsmålene, er de erfaringer ti av våre kolleger gjorde under Gjenopptakelseskommisjonens behandling av deres bidrag som sakkyndige i drapssaken mot Fredrik Fasting Torgersen.

Da kommisjonen i årene 2004-2006 behandlet den 50 år gamle saken, utarbeidet våre kolleger omfattende skriftlige utredninger om de tre tekniske bevisene som felte Torgersen. I tillegg skrev de før saken ble avgjort et felles brev datert 18.09.06 (vedlagt) hvor de beklaget "at det i vitenskapens navn ble begått elementære og alvorlige feil i Torgersen-saken i 1958". De uttrykte "uro og undring" over at påtalemyndigheten fortsatt hevdet at de tre tekniske bevis knytter Torgersen til drapet. Våre ti kolleger ønsket å fjerne enhver tvil ved å "si klart fra at en slik tolkning ikke er vitenskapelig holdbar".

I brevet slo våre kolleger fast at de 1) ”har inngående kjennskap til ett eller flere av de tre tekniske bevisene i Torgersen-saken”, 2) at de sakkyndige i 1958 ”med nær 100 prosent sikkerhet knyttet Torgersen til drapet”, til tross for at 3) ”De sakkyndige i 1958 verken hadde eller brukte metoder som kunne gi svar på hvorvidt de tekniske sporene på åstedet/offeret knyttet Torgersen til drapet”.

Vi vil ikke ha uttalt noe om skyldspørsmålet ved denne omstridte straffesaken. Videre anser vi det som selvsagt at domstolene skal ha det endelige og overordnede ansvar for den helhetlige bevisvurderingen.

Det vi imidlertid ikke kan akseptere, er at Gjenopptakelseskommisjonen i sitt avslag (8.12.06) på begjæringen om ny prøving for domstolene avfeide våre kollegers brev som et ”engasjert partsinnlegg” (s. 517), og at kommisjonens leder i et intervju til TV2 konkluderte slik: ”Vitenskapen får uttale hva de vil”. Kommisjonens arbeid skal være en garanti for rettssikkerhet i straffesaker. Det er derfor skremmende at den slik neglisjerer moderne vitenskapelige metoder uten å gi noen konsistent analyse med troverdig begrunnelse.

Gjenopptakelseskommisjonens holdning reiser ubehagelige spørsmål, både om rettssikkerheten og om rettsvesenets kompetanse i bevisvurdering. Vi ber Justisministeren ta initiativ for å sikre at rettsvesenet fungerer på en slik måte at oppdatert og kritisk vitenskapelig metode sikres en plass i bevisvurderinger. Bare da kan eksperter fra medisin og naturvitenskap ta ansvar for å medvirke som sakkyndige.

Vi vil være takknemlige for å få bekreftet at brevet er mottatt. Videre ber vi om å bli holdt orientert om eventuelle tiltak Justisministeren måtte finne rimelig å iverksette for å sikre at rettsvesenet forholder seg til vitenskapelig begrunnede konklusjoner på en faglig forsvarlig måte. Det er sterkt ønskelig med et samarbeid på dette feltet for å bedre rettssikkerheten.

Vedlagt følger en liste over kolleger innen medisin og naturvitenskap som har underskrevet dette brevet. Jeg er blitt delegert å underskrive for oss alle.

Med vennlig hilsen
John Kjekshus

Jeg slutter meg til og ønsker å signere:

Jan Brox, prof., overlege Nora Ahlberg, prof., fil.dr.

G. Cecilie Alfsen, 1.aman., dr.med., overlege

Per Andersen, prof.em., dr.med.

Tom Andersen, prof., dr.philos.

Torgeir B. Andersen, prof., dr.philos.

Trond Andersen, 1.aman., cand.real.

Richard Armstrong, prof.em.

Dan Atar, prof.
Rigmor Austgulen, prof., dr.med.
Bjørn Backe, prof., dr.med., overlege
Oddmund Bakke, prof., dr.ing.
Kolbein Bell, prof.
Haakon Benestad, prof., dr.med.
Jens P. Berg, prof., dr.med.
Veronica Bergan, PhD, forsker
Linda H. Bergersen, PhD, seniorforsker
Stine Bergholtz, PhD
T.V. Bhuvanewari, prof.
Robert Bjerknes, prof., dr.med.
Lars Bjertnes, prof., dr.med., overlege
Lars Björkman, prof., med.dr.
Knut Bjørlykke, prof., dr.philos.
Magnar Bjørås, prof., dr.med.
Jan G. Bjaalie, prof., dr.med., instituttbestyrer
Arnoldus Schytte Blix, prof., dr.philos.
Rune Blomhoff, prof., dr.philos.
Atle M. Bones, prof., dr.scient.
Berit Borch-Iohnsen, prof.em.
Ragnheidur Bragadottir, 1.aman., PhD, overlege
Clive Bramham, prof.
Geir Bredholt, dr.scient.
Jarle Breivik, 1.aman., dr.med.
Knut Breivik, 1.aman., dr.scient., seniorforsker
Roy M. Bremnes, prof., dr.med., overlege
Yngve Bremnes, 1.aman., dr.med., overlege
Per Brodal, prof., dr.med.
Frank R. Brosstad, prof., dr.med.

Øyvind S. Bruland, prof., dr.med, overlege
Morten Brun, 1.aman.
Ranveig Braathen, PhD
Anders Bærheim, prof.
Jarl Bøgwald, prof., dr.philos.
Ketil André Camilio, forsker
Farrukh A. Chaudhry, prof., dr.med.
Kai Christensen, PhD
Fernando Corfu, prof., dr.
Hans A. Dahl, prof., dr.med.
Bjørgulf Dahle, tannlege
Niels Christian Danbolt, prof., dr.med.
Jan Delabie, prof.
Finn Drabløs, prof., dr.scient.
Henning Dypvik, prof., dr.philos.

Lars Eide, 1.aman.
Sturla H. Eik-Nes, prof., dr.med., overlege
Hans Petter Eikesdal, PhD
Øivind Ekeberg, prof., dr.med.
Anders Elverhøi, prof., dr.med., prodekan
Oddbjørn Engvold, prof., dr.philos.
Arvid Erdal, aman.em.
Anne Eskild, prof.
Winnie Eskild, prof., dr.philos.
Stein A. Evensen, prof., dr.med., tidl. dekan
Per Farup, prof., forskningssjef
Svein-Erik Fevolden, prof., dr.philos.
Torgeir Flatmark, prof., dr.med.
Siri Forsmo, 1.aman., dr.med.
Erik Fosse, prof. dr.med., avd.sjef
Sigbjørn Fossum, prof., dr.med.
Åshild Fredriksen, prof., dr.scient.
Eirik Frøngen, 1.aman., dr.scient.
Stig S. Frøland, prof., dr.med., overlege
Harald Furnes, prof., dr.philos.
Morten Førre, dr.scient.
Kaare M. Gautvik, prof., dr.med.
Leiv-J. Gelius, prof., dr.techn.
Mads Gilbert, prof., dr.med., overlege
Yngvar Gjessing, prof.em.
Anders Goksøyr, prof., dr.scient.
Jan Oxholm Gordeladze, prof., dr.philos.
Ole Kristian Greiner-Tollersrud, prof.
Kristian Gundersen, prof., dr.philos.
Cecilie Hagemann, overlege
Erling A. Hammer, prof.em., PhD
Nils-Martin Hanken, 1.aman.
Gaute Hansen, dr.scient., førstelektor
Jan Petter Hansen, dr.scient., instituttleder
Thor W. Ruud Hansen, prof., dr.med., overlege
Torbjørn Hansen, 1.aman., dr.med.
Trond Vidar Hansen, 1.aman., dr.scient.
Morten Harboe, prof., dr.med., tidl. dekan
Espen Hartveit, prof., dr.med.
Ingeborg Hartz, 1.aman., dr.scient.
Kjell Haug, prof. dr.med., prodekanus
Trude Haug, dr.scient., forsker
Paul Heggelund, prof., dr.philos.
Ida K. Hegna, 1.aman., cand.real.
Hans Erik Heier, prof., dr.med., overlege
Karen B. Helle, prof.em., dr.philos.

Dag O. Hessen, prof., dr.philos.
 Dag Ø. Hjermand, dr.scient., forsker
 Per Hoff, prof., dr.philos.
 Knut Holtedahl, prof., dr.med.
 Kirsten Bjørklund Holven, 1.aman., dr.philos.
 Robert S. Horn, prof.em.
 Arnt-Ove Hovden, PhD
 Anne Karin Hufthammer, 1.aman., cand.real.
 Henrik S. Huitfeldt, prof., dr.med.
 Nils-Erik Huseby, prof., prodekan
 Steinar Husebye, prof.em., dr.philos & PhD
 Gunnar Husby, prof., dr.med.
 Katrine Husum, dr.scient., forsker
 Ketil Hylland, prof., dr.scient.
 Runar Ile, 1.aman., dr.philos.
 Stein Opjordsmoen Ilner, prof., dr.med.
 Ole-Erik Iversen, prof., dr.med., overlege
 Bjarne K. Jacobsen, prof., dr.philos.
 Eva-Marie Jacobsen, dr.med.
 T. Jacobsen, prof.em.
 Andreas O. Jaunsen, dr.scient.
 Stig Jeansson, prof., dr.med., overlege
 Peter Jebsen, overlege
 Einar Jensen, prof.
 Harald B. Jensen, prof.em.
 Lita Greve Jensen, 1.aman., cand.real.
 Vidar R. Jensen, 1.aman., dr.ing.
 Finn-Erik Johansen, prof., PhD
 Roar Johnsen, prof., dr.med.
 Trygve Johnsen, prof., dr.scient.
 Roland Jonsson, prof., dr.odont., instituttleder
 Even Hjalmar Jørgensen, prof.
 Trond Ø. Jørgensen, prof., dr.philos.
 Karl-Henning Kalland, prof., dr.med., instituttleder
 Dag A. Karlsen, 1.aman., dr.scient.
 Steinar Johan Karlsen, prof. dr.med., klinikkisjef
 Håvard Kausrud, 1.aman.
 Peter Kierulf, prof.em., dr.med.
 Jan-Eirik Angell Killie, dr.scient, rektor
 Andreas J. Kirchhefer, dr.scient., forsker
 John Kjekshus, prof., dr.med.
 Jens Kjeldsen-Kragh, prof., overlege
 Kristin S. Klock, prof.
 Ladislav Kocbach, prof.
 Kristofer Kolltveit, prof.em.
 Solveig Kristensen, 1.aman., dr.scient.

Svein Kristiansen, prof., dr.philos.
 Yngve Kristoffersen, prof.
 Nils Gunnar Kvamstø, prof. dr.scient.
 Lise Kveberg, postdok
 Knut Kvernebo, prof., dr.med., overlege
 Frøydis Langmark, direktør, patolog
 Terje Larsen, prof., dr.philos.
 Petter Larsson, prof., dr.philos.
 Stein-Erik Lauritzen, prof., dr.philos.
 Hanna-Kirsti S. Leiros, dr.scient., forsker
 Nils Anders Leversen, cand.scient.
 Kjell Lindgård, førstelektor, dr.scient.
 Anja Schou Lindman, dr.philos.
 Marit Sjo Lorentzen, dr.scient.
 Walter Lund, prof., dr.philos.
 Henning Lygre, 1.aman., dr.odont.
 Frode Lærum, prof., dr.med.
 Erik Løvaas, 1.aman.
 Jan Maehlen, prof., dr.med.
 Thomas Marcussen, dr.philos.
 James Mercer, prof., PhD
 Øyvind Mikalsen, prof., dr.
 Ingvild Mikkola, 1.aman., dr.scient.
 Rolf Mjelde, prof.
 Ole D. Mjøs, prof., dr.med.
 Tron Anders Moger, 1.aman., forsker
 Arne Kristian Myhre, 1.aman., dr.med., overlege
 John Gunnar Mæland, prof., dr.med.
 Cato Mørk, prof., dr.med., overlege
 Odd Mørkve, prof., dr.med.
 Jacob B. Natvig, prof., dr.med., tidl. sykehusdirektør
 Evelyn Neppelberg, 1.aman., PhD
 Jahn M. Nesland, prof., dr.med., klinikkisjef
 Else-Ragnhild Neumann, prof., dr.philos.
 Gunnar Nicolaysen, prof., dr.med., instituttbestyrer
 Kaare M. Nielsen, prof.
 Laila Niiranen, PhD, forsker
 Inger Nordal, prof., dr.
 Kaare R. Norum, prof.em., tidl dekan og rektor UiO
 Johan Petter Nystuen, prof., dr.philos.
 Richard W. Olaussen, dr.med., overlege
 Kirsten Osen, prof.em., dr.med.
 Jan-Bjørn Osnes, prof., dr.med.
 Ole Petter Ottersen, prof., dr.med., rektor UiO
 Gunnar Ottesen, univ.lektor
 Jouko Pirhonen, prof., dr.med, overlege

Kristian Prydz, prof., dr.scient.
Andreas Quale, 1.aman.em., dr.philos.
Svein Arvid Rasmussen, prof., dr.med.
Aina Westrheim Ravna, dr.scient.
Øystein Rekdal, prof., dr.scient.
Lars M. Rimol, PhD
Ari Rinne, prof., dr.med.
Eric Rinvik, prof., dr.med., tidl. instituttbestyrer
Borghild Roald, prof., dr.med., overlege
Torbjørn Rognes, 1.aman., dr.philos., forsker
Johan Ræder, prof., overlege
Therese H. Røst, PhD
Morten Raastad, 1.aman.
Svein Samdal, prof.
Olav Sand, prof., dr.philos.
Inger Sandlie, prof., dr.scient.
Per Morten Sandset, prof., dr.med., overlege
Ola Didrik Saugstad, prof., dr.med., instituttleder
Rolf Seljelid, prof., dr.med.
Terje Simonsen, 1.aman., overlege.
Erik Skaret, prof., dr.odont.
Kirsten Skarstad, prof., dr.philos.
Liv Skartveit, 1.aman., dr.odont.
Arnulf Skjennald, prof., dr.med.
Ole Henning Skjønberg, prof., dr.med.
Tore Skodvin, 1.aman., dr.scient.
Tor Skomedal, prof., dr.med.
Geir Slupphaug, prof., PhD
Stein Tore Solem, aman., dr.scient.
Bård Smedsrød, prof., dr.philos., instituttleder
Rigmor Solberg, prof., dr.philos.
Ludvig M. Sollid, prof., dr.med.
Halvor Sommerfelt, prof., dr.med.
Jacob J. Stamnes, prof., PhD
Nils Chr. Stenseth, prof., dr.philos.
Karl-Arne Stokkan, prof., dr.philos.
Gunhild Vesterhus Strand, prof., dr.odont.
Tor A. Strand, dr.med., forsker
Einar N. Strømmen, prof.
Einar Svarstad, 1.aman., dr.med.
Baldur Sveinbjörnsson, 1.aman., dr.philos.
Lars Othar Svaasand, prof.em., PhD
Tor G. Syvertsen, prof.
Ole A. Sæther, prof.em.
Thomas Sæther, PhD
Una Ørvim Sølvik, 1.aman.

Karen Kristine Sørensen, dr.scient.
Tor Søreвик, prof.
Dag Sørli, prof., dr.med., overlege
Finn Søråas, prof.em.
Chantal Tallaksen, prof., overlege
Kjetil Taskén, prof., dr.med.
Grethe S. Tell, prof., dr.philos.
Dag Steinar Thelle, prof., dr.med.
Tage Thorstensen, PhD
Arne Tjølsen, prof., dr.med.
Geir E. Tjønnfjord, prof., dr.med., overlege
Torbjørn Trondsen, prof.
Tordis A. Trovik, 1.aman., dr.odont.
Terje Traavik, prof., dr.philos.
Olav Vadstein, prof., dr.philos.
Guro Valen, prof., dr.
Frode Vartdal, prof., dr.med., divisjonsleder RH
Morten H. Vatn, prof., dr.med., overlege
Rolf D. Vogt, prof.
Karl-Dag Vorren, prof., cand.real.
Tore Vorren, prof., dekan
John Torgils Vaage, prof., dr.med., kliniksjeff
Ivar Walaas, prof., dr.med.
Knut Reidar Wangen, 1.amam., dr.polit.
Finn-Arne Weltzien, dr.scient., forsker
Hege Wergedahl, dr.scient.
Arild Wikan, 1.aman., dr.scient.
Jan-Olof Winberg, prof., dr.philos.
Per Johan Wisth, prof., dr.odont.
Cecilie Wium, cand.med.
Torgeir Bruun Wyller, prof., dr.med., overlege
Arne Yndestad, dr.philos., forsker
Bjørn Øgaard, prof., dr. odont.
Ole Andreas Økstad, 1.aman., dr.scient.
Mats Ökvist, PhD
Torfinn Ørmen, 1.aman., cand.scient.
Bjarne Østerud, prof., dr.philos.
Anne Carine Østvold, prof., PhD
Reidunn B. Aalen, prof., dr.scient., instituttleder
Jo Aarseth, dr.scient.
Ivar J. Aaraas, prof., dr.med.
Eyvind Aas, 1.aman., dr.philos.
Ellen Aasum, 1.aman., dr.scient.

D. Konklusjon

Det er enestående at fremtredende representanter for norsk akademia til de grader engasjerer seg kritisk i forhold til en dom.

Som det understrekes i brevet av 18. september 2006, er det ikke vitenskapelig holdbart å påstå at de tekniske bevis knytter Torgersen til drapet, og – videre – at det ble begått elementære og alvorlige feil i Torgersen-saken i 1958.

I brevet til Justisministeren av 9. juni 2008 tiltrer de undertegnede brevet av 18. september 2006 og uttaler at det er skremmende at kommisjonen neglisjerte moderne vitenskapelige metoder uten å gi en konsistent analyse med en troverdig begrunnelse.

Det er ikke lett å forstå at man ikke tar disse to svært kritiske innspill på alvor.

V **EN TOTALVURDERING AV DE TEKNISKE BEVIS – DEN KUMULATIVE VURDERING**

Vi har ovenfor gått igjennom de tekniske bevis som har vært anført som grunnlag for at Torgersen var på åstedet på drapstidspunktet og de tekniske bevis som er anført til støtte for at han returnerte ca halvannen time etter drapet ble begått.

Konklusjonen er at begge disse to hypoteser fra påtalemyndighetens side i dagens situasjon fremstår som lite sannsynlig. Når man *kumulerer* bevisene, og foretar en samlet vurdering av de tekniske bevis, d.v.s. vurderer både spørsmålet om han var på åstedet på drapstidspunktet og om han returnerte, tør det være helt klart at påtalemyndigheten ikke er i nærheten av å kunne en gang sannsynliggjøre sin påstand.

Gjennomgangen av de tekniske bevis har således støttet opp om og bekreftet de konklusjoner vi trakk ovenfor under del 2 i forbindelse med gjennomgangen av de taktiske bevis.

Vi skal nå i del 5 knytte sakens faktum opp mot hjemlene for gjenåpning i straffeprosessloven § 392, annet ledd og § 391 nr 3 og påvise at det i dag foreligger *et dobbelt grunnlag* for gjenåpning.

DEL 4: NOEN KOMMENTARER TIL POLITIETTERFORSKNINGEN, GJENNOMFØRINGEN AV HOVEDFORHANDLINGEN OG BEHANDLINGEN AV TORGERSEN ETTER DOMFELLESEN

I INNLEDNING

Vi skal i dette punktet se på noen spesielle sider ved Torgersen-saken. Vi skal drøfte om det er grunnlag for kritikk på følgende punkter:

- Politiets etterforskning – se punkt II nedenfor
- Saksbehandlingsfeil og gjennomføring av hovedforhandlingen i 1958 – se punkt III nedenfor
- Behandlingen av Torgersen etter domfellelsen – se punkt IV nedenfor.

Bakgrunnen for at vi foretar denne gjennomgangen er at eventuell berettiget kritikk vil være momenter for vurderingen av vilkåret "tungtveiende grunner" i straffeprosessloven § 392, annet ledd.

II POLITIETS ETTERFORSKNING

I april d.å. mottok vi et lengre notat fra tidligere påtalejurist i Oslo politidistrikt – i dag advokat i Advokatfirmaet Staff – Unni Friis.

Bakgrunnen for notatet var at Friis fattet stor interesse for Torgersen-saken og ønsket å foreta en vurdering av etterforskningen. Denne vurderingen ble foretatt, og den gjengis nedenfor i punktene A - H.

Vi understreker at notatet fra Friis er utarbeidet uten noen form for medvirkning fra vår side. Vi kjente ikke til notatets innhold før vi mottok det fra advokat Friis, og vi gjengir det slik det er, uten noen form for endringer eller kommentarer fra vår side – det er følgelig skrevet i "jeg-form".

Friis' notat har tittelen:

"Etterforskningen av drapet på Rigmor Johnsen i 1957 – 1958 – en pålitelig innhenting av informasjon?"

A Innledning

16 år gamle Rigmor Johnsen ble drept i tiden mellom ca. kl. 23.00 den 6. desember og kl. 01.30 den 7. desember 1957. Den 16. juni 1958 ble Fredrik Ludvig Fasting Torgersen dømt for drapet i Eidsivating lagmannsrett.

Jeg har gjennomgått politiets saksdokumenter med det formål å vurdere hvorvidt den etterforskningen i saken, som pågikk fra 7. desember 1957 til juni 1958 da dommen i saken falt, ble utført på en måte som innebærer en pålitelig informasjonsinnhenting.

Jeg har arbeidet som påtalejurist i politiet i 16 år, fra 1994 til 2010, for det meste ved Oslo politidistrikt, ved ulike seksjoner, herunder ved det som den gang het vold-ran og sedelighetsseksjonen, hvor jeg var påtaleansvarlig blant annet i flere drapssaker. Jeg er jurist og ikke politiutdannet. Jeg har siden 2010 arbeidet som advokat i advokatfirmaet Staff.

Jeg har lest om «Torgersensaken» gjennom mange år, og med en stadig stigende uro over den. Jeg har beveget meg fra den oppfatning at Torgersen har klart å overbevise noen flinke støttespillere som ikke vil innse at han ble dømt med god grunn, til en overbevisning om at Torgersen er dømt med urette. Endringen i overbevisning er kommet med en dypere gjennomgang av saken. Jeg kjenner en dyp ydmykhet overfor alle de menneskene som har lagt ned tusenvis av arbeidstimer i en utrettelig kamp for å gjøre urett til rett.

Jeg vet på at det finnes en rekke personer med formell politifaglig kompetanse som ville kunne gjøre en meget god og grundig, moderne politifaglig vurdering av selve den etterforskningen som ble gjort av drapet på Rigmor Johnsen. Imidlertid er det pr i dag, så vidt jeg er kjent med, dessverre ingen av dem som har gjort det. Dersom mitt notat og mine synspunkter blir gjenstand for kritisk vurdering av personer med høy politifaglig kompetanse, er dette meget velkomment. Mer diskusjon om etterforskningsetikk og hvordan man sikrer rettssikker etterforskning er bare av det gode. Dessuten vil det være svært gledelig dersom noen fra politi og påtalemyndighet faktisk ville gå igjennom sakens dokumenter og komme med en begrunnet vurdering av hvor rettssikker etterforskningen var.

Gjennom de 20 årene jeg har arbeidet med straffesaker, er jeg blitt stadig mer opptatt av de psykologiske prosessene som skjer med etterforskerne og påtalemyndigheten under en etterforskning. Jeg er blitt stadig mer bevisst på hvor mye vi mennesker *tror* vi «vet» og hvor lite vi *faktisk* vet. For å overleve psykisk trenger mennesker en følelse av at de har oversikt og kunnskap – og evne til f.eks. å se hvem som snakker sant og hvem som lyver. I virkeligheten er mye av dette en illusjon. Og i en etterforskningsprosess er det en meget farlig illusjon.

Påliteligheten av innhentet informasjon under etterforskning vil selvsagt variere. Hvis man skal bygge en dom på den informasjon som er innhentet under en etterforskning, må etterforskningen være betryggende utført.

En sentral faktor som har betydning for informasjonsinnhentingens pålitelighet er hvorvidt etterforskningen er gjennomført på en objektiv måte. Objektiv etterforskning innebærer at relevant informasjon innhentes hvis den er å finne, og at informasjon innhentes med metoder som ivaretar påliteligheten av informasjonen. Objektivt styrt etterforskning er nødvendig for å ivareta prinsippet som kalles uskyldspresumpsjonen – det skal letes med lys og lykte etter bevis som *kan bekrefte at det forholder seg slik mistenkte har forklart!* Metodene ved innhenting skal også *sikre* bevis på en måte som gjør at informasjonen ikke fordreies / endres. Vitneforklaringer er særlig sårbare bevis dersom metodene for innhenting ikke er gode.

Jeg har forsøkt å lese dokumentene med åpent sinn. Jeg har forsøkt å innta en objektiv innstilling, men er ydmyk for at vi alle ubevisst trekker slutninger som det ikke er objektiv dekning for, grunnet våre tidligere erfaringer, antipatier og sympatier. Det å være forutinntatt er, som jeg var inne på over, en nødvendig menneskelig overlevelsesmekanisme. Vi har i det daglige ikke tid til å

foreta analyser fra bunnen av og det ville vært risikofylt for oss å ikke bygge på erfaring. Å være bevisst denne menneskelige egenskapen, både hos en selv og andre, er særlig viktig ved etterforskning av straffesaker. Selv erfarne etterforskere med de beste og mest redelige intensjoner opplever fra tid til annen at de har trukket for raske slutninger.

I forhold til de allmenngyldige etterforskningsprinsipper jeg har nevnt over, er det selvsagt viktig å ha i bakhodet at etterforskningsfaget har utviklet seg siden 1957. Vitnepsykologi er et fag som gjennom forskning har bidratt med kunnskap man før ikke hadde om menneskers hukommelse, for ikke å si feilhukommelse. Videre har DNA, mobiltelefontrafikk og videoavhør gitt politiet flere verktøy som man før ikke hadde. DNA-bevis har for øvrig avslørt flere uriktige dommer i alvorlige saker; man har kunne konstatere med sikkerhet at domfelte ikke var gjerningsmannen likevel. I en meget høy prosentandel av de sakene hvor dette til slutt er blitt resultatet har domfellelsen vært basert på vitneforklaring fra «tystere» i den kriminelle miljøet eller på feilaktige vitneobservasjoner (feilidentifiseringer). Det har trolig bidratt til utviklingen av etterforskningsfaget at man har måttet erkjenne at vi mennesker i begrenset grad har evne til å vurdere om et annet menneske gir en objektivt riktig forklaring. Vitnepsykologisk forskning viser at når vi skal vurdere hvorvidt mennesker vi ikke kjenner snakker sant, treffer vi riktig omkring 50 % av gangene – altså som ved ren gjetning.

I Europa var det først på begynnelsen av 1900-tallet i Storbritannia at politiet begynte å utvikle avhørstekniske metoder for å forebygge at avhør frembragte upålitelig informasjon. Før dette var idealet for politiavhør av siktede å få frem «tilståelser» og man var for øvrig lite bevisst på hvordan også vitners forklaringer påvirkes av avhører. I Norge innebar politiutdanningen frem til 2001 kun i svært begrenset grad gitt opplæring i avhørsteknikk.

For undertegnede som har arbeidet i politiet i perioden fra 1994 til 2010 er det lett å se at avhørsmetodene i norsk politi har endret seg til det bedre. Flere etterforskere enn før synes å være ydmyke for at feil under avhørene kan bidra til uriktige resultater. Likevel er ikke utdanning i avhørsteknikk noen garanti for at man ikke gjør feil. Jeg har selv gjennomgått politiets KREATIV-utdanning (avhørsteknikk), og selv om jeg i møte med mennesker forsøker å være bevisst på hvordan spørsmål stilles, og svar oppfattes, tar jeg meg stadig i å stille spørsmål forkjært eller å feilslutte. Som forsvarer tilstede under politiavhør får jeg ofte mye informasjon gjennom etterforskerens spørsmålsstilling som avhører neppe er bevisst på at han eller hun gir. Avhør er, enten avhører tenker over det eller ikke, toveis kommunikasjon. Det er ikke bare avhører som er mottaker av informasjon. Derfor vil et avhør i seg selv i aller høyeste grad kunne påvirke f.eks. et vitnes forklaring. Det krever en meget bevisst og erfaren avhører for å unngå informasjonsoverføring til den avhørte.

Ved gjennomgangen av etterforskningen av drapet på Rigmor Johnsen er det særlig to forhold som for meg er meget iøynefallende. For det første fremstår det som klart at politiet helt i starten av etterforskningen, på uhyre tynt grunnlag, synes å bestemme seg for hvem som er gjerningsmannen og for hvordan drapet har skjedd. Etterforskningen synes tidlig å innrette seg på å skaffe informasjon som bekrefter politiets teori, og spor som peker i andre retninger gis ikke tilfredsstillende oppmerksomhet.

Det andre som slår meg er at politiet allerede helt fra starten av etterforskningen gir svært mye informasjon til media, både om åstedet, dødsårsak, fornærmede, siktede, aktuelle tidspunkter – og de gir endog avisene bilder av siktede 2 dager inn i etterforskningen, som trykkes i de fleste sentrale aviser. Denne informasjonstilgangen for publikum gjør at mange av de senere etterforskingsskritt i liten grad kan sies å frembringe objektivt pålitelig informasjon. Som jeg skal komme tilbake til gjør dette problemet seg også gjeldende for bevis som påtalemyndigheten selv har vurdert som svært verdifulle.

B Pågripelsen av Torgersen og den mistanken mot ham det første døgnet

Fredrik Ludvig Fasting Torgersen ble pågrepet i Havnegata av politiet 7. desember 1957, kl. 00.58, altså ca. en halv time før drapet på Rigmor Johnsen ble oppdaget. Pågripelsesstedet gir ingen grunn til å slutte at han har vært på stedet der Rigmor ble funne, nemlig i Skippergata 6b. Han pågripes altså ikke «på vei vekk fra åstedet», som enkelte som senere omtaler saken synes å tro.

Han blir pågrepet fordi han sykler på en sykkel uten lys, og politiet tror ham ikke når han sier han har lovlig tilgang til sykkelen. Jeg går ikke nærmere inn på omstendigheten rundt selve pågripelsen her. Allerede samme natt blir Torgersen mistenkt for drapet på Rigmor. Hva mistanken på dette tidspunktet nærmere begrunnes med fremgår intet sted i politidokumentene (hverken fengslingsbegjæring av 9. desember eller rettens fengslingskjennelse beskrev grunnene for mistanke i 1957). Torgersen ble avhørt senere samme natt, kl. 02.50, og også avhøret bærer preg av at politiet er interessert i annet enn sykkelen, idet Torgersen blir bedt om å redegjøre for sine bevegelser den natten, etter at han har gjentatt sin forklaring om hvem som er eier av sykkelen (hans nevø) og at han har lånt den.

Politikonstabel Haugstad, som besørget inkvireringen av Torgersen ved ankomst til arresten i Møllergata, forklarer i politiavhør av 20. februar 1958 at han allerede minutter etter at han hadde satt Torgersen på celle, og før Torgersen ble avhørt, hadde fått beskjed om at Torgersen var mistenkt for drapet i Skippergata. At mistanken forelå så tidlig fremgår også av politiets interne notater fra samme natt.

Jeg har vanskelig for å forstå hva mistanken på dette tidspunktet var begrunnet i, annet enn at Torgersen var dømt for voldtektsforsøk noen år tidligere, og nylig var løslatt. Hva angår dommen for voldtektsforsøk bemerkes at det modus han var dømt for ikke hadde noen særlig likhet med drapet på Rigmor. Det fremgår for øvrig av politiets interne notater at på det aktuelle tidspunktet hadde Oslo politidistrikt * tilsvarende «modus kandidater» som var på frifot på det aktuelle tidspunkter.

Det hadde ikke noen betydning for politiets oppfatning av bevissituasjonen *den gang i 1957*, men jeg nevner for ordens skyld at det er tvilsomt om voldtektsforsøk-dommen mot Torgersen var riktig. Kort tid etter at fornærmede i den saken var avgått ved døden sendte hennes mann (i 1976) brev til Torgersen hvor han skrev at hun overfor ham hadde erkjent at hun ikke var blitt voldtatt, men hadde sagt dette for å redde seg ut av en pinlig situasjon. I virkeligheten hadde den seksuelle omgangen med Torgersen vært frivillig, slik også Torgersen hele tiden hadde hevdet.

Det som imidlertid kan ha hatt betydning under etterforskningen mot Torgersen i 1957, var at aktor i saken mot Torgersen om voldtektsforsøket, som altså var en «ord-mot-ord» sak hvor bevisene mot Torgersen ikke synes å ha vært særlig sterke, var statsadvokat Dorenfeldt. Det er således lett å tenke seg at Dorenfeldt ville finne det betryggende dersom det nå en gang for alle, i den nye saken (drapssaken) ble bekreftet at Torgersen hadde en tilbøyelighet til å utøve seksualisert vold. Hva Dorenfeldt har tenkt eller følt om dette, kan jeg ikke vite, men basert på referatene fra hans prosedyre for lagmannsretten får jeg et inntrykk av en følelsesmessig sterkt berørt aktor. Og det er aldri særlig betryggende. Aktor (og etterforskningsleder) bør ideelt sett være indifferente i forhold til HVEM som eventuelt blir domfelt for et drap, deres mål selvfølgelig bør ene og alene være et riktig resultat, og det bør ikke foreligge omstendigheter som kan så tvil om aktors objektivitet. I drapssaken mot Torgersen burde det derfor ha vært benyttet en annen aktor. Det fremkom nye, åpenbart interessante bevis for politiet i løpet av hovedforhandlingen, som retten aldri fikk vite om. Det er uheldig for tilliten til påtalemyndigheten når det er slik at man undrer seg over om en annen aktor ville ha gjort disse bevis kjent for retten.

C. Åstedet

Hva angår åstedet trekker politiet raskt slutninger om gjerningsmann, hvordan selve drapshandlingen har skjedd og dennes plassering på åstedet, som jeg ikke kan se at det er dekning for. Det er flere omstendigheter ved både åstedet og i vitneforklaringer som etter mitt syn burde foranledige at politiet stilte seg mer åpne til hvem gjerningsmannen var og hvordan drapet har skjedd. Disse forholdene synes å være ignorert

Politibetjent Haugen har forfattet rapporten av 6. februar 1958 om åstedsundersøkelsen. Av rapporten fremgår at Rigmors kåpe, som man finner sammenfoldet liggende og ca. ½ meter innenfor henne i kjelleren, er uten søl av blod eller avføring. Dette stemmer dårlig med at Rigmor har hatt kåpen på seg da hun ble drept og evt. flyttet på etter drapet, fordi genseren til avdøde, som hun hadde på seg da hun ble funnet, var sterkt tilsølt av blod, særlig foran. Hvis kåpen er tatt av henne før hun ble drept - har hun i så fall gjort det selv? Og i så fall hvor, når og hvorfor? På tidspunktet for drapet (mellom kl. 23.00 og ca. 01.00) den 6. desember, holdt utetemperaturen i Oslo bare noen få plussgrader. Det har således trolig vært kaldt både i den uoppvarmede oppgangen i Skippergata 6b og nede i kjelleren. Dette foranlediger at etterforskerne stiller seg spørsmålet om hvorvidt Rigmor kan ha vært inne i en av leilighetene i bygningen etter at hun kom hjem den kvelden – men før hun ble funnet død? Politiet later ikke på noe tidspunkt til å etterforske den muligheten.

Den indre nedgangen til kjelleren der avdøde ligger er låst med hengelås da brannvesenet kommer kl. 01.30 (mappe 1, side 350). Det later til at politiet umiddelbart trekker den slutning at døren derfor har vært låst hele kvelden. Det etterforskes ikke noe rundt hvem som hadde nøkkel til hengelåsen og som derfor har hatt muligheten for å låse opp og igjen.

Det gjøres heller ikke nærmere kriminaltekniske undersøkelser av den indre passasjen ned til kjelleren, som går fra overnevnte dør. Det skrives i åstedsrapporten at det er foretatt en nøyaktig undersøkelse av hele kjelleren, men det skrives ikke et ord om hva som ble funnet / ikke funnet. (mappe 1, side 352) Den kriminaltekniske rapporten er også lite opplysende hva angår andre innganger enn hovedinngangen via Skippergata 6b til bakgården / kjelleren.

Når det gjelder selve gårdsplassen (altså utenfor kjellerlemmen / nedgangen til kjelleren), fremgår det av rapporten at «Det ble ikke funnet noen spor etter gjerningsmannen på gårdsplassen» (mappe 1, side 351). Dette er en meget utilfredsstillende redegjørelse for undersøkelser og funn. *Ble det lett etter spor? Etter slepespor? Etter blod? Etter avføring? Hvordan ble det lett? Lysforhold? Ble området (som var under åpen himmel så vidt jeg kan forstå) sikret frem til letingen kunne skje med tilstrekkelig belysning? I den grad området ble grundig undersøkt uten funn, er det desto mer betenkelig dersom det, slik det synes, ikke er gjort noen undersøkelser av den andre (indre) nedgangen til kjelleren.*

Mye tyder på at det ikke ble gjort noen særlige undersøkelser av gårdsplassen, idet Oslo brannvesen v Kløcker i rapport av 7. desember 1957 (mappe 1, side 104) kun beskriver bakgården med at det var to leiligheter og et lite verksted der, og at «Denne bakgården spiller for øvrig liten rolle i den følgende vurdering». Det er forståelig dersom politiet har tenkt at det antall mennesker som har gått rundt i bakgården og foran kjellerlemmen i forbindelse med funnet av liket har ødelagt eventuelle spor, men etter min mening skulle selvsagt dette vært beskrevet og undersøkelser likevel vært forsøkt.

Imidlertid fremgår det av en senere politirapport av 4. januar 1958 (mappe 1, side 327-328) at porten inn i bakgården fra Fred Olsens gate stod ulåst fra kl. 23.30 og frem til drapet ble oppdaget og at det ellers var mulig å komme inn i bakgården ved å klatre over et gjerde. Med andre ord var det fri tilgang til bakgården i det aktuelle tidspunktet da drapet kan ha skjedd. En åpenbar mulighet er således at gutten Rigmor ble sett sammen med i oppgangen kan ha gått sin vei igjen og at Rigmor før eller etter at han er gått har kommet i kontakt med noen som befant seg i bakgården, og som ble gjerningsmannen.

Det fremgår av saksdokumentene (mappe *, side *) at gården Skippergata 6 / Fred Olsens gate * var tilholdssted for mange personer som ikke bodde / arbeidet i gården, og at inngangsdørene / portene ofte var ulåste. Dette faktum burde tilsi at politiet stilte seg langt mer åpne i forhold til om den mannen som ble sett sammen med Rigmor utenfor og inne i oppgangen i Skippergata 6b var den samme som gjerningsmannen. Det at denne mannen ikke melder seg som vitne når drapet blir kjent, styrker mistanken om at han er gjerningsmannen, men det kan også være fordi han er blitt avskrekket av alt oppstyret og derfor ikke har villet melde seg og dermed pådra seg mistanke, eller at han av andre grunner ikke ønsker sine forhold undersøkt.

D. Etterforskningens første dag: politiet og media

Allerede den 7. desember, samme dag som drapet var oppdaget, omtalte avisene en rekke detaljer i saken- Delvis oppgir avisene politiet som kilde til informasjonen, delvis var informasjonen av en karakter som tilsier at informasjonen må være gitt avisene av politiet eller av andre profesjonelle aktører som hadde befattning med saken (brannmenn, sakkyndige?).

Osloavisene navngir allerede den 7. desember avdøde, opplyser hva slags kåpe hun hadde på seg på drapstidspunktet, de oppgir adresse, opplyser om når hun forlot sin kjæreste ved trikken den kvelden (kl. 22.40), når hun ble funnet, kl. 01.30, de skriver at hun da trolig hadde vært død i en time, at hun hadde skader i bakhodet, at klærne hennes var i uorden, at det var blod i oppgangen,

at det var brann på åstedet, at det dreide seg om et «seksuvmord», og at det lå planker over avdøde da hun ble funnet. VG trykker også et bilde av Rigmor.

Når så detaljerte opplysninger gis til publikum, kan det i ettertid bli vanskelig å kontrollere riktigheten av en eventuell tilståelse. Falske tilståelser er et kjent fenomen i alvorlige saker, og en av grunnene til å unngå spredning av detaljopplysninger om åsted, dødsårsak og skader. I tillegg innebærer spredning av detaljopplysninger om omstendigheten rundt et drap at blir vanskeligere å vurdere påliteligheten av vitneforklaringer som avgis etter at opplysningene har kommet ut. Detaljer i en vitneforklaring har en ganske redusert verdi når vitnet kan ha lest eller sluttet seg til dem, f.eks. hva angår NÅR de skal ha gjort ulike påståtte observasjoner. En annen konsekvens av at politiet offentliggjør bilder av Torgersen og forøvrig kommenterer saken slik de gjør, er at fallhøyden for politiet, hvis de har tatt feil mann, øker. Det kan påvirke politiets evne og vilje til å etterforske saken objektivt.

Politiets uttalelser til media morgenen etter drapet kan tyde på at i alle fall noen av dem helt i startfasen av etterforskningen har stilt seg noe mer åpne med hensyn til mulige gjerningsmenn. Til Dagbladet den 7. desember 1957 uttaler etterforskningsleder, politifullmektig Haukenes at «Det er ting som tyder på at det ikke behøver å være morderen som ble sett sammen med Rigmor Johnsen i trappoppgangen. Klokken 22. 40 fulgte hun nemlig en venn til Østbanen hvor han tok trikken til Oppsal». Men den videre etterforskning tyder på at politiet nærmest ensidig forfølger den tanke at mannen som vitnet Olga Eriksen ser i oppgangen sammen med Rigmor ca. kl. 23.00, og som Eriksen ikke kjenner til, er gjerningsmannen. Eriksen beskriver i sin første politiforklaring, morgenen etter observasjonen, at mannen hadde blondt, stritt hår.

E. Særlig om vitnet Esther Olsen

Esther Olsen, som fra sin bod i Dronningensgate solgte de eplene til Rigmor som ble funnet ved liket samme natt, forklarte seg i avhør den 7. desember kl.14.30. Hun kan da ha lest om drapet i avisene samme dag, eller ha snakket med kunder i kiosken som har fortalt hvem avdøde var. Olsen kjente Rigmor godt fra før, fordi Rigmor og hennes familie var kunder i kiosken. Hun forteller i avhør at Rigmor beklaget seg over at en mann fulgte etter henne, og at mannen tøyset og var innpåsliten mot Rigmor mens de stod ved boden. Hun beskriver mannen noe, og sier blant annet at han ikke snakket Oslo-dialekt. (Jeg bemerker her at Torgersen snakket Oslo-dialekt).

På dette tidspunktet i etterforskningen må altså Olsens vitneforklaring ansees som meget interessant og viktig i den videre etterforskningen. Selv om det selvfølgelig ikke er sikkert at mannen som viste interesse for Rigmor ved Esther Olsens bod er gjerningsmannen, er dette en så vidt nærliggende mulighet at politiet nå burde vært svært påpasselig med å «sikre» minnet av observasjonen mot å bli ødelagt av påvirkning. Esther Olsen sier jo at hun har sett Rigmor etter kl. 22.40 sammen med en mann som viste tydelig og påtrengende interesse for henne.

Den 9. desember deltar Esther Olsen som vitne i en personkonfrontasjon hvor Torgersen er en av figurantene. Hun plukker ikke ut noen av figurantene som mannen hun så sammen med Rigmor. Hensett til hennes forklaring burde politiet umiddelbart burde ha fulgt opp med andre tiltak for å forsøke å finne frem til mannen hun hadde sett. I stedet virker det som politiet nedprioriterer henne når hun ikke plukker ut Torgersen.

Først den 15. januar, *over 2 måneder senere*, får Esther Olsen se igjennom politiets fotoregister, fra gruppen «modus operandi». Her plukker hun ut en mann, Alf B, som «sikker» - at han var mannen hun så sammen med Rigmor ved boden. Mannen er 30 år og fra Vestlandet, altså snakket han neppe Oslo-dialekt. Idet han inngår i gruppen «modus operandi», bør han på dette tidspunktet være meget interessant for politiet. Han var straffet for blotting i 1953 og var pågrepet for å ha gjort seksuelle tilnærmelser til noen unge jenter i Oslo i november 1957.

F. Om etterforskningen av sporet "Alf B"

Politiet avdekket at Alf B var i Oslo på tiden for drapet, og at han den 6. desember 1957 stemplet ut fra sin jobb i Oslo kl. 16.31. Alf B forklarte at han intet hadde med drapet å gjøre og at han på tiden for drapet bodde sammen med sin hustru, og at han hver dag dro hjem etter dagens arbeid. Dette synes politiet å ha slått seg til ro med. De gjorde intet for å kontrollere hans påståtte bevegelser, og de etterforsket ham ikke ytterligere. De avhørte ikke hans kone, de konfronterte ikke vitner med ham i personkonfrontasjon. Avhøret av Alf B er på en knapp side.

Etter min oppfatning er den manglende etterforskningen av Alf B uforenlig med de krav som må stilles til en pålitelig og objektiv etterforskning. Dette var et spor som åpenbart skulle ha vært fulgt opp så langt som overhodet mulig, og informasjonen rundt Alf B skulle ha blitt forelagt bredt for retten i 1958.

Alf B var for øvrig på forsvarers bevisoppgave til hovedforhandlingen. Han møtte aldri for retten. Aktor opplyste at Alf B satt i varetekt i Århus. Det er i ettertid opplyst på forespørsel fra advokat Moss, fra Landsarkivet for Nørrejylland, at det ikke fantes opplysninger om at Alf B hadde vært varetektsfengslet i Århus på tiden for hovedforhandlingen.

G. Tre menn som løp vekk fra Skippergata

Et tredje vitne som burde være av stor interesse for politiet allerede den 7. desember er vitnet **Aarhus**, som kl. 05.30 møtte på kriminalvakte og forklarte at da han kom på arbeid i Rådhusgata 7 b kl. 01.15, så han 3 unge menn løpe oppover Rådhusgata fra Skippergata og bort Dronningensgate til høyre. De løp i en «voldsom fart og for avhørte så det ut som de ville komme unna fortest mulig. Straks etter hørte han brannbilene komme kjørende med sirenene på» (*vi vet at brannbilene kom mellom klokken 01.27 og 01.30*)

Aarhus har lest morgenavis før han kommer til politiet (sier han i avhøret). At Aarhus bommer med 10-15 minutter på tidsanslaget for observasjonen han har gjort gjør selvfølgelig ikke hans forklaring uinteressant. Han opplyser at guttene var iført mørke kapper og hatter, at de var i 20-25 års alderen. Han sier at han ikke vil kunne kjenne dem igjen på fotografier.

Det som etter mitt syn særlig gjør forklaringen fra Aarhus interessant er at den kommer så tidlig, før han kan ha fått særlig mye informasjon om saken fra annet hold, og mens han har observasjonen friskt i minnet. Likevel er avhøret av ham kun på ca. ½ side og det er svært overfladisk. Han spørres ikke hvilken informasjon han har om drapet, eller hvorfor han anslår tidspunktet for observasjonen til kl. 01.15 eller hva han mener med tidsangivelsen «straks etter». På

det tidspunktet Aarhus kommer til politiet og forteller om hva han har observert, er Torgersen allerede erklært mistenkt for drapet internt i politiet.

Så vidt jeg kan se følges Aarhus' vitneforklaring overhodet ikke opp videre i etterforskningen, og det later ikke til at forklaringen rokker ved politiets oppfatning av at Torgersen er gjerningsmannen.

Aftenposten skriver den 9. desember i sitt morgenummer at «politiet mener å ha meget sterke holdepunkter for mistanken mot ham» (*Torgersen, min anmerkning*). Aarhus' vitneforklaring, derimot, refereres meg bekjent aldri av politiet i media, f.eks. med forespørsel om hvorvidt andre vitner har gjort observasjoner av løpende menn i det aktuelle tidsrommet / området – eller med anmodning om at de tre menn skal melde seg. En slik anmodning i media kunne ha vært gitt med så få detaljer at eventuelle observasjoner kunne undergis en pålitelig sammenlikning. Det at Aarhus sier han neppe vil kunne gjenkjenne gjerningsmennene gjør det ikke dermed forsvarlig å se bort fra observasjonen, som på grunn av sin art godt kan ha sammenheng med drapet.

H. De neste dager inn i etterforskningen: politiet og media

I stedet for å søke å beskytte kjente og eventuelle vitners minne fra påvirkninger som kan svekke påliteligheten av vitneforklaringene gir politiet avisene identiteten til siktede, Torgersen.

Mandag den 9. desember 1957, den samme dagen som Torgersen fremstilles for førstegangsfengsling i retten, identifiserer avisene Torgersen med fullt navn, alder og med detaljerte (og dels uriktige) bakgrunnsopplysninger om hans tidligere straffesaker. Bakgrunnsopplysningene gis på en slik måte at de åpenbart er ment å skulle begrunne mistanken mot Torgersen. Politifullmektig Haukenes opplyser til Dagbladet at politiet sannsynligvis vil formidle bilde av Torgersen til avisene dagen etter.

Den 10. desember trykker VG bilde av Torgersen.

Når politiet gir media bilde av en mistenkt i en straffesak er det en avgjørelse med mange implikasjoner.

I en sak hvor man har meget gode tekniske bevis kan det muligens la seg forsvare hvis behovet for å gjøre det er legitimt og viktig nok til å oppveie betenkelighetene.

I en sak hvor bevisene mot mistenkte er så syltynne, for ikke å si fraværende, som de var i denne saken på dette tidspunktet er det uforståelig for meg at dette ble gjort.

Konsekvensen av at mistenktes bilde trykkes i avisen er at alle senere foto- og personkonfrontasjoner eller fotofremvisninger for vitner, hvor den i media fremviste person plukkes ut av vitnet, er nærmest verdiløse. Vitnene har jo sett bilde i avisen av «mistenkte» og vet hvem politiet tror er gjerningsmann. I tillegg til at vitnene meget lett vil få sitt minne ubevisst forstyrret, er det dessverre et ikke ukjent fenomen at vitner ønsker å hjelpe politiet med å peke ut «rett mann» i den gode saks tjeneste. («Politiet vet nok hva de driver med»)

I Riksadvokatens rundskriv RA- 2013-2 vedr vitnekonfrontasjoner fremgår det under pkt. IV: «Dersom politiet har etterlyst en mistenkt person med bilde i media, er vitnekonfrontasjon som regel utelukket».

At den samme forholdsregelen ikke inngikk i Riksadvokatens rundskriv om personkonfrontasjoner av 1933, som altså gjaldt i 1957, er et eksempel på den utviklingen av etterforskningsfaget som jeg har nevnt over.

Når f.eks. Olga Eriksen (som bodde i Skippergata 6 og som så Rigmor i trappen med en mann) i rettslig avhør den 22. februar blir spurt om hun gjenkjenner siktede (Torgersen) og hun svarer at «Det kan ikke være to som er så like», har hun altså sett bilde av Torgersen i avisen en rekke ganger, og det er åpenbart all grunn til å ta høyde for at hennes minne er påvirket av dette. Det er dessuten generelt all grunn til skepsis overfor personkonfrontasjon i retten med mistenkte / tiltalte tilstede, fordi vitner bevisst eller ubevisst legger til grunn at politiet «har tatt rett mann». Vi vet også at Olga Eriksen, noen måneder tidligere, den 9. desember, da hun deltok i en personkonfrontasjon hvor Torgersen var en av figurantene, plukket hun ham ikke ut. Ved den første oppstillingen festet hun seg ved Torgersen, men ved den andre oppstillingen ved en annen av figurantene. Hun kjente ham altså ikke igjen den gangen.

I. Johanne Olsen – et av påtalemyndighetens sentrale bevis

Et vitne som påtalemyndigheten åpenbart vurderte som et sentralt og viktig bevis mot Torgersen, var Johanne Olsen. Hun var det *eneste* vitnet politiet hadde under etterforskningen av saken før hovedforhandlingen, som hevdet at hun hadde sett Torgersen på et tidspunkt som stred mot hans alibiforklaring.

Johanne Olsen var nabo av Torgersen på Lille Tøyen og kjente godt til ham og hans familie. Hun lå i tvist med familien, i en husleiesak, hvor formålet til Olsen og de andre partene på hennes side av tvisten, var å få kastet familien Torgersen ut av deres leilighet. Det tilsier at vitnets forklaring, i rettssikkerhetsøyemed, må vektes mot dette bakgrunnsteppet.

Johanne Olsen forklarte den 12. desember til politiet av hun den 6. desember kl. 23,50 hadde sett Torgersen idet han passerte henne bakfra i Torggata og deretter gikk med raske skritt mot en drosje på Stortorget, som han straks satte seg inn i, hvorpå bilen kjørte vekk. Johanne Olsen forklarte at hun allerede morgenen etter, før hun visste om drapet, hadde fortalt om sin observasjon til en venninne på Tøyen, fru Gundersen.

Jeg finner det påfallende at Johanne Olsen ikke henvender seg til politiet med sin observasjon langt tidligere enn hun gjorde. Torgersen blir identifisert i alle Oslo-avisene allerede den 9. desember, som mistenkt for drapet. Man skulle tro at Johanne Olsen da umiddelbart ville fortelle politiet om sin observasjon av Torgersen som hun gjorde samme hatt som drapet skal ha skjedd, men det gjorde hun ikke.

Den 10. desember skriver Aftenposten i sin morgenutgave at Torgersen hevder å ha alibi, men at han ikke vet hverken etternavn eller bosted til «Gerd» som han sier han var sammen med. Avisen formidler videre at politiet ber publikum om opplysninger, særlig om en eventuell *drosjetur*, og at

politiet sier det er «mulig at han brukte drosje fra Skippergaten eller strøket der omkring og opp til Lille Tøyen i tiden fra kl. 22.40 og utover mot midnatt. Det er heller ikke utelukket at han kan ha tatt en eller annen buss fra sentrum og hjem utpå kvelden fredag».

Den 11. desember viderebragte avisene, særlig Dagbladet en rekke vitneforklaringer om observasjoner av en mann sammen med / som gikk etter Rigmor, og han beskrives å *ha mørk frakk og være barhodet*. *Politifullmektig Haukenes bekrefter til Dagbladet at disse signalementene stemmer godt*

Først dagen etter dette, den 12. desember, og fortalte Johanne Olsen til politiet at hun så Torgersen passerer henne i Torggata den 6. desember kl. 23.50 hvorpå han satte seg inn i *en drosje* som straks kjørte derfra, og at han hadde *mørk frakk* og var *barhodet*, var det altså ikke lenger snakk om en uavhengig vitneobservasjon som var pålitelig fordi vitnet ikke kjenner til detaljopplysninger i saken. Johanne Olsen hevdet senere, i rettslig avhør at hun ikke ønsket å forklare seg i saken, men at noen andre hadde gjort politiet oppmerksom på hennes observasjon. Det fremgår ikke av saksdokumentene om dette er riktig og eventuelt hvem som gjorde politiet oppmerksom på Johanne Olsen. Johanne Olsen får tydeligvis ikke spørsmål om dette.

Johanne Olsens og Torgersens forklaringer er uforenlige. En av dem forklarer seg uriktig. Hensett til den relasjonen vitnet Olsen hadde til Torgersens familie, til at hun ikke melder seg før 12. desember og til at alt ved hennes forklaring nærmest er en blåkopi av den «bestillingen» politiet har gitt gjennom media, synes jeg Johanne Olsens forklaring er uforsvarlig grunnlag å bygge en fellende dom på. Det er etter mitt syn liten grunn til å vektlegge hennes forklaring særlig mye. I samme retning synes jeg det trekker når Olsen i ettertid (i retten) gir tydelig uttrykk for at hun ikke ønsker å være vitne i saken.

En annen sak er at Olsens forklaring om hva hun har observert, under alle omstendigheter må vurderes i lys av at observasjonen er gjort under forhold som gjør at den meget vel kan være en feilobservasjon dersom den subjektivt sett er sann (I mørket, meget kortvarig, og mannen ble i all hovedsak observert bakfra). Olsen kan ha sett en hun forvekslet med Torgersen.

Når det gjelder å få Olsens forklaring bekreftet synes politiet å ha nedlagt betydelige etterforskningsressurser. Hennes forklaring søkes bekreftet gjennom en rekke henvendelser til drosjemiljøet, både direkte og gjennom media, for å finne sjåføren som kjørte Torgersen hjem. Men politiet finner aldri denne sjåføren.

Johanne Olsen sier heller ikke noe den 12. desember om at Torgersen hadde stripete bukser. Denne opplysningen hadde ikke kommet ut i avisene på dette tidspunktet, så vidt jeg kan se.

Johanne Olsens venninne, Fru Gundersen, avhøres også av politiet den 12. desember. Johanne Olsen sier i sitt første avhør at hun fortalte Gundersen om sin observasjon, på morgenen den 7. desember. Gundersen bekrefter dette. Åpenbart hadde heller ikke Gundersen funnet grunn til å varsle politiet om dette, på tross av all mediedekning av saken og av at Torgersen var mistenkt. Gundersen avhøres på nytt den 18. desember, og hun tilføyer da kun *en* ny opplysning, nemlig at Olsen hadde sagt at Torgersen hadde noen «rare bukser». Heller ikke hun nevner buksene i sitt første avhør.

Senere, den 21. desember, i nytt avhør, tilføyer Johanne Olsen til sin forklaring at Torgersen hadde stripete bukser, som hun tenkte ville passet bedre til en ungdom.

Fordi ingen av kvinnene nevner dette i første avhør, og fordi begge nevner det i det neste, er det grunn til å stille spørsmål ved om denne opplysningen kommer fra Olsen og Gundersen i avhøret på deres eget initiativ. Jeg synes det er grunn til å undres på om politiet, som nå er blitt meget oppmerksomme på de stripete buksene, har spurt vitnene direkte, eller eventuelt har spurt Gundersen direkte, som igjen har nevnt dette for Olsen. Olsen beskriver ikke buksene nærmere i avhøret, f.eks. snitt, eller hva som gjorde at hun oppfattet dem som for ungdommelige. Det er derfor lite ved avhøret som kan gjøre oss sikre på at hun faktisk har sett buksene. Etter å ha sett bilde av buksene stiller jeg meg litt undrende til hennes beskrivelse av buksene som ungdommelige (hensett til moten i 1957), og dette utsagnet burde i avhøret ha vært fulgt opp med anmodning om en nærmere beskrivelse.

Hvis politiet *har* spurt direkte om Torgersen hadde / kan ha hatt stripete bukser, har det etter mitt syn ganske begrenset verdi ved pålitelighetsvurderingen av observasjonen dersom et vitne svarer bekreftende.

J. De sakkyndige og etterforskningen

De sakkyndiges erklæringer som kom underveis i etterforskningen og under hovedforhandlingen i saken har trolig hatt avgjørende betydning både for hvordan etterforskningen i saken forløp, og for rettens syn på skyldspørsmålet.

De tekniske bevisene er i saken (tannbittbeviset, barnålbetiset og avføringsbeviset) er grundig gjennomgått av andre, og redegjørelsene er publisert på www.togersensaken.no. I tillegg til at rapportene fra før hovedforhandlingen hadde et innhold som burde ha påkalt mere skepsis, deler jeg den oppfatningen at de opplysninger som er fremkommet om disse bevisene etter rettsaken mot Torgersen i 1958 tyder på at disse bevis ikke er pålitelige, og at det ikke er mulig å legge til grunn de konklusjoner som de sakkyndige trakk i 1958.

Ved min gjennomgang av saksdokumentene fra 1957 og 1958 finner jeg det sterkt betenkelig at de sakkyndige får så mye informasjon om åstedet og politiets drapsteori FØR de gjør sine undersøkelser. De sakkyndige skulle f.eks. ikke ha fått «bestillinger» som «let etter avføring på skoene» men «Finnes det noe på skoene? I så fall - hva er det?» Først etter uavhengige analyser fra åsted og sko burde man sett om funnene evt. var overensstemmende, uten av den som utfører analysen vet hva politiets teori er – de som analyserer tekniske funn under en etterforskning bør ikke engang vite hvilken sak man analyserer for.

De odontologisk sakkyndige burde ha fått et sett ulike anonymiserte tannavstøp fra f.eks. 10 ulike personer, hvorav ett fra mistenkte, for så å se om det var mulig å knytte bittmerkene til et spesielt tannsett.

Ved anonymiserte analyser hvor den sakkyndige analytikereren ikke vet hva som «skal bevises» unngår man at forutinntatthet påvirker analysen, og påliteligheten av analysen øker. I etterforskningen av drapet på Rigmor Johnsen ser vi det motsatte. Det er med uro jeg leser i

dokumentene *at tannlege Strøm flere ganger oppsøker Torgersen i fengselet for å be ham avgi tannavtrykk, og at Strøm endog ringer til etterforsker * for å se om å bli varslet straks hvis Torgersen vil avgi tannavtrykket.

Videre burde de sakkyndige som foretok analyser av avføring fra åstedet og funn av en substans på siktedes sko, fått oversendt preparater merket A, B, C osv. uten nærmere angivelse av hvor de er funnet, og blitt bedt om å redegjøre for hva preparatet var og om noen av dem var overensstemmende.

Det er sannsynlig at de sakkyndige som ble oppnevnt i saken, noen allerede 7. desember, også leste aviser. Det er nærliggende å tenke seg at odontolog Strøm, som først får se Rigmor Johnsen etter at hun er bragt til * for obduksjon, har fått med seg avisomtalen av «seksualdrapet» når han karakteriserer bittet i Rigmors bryst som et «lystbitt». Hva et «lystbitt» er gjøres ikke nærmere rede for av Strøm. Han gjør ikke rede for om dette var et fenomen han hadde sett også i andre undersøkelser han hadde gjort, selv om hans formulering lyder som om «lystbitt» er noe han har observert mange ganger. Senere er det Strøm som gjentatte ganger oppsøker Torgersen i fengselet i den hensikt å få tatt tannavstøp av ham, som Strøm så senere skal sammenlikne med bittet i brystet til Rigmor Johnsen.

I tillegg fremstår den fysiske håndteringen av beslag (fyrstikkesker og turnsko) som meget utilfredsstillende. For meg har det ikke vært mulig å følge beslagene i detalj med hensyn til hvor de til enhver tid har vært, og hvem som har hatt dem i sin besittelse. Dette er lite betryggende, og særlig når sakens dokumenter viser at beslagene forandrer seg underveis i etterforskningen, til Torgersens ugunst.

K. Om etterforskningen av avføringsprøvene

Saksdokumentenes underdokumentnummer 27 inneholder uttalelsene fra de sakkyndige, hvor de synes å være lagt inn fortløpende etter hvert som politiet har mottatt dem.

I notat datert 22. desember (dokumentnummer 27, 2) har Dr, Valentin Fürst uttalt seg om sin sammenlikning av prøver fra Torgersens sko og fra avføring på åstedet. Han skriver i notatet at det er «meget stor likhet med hensyn til mengdeforhold og anordning av noen karakteristiske planteceller».

Dokumentnummer 27, 3, det påfølgende dokumentet, er et notat fra Amanuensis Anton Skulberg fra Norges veterinærhøgskole, og det er datert 20. desember 1957. Skulberg skriver at han i prøve 1, som er prøven fra Torgersens sko, finner korte hår. Funn av hår beskrives ikke for de andre prøvene.

På dette tidspunktet må man altså kunne forutsette at etterforskerne har oppfattet at funnet av avføring på Torgersens sko *ikke* er likt funnet av avføring på åstedet. Hårene utgjør forskjellen. Det neste dokumentet i underdokument 27 (dok. 27,4) er en rapport datert 22. desember 1957 fra Professor Aaser ved Norges Veterinærhøgskole. Han er, som det fremgår av hans innledning, blitt bedt om å undersøke om avføringen på Torgersens turnsko stammer fra menneske eller dyr. Han undersøker avføringen fra Torgersens sko i mikroskop, og han beskriver sitt funn ved

undersøkelsen slik: «*I prøven fra turnskoen kunne det ikke med bestemthet påvises planterester. Det fantes noen få fibre av ubestemmelig art og dessuten noen få små hår som jeg ikke har kunnet identifisere*». Aaser skriver også i rapporten at han mener avføringen på Torgersens sko stammer fra et menneske, fordi han mener det luker menneskeavføring av den og ikke dyreavføring.

På dette tidspunktet, har altså etterforskerne nok en gang fått vite om hårfunnet, og dessuten at Aaser ikke fant planterester i avføringen. De vet også at Aaser eneste holdepunkt for å anta noen om avføringens opphav er Aasers tillit til sin evne til å skille dyre- og menneskeavføring ved hjelp av sin luktesans.

Det neste dokumentet som dokumentføres i underdokument 27 (dok. 27/5) er en rapport datert 17. januar 1958 fra Professor Dr. Printz, som også har undersøkt avføringsprøvene.

Printz nevner ikke med et ord i sin rapport at det i prøven fra Torgersens sko allerede ved analyser gjort den 20. og 22. desember, er funnet små hår, noe ikke ble funnet i prøvene fra avføringen på åstedet, eller at Aaser ikke fant planterester. Tvert imot konkluderer han med at avføringsprøvene fra avdødes klær, og fra hennes kropp er «fullstendig like» avføringen funnet på Torgersens turnsko. Han opplyser at avføringen er helt lik med hensyn til innhold, utseende og konsistens.

Selv om man tar høyde for at respekten for professorer og andre yrkesgrupper med høy status nok var enda høyere i 1957 enn den er nå, og at dette nok medførte færre kritiske innvendinger mot deres uttalelser, finner jeg det svært urovekkende at hverken politiet, statsadvokaten har forholdt seg til de klare indikasjoner som foreligger i rapportene på at avføringen på skoen nettopp IKKE stemmer overens med den fra Rigmor.

Disse divergensene i svarene fra de sakkyndige burde ha ført til at politiet stilte ytterligere spørsmål til Printz. De burde ha bedt både Printz og Aaser om en nærmere redegjørelse for Aasers funn av hår men ingen planterester i avføringen fra skoen, og om Printz' funn av en mengde planteceller men ingen hår i nøyaktig den samme prøven.

Dette gjøres imidlertid ikke. Det ser ut til at etterforskerne slår seg til ro med siste talers utsagn – det er full likhet mellom prøvene. Printz har i sin uttalelse også gått ut over sitt sakkyndighetsområde og har uttalt seg om sannsynligheten for at en slik likhet kan være tilfeldig. Han konkluderer med at det kan den neppe være, og at avføringen fra siktedes turnsko stammer fra «den myrdede».

Med dette synes etterforskningen å bli avsluttet hva angår spørsmålet om avføringssporene. Retten får seg presentert Printz' vurdering i retten, og det ser ikke ut til at divergensene ble kjent for de som dømte Torgersen.

Dette er ikke betryggende og objektiv etterforskning. Man har unnlatt å følge opp indikasjoner som talte til mistenktes fordel, og opplysningene bringes heller ikke frem for retten av påtalemyndigheten eller av andre.

L. Om fyrstikkeskene som ble beslaglagt av politiet

I rapport av 22. februar 1958 fra Kriminalavdelingen ved Wolff og Johansen fremgår det om de to fyrstikkeskene, beslaglagt i Torgersens lomme, at den ene er ubrukt og den andre har to rip i riveflaten på den ene siden og noen flere mot den andre sidens riveflate (mappe 1 side 378). I rapport av 24. februar (altså to dager senere) (mappe 2, side 37) skriver Professor dr. Printz at den ene fyrstikkesken er ubrukt, men den andre *har mange og tydelige riper på begge riveflatene, til sammen ca. 15-20 stykker*. Så mye ressurser som Printz ellers legger ned i analysene han gjør i denne saken forundrer det meg at han ikke undersøker og oppgir *nøyaktig hvor mange rivemerker det er på hver side, noe som trolig lett ville la seg undersøke med et alminnelig forstørrelsesglass*. Men i alle fall, i vanlig språkbruk er ikke to «mange». Fyrstikkesken synes derfor å ha blitt tilføyet flere rivemerker mellom den 22. og den 24. februar. Og de mange riveflatene vektes til Torgersens ugunst fordi de passer med funn av et visst antall avbrente fyrstikker på stedet.

Aktor (og forsvarer) burde ha besørget opplyst for retten hvilket funn Wolff og Johansen hadde gjort, og deretter nøyaktig hvor mange rivespor Printz fant, og deretter fått en forklaring på divergensen.

Retten burde også ha fått en redegjørelse for de stadig nye funn av avføring på Torgersens turnsko, på skoens vandring mellom ulike analytikere. Det er mangelfull notoritet også knyttet til hvor og i hvis varetekt skoen har vært til enhver tid.

Manglende notoritet og nøyaktighet knyttet til oppbevaring av beslag og detaljer i beslagsanalyser utgjør en stor svakhet ved etterforskningen, som åpenbart forringer verdien av de bevis retten har fått seg forelagt knyttet til disse beslagene.

M. Om dokumentføringen i saken i 1957-1958.

Jeg har også hatt tilgang til en del dokumenter i saken, som ikke er lagt inn i «saksdokumentene». Selvfølgelig skal alle dokumenter som kan ha noen som helst interesse i saken legges inn i saksdokumentene. Det følger av et alminnelig krav til redelighet og objektivitet (og også av rettspraksis etter 1958). Særlig viktig er dette dersom det dreier seg om opplysninger som siktede kan ha interesse av for å ivareta sitt forsvar. Jeg tillater meg her å skyte inn at etter min oppfatning har politiet fortsatt en lang vei å gå før dette kravet imøtekommes på en tilfredsstillende måte.

Blant dokumenter som ikke var lagt inn i saken fant jeg en vitneforklaring datert 7. desember 1957 fra en av naboene i gården der Rigmor Johnsen bodde. Hun finner grunn til å henlede politiets oppmerksomhet på en av de andre beboerne i gården, fordi hun ved flere anledninger det siste halvåret har observert ham opptre voldelig/ truende overfor både kvinner og en mann. Fordi mannen aldri ble undergitt noen etterforskning i saken (utover et overfladisk vitneavhør) unnlater jeg å navngi ham her. Han hadde imidlertid ikke alibi for drapstidspunktet og han hadde inntatt større mengder alkohol den 6. desember. Likevel synes ikke politiet å ha vurdert å beslaglegge hans klær og sko, eller ransake hans bopel etter spor i saken. Hadde de gjort så, kunne de neppe ha fengslet Torgersen i saken den 9. desember utelukkende fordi han var en moduskandidat som ble pågrepet noen kvartaler fra åstedet. Naboen uten alibi var i Skippergata 6b da brannen ble oppdaget.

Enda mer underlig - og betenkelig - er det at retten som dømte Torgersen i 1958 aldri fikk vite at under hovedforhandlingen meldte det seg vitner som sa de visste hvem «Gerd» fra Torgersens forklaring var. Dette kommer jeg tilbake til under pkt. 12.1.

N. Om nye vitneforklaringer som innkom under hovedforhandlingen.

1. Nye vitner med opplysninger om «Gerd»

Dette var vitner som ikke hadde noen tilknytning til saken, og som opplyste at de meldte seg så vidt sent fordi de forstod av avisreferatene fra rettssaken at Gerd ikke selv hadde meldt seg til politiet. De var tidligere kollegaer av Gerd og opplyste at hun selv hadde fortalt dem at hun var «den Gerd» allerede noen få dager etter at drapet var kjent. Den Gerd de snakket om het Gerd Kristiansen, og hun var nygift på tidspunktet for drapet. Ifølge vitnene som meldte seg, hadde hun i samtaler om drapssaker, hvor hun sa hun var Gerd, grått og vært fortvilet, samt klaget over smerter etter skader som hun ikke redegjorde nærmere for. Ifølge vitnene hadde sagt at hun ikke kunne melde seg til politiet fordi hennes mann vars sjalu på Torgersen, og hun var redd for at hun måtte flytte fra svigerforeldrene hvor hun bodde med sin mann.

Politiet kontaktet så Gerd Kristiansen og hennes mann, og avhørte dem i deres hjem – samtidig. Avhøret av Gerd er meget overflatisk. Hun nekter for å ha vært sammen med Torgersen den aktuelle natten, og sier at hennes kollegaer må ha misforstått.

Politiet hadde altså, under hovedforhandlingen, mottatt ny informasjon som støttet tiltaltes alibiforklaring. Det er intet i sakens opplysninger som tyder på at Gerd Kristiansens kolleger hadde noen subjektiv tilknytning til saken i noen retning, hverken noen tilknytning til Torgersen eller noe ønske om å gjøre det vanskelig for Gerd.

Politiet ettergikk ikke dette sporet nærmere. Gerds kolleger, som meldte seg med opplysningene, avhøres ikke ytterligere. De skulle åpenbart ha vært foreholdt Gerds forklaring, og avhørt på nytt. At politiet ikke etterforsker dette videre og besørger at det blir en del av rettens bevisbilde, er et brudd på politiets plikt til å gjennomføre en objektiv etterforskning, herunder å lete etter bevis som taler for mistenktes uskyld.

De nye opplysningene bringes heller ikke til rettens kunnskap. Dommerne i saken fikk derfor ingen mulighet til selv å vurdere disse opplysningene. Hvorvidt Torgersens forsvarer kjente til de nye opplysningene kan jeg ikke avdekke gjennom dokumentene, men basert på medias referater fra rettssaken, ser det ikke ut til at opplysningene overhodet har vært fremme i retten. Påtalemyndigheten skulle ha sørget for at denne nye informasjonen ble en del av bevisbildet i saken. Det følger av aktors plikt til redelighet og objektivitet.

Politiets håndtering av dette nye sporet står i klar kontrast til hvordan et annet vitne som meldte seg under hovedforhandlingen ble håndtert, nemlig vitnet Ørnulf Bergersen.

2. Vitnet Ørnulf Bergersen.

Bergersen avga politiforklaring i saken første gang 4. juni 1958, altså etter at rettssaken hadde startet. Han forklarte da at han så Torgersen komme ut av en port i Skippergata 6b med sykkel den 7. desember 1957 kl. 00.55.

Han forklarte seg deretter som vitne under hovedforhandlingen, den 7. og 9. juni.

Ved åstedsbefaringen under rettssaken skulle Bergersen påvise Skippergata 6b. Han pekte da på et hus på motsatt side av gaten; Skippergata 9. Påtalemyndigheten anførte på bakgrunn av dette at Torgersen hadde parkert sykkelen inne i portrommet til Skippergata 9, mens han var inne i Skippergata 6 og tente på.

Bergersens hadde vært innsatt i fengsel en rekke ganger i tiden mellom 1940 og 1958. Han var narkoman (morfinmisbruker) og han var alkoholisert. Han var idømt sikring på grunn av mangelfullt utviklede sjelsevner og fare for nye straffbare handlinger.

Det var altså all grunn til at politiet skulle vurdere hans plutselige henvendelse mer enn et halvt år etter den påståtte observasjonen, og etter at hovedforhandlingen hadde startet, med stor skepsis. Men i Bergersens nedskrevne politiforklaring er det ikke tegn til at han får et eneste spørsmål av politiet om hvorfor han ikke har meldt fra om sin observasjon tidligere.

Bergersens forklaring inneholder intet som han ikke har kunne basere på sin kjennskap om saken fra media. Det er således intet ved den som gjør den spesielt pålitelig. Tvert imot er hans forklaring om egne bevegelser på den aktuelle tiden svært lite sannsynlige. (Tid og distanser
Aktor i saken, statsadvokat Dorenfeldt, karakteriserte i sin prosedyre Bergersens vitneprov som ”nøkkelen til gåtens løsning”.

Som nevnt over, foreligger det en sterk kontrast mellom på den ene side politiets og påtalemyndighetens oppfølging av vitnet Bergersen, som var til ugunst for Torgersen og på den annen side oppfølgingen av vitnene som meldte seg med opplysninger om Torgersens alibi, «Gerd». Hensett til de faktorer politiet kjente til om disse vitnene, som sier noe om vitnenes pålitelighet, er forskjellsbehandlingen faglig uforståelig for meg. Den tyder på at etterforskerne og påtalemyndigheten ikke er objektive, men tvert imot entydig søker å bevise mistenktes skyld, og bevisst ignorerer bevis på hans uskyld.

Som nevnt innledningsvis er objektivitet hos politi og påtalemyndighet en sentral faktor i en pålitelig bevisinnhenting.

Fra NOU 2007:7 «Fritz Moen og norsk strafferettspleie» siteres:

«13.4.2.4 Endringer i kravene til utforming av bevisoppgave

Det følger i dag av straffeprosessloven § 262 første ledd første punkt at påtalemyndigheten sammen med tiltalebeslutningen skal sende retten en oppgave over de bevis som ønskes ført. Tanken om at påtalemyndigheten skal opptre objektivt, tilsier at bevisoppgaven skal inneholde alle bevis av relevans, enten de taler til gunst eller ugunst for tiltalte. I praksis er det vanlig at

påtalemyndigheten overlater til forsvareren å påberope seg enkelte bevis. For å unngå at bevis som taler til gunst for tiltalte, blir oversett og ikke kommer frem under hovedforhandlingen, foreslår utvalget at det vurderes å lovfeste at påtalemyndigheten, i tillegg til å oppgi de bevis som ønskes ført i saken, skal nevne øvrige relevante bevis. På den måten vil både retten og forsvareren bli klar over eventuelle bevis av betydning som ikke blir ført fra påtalemyndigheten side.»

O. Konklusjon:

Etterforskningen av drapet på Rigmor Johnsen var etter datidens mål relativt omfattende. Det er mange momenter ved etterforskningen og ikke minst ved bevisene som jeg ikke har gått inn på her.

For ordens skyld nevner jeg imidlertid at jeg ikke har funnet opplysninger i sakens dokumenter som har overbevist meg om at Torgersen er skyldig. Snarere er det en rekke opplysninger som etter mitt syn trekker i retning av at han ikke var gjerningsmannen.

Etter min gjennomgang av sakens dokumenter er det min klare oppfatning at etterforskningen av drapet ikke utgjør en pålitelig informasjonsinnhenting.

Viktige spor er ikke fulgt. Innsamlet bevis er ikke betryggende og notorisk håndtert. Vitner har hatt tilgang på så mye informasjon om saken at det er stor fare for at deres minne er påvirket, og dette skyldes i stor grad politiets taktiske valg tidlig i etterforskningen. Dette foranlediger skepsis med hensyn til om avhør av er gjennomført på en måte som sikrer pålitelig informasjon.

Politiets etterforskning preges av mangel på objektivitet i en slik grad at det er betydelig grunn til uro for om det materialet som ligger i sakens dokumenter er representativt. Ved ensrettet og forutinntatt etterforskning er det stor fare for at viktig informasjon oversees, overhøres eller glemmes og at dette fører til at informasjonen aldri kommer inn i sakens dokumenter i de hele tatt.

Hvis etterforskningen etter en totalvurdering fremstår som upålitelig, kan det i seg selv være en frifinnelsesgrunn. (Jfr. Rt-2000-1223, Rt-1998-407).

Etterforskningen bærer etter mitt syn gjennomgående preg av at viktige rettssikkerhetsprinsipper er satt til side. Det er min oppfatning at etterforskningen av saken er beheftet med så store mangler at materialet den har frembragt ikke kan brukes som grunnlag for en domfellelse.

III SAKSBEHANDLINGSFEIL VED GJENNOMFØRINGEN AV HOVEDFORHANDLINGEN I 1958

En nærmere analyse av hovedforhandlingen i 1958 viser at det ble begått flere saksbehandlingsfeil, som – i et hvert fall samlet – må antas å ha hatt betydning for dommens innhold, jf. straffeprosessloven av 187 § 343 første ledd, som for dette punkts vedkommende samsvarer med gjeldende lov § 342 første ledd.

Disse forholdene er utdypet i Nils Erik Lies analyse av Torgersen-saken – se bilag 1 til nærværende begjæring.

Konkret dreier det seg om følgende feil:

A Oppnevning av inhabil sakkyndig

Ved Oslo forhørsretts beslutning av 30. desember 1957 ble professor Henrik Printz oppnevnt som sakkyndig,

”til som sakkyndig å uttale seg om neglavskrap fra sikt. og avdøde, fundne fyrstikker på åstedet og på sikt., eventuelt plantemateriale i støv osv.”

17. januar 1958 avga han rapport til Kriminallaboratoriet om avføringsprøvene, hvor han konkluderte med at

”det er min oppfatning at samtlige disse prøver – heri også innbefattet den fra siktedes turnsko – stammer fra samme kilde nemlig fra den myrdede.”

Ved dette har Printz naglet Torgersen til åstedet, og dermed indirekte gitt uttrykk for en klar oppfatning om skyldspørsmålet.

Ikke desto mindre får Printz nytt sakkyndigoppdrag i tilknytning til barnålbeviset etter at han på denne måten hadde tilkjennegitt sin oppfatning om skyldspørsmålet. I uttalelse av 43. februar 1958 konkluderte han med at

”følgende materiale fra siktedes klær viser full overensstemmelse med prøver som stammer fra den myrdede og fra åstedet:...2. Barnåler fra gran av samme morfologiske type og ellers i full overensstemmelse med den form som finnes i kjelleren.”

Printz har følgelig gitt uttrykk for et klart standpunkt også til barnålbeviset. Det kan ikke ses bort fra at dette har vært influert av at han allerede anså Torgersen som skyldig.

Som følge av sitt klare standpunkt til skyldspørsmålet, som hadde kommet til uttrykk i forbindelse med avføringsbeviset, skulle Printz ikke ha vært oppnevnt som sakkyndig i tilknytning til barnålbeviset, jf. straffeprosessloven av 1887 § 193 andre ledd.

”Når det kan unngås, bør det som sakkyndig ikke oppnevnes noen som etter domstolloven § 106 eller § 108 ville være ugild som dommer.”

I 1958 hadde det uten vanskeligheter latt seg gjøre å finne en annen sakkyndig enn Printz til å vurdere barnålene.

Oppnevningen av og benyttelsen av Printz som sakkyndig var en klar saksbehandlingsfeil i 1958, jf. straffeprosessloven 1887 § 343 første ledd.

B. Manglende utsettelse – vitnet Gerd Kristiansen

Gerd Kristiansen, som hadde fortalt arbeidskolleger at hun hadde sittet på med Torgersen om kvelden 6. desember 1957, ble ikke avhørt av retten. Det samme gjaldt de kollegene hun hadde fortalt dette til. Det er uvisst om forsvareren var kjent med forklaringene fra disse vitnene. De har imidlertid ikke vært gjort kjent for retten.

I 1958 som i dag våket retten over sakens fullstendige opplysning, jf. straffeprosessloven 1887 § 331 femte ledd.

Her er det begått en saksbehandlingsfeil ved at statsadvokaten ikke har opplyst om avhørene av arbeidskollegene til retten, slik at retten kunne avgjøre om disse og ektefellene Kristiansen skulle avhøres, og om nødvendig utsette forhandlingene slik at det kunne iverksettes avhør av flere av de ansatte på arbeidsstedet for å bringe på det rene hva Gerd Kristiansen måtte ha fortalt til dem. Dette kunne ha gitt lagretten viktige opplysninger av vesentlig betydning for vurderingen av Torgersens alibi.

At feilen er begått av påtalemyndigheten og ikke av retten, er uten betydning, og plikten består uavhengig av hva forsvarer måtte ha ment om spørsmålet.

Unnlatelsen av å utsette forhandlingene og sørge for innkalling av vitnene fra Gerd Kristiansens arbeidsplass var en klar saksbehandlingsfeil i 1958, jf. straffeprosessloven 1887 § 343 første ledd.

C. Manglende utsettelse – vitnet Ørnulf Bergersen

Ørnulf Bergersen forklarte seg for politiet 3. juni 1958 og i retten 5. og 7. juni 1958, etter avbruddet på grunn av tumultene i retten 5. juni.

Aktor omtalte Bergersen som *”nøkkelen til gåtens løsning”*, og har åpenbart akseptert forklaringen slik den ble avgitt. Så vidt oppsiktsvekkende som Bergersens forklaring etter hvert må ha fremstått som, må det allikevel ha vist seg for retten et åpenbart behov for andre bevis som eventuelt kunne bekrefte eller avkrefte Bergersens forklaring, eventuelt en kontroll av hvorvidt forklaringen kunne være riktig. Dette gjaldt først og fremst sannsynligheten av at han kunne gå fra Gjersjøen på 2 ¼ time, sannsynligheten for at han kunne passere Oslo Ø uten å bli sett av de polititjenestemennene som befant seg der, og en nærmere kontroll av en klokke som hadde oppført seg så vidt spesielt som Bergersens klokke angivelig hadde gjort.

At spørsmålet om utsettelse på dette grunnlaget ikke har vært reist av forsvareren er uten betydning, jf. foran under punkt 2. Også denne unnlatelsen av å utsette saken for å bringe klarhet i spørsmålene i tilknytning til Bergersens forklaring representerer en tilsidesettelse av rettens plikt etter straffeprosessloven 1887 § 331 femte ledd til å sørge for sakens fullstendige opplysning, og var således en klar saksbehandlingsfeil i 1958, jf. straffeprosessloven 1887 § 343 første ledd.

D. Fengselsoverlege Leikvam som sakkyndig

Under hovedforhandlingen avga fengselsoverlege Jon Leikvam forklaring som sakkyndig 11. juni 1958. Nærmere bestemt uttalte han seg om Bergersens troverdighet som vitne. Leikvam var imidlertid psykiater og kan ikke ha hatt den vitnepsykologiske kompetanse som er nødvendig for å vurdere troverdigheten av avgitte forklaringer.

Ut fra dagens rettstilstand må det legges til grunn at Leikovams forklaring om Bergersens konkrete troverdighet ville ha blitt avskåret. Det er ikke adgang til å åpne for sakkyndige, konkrete troverdighetsvurderinger som ledd i bevisførselen.

Selv om forklaringen antakelig ikke ville ha blitt avskåret i 1958 hvis spørsmålet var blitt satt på spissen, ut fra den manglende kunnskapen om vitnepsykologiske spørsmål på denne tiden, dreier det seg allikevel om et forhold som i dag må ses som en saksbehandlingsfeil, og som derfor må trekkes inn ved vurderingen etter strpl. § 392 andre ledd.

IV FORHOLD ETTER SONING

Etter domfellelsen i 1958 til fengsel på livstid og ti års sikring har Torgersen vært gjenstand for en behandling som er unik i norsk strafferettshistorie. I beregnet varetektstiden sonet han sammenhengende fengselsstraff lenger enn noen annen før eller senere - i over 16 år. To år og syv måneder av denne tiden ble tilbrakt i isolat.

Statsadvokat Dorenfeldt hadde under hovedforhandlingen i 1958 gitt uttrykk for at Torgersen aldri mer måtte slippes løs på samfunnet. Etter at ankesaken var avgjort av Høyesterett, meddelte han til fengselsvesenet at Torgersen "var en meget farlig forbryter, som burde plasseres i enecelle." Denne henstillingen ble etterkommet.

I november 1971 fikk Torgersen for første gang anledning til å forlate fengslet. Han fikk da fremstilling for å besøke moren, som var alvorlig syk og innlagt på sykehus. Først i mars 1973, etter at han var overført fra Ullersmo fengsel til Ila sikringsanstalt, hadde han sin første permisjon på egen hånd.

I mars 1973 utstedte politimester Johan Gjerde følgende ordre, åpenbart i forbindelse med at Torgersen var overført fra Ullersmo til Ila:

"FORTROLIG

*SÆRTILTAK I TILFELLE DOMSFANGE FREDRIK FASTING TORGERSEN, FØDT 01 10 1934,
SKULLE RØMME NÅVÆRENDE OPPHOLDSSTED: ILA SIKRINGSANSTALT,
TLF: 2405 90 06 OG 020-4441*

*Dersom det innløper melding om at domsfange Fredrik Ludvig Fasting Torgersen har
rømt, skal følgende spesielle tiltak iverksettes øyeblikkelig:*

En polititjenestemann beordres til Riksadvokatens kontor i Grubbegaten 1, 5. etasje, for å beskytte riksadvokat Dorenfeldt mot overfall fra den rømte.

Uniformert vakt settes ut i eller utenfor Riksadvokatens leilighet i Cam. Colletts vei 2, 5. etasje.

Formålet med vaktholdet er å beskytte Riksadvokaten og hans familie. Riksadvokaten og familiemedlemmer skal derfor også ledsages når de forlater kontor eller hjem.

Vakten skal være bevæpnet med pistol og kølle, og være utstyrt med håndjern.

Hvis fangen påtreffes, skal han omgående uskadeliggjøres uten å avvende et mulig rettsstridig angrep.

Den dømte anses som meget farlig.

J. Gjerde (sign)”

Aftenposten, som omtalte denne ordren 21. mai 1999, innhentet en kommentar fra professor Johs. Andenæs. Han siteres slik:

”Jusprofessor Johs. Andenæs mener ordren må være helt unik i norsk kriminalhistorie. -Dette er å gå altfor langt. Dette er så spesielt at man får nesten tro at det ikke var meningen at ordren skulle forstås bokstavelig, sier han.”

Aftenposten skriver videre:

”Politimester Gjerde døde kort tid etter at han ga ordren, som først ble trukket tilbake i 1977, tre år etter at Torgersen var sluppet fri. Da ble det samtidig gitt beskjed om at alle eksemplarer av ordren skulle destrueres. Minst ett eksemplar som unnsnapp makuleringsaksjonen ble nylig funnet i en eske i kjelleren på politihuset. Påtalemyndigheten ønsker fortsatt at ordren skal være hemmeligstemplet, 29 år etter at den ble utferdiget. Av ordren fremgår det også at det var laget 500 brev med opplysninger om Torgersen som skulle spres til drosjeholdeplasser, jernbanestasjoner og flyplasser hvis han skulle stikke av.”

Det kan ikke trekkes i tvil at denne ordren var utstedt på foranledning av daværende riksadvokat Dorenfeldt. Og det dreier seg ikke bare om å gå altfor langt, slik professor Andenæs ga uttrykk for. Her har politimesteren beveget seg betenkelig nær straffeloven § 125. Det er i høy grad forståelig at ordren ble trukket tilbake av etterfølgeren politimester Rolf Solem, men like betenkelig at dette skjedde først etter tre år.

Det er uklart hvilke embets- eller tjenestemenn ved Oslo politikammer som var kjent med denne ordren. Den må i et hvert fall ha vært spredd blant og vært kjent av store deler av politikammerets ledelse, all den stund den har vært utstedt i flere eksemplarer.

Nå skjedde det aldri at Torgersen rømte fra Ila. Han ble løslatt til sikring i frihet 29. januar 1974, etter personlig inngripen fra justisminister Inger Louise Valle. Like fullt har ordren vært operativ i en fire års periode, og Torgersen har i hele denne perioden vært utsatt for en betydelig risiko for hva som ville skje dersom han skulle bli observert i nærheten av Dorenfeldt, kanskje særlig i tilknytning til de permisjonene han fikk i løpet av det året han befant seg på Ila.

En så ekstraordinær handling som dette må nødvendigvis tillegges betydelig vekt ved vurderingen av "tungtveiende hensyn" i straffeprosessloven § 392, annet ledd.

Og det må legges enda større vekt på at vi her står overfor en uriktig domfellelse som har resultert i et ødelagt liv. I store deler av befolkningen har Torgersen i alle år etter løslatelsen vært stigmatisert som drapsmann og voldtektsforbryter, med de konsekvensene dette har hatt for mulighetene til å lykkes i arbeidslivet og til å kunne leve et ordinært sosialt liv. I stedet har det i hele denne tiden vært den uriktige domfellelsen og mulighetene for å få den rettet opp, som av høyst forståelige grunner har dominert Fredrik Torgersens tilværelse.

V AVSLUTTENDE BEMERKNINGER

De forhold som er beskrevet nærmere i punkt II, III og IV ovenfor er alle forhold som vil være tilleggsmomenter ved spørsmålet om tilleggsvilkåret "tungtveiende grunner" i straffeprosessloven § 392, annet ledd er oppfylt. Det vises i denne forbindelse til den generelle gjennomgangen av disse vilkårene i del V nedenfor.

DEL 5: EN PÅVISNING AV AT DET ER RETTSLIG GRUNNLAG FOR GJENÅPNING I HENHOLD TIL STRAFFEPROSESSLOVENS BESTEMMELSER

I Innledning

A. Formålet

I del 1 – 3 ovenfor har vi gjennomgått og drøftet de spørsmål som først og fremst knytter seg til bevisførselen og bevisvurderingen i Torgersen-saken. Vi har påvist at situasjonen i dag er en totalt annen enn i 1958. Alle de bevis som den gang ble tillagt avgjørende vekt, er sterkt svekket. I del 4 har vi påvist noen uheldige sider ved etterforskning, hovedforhandling og i tiden etter hovedforhandlingen.

I nærværende del 5 skal vi knytte denne gjennomgangen opp til straffeprosesslovens hjemler for gjenåpning, dvs. § 391 nr. 3 og § 392, annet ledd.

B. Den videre disposisjon

I punkt II nedenfor skal vi påvise at også vilkårene for gjenåpning etter § 392, annet ledd er tilfredsstillt.

I punkt III skal vi påvise at vilkårene for gjenåpning i henhold til § 391 nr. 3 også er tilfredsstillt.

I punkt IV skal vi gjengi en "tenkt rettsbelæring", som er utferdiget av Nils Erik Lie.

I punkt V skal vi knytte noen kommentarer til alternative måter å vurdere bevisene på.

I punkt VI skal vi oppsummere og konkludere.

Årsaken til at vi behandler § 392, annet ledd før § 391 nr. 3, er at denne bestemmelsen er enklere i sin oppbygning og reiser færre tolkningsalternativer. I tillegg tar § 392, annet ledd utgangspunkt i *dagens* bevisituasjon – dette i motsetning til § 391 nr. 3. I rettspraksis ser man at § 392, annet ledd anvendes som primærhjemmel – den benyttes uten at domstolene tar stilling til om vilkårene i § 391 nr. 3 også er tilfredsstilte.

II Vilkårene for gjenåpning i henhold til straffeprosessloven § 392, annet ledd er tilfredsstilte

A. Rettskildebildet

1. Ordlyden

Som tidligere påpekt, er det et springende punkt om vilkårene "når særlig forhold gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, og tungtveiende hensyn tilsier at spørsmålet om siktedes skyld blir prøvd på ny", er tilfredsstilte.

Dette var ordlyden frem til en lovendring 11. juni 1993 nr 80 da kriteriet "meget tvilsomt" ble endret til "tvilsomt". Det er imidlertid vanskelig å se at denne endringen har hatt nevneverdig praktisk betydning. For dommer som ble rettskraftige før 1. januar 1980 – herunder Torgersen-saken – gjelder den opprinnelige ordlyden.

Det skal altså foretas en *nåtidsvurdering* av domsresultatet, hvordan fremstår bevissituasjonen *i dag*?

2. Motivene

I motivene er det påpekt at § 392, annet ledd har karakter av en sikkerhetsventil. Det er videre understreket at gjenåpning også kan skje selv om det ikke foreligger nye bevis, men at en ny analyse av bevisskjeden får den tidligere dom til å fremstå i et tvilsomt lys.

Bestemmelsens vilkår oppsummeres på følgende måte: Det avgjørende er om

"... saken alt i alt stiller seg slik at det etter Rettens oppfatning bør skje en ny prøvelse av saken for at man skal følge seg overbevist (vår understreking), om at ingen urett har skjedd – denne formuleringen fremheves også i rettspraksis."

3. Juridisk teori

For en generell gjennomgang av bestemmelsen vises til Bjerke/Keiserud/Sæthers fremstilling i deres kommentarutgave til straffeprosessloven (4. utgave).

4. Rettspraksis

Tidligere førstelagmann i Borgarting lagmannsrett, Nils Erik Lie, har gjennomgått rettspraksis i sin utredning om Torgersen-saken, som er vedlagt som bilag 1 til nærværende begjæring.

Det vises til Lies gjennomgang fra s. 11 flg. Vi refererer kort fra følgende dommer:

Rt. 1997 s. 1186

Her heter det at det er av stor betydning om de forhold som tas opp i gjenopptakelsesbegjæringen bare har betydning for en begrenset del av det samlede bevismaterialet, eller om de har betydning for de fleste av de avgjørende bevis.

Som vi har påvist i detalj ovenfor i del 2 og del 3, er nærværende gjenåpningsbegjæring begrunnet i en vurdering og analyse av *nær sagt samtlige* av de bevis som må ha stått sentralt i 1958 – dette gjelder både de taktiske og de tekniske bevis.

Slik sett er Torgersen-saken helt spesiell i gjenåpningssammenheng.

Rt. 1997 s.1372

Denne avgjørelsen tas med fordi den presiserer bevisbyrden til påtalemyndigheten. Her heter det:

"Uten en forklaring fra fornærmede som fjernet all rimelig tvil (vår understrekning) om at samleiet ikke var frivillig og all rimelig tvil om at domfelte ved den utuktige omgang var seg bevisst dette, ville det ikke være grunnlag for domfellelse."

Det samme er understreket i Bumerangsaken, jfr. Rt. 1998 s. 11.

"Dette er ikke en bevisvurdering som i tilstrekkelig grad tar hensyn til den viktige rettssikkerhetsgaranti som ligger i at enhver rimelig tvil (vår understrekning) skal komme tiltalte til gode."

Rt. 1998 s. 11 og Rt. 1999 s. 554

I en rekke saker som har resultert i gjenopptakelse/gjenåpning har man ikke lagt avgjørende vekt på hensynet til umiddelbar bevisføring, men har gjenåpnet en sak på tross av omfattende vitneforklaringer i forbindelse med den opprinnelige straffesak.

Dette gjelder ikke bare bumerangsaken jfr. Rt. 1998 s. 11, men også den såkalte colombianer-saken, jfr. Rt. 1999 s. 554. Her var skyldspørsmålet avgjort på grunnlag av en umiddelbar bevisføring med forklaringer fra de tiltalte og vitnene. Ikke desto mindre ble saken gjenopptatt under henvisning til at det var foretatt en uriktig opplesning av en politiforklaring.

Som Lie påpeker på s. 13, er columbianer-saken et godt eksempel på en konkret vurdering av hva som måtte ha vært avgjørende for lagretten. Saken ble gjenopptatt på grunnlag av en nærmere analyse av politiforklaringene – uten problematisering av at forklaringene i retten kunne ha falt annerledes ut.

Og som Lie påpeker i sin oppsummering på side 14:

"Betydningen av umiddelbar bevisførsel for den dømmende rett har vært understreket, men dette har ikke forhindre en detaljert gjennomgang av bevisbildet med utgangspunkt i foreliggende etterforskningsdokumenter, også i saker hvor skyldspørsmålet har vært avgjort av en lagrett."

Dette må selvsagt også gjelde Torgersen-saken.

Rt. 03 s.1538

I Torgersen-saken har for øvrig ikke de tekniske bevis blitt redusert i verdi som følge av at det har gått lang tid, og det er også slik at det – med et par unntak – heller ikke er innhentet nye forklaringer som medfører at tidligere forklaringer svekkes – jfr. her Rt. 2003 s. 1389 – særlig s. 1538. (Referert av Lie på s. 15).

Rt. 94 s. 1149

Lie refererer på s. 16 til Lilandsaken, Rt. 1994 s. 1149, som et klassisk eksempel på at nye sakkyndige uttalelser medførte en sterk svekkelse av verdien av de opprinnelige sakkyndige uttalelsene.

"Selv om også disse (d.v.s. de nye medisinske sakkyndige uttalelsene) også ga uttrykk for tvil og forbehold, blir forskjellen så stor at de nye erklæringene må anses som nye bevis i saken."

Også i Torgersen-saken er det en *vesentlig* forskjell på de gamle og nye sakkyndige erklæringene og denne vesensforskjell medfører i seg selv at det foreligger "nye bevis" i lovens forstand. Denne presiseringen kan vi ikke se at Gjenopptakelseskommissjonen har tatt hensyn til i sin diskusjon av hva som er "nye bevis" i relasjon til § 391 nr. 3.

Og – som vi har understreket gjentatte ganger: Når de *tekniske* bevis i ettertid svekkes, eller som i Torgersen-saken, viser seg å være tilnærmet verdiløse som bevis for Torgersens skyld, blir bevissituasjonen en vesentlig annen ved at de *taktiske* bevis får desto større vekt.

B. En nærmere gjennomgang av de sentrale kriteriene i ordlyden i § 392, annet ledd

1. Tolkningen av "særlige forhold"

Det er sikker rett at det ikke er noen begrensninger med hensyn til hvilke "særlige forhold" som kan trekkes inn i vurderingen. Dette gjelder både "gamle" bevis – dvs. bevis som ble forelagt i 1958 – og nye bevis.

Situasjonen er kort og godt at alt som kan tenkes å påvirke vurderingen av om den avsagte dom er riktig, kan hensyntas.

Dette innebærer at *alle* de momenter som er nevnt ovenfor i del 2 om de taktiske bevis og i del 3 om de tekniske bevis skal inngå i vurderingen, herunder alle nye sakkyndige utredninger av de tekniske bevis, samt alle nye analyser av tidligere bevis.

I tillegg kan eventuelle prosessuelle feil inngå i vurderingen.

Gjenopptakelseskommissjonen har ingen spesiell drøftelse av uttrykket "særlige forhold", og knytter heller ikke drøftelsen av disse opp til sakens faktum i sine 2006/2010-vedtak.

2. Tolkningen av vilkåret "om dommen er riktig"

Dette er bestemmelsens nøkkelkriteriet med hensyn til om vilkårene for gjenåpning er til stede.

Spørsmålsstillingen i denne forbindelse er om påtalemyndigheten *i dag* kan påvise at en ny hovedforhandling vil føre til samme resultat som i den fellende dommen fra 1958. Dette vil i praksis være et spørsmål om påtalemyndigheten kan oppfylle den meget strenge bevisbyrde som påtalemyndigheten har i svært alvorlige straffesaker – jfr. presiseringen av

bevisbyrden i de to ovenfor nevnte høyesterettsdommene fra Rt. 1997 s. 1372 og 1998 s. 11. Man kan derfor omformulere dette vilkåret i § 392, annet ledd og spørre om påtalemyndighetens bevisbyrde *i dag* ville være oppfylt på grunnlag av den samlede bevissituasjon.

Det skal i denne forbindelse foretas en *kumulativ vurdering* av betydningen av *samtlige* "særlige forhold". Det er en feil ved kommisjonens tidligere vedtak at man ikke legger en slik kumulativ vurdering til grunn for vurderingen av dette kriteriet – langt mindre fremhever kommisjonen hvilke elementer som skal inngå i vurderingen og hvordan de skal vektas innbyrdes.

Kommisjonen foretar gjennomgående en løpende drøftelse av spørsmålet om hvert enkelt av de omtalte *forhold* – isolert sett – medfører at dommen fremstår som uriktig. Ikke på noe punkt kan det sees at man foretar den nødvendige helhetlige kumulative vurdering.

På dette punktet foreligger det således en rettsanvendelsesfeil og en saksbehandlingsfeil ved kommisjonens tidligere vedtak.

Vi kommer tilbake til *subsumsjonen* med hensyn til kriteriet "om dommen er riktig", jfr. nedenfor, og vil påvise at dette vilkåret er oppfylt.

I denne omgang innskrenker vi oss til å påpeke at det fremgår av del 2 og del 3 ovenfor at det foreligger en rekke *nye bevis*, som ikke var tema under hovedforhandlingen i 1958. Det som er det spesielle med Torgersen-saken, er, som nevnt ovenfor, at disse nye bevis medfører at de "gamle" avgjørende tekniske bevis fra 1958 er sterkt svekket.

Og ikke bare er de svekket, enkelte av de sentrale bevis er *mer enn nullstilte*, i den forstand at flere av dem i dag er snudd og nå tilsier at Torgersen ikke er gjerningsmannen. Dette gjelder f.eks. de to tidsskjemaene som aktor gjorde et vesentlig nummer av for å påvise Torgersens skyld – jfr. del 2.

Det fremgår av vår behandling av de taktiske bevis i del 2 at det i dag er helt umulig å påstå – som statsadvokat Dorenfeldt gjorde i 1958 – at de taktiske bevis passer som "hånd i hanske" med påtalemyndighetens konklusjon, og at de således – isolert sett, dvs. uavhengig av de tekniske bevis – var tilstrekkelige for domfellelse.

Som vi skal påvise nedenfor under punkt C, er dette åpenbart ikke tilfellet i dag.

3. Tolkningen av vilkåret "meget tvilsomt"

I kravet til "meget tvilsomt" ligger et krav til mer enn sannsynlighetsovervekt. Spørsmålet er *i hvilken grad* påtalemyndighetens bevisbyrde kan ansees oppfylt hvis man tenker seg en ny prøvning av saken ut fra dagens samlede bevisbilde. Sannsynlighetsovervekt er ikke nok.

Vi skal påvise at dette kravet er *overoppfyllt* – det er helt *klart* at bevisbyrden ikke er oppfylt.

4. Tolkningen av vilkåret "tungtveiende hensyn"

Det fremgår av den foreliggende rettspraksis at dette tilleggsvilkåret tillegges liten selvstendig vekt i rettspraksis – hvis man først konstaterer at de øvrige vilkår for gjenåpning er tilstede.

Vi skal påvise nedenfor at dette tilleggskravet er ukomplisert i Torgersen-saken: Hvis man først forutsetter at de øvrige vilkår i § 392, annet ledd er tilfredsstilt, står man overfor et av Norgeshistoriens alvorligste justismord. Forbrytelsens *grovhet* er et sterkt tungtveiende hensyn. Det sier seg selv at hvis man først konstaterer at den opprinnelige dommen fremstår som meget tvilsom, trekker viktige samfunnsmessige hensyn i retning av å gjøre en slik fundamental og ødeleggende gammel urett god igjen.

I tillegg kommer det subjektive, d.v.s. hensynet til Torgersen selv. Han har i praksis fått ødelagt sitt liv og har gjennom snart 60 år blitt stemplet som en drapsmann som også forgår seg seksuelt mot yngre kvinner. Hvis ikke dette representerer "tungtveiende hensyn" å rette opp en slik monumental urett, er det vanskelig å se at dette vilkåret noen gang er tilfredsstilt.

C. Den nærmere påvisningen av at vilkårene for gjenåpning i henhold til § 392, annet ledd er til stede: Dommen er ikke riktig.

Vi skal i punktene nedenfor godtgjøre at bestemmelsens hovedvilkår – spørsmålet om *dommen er riktig* – må besvares med et klart nei.

1. Opplegget

Vi har både i del 2 og del 3 delt vurderingen av bevisene i to: Vi har først undersøkt hvilke bevis som kan anføres for at Torgersen var i Skippergaten 6 b på *drapstidspunktet*. Vi har deretter – som eget punkt – gjennomgått bevisene for at han returnerte til drapsstedet på *tidspunktet for brannstiftelsen* og konkludert med at ingen av påstandene på noen måte er sannsynliggjorte.

Vi skal følge samme disposisjon i nærværende del 5 og skal deretter foreta den konkrete helhetsvurdering av spørsmålet om Torgersen kan ha vært drapsmann basert på en samlet vurdering av resultatet av vurderingen av *begge* de to tidspunktene som er nevnt ovenfor.

2. En nærmere gjennomgang og oppsummering av bevissituasjonen for så vidt gjelder spørsmålet om Torgersen var på *åstedet på drapstidspunktet* – nærmere om påtalemyndighetens argumenter.

Vi skal i det følgende rekapitulere de sentrale momenter som påtalemyndigheten anførte under hovedforhandlingen i 1958 og som – etter påtalemyndighetens oppfatning – tilsier at Torgersen var på *åstedet på drapstidspunktet*:

De forholdene som i denne forbindelse særlig ble tillagt vekt var følgende:

a. Tidsanalyse nr 1

Som påvist ovenfor under del 2, la Dorenfeldt stor vekt på et tidsskjema, som konkluderte med at Torgersen nærmest på minuttet kunne møtt Rigmor Johnsen ved Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25 på det tidspunktet Johnsen passerte kiosken på vei hjem til bopel i Skippergaten 6 b.

Verdien av dette momentet er i dag nullstilt – og ikke bare nullstilt: Tidligere førstelagmann Nils Erik Lie har påvist at Torgersen etter all sannsynlighet *ikke* har kunnet innfinne seg ved Esther Olssons kiosk på det kritiske tidspunktet.

For en nærmere dokumentasjon av dette vises til gjennomgangen ovenfor i del 2 og – særlig – førstelagmann Lies nøyaktige rekonstruksjon av nødvendig gangtid i den analysen som er inntatt som bilag 1 til nærværende begjæring. Selv om det ikke helt kan utelukkes at Torgersen kunne ha nådd frem i tide, vil dette innebære at man for en rekke av de beviselementer analysen bygger på, må forlate den naturlige og derfor mest sannsynlige forståelsen av vedkommende element, og strekke bevisene i Torgersens disfavør. Dette krever fellende bevis av annet slag, dersom man skal kunne følge en slik tilnærming. Men slike bevis foreligger ikke.

b. De taktiske bevis

Det var to vitner som påtalemyndigheten fremhevet i 1958:

Det ene vitnet var Olga Eriksen. Som påvist ovenfor under del 2 foreligger det en rekke usikkerhetsmomenter med hensyn til hennes observasjon, som gjør at den ikke har nevneverdig bevisverdi.

Det andre vitnet var Johanne Olsen, som – uansett – ikke knyttet Torgersen direkte opp mot drapet. Også her er det påvist klare feilkilder, jfr. del 2. I tillegg står dette vitneprovet i direkte motstrid til flere andre vitneforklaringer og forutsetter også et opphold i Skippergaten 6 b på drapstidspunktet, som fremstår som usannsynlig med hensyn til varighet.

Det er også usannsynlig at Torgersen skal ha lagt veien over Youngstorget på vei hjem til Tore Hunds vei 24, dersom utgangspunktet for returen var Skippergaten 6 b. For en fullstendig gjennomgang av disse forhold, henvises det til del 2 ovenfor.

Det er også grunn til å minne om tidsforløpet mellom Olga Eriksen og Johanne Olsens observasjoner, som er på ca 50 minutter, og som i seg selv fremstår som usannsynlig lenge.

Konklusjonen med hensyn til verdien av påtalemyndighetens *taktiske* bevis er således at disse i dag fremstår som særdeles usikre og spinkle.

c. De tekniske bevis

Heller ikke de tekniske bevis har noen betydning i Torgersens disfavør i dagens situasjon. Vi begynner med tannbittbeviset.

Vi har ovenfor i forbindelse med del 3 gjennomgått tannbittbeviset, som var så skråsikkert i 1958. Lies grundige analyse – se bilag 9 – viser at her er situasjonen snudd på hodet: Det er i dag godt gjort at tannbittbeviset er så usikkert at det ikke tilfredsstiller vanlige naturvitenskapelige krav. Vi minner om at den oppnevnte sakkyndige Whittaker under høringen for Gjenopptakelseskommisjonen forut for vedtaket i 2006 modifiserte og dempet sin tidligere konklusjon og anbefalte kommisjonen å *se helt bort fra* dette beviset på grunn av den store usikkerhet som er forbundet med det.

Det er videre lagt frem en rekke dokumenter *etter* Whittakers anbefaling, som ytterligere viser at tannbittbeviset ikke har noen verdi.

Som tidligere førstelagmann Lie har påpekt i sin grundige gjennomgang av tannbittbeviset, er det grunnlag for to konklusjoner:

De *likheter* det er mellom Torgersens bitt og det *avsatte* bittet i Rigmor Johnsens bryst er ikke av en slik art at det ekskluderer andre bevis. Tvert imot er de særmerker som kan konstateres, av en slik karakter at bittet kan være avsatt av andre.

Enda mer vesentlig er Lies gjennomgang – blant annet basert på nye sakkyndige uttalelser – av de *seks uoverensstemmelser* det er mellom Torgersens bitt og bittet på avdøde.

Når man foretar en kumulativ vurdering av de seks eksemplene på manglende samsvar, står man i en situasjon hvor tannbittbeviset – hvis det i det hele tatt skal tillegges vekt – i dag med styrke taler i Torgersens favør.

Betydningen av dette i dag er således at situasjonen er dramatisk annerledes enn situasjonen i 1958.

Også barnålbeviset står i dag i en helt annen stilling – jfr. Lies grundige analyse i bilag 10. På grunnlag av de sakkyndige uttalelser som i dag foreligger, kan man konstatere at de aktuelle nålene i Torgersens dress ikke på noen måte er så sjeldne som det som ble påstått i 1958 – de er tvert imot av en type som kan være vanlige å få på seg når man går tur i skogen.

Disse barnålfunnene er for øvrig fullt ut forenelige med den type barnåler som man kan bli påført hvis man – som f.eks. den tidligere eier av dressen, Ørnulf Støleggen – overnatter under et tre, hvor vekstforholdene for barnåler er dårlige.

På et rent naturvitenskapelig grunnlag må man således konkludere med at nålene ikke på noen måte ekskluderer andre – og aktuelle – kilder.

Et sentralt moment ved barnålsbeviset er også at når man ser på de bevisene som ikke er av ren naturvitenskapelig karakter, og vurderer f.eks. *hvor* barnålene ble funnet i Torgersens dress – først og fremst det uforklarlige funnet av en barnål i den ene innerlommen av Torgersens dress – taler disse med betydelig sannsynlighetsovervekt for at de *ikke* kunne vært påført Torgersen på åstedet, men at de meget vel kunne blitt påført da den tidligere eier Støleggen flyktet gjennom svenske skoger.

Det må i dag konstateres at det fremstår som usannsynlig at barnålene kan ha kommet *gjennom* Torgersens frakk på den måte som påtalemyndigheten forutsetter, jfr. konklusjonen til tidligere førstelagmann Nils Erik Lie.

Endelig har man det såkalte blodbeviset som Dorenfeldt – rimeligvis – tillå lite vekt, men vi tar dette med for fullstendighetens skyld. Blodbeviset er – når man studerer detaljene – et bevis som ytterligere styrker Torgersens sak: Det er og forblir usannsynlig at Torgersen skulle ha båret det sterkt tilsølte liket av Rigmor Johnsen med store hodeskader og omfattende blodsøl på ryggen ut fra trappeavsatsen, gjennom bakgården, ned kjellertrappen, inn i kjelleren og laget et bål uten å bli påført omfattende blodflekker.

Og hvordan kan påtalemyndigheten ta små blodflekker på Torgersens undertøy til inntekt for sitt syn, når de klærne som Torgersen hadde utenpå undertøyet og sokker ikke har tilsvarende blodflekker?

Foretar man en samlet vurdering av de tekniske bevis som påtalemyndigheten la avgjørende vekt på i 1958, viser dagens analyse at de tvert imot støtter opp om og bestyrker den konklusjon som vi har trukket tidligere: De har i dagens situasjon ingen bevisverdi i Torgersens disfavør.

3. Nærmere om momenter som tilsier at Torgersen ikke var i Skippergaten 6 b på *drapstidspunktet*

Vi har ovenfor under punkt 2 påvist at i dagens situasjonen er påtalemyndighetens argumenter for at Torgersen drepte Rigmor Johnsen meget svake.

Vi skal nå supplere denne argumentasjonen med å gjennomgå de argumenter som ikke bare nullstiller påtalemyndighetens argumenter, men som viser at Torgersen etter all sannsynlighet er uskyldig.

Innledningsvis er det grunn til å minne om Nils Erik Lies beregning av tidsskjemaet med hensyn til manglende sannsynlighet for at Torgersen kunne være utenfor Esther Olssons kiosk, da Rigmor Johnsen passerte.

Som nevnt ovenfor under punkt 2 a er dette et moment som tilsier at Torgersen vanskelig kan være gjerningsmannen.

Det samme gjelder sentrale vitneprov.

I del 2 er forklaringen til Esther Olsson gjennomgått i detalj. Hun er ett av sakens to viktigste vitner. Hun var det vitnet som kunne observere gjerningsmannen over noe tid og dannet seg et godt inntrykk av hans utseende. I tillegg var hun sikker på at han *ikke* snakket Oslo-dialekt. Disse forhold taler for seg selv: Torgersen kan ikke ha vært Rigmor Johnsen drapsmann.

Vitnene Arne Thorsen og Georg Syversen avga også en forklaring med hensyn til de *objektive* kjennetegn som den aktuelle drapsmann hadde: Disse objektive karakteristika stemmer *i svært liten grad* med Torgersens utseende.

I tillegg var Thoresen/Syversen enige om at den mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen, måtte ha metallbeslag eller lærhæler på skoene – noe Torgersen ikke hadde.

Påtalemyndigheten legger videre til grunn at Torgersen måtte være på åstedet til henimot kl. 23.40., for at han skulle rekke å passere Johanne Olsen på det tidspunktet hun legger til grunn. Også dette fremstår som uforklarlig og lite sannsynlig.

Enda mindre sannsynlig er det at han – uten noen form for lyskilder – i en bekmørk kjeller på nær sagt årets mørkeste tidspunkt – skulle kunne rigge opp et slikt bål som det fremgår av åstedsrapportene.

Til overmål har vi det viktige vitneprovet fra Dagmar Torgersen, som bekrefter tidspunktet for Torgersens retur til bolig. Hun har avgitt en særdeles troverdig, detaljert og nøyaktig forklaring som umulig kan være samordnet med Torgersens forklaring.

I tillegg er det slik at to av de tekniske bevis, bittbeviset og blodbeviset i dag taler for Torgersens uskyld, jfr. gjennomgangen ovenfor.

Når man så vurderer både de taktiske og de tekniske bevis under ett og foretar en kumulativ helhetsvurdering av sannsynligheten for at Torgersen var på åstedet *på drapstidspunktet*, må vi konkludere med at dette fremstår som lite sannsynlig.

4. Oppholdet i Tore Hunds vei 24

Neste trinn i den kronologiske gjennomgangen er omstendighetene omkring oppholdet i Tore Hunds vei 24. En gjennomgang av disse gjør det ytterligere usannsynlig at Torgersen kan være drapsmann. I denne forbindelse minner vi om:

Som kjent er det påtalemyndighetens bærende konstruksjon at Torgersen reiste *tilbake til bopel* for å hente fyrstikker for deretter å returnere til Skippergaten 6 B for å anstifte mordbrann. Vi har i del 2 påpekt at dette er både ulogisk og urimelig.

Torgersen oppholdt seg minimum en halv time i Tore Hunds vei 24 hvis vi legger påtalemyndighetens versjon til grunn. (I realiteten oppholdt han seg på bopel minst ca 60 minutter.)

Drar man hjem for å hente fyrstikker etter å ha begått et drap med den hensikt å returnere til åstedet, har man det rimelig travelt. Jo lenger tid som går, desto større er sjansene for at Rigmor Johnsen vil bli ettersøkt. For alt Torgersen visste (forutsatt at han var drapsmann) kunne ettersøkningen etter avdøde starte allerede i 23.00.-23.30.-tiden.

Denne usannsynligheten kommer på toppen av andre usannsynligheter:

Er man i Skippergaten og skal antenne en mordbrann, får man tak i fyrstikker i den umiddelbare nærhet – ikke helt oppe på Tøyen.

Man tar heller ikke en omvei over Youngstorget for deretter å ha tydeligvis å ha så mye hast at man tar drosje til bopel, for deretter å forlenge oppholdet uten noen forklarlig eller rimelig grunn.

Oppholdet på bopel underbygger og bekrefter derfor det sterkt usannsynlige i hele påtalemyndighetens overbyggende bærende arbeidshypotese om motivet for returnen.

Og *hvis* man drar hjem for å hente fyrstikker, *henter* man fyrstikkene – de følger ikke automatisk med når man ifører seg sin brors jakke når man forlater bopel.

Oppholdet på bopel er også viktig fordi moren, Dagmar Torgersen, bekreftet Torgersens ankomsttid og tidfester denne til ca kl. 23.30. - sannsynligvis noe før.

Som påpekt gjentatte ganger, er morens vitneprov avgitt under slike omstendigheter - og er av et slikt innhold - at det fremstår som særdeles troverdig.

Morens forklaring er også viktig fordi hun – uavhengig av noen kontakt med Torgersen – bekrefter Torgersens opplysninger om at han hadde med seg en kvinne med hjem.

Denne opplysningen bekreftes også av de øvrige familiemedlemmer.

Det forhold at han hadde med seg en kvinne hjem bekreftes også av oppholdets varighet. Uansett om oppholdet varer 30 eller 60 minutter, blir lengden bare meningsfull, hvis Torgersen har en annen hensikt med oppholdet enn bare å hente fyrstikker. Oppholdets *varighet* er et indisium på at Torgersens forklaring med hensyn til at han hadde med seg noen hjem, er riktig.

Videre minner vi om at en kvinne umiddelbart etter at drapet var kjent gjennom avisene ringte inn og opplyste at hun var den ukjente Gerd. Hun ga i denne forbindelse uttrykk for detaljkunnskap til saken, som ikke var meddelt pressen.

Dette var det ingen andre – utenom Torgersens nærmeste familie – som visste. En påstand om at det var Torgersens søster som ringte er en påstand uten noen som helst forankring i sakens beviseligheter.

Sist, men ikke minst sannsynliggjøres opplysningen om at Torgersen hadde med seg en kvinne ved Torgersens forklaring med hensyn til veivalg og nærmere opplysninger om hvilken strekning som ble henholdsvis syklet/gått da han returnerte til sentrum. Som kjent ga han en nøyaktig redegjørelse for både veivalg og den tid som ble brukt. Dette var en rekonstruksjon som man med liten sannsynlighet kunne ha gjettest seg til.

I tillegg har man omstendighetene omkring den kvinnelige ansatte i en skotøyforretning, som til sine kolleger opplyste at hun var den aktuelle Gerd.

Disse forhold kan ikke settes til side og neglisjeres – bare fordi denne kvinnen ikke har gitt seg til kjenne: En reaksjon som det for øvrig er grunn til å ha forståelse for, spesielt hvis hun var gift (som f.eks. Gerd Kristiansen var).

Uklarhet med hensyn til Gerd Kristiansens situasjonen må klarligvis gå utover påtalemyndigheten, som ikke innkalte Kristiansen som vitne på tross av at statsadvokat Dorenfeldt var klar over forklaringene til Gerd Kristiansens to arbeidskolleger.

Konklusjonen er således at omstendighetene vedrørende Torgersens retur til bolig utgjør et ytterligere argument i påvisningen av at dommen fra 1958 er uriktig.

5. Vendte Torgersen tilbake til Skippergaten 6 B for å anstifte mordbrann?
 - a. Innledning

Det er enighet om at det må være samme person som myrdet Rigmor Johansen og som også anstiftet brannen i kjelleren på Skippergaten 6 B – etter all sannsynlighet med den hensikt å skjule eventuelle spor.

Påtalemyndigheten har fra pågripelsen av Torgersen i 1958 postulert at Torgersen vendte tilbake til åstedet etter en drøy halv time. Spørsmålet blir da om det er bevismessig belegg for påtalemyndighetens antagelse om at Torgersen *returnerte* til åstedet.

Torgersen har på det sterkeste benektet at han noen gang har vært i nærheten av åstedet – langt mindre myrdet Rigmor Johnsen – for deretter å vende tilbake for å brenne opp eventuelle spor. Han har hele tiden forklart at han – etter å ha oppholdt seg på bopel sammen med den kvinnen han hadde truffet tidligere på kvelden – syklet/fulgte henne tilbake til sentrum.

Det er to grunnleggende forutsetninger for at påtalemyndighetens teori om en retur skal kunne være sannsynlig:

Vi minner om:

- Påtalemyndighetens påstand om at Torgersen returnerte til åstedet står og faller selvsagt med en grunnleggende forutsetning om at Torgersens formål med å dra hjem var for å hente fyrstikker for deretter å vende tilbake til Skippergaten 6 b.

Hele denne overordnede teorien er en teori som bokstavelig talt står på sandgrunn. Som vi gjentatte ganger har påvist ovenfor, er denne grunnleggende teori usannsynlig.

- Sannsynligheten for at Torgersen vendte tilbake til åstedet litt før kl. 01.00. om kvelden står og faller med spørsmålet om han *tidligere på kvelden* var på åstedet i forbindelse med selve drapshandlingen. Hvis denne forutsetningen fremstår som usannsynlig – og det gjør den, jfr. ovenfor – må det kreves *meget sterke* holdepunkter for at han likevel returnerte til åstedet litt før kl. 01.00. Bevisene for en slik retur må være av en slik styrke at de med solid margin overstyrer konklusjonen fra drøftelsen om at han var på åstedet på drapstidspunktet. Sagt på en annen måte: De må være av en slik vekt og styrke at vi – ut fra en kumulativ vurdering – finner det sannsynlig at Torgersen *både* var på åstedet på drapstidspunktet *og* at han returnerte en tid senere.

Drøftelsen ovenfor gjør at en retur til åstedet *allerede i utgangspunktet* fremstår som lite sannsynlig.

Vi skal se at denne usannsynligheten *ikke* blir mindre når vi nå skal gjennomgå de taktiske og tekniske bevis som har vært anført i forbindelse med spørsmålet om en retur til åstedet.

b. Den nærmere analyse

Vi oppsummerer:

i De taktiske bevis

Under hovedforhandlingen ble det med styrke anført to viktige bevis som Dorenfeldt mente sannsynliggjorde at Torgersen vendte tilbake til åstedet.: Det ene var det tidsskjemaet som Dorenfeldt presenterte – jfr. gjennomgangen ovenfor i del 2 punkt, og som – slik Dorenfeldt den gang uimotsagt utla det – viste at Torgersen *umulig* kunne ha rukket å sykle en kvinne tilbake til sentrum - for så å bli arrestert på det tidspunktet han ble pågrepet.

Tidligere førstelagmann Nils Erik Lie har påvist at Dorenfeldt med hensyn til dette forhold har formidlet opplysninger som var faktisk uriktige. Dette sentrale beviset fra 1958 er således uten bevisverdi i dag.

Som vi tidligere har påvist, taler dette tidsskjemaet tvert imot i Torgersens favør.

Og det hører med i vurderingen at tidsskjemaet – uansett – ikke kan være noe bevis av vekt ved vurderingen av skyldspørsmålet. Den eneste effekt det kunne ha vært tillagt dersom Dorenfeldts teori hadde vært riktig, hadde vært å svekke Torgersens alibi. Men det er ikke han som skal føre bevis for sin uskyld. En påstand om et alibi som viser seg å være uholdbar er i seg selv ikke noe bevis for straffeskyld, selv om det nok kan være en indikasjon på at vedkommende har noe å skjule. Konstatning av straffeskyld krever helt andre og langt mer konkrete bevis i tillegg. Det synes ikke som om Gjenopptakelseskommisjonen har tatt dette viktige poenget inn over seg.

Det andre taktiske beviset som Dorenfeldt fremhevet med styrke var forklaringen til vitnet Bergersen. Denne forklaring er i detalj gjennomgått som bilag 8 til del 2. På dette punkt har påtalemyndigheten i ettertid kommet i betydelig forlegenhet: Også påtalemyndigheten innser at Bergersen er fullstendig uten troverdighet, og at hans forklaring er spekket med uriktigheter og faktiske urimeligheter. Det dreier seg ikke bare om en feilobservasjon fra hans side, slik drøftelsene ved tidligere avgjørelser har vært konsentrert om, men om påvisningen av uomtvistelige løgner.

Vi kan således konkludere med at vi i dag ikke har *noen* taktiske bevis som med noen rimelighet og sannsynlighet kan tilsi at påtalemyndighetens teori med hensyn til Torgersens angivelige retur er riktig.

ii De tekniske bevis

Det var som kjent to sentrale tekniske bevis som Dorenfeldt påberopte seg for at Torgersen var på åstedet.

Av stor viktighet var også det såkalte *avføringsbeviset*, hvor man i 1958 la til grunn at det var ekskluderende identitet mellom avføringen som ble funnet på åstedet/på avdødes kropp og på Torgersen.

Denne konklusjonen er blitt sterkt kritisert av senere sakkyndige, og vi har i tillegg nye analyser av det foreliggende bevismaterialet. Vi viser også her til tidligere førstelagmann Nils Erik Lies grundige analyse – se bilag 12. Konklusjonen i dag er en helt annen enn det man konkluderte med i 1958: Det er ikke *ekskluderende* identitet mellom de ulike avføringsprøvene – det er ikke en gang *identitet*.

Avføringen på Torgersens sko kan ikke komme fra åstedet. Avføringsbeviset har ingen bevisverdi.

I tillegg har man det såkalte *fyrstikkbeviset* – se Nils Erik Lies vurdering i bilag 13 – hvor det også foreligger en rekke feil og misforståelser.

Fyrstikkene i dressen skriver seg med overveldende sannsynlighet seg fra brorens innkjøp av fyrstikker, formodentlig samme dag som drapet fant sted.

Hvis man legger den ikke urimelige forutsetningen til grunn at fyrstikkene ble kjøpt samtidig med en 10-pakning sigaretter, vil man brukt det manglende antall fyrstikker på å tenne opp 10-pakningen. Det blir da ingen fyrstikker til overs for å anstifte en brann – og Torgersen er utelukket som drapsmann.

Vi kan således fastslå at de to tekniske bevis som påtalemyndigheten har anført, er nullstilte.

iii Torgersens forklaring

Vi minner om Torgersens forklaring: Som påpekt ovenfor har Torgersen avgitt en forklaring som fremstår som sannsynlig. Han har ikke hatt noen mulighet til å dikte opp en helt annen retur til sentrum med angivelse av henholdsvis gangtid og sykkeltid for så å treffe på minuttet den tid han hadde til rådighet mellom han forlot bopel og pågripelsen.

Intet kan selvfølgelig utelukkes, men her – som ellers – må vi hele tiden spørre om hva som er mest sannsynlig. En nøktern og uhildet vurdering av Torgersens forklaring kan ikke lede til noen annen konklusjon enn at hans detaljrike og nøyaktige rekonstruksjon av sin rute med styrke *taler for hans uskyld* – ikke det motsatte, slik Dorenfeldt tillot seg å utlegge bevisene i 1958.

iv Konklusjon

Også når det gjelder spørsmålet om eventuell retur til åstedet må man vurdere dagens bevisverdi ut fra en samlet vurdering jfr. ovenfor.

Denne konklusjonen tør være rimelig enkel for en som vurderer saken uhildet og uten forhåndsoppfatninger. Muligheten for at Torgersen returnerte til Skippergaten 6 b er ikke bare usannsynlig i sitt utgangspunkt og overbyggende teori. Dette fremstår også som lite sannsynlig ut fra en vurdering av de foreliggende bevis isolert sett.

6. Den kumulative vurdering av om "dommen er riktig" – jfr. ordlyden i straffeprosessloven § 392, 2. ledd.

Vi må avslutningsvis i dette punktet foreta en sammenfatning av punktene 2-4 ovenfor og ta stilling til hva konklusjonen blir når man vurderer påtalemyndighetens påstand om at Torgersen *både* var på åstedet på drapstidspunktet *og* på det senere antatte brannstiftelsestidspunktet. Vi ser at ingen av disse to påstandene – som står og faller med hverandre – er forbundet med noen grad av sannsynlighet.

Det er i dag intet igjen av påtalemyndighetens opprinnelige påståtte skråsikre bevis. Faktum er at det ikke er ett eneste bevis som en gang med 50 % sannsynlighet slår ut i Torgersens disfavør. Tvert imot: Vi har med en stor grad av sannsynlighet påvist at Torgersen ikke kan være gjerningsmannen.

Og når man kumulerer alle momenter som er knyttet til spørsmålet om dommen er riktig, blir konklusjonen: Det er på det rene at påtalemyndigheten *i dag* ikke er i nærheten av å oppfylle en bevisbyrde som tilfredsstiller straffeprosesslovens strenge beviskrav.

Dommen er uriktig.

- D. Vilkåret "meget tvilsomt"

Vi har ovenfor under punkt C konkludert med at dommen fra 1958 er uriktig.

Og denne konklusjonen fremstår som kort og godt utvilsom: Det er *ingen muligheter* for at man i dag ut fra det foreliggende bevisbilde kan påstå at påtalemyndighetens bevisbyrde er oppfylt – og da er lovens kriterium "meget tvilsomt" *overoppfylt*. Det er kort og godt *klart* at bevisbyrden ikke er oppfylt ut fra en vurdering av dagens situasjon.

Uansett må det ansees for å være lite sannsynlig at påtalemyndighetens bevisbyrde i dag kan oppfylles, og at kravet til "meget tvilsomt" under enhver omstendighet er oppfylt.

Vanskeligere er det ikke. Den tragedien som 1958- dommen representerer må vi nå ta inn over oss, selv om det innebærer at tidligere konklusjoner må revurderes. Man kan ikke unnlate å gjenoppta et tragisk justismord når begrunnelsen for tidligere avslag svikter. Rettsstaten tåler rett og slett ikke dette.

E. Nærmere om vilkåret "tungtveiende grunner"

Vi har ovenfor påpekt at det siste vilkåret i § 392, annet ledd ikke i praksis har spilt stor rolle: Har man først kommet til at det er meget tvilsomt om denne dommen er uriktig, foreligger det også tungtveiende grunner.

Og som påpekt ovenfor: Hvis man forutsetter at de øvrige vilkår i § 392, annet ledd er tilfredsstillt, er forbrytelsens "grovhet" et meget tungtveiende hensyn. Man kan ikke la Norges mest alvorlige justismord forbli et justismord, fordi man har motforestillinger mot å bøte på gammel urett ved å legge vekt på at "tungtveiende hensyn" ikke foreligger.

Her trekker kvalifisert sterke samfunnsmessige hensyn i retning av å gjøre gammel urett god igjen.

Torgersen har – som tidligere påpekt – i praksis fått ødelagt sitt liv og har gjennom snart 60 år blitt stemplet som en drapsmann som også ansvarlig for seksuelle overgrep.

I tillegg kommer bi-momenter av mer perifer karakter som Høyesterett har fremhevet i andre sammenhenger – f.eks. at avgjørelsen av skyldspørsmålet bare har skjedd i én instans. Vi minner også om at i Liland-saken fastslo Kjæremålsutvalget at alvoret i forbrytelsen overstyrte tidsforløpet.

For øvrig kan man også peke på de prosessuelle feil som ble begått under etterforskning, hovedforhandling og senere, se ovenfor i del 4. Disse feilene er tilleggsmomenter i vurderingen av "tungtveiende hensyn".

Dette er imidlertid – i den store sammenheng – mindre viktige forhold.

F. Den avsluttende vurdering

Det avgjørende blir – slik det fremgår av Andenæs-komitéen, dvs. straffeprosesslovens motivene – og som er referert ovenfor:

"Det avgjørende bør være om saken alt i alt stiller seg slik at det etter Rettens oppfatning bør skje en ny prøvelse av saken for at man skal føle seg overbevist om at ingen urett har funnet sted."

Ingen kan i dag med dagens bevissituasjon som bakgrunn føle seg overbevist om at det ikke er blitt begått en urett mot Frederik Fasting Torgersen.

Vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 392, annet ledd er derfor klarligvis til stede.

III En påvisning av at vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 er til stede

A. Innledning

Vi har ovenfor i punkt II påvist at vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 392, annet ledd er til stede.

I nærværende punkt skal vi påvise at vilkårene for gjenåpning etter § 391 nr. 3 også er til stede.

Vilkårene for gjenåpning etter denne bestemmelsen er at gjenåpning kan kreves "når det opplyses en ny omstendighet eller fremskaffes et nytt bevis som synes egnet til frifinnelse."

Straffeprosessloven av 1887 hadde en tilsvarende bestemmelse, men brukte da ordet "kjensgjerninger" i stedet for nye omstendigheter/nye bevis.

Vi minner om hovedforskjellene i § 391 nr. 3 og § 392, annet ledd:

1. Terskelen for gjenåpning etter § 391 nr. 3 er lavere, jfr. uttrykket "egnet til", sammenlignet med "meget tvilsomt".
2. På den annen side er § 391 nr. 3 strengere ved at det kreves nye omstendigheter eller nye bevis, mens § 392, annet ledd bare krever "særlige forhold".
3. For det tredje er det forskjell med hensyn til hvilket tidspunkt som skal legges til grunn. § 391 nr. 3 refererer seg til en vurdering av den samlede bevissituasjon slik den forelå i 1958 justert med betydningen av de nye bevis – mens § 392, annet ledd refererer seg til en samlet vurdering av alle bevisligheter slik de fremstår i dag.

B. Nærmere om tolkningen av vilkårene i § 391 nr. 3 – generelt om lovforståelsen

Vi skal i dette underpunktet se nærmere på kjernekriteriene i bestemmelsen, og vi skal behandle dem suksessivt.

1. Kravet til "ny omstendighet" og "nytt bevis"

§ 391 nr. 3 fastslår at gjenåpning bare kan skje hvis det foreligger nye omstendigheter eller nye bevis. Vi skal se nærmere på hva som ligger i disse to alternative vilkårene.

a. Ny omstendighet

Begrepet "omstendighet", som spenner vidt, er ikke nærmere definert i loven eller kommentert i forarbeidene.

"Ny omstendighet" er klarligvis et videre begrep enn nytt bevis. Selv om ikke kravet til "nytt bevis" er tilfredsstilt, kan det således være en ny "omstendighet" som hjemler gjenåpning.

I Gjenopptakelseskommissjonens avgjørelse av 15. desember 2008 i sak GK-2005-28 (Arne Treholt) er det uttalt avslutningsvis under punkt 5.3.1.2.:

"Spørsmålet om pengebeviset var fremskaffet ved en ulovlig ransakning, ble ikke formelt tatt opp da saken sto for den dømmende rett. Det påberopte er dermed nytt, og vil bli drøftet i relasjon til vilkårene for gjenåpning i medhold av straffeprosessloven § 391 nr. 3."

Dette innebærer at nye anførsler av rettslig eller faktisk art – uavhengig av om de er basert på det saksforholdet som ble presentert under hovedforhandlingen – skal tas i betraktning som nye omstendigheter, og således vurderes etter straffeprosessloven § 391 nr. 3, ikke bare etter § 392 annet ledd.

Også en ny analyse av beviskjeden kan være en ny omstendighet i relasjon til § 391 nr. 3.

Straffeprosessloven og tvisteloven har for alle praktiske formål de samme grunnvilkår for gjenåpning.

Sivilrettslig er gjenåpning avhengig av at det foreligger "nye opplysninger om faktiske forhold som var ukjent da saken ble avgjort".

I juridisk teori uttaler Hov i Innføring i prosess 2 side 987:

"Men det hefter en tvetydighet både ved uttrykket "nye bevis", som brukes i straffeprosessloven, og uttrykket "opplysninger om faktiske forhold som var ukjent da saken ble avgjort" som brukes i tvisteloven. Begge uttrykk omfatter både at det dukker opp nye bevismidler – for eksempel ved at en finner et nytt dokumentbevis – og at det finner sted en etterfølgende endring av bevisvurderingen – en får for eksempel nye metoder for å vurdere biologiske bevis, som viser at den vurderingen av beviset som først ble foretatt, ikke var holdbar."

Også den siste typen nye vurderinger må kunne gi grunnlag for gjenåpning. Det legislative grunnlag for gjenåpningsinstituttet er at det skal gis anledning til ny prøvelse der en har grunn til å tro at den første avgjørelsen er uriktig. Slik mistanke vil kunne oppstå både når det dukker opp et helt nytt bevismiddel, og når det er andre forhold som tyder på at det ble trukket uriktige slutninger ut fra de bevismidler som ble påberopt. At det skal være adgang til gjenåpning i slike tilfelle, ble lagt til grunn etter tvistemålsloven, og er også forutsatt i tvistelovens forarbeider."

Han viser deretter til avgjørelsen i Liland-saken (Rt. 1994 s. 1149), hvor gjenåpning ble tillatt på grunnlag av nye vurderinger av kjent rettsmedisinsk materiale.

b. "Nytt bevis"

Spørsmålet om hva som ligger i "nytt bevis" har vært gjenstand for en relativt omfattende diskusjon i juridisk teori og rettspraksis.

I *lovforarbeidene* har man diskutert i hvilken utstrekning nye sakkyndige uttalelser kan ansees som "nye bevis" – se straffeprosesslovkomiteens innstilling NUT 1969:3 s. 344, hvor det heter:

"Det bemerkes at nye sakkyndige erklæringer etter komiteens mening må betraktes som nye bevis, selv om de er bygget på det samme materialet som har foreligget tidligere (Rt. 1964-1426)."

Her uttales det også reservasjonsløst at nye sakkyndige vurderinger må representere nye bevis, selv om de bygger på samme materiale som tidligere sakkyndige uttalelser har gjort.

Også her er forarbeidene til tvisteloven av betydning. I tvistelovens forarbeider (Ot.prp. nr 51 (2004-2005) side 484 er det uttalt om dette spørsmålet:

"Reglene omfatter "opplysninger om faktiske forhold". Dette omfatter både bevisfakta og rettsfakta (...) som etter gjeldende rett omfattes ikke bare faktiske omstendigheter i snever forstand. Også ny teknologi, ny teknisk viten eller vitenskapelig erkjennelse samt nye analyser av faktiske omstendigheter som ikke forelå på tidspunktet for sakens ordinære behandling omfattes..."

I komitéinnstillingen (NOU 2001:32 side 426) uttales det tilsvarende:

"Omstendigheter som er kommet til i etterkant kan ikke begrunne gjenopptakelse, med mindre det dreier som om opplysninger som belyser at avgjørelsen var uriktig da den ble truffet, f.eks. en ny DNA-prøve i en farskapssak. En ny sakkyndig erklæring kan gi grunnlag for gjenopptakelse selv om den ikke bygger på nytt materiale, men den må tilføre saken noe nytt i forhold til det som forelå forrige gang. (Vår understrekning). Det samme gjelder endret bevisføring ved bruk av ny teknologi (Rt. 1998 side 1549)."

Spørsmålet er også behandlet i *juridisk teori*. I Bjerke, Keiserud og Sæther, Straffeprosessloven, kommentarutgave (4. utgave), heter det på side 1329-1330):

"Nye sakkyndige erklæringer kan brukes som grunnlag for gjenåpning, selv om de ikke er basert på nytt materiale, se Rt. 1990 s. 253, 1994 s. 1149, 2002 s. 1726 og 2005 s. 1665. Nye undersøkelser av teknisk bevismateriale i saken, eksempelvis med grunnlag i nye metoder eller ny generell innsikt, vil kunne anses som nye bevis. Også nye sakkyndige vurderinger som bare har karakter av evalueringer av tidligere sakkyndiges uttalelser, vil kunne anses som nye bevis, i ethvert fall hvis evalueringene er basert på ny innsikt som har alminnelig faglig tilslutning, jf. Rt. 2001 s. 1521 (1538)".

Fra rettspraksis er det naturlig å ta utgangspunkt i den sistnevnte avgjørelse av Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse i Rt. 2001 s. 1529, særlig s. 1538:

"Omstendigheter og bevis er nye når de ikke har vært fremme for den dømmende rett, og dermed ikke har kunnet inngå i rettens vurderingsgrunnlag. Også nye omstendigheter og bevis som burde ha vært gjort gjeldende forut for domfellelsen, kan gi grunnlag for gjenopptakelse....

....

Normalt er heller ikke nye vurderinger av bevis som ble ført for den dømmende rett, å anse som nye omstendigheter eller bevis i relasjon til bestemmelsen i § 391 nr. 3. Nye sakkyndige erklæringer kan imidlertid bli ansett som nye bevis, selv om de ikke er basert på nytt materiale, jf. blant annet Rt-1994-1149. Nye undersøkelser av teknisk bevismateriale i saken, eksempelvis med grunnlag av nye metoder eller nye generelle innsikter, vil således kunne anses som nye bevis. Også nye sakkyndige vurderinger som bare har karakter av evalueringer av tidligere sakkyndige uttalelser, vil kunne anses som nye bevis, i hvert fall hvis evalueringene er basert på ny innsikt som har alminnelig faglig tilslutning."

Disse uttalelsene er anført under kjæremålsutvalgets generelle gjennomgang av straffeprosessloven § 391 nr. 3. De er ikke knyttet til drøftelse av konkrete sakkyndige erklæringer som er fremlagt under den nye behandlingen av saken.

På bakgrunn av de gjengitte uttalelsene fra lovforarbeider, rettspraksis og juridisk teori må det i utgangspunktet legges til grunn at nye sakkyndige erklæringer skal anses som nye bevis. I gjenåpningssammenheng gjelder dette uansett om de nye erklæringene er avgitt av oppnevnte sakkyndige, eller om det dreier seg om erklæringer fra privatengasjerte sakkyndige. Som uttalt i Rt-2001-1521 gjelder dette i utgangspunktet også nye sakkyndige vurderinger som bare har karakter av evalueringer av tidligere sakkyndiges uttalelser.

Spørsmålet blir derfor hva som ligger i forbeholdet "i hvert fall hvis evalueringene er basert på ny innsikt som har alminnelig faglig tilslutning".

Innledningsvis er det grunn til å bemerke at forbeholdet ikke har støtte i lovforarbeidene (NUT 1069:3 side 344, som det er vist til foran).

Det står også i motstrid til kjæremålsutvalgets egne uttalelser i kjennelsen av 31. mai 1976, som avgjorde en tidligere gjenopptakelsesbegjæring i Torgersen-saken. Avgjørelsen er ikke publisert. Situasjonen var at to privatengasjerte odontologer hadde kommet med kritikk av de sakkyndige erklæringene fra Strøm og Wærhaug vedrørende tannbittbeviset. Som følge av denne kritikken oppnevnte lagmannsretten en ny sakkyndig – dosent Gisle Bang – til å vurdere de samme spørsmålene:

Kjæremålsutvalget uttalte på side 15 i kjennelsen:

"Gjennom de erklæringer som er fremkommet fra tannlege Neumann, professor Hagen og den oppnevnte sakkyndige dosent dr. med. Bang, foreligger det på dette punkt i saken beviser som i relasjon til bestemmelsen i straffeprosessloven § 414 nr 2 må betegnes som nye."

Vilkåret om "alminnelig faglig tilslutning" var i ethvert fall ikke tilfredsstilt i denne situasjonen.

Det grunnleggende vilkåret etter dette må være at den sakkyndige erklæringen introduserer noe som er nytt i saken. Hvilken betydning det nye skal ha, hører hjemme under "egnethets"-kriteriet.

Vi minner om Liland-kjennelsen, Rt. 1994 s. 1149, hvor det fremgår at hvis det er sterk faglig uenighet mellom de sakkyndige tilfredsstiller den nye sakkyndige rapporten vilkåret for å bli ansett som "nytt bevis".

Konsekvensen blir at enhver ny sakkyndig erklæring skal sees som et nytt bevis, både når den gjelder substansen i selve sakkyndighetsspørsmålet og når den først og fremst gir uttrykk for kritikk av tidligere sakkyndiges arbeider.

En slik forståelse av bestemmelsen synes også å være lagt til grunn av kommisjonen selv. I 2010-avgjørelsen heter det således avslutningsvis under punkt 4.1.2.:

"Selv om nye vitneforklaringer, nye sakkyndige uttalelser og annen ny informasjon som er fremkommet etter hovedforhandlingen i 1958 kan anses som nye omstendigheter eller nye bevis, er de etter kommisjonens vurdering ikke egnet til frifinnelse eller anvendelse av en mildere strafferegulering, eller en vesentlig mildere rettsfølge."

Her er det ikke tatt noe forbehold med hensyn til hvilke sakkyndige erklæringer som kan regnes som nye.

Uansett kan uttrykksmåten i Rt. 2001 s. 1529 vanskelig forstås på annen måte enn at spørsmålet stilles åpent i de tilfellene hvor man ikke kan konstatere "alminnelig faglig tilslutning". Dette ligger implisitt i bruken av uttrykket "i hvert fall".

Det er også vanskelig å se at forbeholdet kan ha betydning i andre tilfeller enn der hvor den opprinnelige sakkyndige erklæringen var basert på en forståelse av et årsaksforhold eller på en metode som den gang hadde alminnelig faglig tilslutning. Uttalelsene i Rt-2005-1665 avsnitt 40 er i samsvar med dette:

"Med noe varierende styrke uttrykker alle de legeerklæringer som forelå for den dømmende rett, at den store åpningen i jomfruhinnen isolert sett er en indikasjon på at seksuelt misbruk har funnet sted. Etter erklæringen fra Myhre og Borgen må det legges til grunn at det i fagmiljøet ikke lenger anses for å være grunnlag for slike slutninger, fordi det nå legges til grunn at åpningens normale variasjon er betydelig større enn man tidligere antok. Denne faglige revurderingen av hvordan funnene riktig skal tolkes, må anses som en ny omstendighet eller et nytt bevis i forhold til straffeprosessloven § 391 nr. 3."

Denne avgjørelsen presiserer og modifierer 2001-avgjørelsen. Legges denne rettsoppfatning til grunn må nær sagt alle nye sakkyndige uttalelser i Torgersen-saken representere nye bevis: Dette er faglige revurderinger av hvordan funnene skal tolkes riktig.

Den opprinnelige sakkyndige uttalelsen kan være avgitt på et fagfelt hvor det den gang ikke fantes noen etablert oppfatning eller innsikt med alminnelig faglig tilslutning vedrørende det aktuelle sakkyndigspørsmålet. Den sakkyndig kan – med holdepunkt i sin alminnelige erfaring og kunnskap – ha begitt seg inn på et sakkyndigspørsmål hvor det ikke var noen etablert empiri eller alminnelig faglig tilslutning å falle tilbake på. Det er da vanskelig å se noen grunn til at en slik sakkyndig uttalelse bare skal kunne imøtegås av senere sakkyndighet såfremt det i det mellomliggende tidsrom er etablert en "alminnelig faglig tilslutning" til en annen oppfatning enn den opprinnelige sakkyndige ga uttrykk for.

Og som påpekt ovenfor i forbindelse med Rt. 2003 s. 940 er ny viten alltid å anse som "nytt bevis".

Også en uttalelse fra Fritz Moen-saken fra Rt. 2003 s. 1389 er interessant.

Her heter det bl.a.:

Og etter det utvalget kan se, representerer deres (d.v.s. de sakkyndiges) erklæringer utelukkende en mer detaljert drøftelse av de samme temaene som var aktuelle under hovedforhandlingen uten at drøftelsen bygger på en ny faglig innsikt."

Gjenopptakelse ble ikke gitt med hjemmel i § 391 nr. 3, men tillatt etter lovens § 392, annet ledd.

Men her reserverer Høyesterett seg bare overfor de nye sakkyndige uttalelsene som hadde en betydelig grad av identitet i sitt opplegg i forhold til de opprinnelige sakkyndige. Som det fremgår av sitatet, dreier det seg utelukkende om en mer detaljert drøftelse av de samme temaene som var aktuelle under hovedforhandlingen.

Av dette fremgår det at de aller fleste av de sakkyndige uttalelsene som er gjennomgått ovenfor i forbindelse med de tekniske bevis i del 3, representerer nye bevis i relasjon til § 391 nr. 3.

Gjennomgangen ovenfor viser at konklusjonen er at nyhetskravet ikke tolkes og anvendes strengt liberalt. Det som er avgjørende er om det foreligger nye sakkyndige erklæringer som tilfører saken noe nytt. Da foreligger også et nytt bevis.

2. "Føre til frifinnelse"

En begjæring om gjenåpning i henhold til denne bestemmelsen forutsetter at de nye omstendigheter/nye bevis vil "føre til frifinnelse".

Dette uttrykket kan sammenlignes med spørsmålet om "dommen er riktig" i § 392, annet ledd.

Det springende punkt etter begge bestemmelsene er om påtalemyndigheten vil kunne oppfylle sin strenge bevisbyrde i alvorlige straffesaker. Hvis dette *ikke* er tilfellet, vil resultatet nødvendigvis bli frifinnelse.

Spørsmålet om bevisbyrden er tilfredsstillt, vil således være utgangspunktet for vurderingen i henhold til begge bestemmelser. Det vises derfor til behandlingen ovenfor vedrørende det tilsvarende spørsmål i forhold til § 392, annet ledd som også får anvendelse i relasjon til § 391 nr. 3.

3. "Synes egnet til"

Dette egnethets-vilkåret er oppfylt dersom det foreligger "en rimelig mulighet" for at resultatet blir frifinnelse dersom de nye bevis og/eller omstendighetene inkluderes i det samlede bevisbildet som ble presentert ved hovedforhandlingen.

Bjerke m.fl. uttaler på side 1330 at denne formulering betyr at en rimelig mulighet er tilstrekkelig, slik at sannsynlighetsovervekt ikke er nødvendig. Ved vurderingen av om nye bevis eller nye omstendigheter skal føre til gjenåpning, foretar kommisjonen ingen vurdering av skyldspørsmålet. Det er nok at nyhetene "synes egnet til" å lede til endring. Det kreves således mindre enn 50 % sannsynlighet for at påtalemyndighetens strenge bevisbyrde ikke er oppfylt.

I Rt. 2003 s. 940 heter det:

"Ut fra den sentrale betydning som Michalsens uttalelse har hatt for sakens utvikling og for konklusjonene til de psykologisk sakkyndige, er det etter min mening en rimelig mulighet for at A var blitt frifunnet hvis uttalelsen hadde hatt en nøytral konklusjon, som i overlege Ruuds refererte uttalelse. Grunnlaget for gjenopptakelse etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 er således til stede."

Ny viten ansees med andre ord *alltid* som "nytt bevis".

I Rt. 2004 s. 1429 er det videre uttalt:

"Dette vilkåret er i rettspraksis forstått slik at det kreves en rimelig mulighet – men ikke så meget som overvekt av sannsynlighet – for at det nye som påberopes, ville ha ført til en annen avgjørelse om det hadde foreligget på et tidligere tidspunkt da straffesaken ble behandlet og avgjort. Betydningen av de påberopte nye

omstendigheter eller bevis må vurderes i sammenheng med betydningen av det øvrige bevismaterialet som foreligger i saken. Det er først når frifinnelse mv. etter en slik samlet bevisbedømmelse fremstår som en rimelig mulighet, at de nye forhold gir grunnlag for gjenopptakelse etter bestemmelsen."

Hva denne samlede bevisbedømmelse består i, kommer vi tilbake til nedenfor i punkt 4.

4. Kravet til kumulativ bevisbedømmelse

Det skal foretas en samlet kumulativ bevisbedømmelse.

Som det fremgår av sitatet ovenfor fra Rt. 2004 s. 1429 skal:

"betydningen av de påberopte nye omstendigheter eller bevis ... vurderes i sammenheng med betydningen av det øvrige bevismaterialet som foreligger i saken."

Dette innebærer at man skal hensynta både virkningen av de nye bevis og ta i betraktning de bevisene som er "gamle" – i den forstand at de ble presentert for lagmannsretten i 1958.

Dette er et viktig punkt og innebærer at man ved vurderingen av om vilkårene for gjenåpning er tilfredsstillt i Torgersen-saken i henhold til § 391 nr. 3 også må vurdere de taktiske bevis som er gjennomgått ovenfor i del 2. I denne forbindelse er det to sentrale poenger:

For det første vil de gamle bevis – f.eks. vitneforklaringene fra 1958 slik de fremkommer gjennom partsforklaringer og den øvrige dokumentasjon, kunne tillegges en helt annen vekt i dag enn de ble tillagt i 1958. Årsaken til dette er at man i 1958 – som kjent – hadde tre tekniske bevis, som var forbundet med helt ekstraordinær skråsikkerhet, og som var egnet til å "overkjøre" og nullstille alle avvikende bevis. Som en illustrasjon kan pekes på den viktige og troverdige forklaringen fra Dagmar Torgersen med hensyn til Torgersens tilbakekomst til Tore Hunds vei 24. Med de samstemte skråsikre konklusjonene fra de sakkyndige var det ingen reell mulighet for at dette vitneprovet kunne bli tillagt den vekt det ville hatt hvis de sakkyndige hadde vært helt åpne med hensyn til konklusjonene som kunne trekkes på grunnlag av de tekniske bevis.

Når det ikke lenger er grunnlag for noen sikre konklusjoner på grunnlag av de sentrale tekniske bevis, får selvsagt de *taktiske* bevis i dag en helt annen betydning: Man kan ikke lenger se bort fra dem og bringe dem til taushet all den stund man ikke har skråsikre – men uholdbare og misforståtte – sakkyndige konklusjoner om de tekniske bevis. Dette grunnleggende vilkåret har ikke Gjenopptakelseskommissjonen tatt hensyn til i sine vurderinger i 2006 og 2010.

Det andre viktige poenget ved dette er at man ved denne vurderingen av "egnethet" skal foreta en "kumulativ vurdering" av både "nye" bevis og "gamle" bevis.

Her har Gjenopptakelseskommisjonen gjort en annen feil – kommisjonen unnlater å se på *helheten* av det samlede bevilbud. Kommisjonen gjør riktignok en særskilt vurdering av virkningen av hvert enkelt nye bevis, men forutsetter samtidig for hvert enkelt av disse bevisene at det øvrige bevisbildet fremstår uendret slik det fremsto i 1958. Hvert enkelt beviselement blir derfor gjenstand for to innbyrdes avvikende vurderinger, og det er derfor ikke mulig å konstatere hva kommisjonen egentlig mener med hensyn til vekten av hvert enkelt beviselement som er omtalt. Denne feilen kunne ha vært unngått dersom kommisjonen hadde gjort dette på rett måte: I første omgang en særskilt vurdering av hvert enkelt beviselement, og *deretter* en samlet vurdering av hele bevilbudet.

I tillegg gjør kommisjonen også den feil at man slår sammen spørsmålet om det foreligger nytt bevis og spørsmålet om beviset er egnet til frifinnelse. Dette er to separate vurderinger.

Slår man dem sammen – slik kommisjonen uriktig gjør – oppnår man ikke den kumulative vurdering som både loven, juridisk teori og rettspraksis foreskriver.

Her foreligger det således både uriktig lovanvendelse og uriktig saksbehandling i vedtakene fra 2006 og 2010. En slik kumulativ vurdering forutsetter også at man må peke på hvilke elementer/hvilke bevis som inngår i egnethet-skjønnnet. Man kan ikke gjemme seg bak en generell henvisning til hva finner bevis ut fra en "totalvurdering" – uten å presisere hvilke faktorer som inngår i denne vurderingen og hva som tilleggs spesiell vekt.

Gjenopptakelseskommisjonen har – som påpekt flere ganger – som hovedoppgave å utrede faktum, og da må man ha en saksbehandling som ikke unndrar seg etterprøving. Dette er spesielt viktig, da domstolene – som kjent – har en begrenset kompetanse til å overprøve kommisjonens vedtak.

En ytterligere feil som kommisjonen gjør ved vurderingen av om villkårene for gjenåpning er til stede, er at man henviser til at de enkelte anførsler har vært fremmet, vurdert og forutsetningsvis avslått av lagretten. Dette blir brukt som et argument for at man ikke kan ta anførselen til følge *i dag*. Som påpekt flere ganger ovenfor, er dette helt forfeilet: Selv om anførselene opprinnelig har blitt etterkommet, betyr det ikke at de samme anførselene i dag ikke kan bli tatt til følge i forbindelse med en gjenåpningsbegjæring, jfr. det som er anført ovenfor, herunder betydningen av at *vektingen* av argumentene blir en annen når bevis som tidligere har blitt ansett som sentrale og skråsikre, er blitt sterkt svekket eller bortfalt.

C. Den nærmere drøftelse og påvisning av at vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 er til stede

1. Innledning

Vi skal i dette avsnittet peke på de nye omstendigheter og nye bevis som – sammenholdt med den øvrige bevissituasjonen – godtgjør at vilkårene for gjenåpning i henhold til § 391 nr. 3 er til stede. Vi skal følge samme disposisjon som i forhold til § 392, annet ledd og først ta stilling til omstendighetene på *drapstidspunktet* og påvise at man på grunnlag av nye omstendigheter og nye bevis må konkludere med at Torgersen ikke har vært på åstedet på drapstidspunktet. Vi skal deretter foreta den samme drøftelsen i relasjon til hypotesen om at Torgersen var i Skippergaten 6 B på *brannstiftelsestidspunktet*.

Ved den endelige vurdering av "egnet til frifinnelse"-kriteriet må det foretas en kumulativ vurdering av hvorvidt Torgersens tilstedeværelse på åstedet ved *begge* tidspunktene er sannsynliggjort.

Når vi vurderer betydningen av de nye omstendigheter og nye bevis sammen med sakens øvrige bevisligheter og foretar en samlet kumulativ totalvurdering, kan det ikke være fornuftig tvil om at det er en rimelig mulighet for at vilkårene for frifinnelse er til stede, og at vilkårene for gjenåpning er oppfylt.

2. Var Torgersen på åstedet på drapstidspunktet?

Vi viser til tidligere gjennomgang av dette spørsmålet både i del 2 og ovenfor i del 5, og innskrenker behandlingen av disse forholdene i denne sammenheng – en henvisning er her tilstrekkelig.

Vi begynner med en gjennomgang av de to tekniske bevis som er anført i forbindelse med Torgersens tilstedeværelse i Skippergaten 6 b på *drapstidspunktet*, fordi det er her man finner en rekke helt sentrale nye bevis som på en nærmest dramatisk måte endrer vurderingen i forhold til den skråsikkerhet som de sakkyndige ga uttrykk for i 1958.

Det er to bevis som påtalemyndigheten fremhevet som helt avgjørende under hovedforhandlingen:

Tannbeviset, som i dag ikke har noen bevisverdi. Det henvises til redegjørelsen ovenfor under del 3 – og som er grundig utdypet i utredningen fra tidligere førstelagmann Nils Erik Lie. (se bilag 9)

Her er *alle* de nye sakkyndige erklæringene "nye bevis" i lovens forstand. Det er særlig grunn til å påpeke at man i forbindelse med tidligere avgjørelser har lagt til grunn at uttalelser fra Den rettsmedisinske kommisjon må anses som nye bevis – noe som selvfølgelig er riktig. Tannbittbeviset, slår derfor – som Lie påpeker – ut i Torgersens favør:

Likhetene mellom bittet og Torgersens tenner er ikke på noen måte så like at de knytter Torgersen til drapet. Det som imidlertid er helt avgjørende er at de *seks forskjeller* som Lie behandler i detalj, samlet sett er så omfattende at det er direkte *usannsynlig* at Torgersen kan være gjerningsmann.

Ikke minst på bakgrunn av de siste sakkyndige uttalelsene som er innhentet, er det godtgjort at de forsøk på å bortforklare disse ulikheter, ikke holder.

Og det er all grunn til å minne om våre bevisbyrderegler: Tvil om faktum for så vidt gjelder dette punkt skal ikke gå utover Torgersen.

Det andre viktige beviset for Torgersens tilstedeværelse på åstedet var som kjent barnålbeviset, jfr. Lies redegjørelse i bilag 10.

Det fremgår nå av de sakkyndige uttalelsene at det er enighet mellom samtlige sakkyndige – også de som har vært engasjerte av påtalemyndigheten – om at man kan få samme type barnåler som man fant på åstedet på steder hvor det foreligger veksthemmende forhold – og det har man overalt hvor det vokser gran.

Saken står i en helt annen situasjon enn i 1958, da det med betydelig styrke og skråsikkerhet ble påstått at barnålene på åstedet og i Torgersens dress var så sjeldne at man kunne ekskludere andre alternative forklaringer - nålene stammet fra *samme kilde*. (Jfr. statsadvokat Dorenfeldts uttalelse som opererte med en sikkerhetsprosent på 1 til en milliard).

De sakkyndige uttalelser som har vært innhentet etter 2001 tilfredsstiller alle de vilkår som stilles til "nye bevis" i § 391 nr. 3, jfr. gjennomgangen ovenfor av gjeldende rett.

Torgersens forklaring og omstendighetene omkring hva som skjedde med dressen i forbindelse med den tidligere eiers flukt etter biluhellet i Sverige, herunder overnatting under et bartre, fremstår som en mer sannsynlig kilde for påføring av barnålene.

Det henvises i denne forbindelse særlig til de fire omstendigheter som er påpekt i del 3 punkt C, og som viser at barnålene etter all sannsynlighet ikke kan komme fra kjelleren: Det er f.eks. svært lite sannsynlig at en av nålene gjennomtrenger Torgersens frakk og dress og havner i en av innerlommene i dressen.

Det siste momentet som påtalemyndigheten tillå vekt, var Dorenfeldts første tidsskjema om at Torgersen – nærmest på minuttet – kunne ha truffet Rigmor Johnsen på det kritiske tidspunktet da Johansen passerte Esther Olssons kiosk.

Også her foreligger det nytt bevis/nye omstendigheter – det vises til Nils Erik Lies gjennomgang, som sannsynliggjør at dette var en umulighet.

Så langt kan vi konkludere med at de helt avgjørende bevis fra 1958 i dag ikke har noen bevisverdi med hensyn til Torgersens tilstedeværelse i Skippergaten 6 b på drapstidspunktet.

Det blir da svært viktig å vurdere *den øvrige bevissituasjon*. Som påvist under del 2 viser en gjennomgang av de taktiske bevis at de – isolert sett – gjør det svært lite sannsynlig at det var Torgersen som ble observert samtidig med Rigmor Johnsen på vei til Skippergaten 6 b.

Disse bevis – som er "gamle" – støtter opp om og bekrefter at det ikke er bevismessig dekning for at Torgersen befant seg på åstedet på drapstidspunktet.

Gjennomgangen ovenfor viser at det er *svært lite sannsynlig at Torgersen var til stede på åstedet på drapstidspunktet* og at denne konklusjonen er en direkte konsekvens av vurderingen av sakens nye omstendigheter og bevis, sammenholdt med det øvrige bevisbildet fra 1958.

3. Oppholdet i Tore Hunds vei 24

Analysen av Torgersens *opphold i Tore Hunds vei 24* støtter opp om at vilkårene for gjenåpning er til stede også i forhold til straffeprosessloven § 391 nr. 3.

Også her viser vi til den tidligere behandlingen av dette punktet.

Ved denne vurderingen må det legges vesentlig vekt på bevisførselen rundt Torgersens tilbakekomst fra sentrum, som Dagmar Torgersen med stor sikkerhet og med en stor grad av pålitelighet legger til kl. 23.30. – et tidspunkt som umuliggjør at han kan være Rigmor Johnsens drapsmann.

Det vises her til gjennomgangen av de taktiske bevis i del 2. På dette punkt er det ingen nye bevis, men disse vitneforklaringene inngår i sakens øvrige bevisligheter, som slår ut i Torgersens favør.

Når det særlig gjelder personen "Gerd" - som Dørenfeldt skulle ha ført som vitne, men som ikke ble ført – foreligger det en rekke nye omstendigheter som ikke var kjent i 1958. Det avgjørende i forhold til "Gerd" er imidlertid ikke hennes identitet, men at det er overveiende sannsynlig at Torgersen hadde med seg en kvinne hjem.

Igjen er det grunn til å minne om at usikkerhet for så vidt gjelder dette punkt må gå utover påtalemyndigheten – som i sterk grad hadde oppfordring til å føre henne som vitne, men som altså unnlot dette, av grunner som man bare kan spekulere over.

Dette er altså en del av sakens øvrige bevisligheter. Konklusjonen er at gjennomgangen av omstendighetene vedrørende Torgersens opphold på bopel er et ytterligere argument som tilsier *at dommen fra 1958 er gal*.

4. Returnerte Torgersen til åstedet i forbindelse med brannstiftelsen?

Vilkåret "egnet til frifinnelse" er videre tilfredsstillt, fordi Torgersen ikke kan ha vært til stede i Skippergaten 6 B på brannstiftelsestidspunktet.

På dette punkt er situasjonen også forandret i forhold til 1958. Det eneste tekniske bevis, avføringsbeviset, kan ikke med noen rimelighet lenger anføres som et støtteargument for påtalemyndigheten. Her foreligger det en rekke nye sakkyndige erklæringer – som er "nye bevis" i straffeprosesslovens forstand.

Her er særlig uttalelsene fra Den rettsmedisinske kommisjon av stor viktighet: Kommisjonens konklusjoner reflekterer det som det rimeligvis må være faglig enighet om.

Også her henvises det til Nils Erik Lies utredning: Det er særlig viktig å påpeke at kravet til "nye omstendigheter" må være tilfredsstillt når Lie nå påpeker den manglende identitet det

er mellom prøvene både prøvene innbyrdes og i forhold til de funn som ble gjort på Torgersen.

Heller ikke fyrstikkbeviset har noen beviskraft i dag.

I tillegg er det en rekke nye omstendigheter knyttet til vitnet Bergersens forklaring. Det skal være usagt hvor stor vekt juryen la på denne forklaringen. Muligens hadde den ikke stor praktisk betydning som følge av de skråsikre konklusjonene til de sakkyndige.

I dag kan man imidlertid konstatere at dette vitnet fremstår som totalt utroverdig. Det vises til den nærmere redegjørelse ovenfor i del 2.

Det siste avgjørende beviset som påtalemyndigheten vektla i 1958 var Dorenfeldts annet tidsskjema, som angivelig beviste at Torgersens alibi måtte være en bløff.

Også på dette punkt er situasjonen rent faktisk en totalt annen: Ikke bare representerer Dorenfeldts påstander regulær desinformasjon med hensyn til et viktig faktisk punkt: Enda viktigere er det forhold at Torgersens forklaring er bestyrket, jfr. Lies nye analyse som viser at Torgersen ikke bare hadde rukket å sykle og gå den ruten som an har forklart seg om – forholdet er at han i etterkant umulig kunne gjette seg til hvor langt tid denne ruten ville tatt når man henholdsvis sykler og går de deler av ruten som han anga.

Som påpekt flere ganger ovenfor fremstår det som usannsynlig at man i ettertid skal kunne gjette hvor lang tid man skal bruke på denne ruten og bruke tilnærmet nøyaktig den tid man har til rådighet.

Dorenfeldts annet tidsskjema er således ikke bare nullstilt – en nærmere analyse i dag viser at det slår ut i Torgersens favør.

Også for så vidt gjelder dette punkt kan vi konstatere at de nye bevis retter seg mot de sentrale avgjørende bevis fra 1958, og at de alle fremstår som sterkt svekkede.

Det er *lite sannsynlig* at Torgersen var på åstedet i forbindelse med *brannstiftelsen*, og at dette er nok et moment som tilsier at dommen er gal.

5. Den kumulative vurdering

Når man skal ta stilling til spørsmålet om vilkåret "egnet til frifinnelse" er tilfredsstilt, må man foreta en kumulativ vurdering av punktene 2,3 og 4 ovenfor. Denne kumulative vurderingen er i sitt innhold nærmest dramatisk: Alle de sentrale bevis fra 1958 rakner. Også her er vi i en særstilling i forhold til andre gjenåpningssaker i den forstand at de nye bevis refererer seg til *samtlig*e av de bevis som Dorenfeldt i sin tid fremhevet som avgjørende: Vi har ikke noen annen gjenåpningssak i norsk rett, hvor man i ettertid kan påvise at bevisene har sviktet i samme grad som i Torgersen-saken. De nye opplysningene og de nye omstendighetene er ikke bare "nye" i lovens forstand i forhold til 1958 – de er direkte oppsiktsvekkende i sitt innhold.

Ved den avsluttende vurdering minner vi om at i kriteriet "egnet til frifinnelse" bare ligger et krav til at det skal foreligge en *rimelig mulighet* for frifinnelse – det kreves ikke at frifinnelse som sannsynlig.

For en uhildet og nøktern vurdering fremstår det som *helt klart* at det er en rimelig mulighet for at de nye omstendighetene/nye bevis medfører at påtalemyndighetens strenge bevisbyrde ikke er oppfylt.

Dette følger direkte av en vurdering av disse nye bevis, og forsterkes i kvalifisert grad når man også hensyntar de "gamle" bevis, jfr. del 2, slik de fremsto i 1958: Som kjent skal det foretas en vurdering av den samlede bevissituasjon.

Selv med den strengeste og mest innskrenkende fortolkning av hva "nye bevis" representerer, foreligger det et *bevisoverskudd* i Torgersens favør. Det er uansett slik at vilkåret "føre til frifinnelse" er tilfredsstillt.

6. Avslutning

Vi oppsummerer avslutningsvis de lovanvendelsesfeil som foreligger ved Gjenopptakelseskommisjonen vedtak fra 2006 og 2010. Når man gjennomgår kommisjonens 2006-vedtak, ser man at det foreligger en uriktig lovanvendelse på flere punkter:

For det *første* tolker kommisjonen kriteriet "nye bevis" for snevert og legger en for streng vurdering til grunn for hva som er nye bevis i lovens forstand.

For det *annet* slår kommisjonen i sitt vedtak sammen vurderingen av hva som er nye bevis og hva som er egnet til frifinnelse i en og samme vurdering.

Her står man overfor to forskjellige spørsmål, som må vurderes hver for seg.

For det *trede* er det ingen gjennomgang av hvilke faktorer som inngår i vurderingen "egnet til".

Her foreligger det således mangelfulle avgjørelsesgrunner, dvs. uriktig saksbehandling.

For det *fjerde* er det ingen drøftelse av hvordan de gamle bevis i dagens situasjon må vurderes – når de får en ny vektning som følge av en ny bevissituasjon for så vidt gjelder de tekniske bevis.

Her foreligger det således både uriktig saksbehandling og feil lovanvendelse.

For det *femte* – og det er den groveste feilen: Det foretas ingen kumulativ vurdering av alle de faktorene som skal inngå i "egnet til"-vurderingen.

Det er et gjennomgående trekk ved kommisjonens vedtak at kravet til egnethet bare vurderes fortløpende i forlengelsen av de enkelte omstendigheter eller bevis – og ikke ut fra en kumulativ vurdering.

IV En tenkt rettsbelæring

Vi har på gjentatte steder i de tidligere punktene pekt på de forskjellige momentene som inngår i den totale bevisvurdering av om Torgersen kan ha drept Rigmor Johnsen.

Vi har bedt tidligere førstelagmann Nils Erik Lie om å utdype temaet bevisvurderingen i en "tenkt rettsbelæring" til lagretten.

Denne tenkte rettsbelæringen sammenfatter både sakens viktigste bevisemaer og viktigste bevis.

Lies tenkte rettsbelæring gjengis i sin helhet – den er derfor gjengitt i "jeg-form". Lie skriver:

"Denne tenkte rettsbelæringen bygger på en forutsetning om at alle bevis som foreligger i dag, hadde vært ført i samme form under den opprinnelige hovedforhandlingen, at alle sakkyndige som har forklart seg muntlig i lagmannsretten og for kommisjonen, har avgitt muntlig forklaring, og at alle relevante argumenter denne bevisførselen hadde gitt grunnlag for, har vært anført av forsvarer.

Teksten er inndelt i avsnitt. Jeg ville neppe ha tydeliggjort dette på denne måten i virkeligheten.

A. Innledning

Det blir nå lagrettens oppgave å ta standpunkt til skyldspørsmålet i saken. Dette gjør dere, som dere vet, ved å svare på spørsmålene i det spørsmålsskriftet dere har fått utdelt.

Jeg skal nå lese spørsmålsskriftet.

Dere ser at hvert enkelt spørsmål er bygget opp på samme måte som det tilsvarende punktet beskrivelse av det saksforholdet som påtalemyndigheten mener skal legges til grunn. Dette viser også den tankemodell som hver enkelt må følge når dere skal ta standpunkt til skyldspørsmålet. Først må dere vite rekkevidden av den enkelte straffebestemmelsen – hva som er straffbart etter loven. Så må dere ta standpunkt til hvilket saksforhold som skal legges til grunn for vurderingen. Til slutt må dere sammenholde faktum med loven – legge loven oppå saksforholdet om man vil – og se om det er overensstemmelse.

I tråd med dette skal jeg som en veiledning for lagretten si noe om hvorledes loven er å forstå, og noe om faktum – eller rettere om saksforholdet eller om bevisene.

Det jeg sier om hvordan loven er å forstå, er bindende for lagretten. Dette gjelder også det som blir sagt om bevisbyrde og bevisvurdering, da dette er normer som må anses som

rettsregler. Men det er lagretten som skal ta standpunkt til skyldspørsmålet, og det er derfor lagretten alene som skal vurdere og ta standpunkt til bevismaterialet i saken. Alt jeg sier om bevisene, er derfor bare veiledende. Vi står imidlertid overfor et omfattende og komplekst bevismateriale i denne saken. Jeg synes derfor det er naturlig å foreta en viss oppsummering av bevismaterialet, og samtidig peke på en del momenter som det kan synes naturlig at lagretten har oppmerksomheten særlig rettet mot. Men jeg understreker igjen: Det jeg sier er av rent veiledende art.

I denne saken har vi hatt en omfattende bevisførsel. Mye vil være avhengig av hvordan vi skal forstå forklaringene fra tiltalte selv og fra vitner og sakkyndige. Det er derfor nødvendig for meg å gå nokså detaljert inn på en del generelle spørsmål som gjelder bevisvurdering.

B. Generelt om bevisvurdering

1 Bevisbyrde

Med unntak av det vi har av bevisbyrderegler og normer for bevisvurdering, oppstår ingen rettslige spørsmål i denne saken. Den dreier seg bare om bevis. Det spørsmål lagretten skal ta standpunkt til, er om det er ført tilstrekkelig bevis for at Torgersen har utført de handlingene som er beskrevet i tiltalen.

Innledningsvis må det understrekes at det er påtalemyndigheten som har bevisbyrden i denne som i alle straffesaker. Regelen om bevisbyrde er fremstilt i noe forskjellige ordelag fra aktor og forsvarer. I innhold er vi enige. Påtalemyndighetens bevisbyrde innebærer at enhver rimelig og fornuftig tvil skal komme tiltalte til gode. Vi må være overbevist, for å si det enkelt. Det dreier seg ikke her om en oppkonstruert og hypotetisk tvil – det kan man etablere nær sagt i ethvert tilfelle – men om en tvil som etter en samlet vurdering av alt bevismateriale i saken fremstår slik at man allikevel ikke er helt overbevist, selv om det skulle fremstå som overveiende sannsynlig at den tiltalte er gjerningsmannen.

Bevisbyrden må ikke nødvendigvis være oppfylt for hvert enkelt bevis. Vi kan godt møte flere enkeltbevis, som hver for seg ikke er på langt nær tilstrekkelig til å oppfylle beviskravet, men som når de ses under ett, viser et bevisbilde som ikke etterlater rimelig og fornuftig tvil om at det er tiltalte som er gjerningsmannen. Men det må dreie seg om beviser som trekker i retning av at tiltalte er gjerningsmannen. Beviser som etter en nærmere analyse ikke inneholder mer enn at de kan være forenlige med at tiltalte er gjerningsmannen, men som heller ikke inneholder egentlige holdepunkter for at gjerningsmannen ikke like godt kan være en annen, er av mindre interesse.

2 Avgjørelsesgrunnlag

Det er også grunn til å understreke at avgjørelsen bare skal treffes på grunnlag av det bevismaterialet som er presentert under hovedforhandlingen her i retten. Det har vært omfattende avisskriverier rundt denne saken, men dere må ikke la det dere måtte ha lest i avisen, påvirke de vurderingene og avgjørelsene dere skal ta.

Det samme gjelder aktors og forsvarers prosedyrer, som heller ikke er bevis.

3 Hele bevismaterialet

Og det er nødvendig å ta hele bevismaterialet med i vurderingen. Vi kan ikke nøye oss med å plukke ut bare de bevisene som taler for fellelse, eller bare det som taler for frifinnelse. Her må vi ta for oss hele det bevisbildet som har vært rullet opp under disse dagene i retten, og ta standpunkt til om det bevismaterialet som taler for fellelse, overskygger det øvrige bevismaterialet i så stor grad at påtalemyndighetens bevisbyrde er oppfylt.

4 Former for bevis

De bevisene som blir ført i straffesaker kan være av forskjellig styrke. Noen bevis kan være enten tilnærmet absolutt fellende eller tilnærmet absolutt frifinnende. DNA-bevis er det typiske eksemplet. Andre bevis vil med varierende styrke tale for eller imot at den tiltalte er gjerningsmannen. Generelt kan det sies at jo tyngre bevismateriale – kvantitativt og kvalitativt - som taler for fellelse, desto mer skal nok til i motsatt retning for å konstatere at påtalemyndighetens bevisbyrde allikevel ikke er oppfylt. Men her hører det med at dersom det foreligger bare ett enkelt bevis som med sikkerhet utelukker en tiltalt – for eksempel en DNA-prøve som viser seg å stamme fra en annen gjerningsmann – må frifinnelse uansett bli resultatet.

5 Tolking av bevis

Samtidig må bevisene tolkes og ses i forhold til hverandre. Vi må begynne med å spørre: Hva er den naturlige forståelsen av denne forklaringen eller av dette beviset? Så lenge bevisførselen er entydig, er det greit. Men vi opplever ofte at det er motstrid - mellom forklaringer som blir gitt eller mellom forklaringer og andre bevismidler. Da må vi også vurdere hva som kan være årsaken. Det kan dreie seg om usikkerhet eller misforståelser, slik at det egentlig ikke er noen motstrid. Men det kan også dreie seg om motstrid som ikke lar seg forklare på denne måten. Da må vi vurdere om det kan være et særlig grunnlag for å se bort fra det ene eller det andre av disse bevismidlene, men hele tiden ha in mente at det er påtalemyndigheten som har bevisbyrden.

Vi må også huske på at det er av liten betydning om et vitne forteller om subjektiv sikkerhet. Det er mye forskning som viser oss at slik sikkerhet er lite å bygge på. Når vitner har forklart seg flere ganger underveis, noe som skjer ofte, er det nok også grunn til å regne med at det er mest begivenhetsnære forklaringene som samsvarer best med de observasjonene som har vært gjort, i den utstrekning det har vært uoverensstemmelser mellom disse forklaringene.

6 Fremgangsmåten ved bevisvurderingen

Her må vi begynne med en enkeltvis gjennomgang av de bevisene som er presentert. Enkelte bevis er sammensatte og består av flere elementer – kanskje noen som taler for

fellelse og noen som taler i motsatt retning, eller som egentlig er uten betydning i noen retning. For å vurdere betydningen av slike bevis, må de tas i sin helhet. Vi kan ikke nøye oss med å plukke ut enkelte elementer som trekker i den ene eller andre retning. Men her er en viktig forskjell som henger sammen med påtalemyndighetens bevisbyrde. Hvis det er enkeltelementer i et sammensatt bevis som er uforenlige med at den tiltalte er gjerningsmannen, vil dette være utslagsgivende, selv om andre elementer skulle samsvare med tiltalte som gjerningsmann.

C. Konkret om bevisene i saken

1 Innledning

Innledningsvis kan det være grunn til å minne om påtalemyndighetens hypotese. Forsvareren har gjort gjeldende at denne i seg selv er aldeles usannsynlig. Til dette er bare å si at også en usannsynlig historie kan bli belagt med bevis, men det følger nok av kravet til en helhetlig vurdering at vi bør stille enda sterkere krav enn ellers til bevis for en historie som i seg selv fremstår som usannsynlig, for at bevisbyrden skal anses oppfylt. Dette bør nok hele veien ligge i bunnen under lagrettens vurderinger og rådslagninger.

2 Bevisførsel i tilknytning til drapshandlingen

a. Oversikt

Når det gjelder drapshandlingen, ser jeg ingen grunn til å trekke i tvil at drapet fant sted i gangen i Skippergata 6 b, og at drapsmannen deretter har båret liket ned i kjelleren, stablet opp bålet over liket og tent på. På grunnlag av observasjonene fra vitnene Sigrid Fjellberg og Olga Eriksen kan det også legges til grunn at drapet skjedde etter kl. 2300.

Da må vi først se på hvilke bevis som knytter Torgersen til selve drapshandlingen.

Tiltalen bygger på at det er samme mann som fulgte etter Rigmor Johnsen fra umiddelbart før krysset Karl Johan/Dronningensgate og inn i Skippergt. 6b, hvor han drepte henne. Vitnene har gitt noe forskjellige beskrivelser av Rigmor Johnsens kontakt med denne mannen. Første vitne som observert på denne etappen. Esther Olsson, omtaler en mann som plaget Rigmor Johnsen. Thoresen og Syversen beskriver en mann som fulgte etter henne, mens Olga Eriksen, som så de to inne i gangen i Skippergt. 6 b, ikke etterlater noe inntrykk av noen spent situasjon de to imellom.

b. Vitner som har sett mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen

Jeg forutsetter allikevel i det følgende at det hele tiden dreier seg om samme mann. Da må vi gå inn på observasjonene fra vitner som har sett denne mannen. Ingen av dem kjente Torgersen fra før. Vi vet at han har gjennomsnittlig høyde på 174,5 cm, er kraftig bygd, har mørk blondt hår og ved anledningen hadde på seg mørkeblå frakk og vide, stripete bukser. Beskrivelser av en kraftig og gjennomsnittlig høy ung mann med mørk frakk er i seg selv

ikke nok til å identifisere Torgersen. Vi må ta for oss det vi har av beskrivelser av mer individuelle kjennetegn.

Esther Olsson beskriver en mann med Vestlandsdialekt, 30-35år, ca. 180 cm. Særlig vestlandsdialekten er vel vanskelig å forene med Torgersen, som er oppvokst i Oslo. Lagretten har selv hørt ham snakke i sitt naturlige talemål, og må da vurdere sannsynligheten av at han har vært den mannen som Esther Olsson så.

Frisørmester Thoresen beskriver flere elementer som ikke stemmer overens med Torgersen. Han så ikke mannen forfra. Han beskriver hårfasong og påkledning som ikke stemmer godt med Torgersen. Aktor har trukket frem uttalelsen om at Torgersen var «jævla lik», men jeg minner om at dette bare gjaldt ganglaget sett bakfra.

Georg Syversens utsagn om skoene som klapret, er det vel også vanskelig å forene med Torgersen. Etter bevisførselen er det vel vanskelig å finne holdepunkter for annet enn at han hadde brune sko med gummihæler.

Også Olga Eriksens utsagn om at det ikke kan være to som er så like, har vært trukket frem av aktor. Men jeg minner om det som forsvareren har pekt på: Opprinnelig – samme natt – beskrev hun en ung mann med annen hårfarge og hårfasong enn Torgersen hadde. Ved konfrontasjonsparaden tok hun ved den ene anledningen ut en annen enn Torgersen. Den endelige beskrivelsen av hårfasongen samsvarer med bilder hun hadde sett i avisen.

Lagretten får på dette grunnlaget vurdere om disse vitneforklaringene gir oss noen holdepunkter for at Torgersen var mannen som fulgte etter Rigmor, og i tilfelle hvor sterke, om de i stedet utelukker ham eller gjør det lite sannsynlig at det var ham, eller om vi ikke kommer lenger enn til at Rigmor ble fulgt av en ung mann av middels høyde med mørk frakk, noe som verken utelukker Torgersen eller peker mot ham. Og slike unge menn har det nok vært mange av ute i Oslo en fredag kveld før jul.

c. Kunne Torgersen ha rukket frem tidsnok?

Forsvareren har gjort gjeldende at Torgersen ikke kunne ha rukket frem til krysset Karl Johan/Dronningensgate tidsnok til å treffe Rigmor Johnsen. Hvis vi ikke kan se bort fra at dette er riktig, kan vi heller ikke se bort fra at den mannen som fulgte Rigmor Johnsen var en annen enn Torgersen. I så fall må vi finne helt utvilsomme holdepunkter for Torgersens skyld i annen bevisførsel, dersom påtalemyndighetens bevisbyrde allikevel skal anses oppfylt. Det er derfor nødvendig at lagretten også vurderer spørsmålet om Torgersen kunne ha rukket frem.

Det sentrale beviset elementet her er tidspunktet for observasjonene av Torgersen utenfor Grand.

Etter bevisførselen må det i utgangspunktet legges til grunn at Svein Erik Johansens trikk gikk fra Jernbanetorget nokså presis kl. 2240, og at Rigmor Johnsen da har vært utenfor Esther Olssons kiosk ca. kl. 2242-2243. Det er ikke bestridt fra noe hold at det tar ca. 5

minutter å gå fra Grand til krysset Karl Johan/Dronningensgate. Observasjonen av Torgersen må derfor ha funnet sted senest kl. 2237-2238 dersom han skal ha rukket frem tidsnok.

Jeg synes det er vanskelig å slutte noe særskilt ut fra observasjonene av Torgersen på Kafé Hjerterom. Han kan ha gått herfra så sent som 2230, men flertallet av vitneforklaringene herfra tyder nok på at han kan ha gått litt før. Spørsmålet blir da hva vi kan slutte av observasjonene til Tømmereek og Casadio.

Etter bevisførselen må vi ta utgangspunkt i at forestillingen på Chat Noir sluttet 2225. Vi vet også at de to må ha brukt 7-8 minutter på å gå fra Chat Noir til Grand. Politiets tidsmåling er uten betydning. De har gått gal vei. Tømmereek og Casadio har innledningsvis anslått at det tok 10-15 minutter fra de var ute av teatersalongen til de var ute på gaten. Casadio har senere korrigert det til ikke over 10 minutter. Det er også uklart om det gikk noe ekstra tid fra forestillingen tok slutt og til de to var ute av salongen. Hvis observasjonen av Torgersen er gjort til slik tid at han kan ha rukket å møte Rigmor Johnsen, ser det ut som om de ikke kan ha brukt mer enn 5-6 minutter fra forestillingen var slutt og til de var ute på gaten. Dette virker kanskje mindre sannsynlig. Men jeg minner igjen om sammenhengen i bevisførselen. Hvis det er andre bevis som med stor tyngde taler mot Torgersen, må lagretten vurdere muligheten for at ett eller flere av de bevisementene som er nevnt her, allikevel er så usikkert eller usikre at det må legges til grunn at Torgersen allikevel kan ha rukket frem.

d. Sakkyndige erklæringer knyttet til drapet og drapshandlingen.

Da må lagretten i neste omgang ta for seg de sakkyndige erklæringene som gjelder bevis som kan kobles til selve drapshandlingen, og vurdere hvilken vekt de skal tillegges.

i Bittsporbeviset

Det er naturlig å begynne med bittsporbeviset. Jeg minner om at det ble funnet bittspor etter seks tenner rundt brystvorten på Rigmor Johnsens venstre bryst, og at bilder og avstøpninger av disse sporene har været sammenliknet med Torgersens tenner. Lagretten har hørt redegjørelser fra en lang rekke sakkyndige om disse bittsporene. Enkelte sakkyndige, herunder Strøm, Wærhaug, Bang og MacDonald, holder fast ved at bittsporene stammer fra Torgersens tenner, selv om de er innbyrdes uenige om hvilke av tennene som har avsatt bittsporene fra overkjeven. Andre sakkyndige, herunder Johannessen, Senn, Holck, Flood og Medbø, mener at særtrekkene ved bittsporene utelukker Torgersen som biter. Flood har ikke presentert noen absolutt utelukkelseskonklusjon, men mener bittsporene trekker i retning av at en annen enn Torgersen er biteren. Den rettsmedisinske kommisjon mener at det ikke skal legges stor vekt på tannbittbeviset. Og Whittaker, som opprinnelig var av samme oppfatning som MacDonald, har anbefalt lagretten å se bort fra hele dette beviset.

Det er ikke lett å danne seg noen entydig oppfatning av dette. Men lagretten har fått beskrevet hvilke trekk i Torgersens tenner som stemmer overens med bittsporene,

herunder særlig furene i fortennene i underkjeven. Det er delte oppfatninger om betydningen av tannbuen. Jeg minner her om at det bare er avsatt spor fra tre tenner i overkjeven og tre tenner i underkjeven, fra forsvarers og Torgersens sakkyndiges side er det påpekt flere trekk i bittsporet som hevdes å ikke stemme overens med Torgersens tenner. Jeg peker særlig på det manglende sporet etter tann 42, avstanden mellom bittsporene 4 og 5, og tannstillingen for Torgersens tenner 31 og 41 sammenholdt med bittsporene 5 og 6. Andre sakkyndige har gitt forklaringer på disse manglende overensstemmelsene, og disse forklaringene er igjen imøtegått.

Det har vært en del diskusjon om hvilke sakkyndige som har best kompetanse til å vurdere bittspor. Jeg kan vanskelig forstå at ikke sakkyndige med anatomisk bakgrunn må være like kompetente til å foreta slike vurderinger som sakkyndige med odontologisk bakgrunn, selv om de første ikke har noen spesifikk rettsodontologisk kompetanse.

Med så mye motstridende sakkyndighet synes det vanskelig å trekke noen sikker konklusjon. Det sentrale er nok her at for å felle Torgersen på tannbittbeviset, må man se de likhetstrekk som er påpekt, som tilstrekkelige positive bevis, og man må samtidig finne plausible forklaring på alle de elementene som hevdes å ikke stemme overens med Torgersens tenner. Hvis man på den annen side anser de siste elementene som avgjørende, slik at det må legges til grunn at biteren var en annen enn Torgersen, avgjør dette saken. Men mye taler kanskje for at Whittakers avsluttende anbefaling – å se bort fra hele tannbittbeviset – er det tryggeste. Men lagretten har selv hørt alle de sakkyndige redegjørelsene, og det er opp til dere å vurdere om det i det hele tatt skal legges noen vekt på tannbittbeviset, og hvilken vekt det i så fall dreier seg om.

ii Barnålbeviset

Neste bevis som hevdes å knytte Torgersen til drapshandlingen, er barnålbeviset. Jeg minner om at det ble funnet fem barnåler i dressen som Torgersen hadde på seg om kvelden 7. desember i fjor. Lengde og form på disse nålene samsvarte med nålene på juletreet som befant seg i kjelleren i Skippergt. 6 b og som var benyttet som en del av bålet.

Også her har vi hørt flere sakkyndige. Det er åpenbart enighet blant de sakkyndige om at slike barnåler som befant seg i dressen og på juletreet i kjelleren, vokser på grantrær som man finner i busksjiktet i granskogen og på trær og grener som er undertrykket og har dårlige lysforhold, og at de ikke er sjeldne i slike omgivelser. Etter bevisførselen må det nok også legges til grunn at det godt kan skje at man bare får slike korte nåler i klærne når man ferdes i granskogen, selv om man også kan få på seg nåler av varierende lengde. Det lagretten må vurdere som en del av den samlede bevisførselen, er sannsynligheten for at nålene stammer fra treet i kjelleren, sammenholdt med sannsynligheten for at nålene har kommet i dressen ved en annen anledning.

Nålenes beskaffenhet utelukker åpenbart ikke at de stammer fra treet i kjelleren. Men vi må også vurdere hvordan de i tilfelle kan ha kommet i Torgersens klær. At nåler kan havne i bukseoppbrettene når man håndterer et tørt grantré, er ikke så vanskelig å forstå. Men

jeg synes ikke aktor har gitt noen plausibel forklaring på hvorledes en barnål i så fall kunne ha havnet i innerlommen på en trang dressjakke, som det i tillegg var en frakk utenpå.

Etter bevisførselen kan det vanskelig trekkes i tvil at Eilif Støleggen hadde på seg denne dressen da han overnattet under en gran i Sverige i 1954. Vi har også hørt at dressen har vært oppbevart inntil Torgersen ble løslatt i oktober 1957, og det er ingen opplysninger som kan trekke i retning av at Torgersen har vært i skogen med denne dressen. Funnet av andre planterester, som ikke kan stamme fra kjelleren i Skippergt. 6 b, trekker vel også i retning av at dressen har vært i skogen før Torgersens eiertid. Nålen i innerlommen er nok også mer forenlig med at den stammer fra Støleggens opphold under en svensk gran enn med at den stammer fra kjelleren i Skippergt. 6 b.

Lagretten får på dette grunnlaget vurdere sannsynligheten av at nålene stammer fra kjelleren i Skippergt. 6 b opp mot sannsynligheten for at de stammer fra Støleggens opphold i skogen i Sverige i 1954.

iii Foreløpig oppsummering

Da blir det fire beviserlagretten må vurdere opp mot hverandre når det gjelder eventuell tilknytning til selve drapshandlingen.

Det dreier seg om observasjonene fra vitnene i Dronningensgate og i Skippergt 6 b. Her må dere ta standpunkt til sannsynligheten for at den mannen disse vitnene har sett, har vært Torgersen, eller om det kan ha vært en annen mann. Det dreier seg videre om de sakkyndige uttalelsene om tannbittbeviset og barnålbeviset, hvor lagretten må ta standpunkt til sannsynligheten for at bittmerkene stammer fra Torgersens tenner, og for at barnålene i dressen stammet fra kjelleren i Skippergt. 6 b. Og det må endelig tas standpunkt til betydningen av vitneforklaringene fra vitnene som har sett Torgersen utenfor Grand, hvor den naturlige forståelse av disse bevisene isolert sett er at Torgersen vanskelig kan ha rukket frem tidsnok til å møte Rigmor Johnsen. Det må da vurderes om de bevisene som måtte tale mot Torgersen, har slik tyngde at det er grunn til å fravike denne naturlige forståelsen. Jeg minner igjen om bevisbyrdekravet – overveiende sannsynlighet er ikke nok – vi skal føle oss overbevist.

D. Bevisførsel i tilknytning til spørsmålet om retur til Skippergt. 6 b

1 Innledning

Påtalemyndighetens teori er som nevnt at Torgersen har vendt tilbake til Skippergt. 6 b for å tenne på. Det er ført to bevis til støtte for en slik retur. Det ene er forklaringen fra vitnet Ørnulf Bergersen, som opplyser å ha sett Torgersen komme ut av en port i Skippergaten vis a vis 6 b kort tid før han ble pågrepet av politiet. Det andre er avføringssporene på Torgersens turnsko – det såkalte avføringsbeviset.

2 Vitneforklaring fra Ørnulf Bergersen

Når det gjelder Bergersen, har dere hørt hva forsvareren har anført om Bergersens personlighet og om mulig begrunnelse for å komme med disse opplysningene på et så sent tidspunkt. Dere har også fått listet opp de elementene i Bergersens forklaring som det hevdes at det er vanskelig å feste lit til. Jeg må si litt om dette, da disse elementene åpenbart er av vesentlig betydning for hele vurderingen av Bergersens forklaring.

Jeg minner om at Bergersen hevder å ha gått fra Gjersjøen på to timer og et kvarter, noe som ikke kan stemme. Det er også vanskelig å forstå hvordan han kan ha passert gjennom Havnegaten og foran Oslo Ø uten å ha blitt observert av polititjenestemennene som har befunnet seg der, og det er setter min vurdering svært vanskelig å feste lit til historien om klokken som skal ha saktet i en time og 10 minutter, så begynt å gå riktig i det øyeblikket observasjonen av Torgersen skal ha skjedd, og så begynt å saktne igjen noen timer senere. Han har også forklart at han gikk bort til porten som Torgersen skal ha kommet ut av, og så at det sto 6 b over porten. Dette er ikke riktig, og jeg synes det er vanskelig å forstå det på annen måte enn som en bevisst usannhet fra Bergersens side. Han har heller ikke gitt noen egentlig forklaring på hvorfor han tok omveien gjennom Skippergaten.

Jeg synes det er vanskelig å feste lit til noen av disse elementene i Bergersens forklaring. Troverdigheten av det han har forklart om å ha observert Torgersen, må nødvendigvis ses i lys av dette. Så på dette grunnlaget får lagretten vurdere om dere skal akseptere eller se bort fra Bergersens forklaring. Jeg minner for ordens skyld om at denne forklaringen ikke i noe fall knytter Torgersen direkte til drapshandlingen.

3 Avføringsbeviset

Påtalemyndighetens teori er at avføringen på Torgersens turnsko stammer fra avføringen på drapsstedet, og derfor underbygger at han har passert dette for å tenne på i kjelleren.

Dere har hørt en rekke sakkyndige forklare seg om avføringsbeviset. Det som synes klart, er at det var spor etter erter og hvete både i avføringen på åstedet og på turnskoen, og at Rigmor Johnsen hadde spist ertesuppe og brød dagen før drapet. Mengden av celler fra erter varierte fra prøve til prøve. Men det er også på det rene at det var uidentifiserte korte hår i prøven fra turnskoen, i motsetning til de øvrige prøvene. Det er enighet om at slike hår i avføring vanligvis stammer fra dyr som slikker pelsen, altså fra en hund eller en katt. Jeg synes at det er vanskelig å akseptere at det kan ha vært hår i den ertesuppen hun dagen før hadde fått servert på hotellet hvor hun arbeidet, og det er vel også vanskelig å la den sakkyndige Aasers luktprøve – det eneste holdepunktet for at avføringen stammet fra menneske – overstyre funnet av hår. Dette taler mot at turnskoprøven stammer fra drapsstedet. Vi har også hørt at Torgersen har brukt turnskoene under løpetrening på Ola Narr. Jeg kan vanskelig se det annerledes enn at det er mest sannsynlig at avføringen på turnskoen består av hundeavføring som Torgersen har fått på skoen på Ola Narr, og at dette beviset er uten betydning i noen retning, men dette er også noe lagretten må vurdere.

E. Torgersens alibi

1 Innledning

Den øvrige bevisførselen dreier seg i realiteten om Torgersens påståtte alibi i tilknytning til det påtalemyndigheten mener var en retur for å tenne på, og om holdbarheten av dette. Jeg minner for ordens skyld om at et påstått alibi som viser seg å ikke være holdbart, i seg selv ikke er noe bevis for straffeskyld. Noe slikt rokker ikke ved holdbarheten eller manglende holdbarhet av de positive bevisene som er ført for straffeskyld. En påstand om et alibi som ikke kan legges til grunn, kan imidlertid bidra til å avsvække troverdigheten av andre sider ved tiltaltes forklaring, og dermed også svekke øvrige bevis som støtter opp om denne forklaringen. Det er derfor nødvendig å ta standpunkt også til holdbarheten av det alibi Torgersen har påberopt seg, selv om dette ikke er noe avgjørende element i saken.

2 Gerd

Dere har hørt Torgersens forklaring om Gerd, som påtalemyndigheten ikke aksepterer. Dere har også hørt Dagmar Torgersens forklaring om at sønnen hadde med en pike eller kvinne hjem, en forklaring som langt på vei er bekreftet av Dagmar Halvorsen og Johan Torgersen. Selv om ingen av disse har sett piken, har de hørt trinn i trappen som ikke kunne stamme fra Torgersen. Jeg minner om at Dagmar Torgersens første forklaring om dette ble avgitt før hun hadde hatt noen mulighet til å samordne sin forklaring med Torgersen selv, og uten at hun visste hva saken gjaldt.

På den annen side er det på det rene at vedkommende Gerd ikke har stått frem, til tross for at hun har vært etterlyst. Påtalemyndigheten mener at hun ikke eksisterer. Forsvareren har på sine side presentert alternative forklaringer, herunder at Gerd kan være Gerd Kristiansen eller den kvinnen som ringte til politiet 11. desember 1957, at Gerd ikke var pikens rette navn, eller at Gerd eksisterer, men har holdt seg skjult. Lagretten får vurdere dette nærmere, men jeg minner om at det i seg selv ikke er noe bevis for straffeskyld om man velger å se bort fra Torgersens forklaring om Gerd. At han ikke skal ha hatt med seg en kvinne hjem, er tross alt vanskelig å forene med forklaringene fra moren, søsteren og broren.

3 Johanne Kristine Olsen

Et bevis som påtalemyndigheten har påberopt med tyngde, er forklaringen fra Johanne Olsen, som forklarer å ha sett Torgersen i Torggaten kl. 2350 om kvelden 7. desember 1957. Denne forklaringen er uforenlig med forklaringen til Dagmar Torgersen. Lagretten har hørt begge forklaringer, og har hatt anledning til å danne seg et inntrykk av påliteligheten til disse to.

Det hører med her at Johanne Olsens forklaring ikke i noe fall knytter Torgersen til drapet. Den er bare relevant for alibiet. Og jeg minner om at forklaringen kan være beheftet med feilkilder. Hun har sett personen bakfra idet han passerte eller hadde passert. Det er ingen grunn til å tro at hun lyver bevisst. Lagretten må derfor vurdere muligheten for at hun kan

ha tatt feil – at hun har trodd personen som passerte kunne ha vært Torgersen, som hun nok var litt redd for og som hun helst ikke ville reise på bussen sammen med.

4 **Konflikt Johanne Kristine Olsen – Dagmar Torgersen**

For Dagmar Torgersen foreligger ingen slik mulighet. Hvis hennes forklaring skal overstyres av Johanne Olsens, kan dette bare begrunnes med at Dagmar Torgersen lyver bevisst. Men hun må i tilfelle ha gitt en bevisst løgnaktig forklaring om noe som viste seg å samsvare med Torgersens egen forklaring, uten at de to hadde hatt noen mulighet til å samordne disse forklaringene. Men lagretten har som sagt sett og hørt de to, og må derfor som nevnt ta standpunkt til om det skal legges til grunn at Johanne Olsen kan ha tatt feil, eller om det skal legges til grunn at Dagmar Torgersen har løyet, til tross for at hennes forklaring samsvarer med Torgersens egen.

5 **Tidsrammen for Torgersens retur til sentrum**

Aktor har også gjort gjeldende at Torgersen ikke kunne ha rukket å bli pågrepet på det tidspunkt han faktisk ble det, dersom hans forklaring hadde vært riktig. Til dette er vel bare å si at lagretten har fått en rekke opplysninger om tidsforbruket på de enkelte etappene, og det er vanskelig å se at aktors oppfatning om dette kan være riktig. Torgersens egen forklaring utelukker åpenbart ikke at han kunne bli pågrepet kort tid etter kl. 0058 samme natt.

6 **Oppsummering**

Så lagretten får etter dette vurdere hva som skal legges til grunn når det gjelder Torgersens påberopte alibi og påstanden om retur til Skippergt. 6 b, og avgjøre om dette gir grunnlag for noen endring av det standpunkt dere måtte ha kommet til når det gjelder selve drapshandlingen.

F. **Andre momenter som lagretten må vurdere**

Jeg minner til slutt om at forsvareren har vist til flere momenter som etter hans syn gjør det vanskelig å knytte Torgersen til dette drapet.

Jeg viser til det som er anført om at det ikke fantes blodspor som kan stamme fra Rigmor Johnsen eller spor etter avføring fra henne på Torgersens frakk og dress. Lagretten er kjent med at hun og klærne hennes var tilsølt av blod og avføring. Dere er også kjent med at påtalemyndigheten hevder at han har båret henne fra gangen og ned i kjelleren. Lagretten må derfor vurdere sannsynligheten av at dette kan ha skjedd uten at han har fått slike spor på seg.

Det samme gjelder fraværet av spor etter slam fra den fuktige kjelleren på Torgersens turnsko.

Det er pekt på at det tilsynelatende ikke var noe motsetningsforhold mellom Rigmor Johnsen og mannen som hadde fulgt henne inn, da Olga Eriksen så dem i gangen. Rigmor Johnsen kan ikke ha hatt kåpen på seg da hun ble drept. Denne var i motsetning til cardiganjakken ikke tilsølt med blod, og var lagt ved siden av henne i kjelleren. Det er vanskelig å se at hun kan ha tatt kåpen av seg i gangen. Dette kan tyde på at hun også kan ha befunnet seg et annet sted før drapet fant sted. Lagretten må vurdere hvor sannsynlig en slik teori kan være, og hvorvidt dette kan være forenlig med Torgersen, som etter det opplyste var ukjent på stedet, som drapsmann.

Det er også vist til at Rigmor Johnsens nøkkel til leiligheten befant seg i kåpelommen, mens nøkkelen til utgangsdøren var borte, og pekt på at Torgersen ikke kunne vite hvilken av de to nøklene som passet til utgangsdøren. Hvis han var drapsmannen og skulle vende tilbake, skulle man tro han hadde tatt med seg begge nøklene – han visste jo ikke hvilken av dem som passet til utgangsdøren.

Alt dette er forhold som lagretten må ta med i sine vurderinger.

G. Oppsummering

Jeg minner igjen til slutt om at lagretten må foreta en samlet og helhetlig vurdering av alt bevismateriale som er forelagt for dere i løpet av disse dagene. Dere må vurdere betydningen og vekten av hvert enkelt bevis som er presentert, både hver for seg, og – som nevnt - som ledd i en samlet og helhetlig vurdering.

Jeg minner også om at det jeg har sagt om bevisene og den konkrete bevisvurderingen ikke er bindende for lagretten, men jeg har trukket frem en del momenter som jeg synes det er naturlig at lagretten fokuserer på i sine drøftelser.

Og endelig minner jeg på ny om påtalemyndighetens bevisbyrde. Det er ikke tilstrekkelig at dere finner det overveiende sannsynlig at Torgersen er drapsmannen. Dere må etter en samlet og helhetlig vurdering av alt bevismaterialet være overbevist om at han er skyldig, for å kunne svare ja på de spørsmålene som er stillet.

H. Avslutning

Redegjørelse for voteringsregler mv.
Nesodden, 9. juni 2015
Nils Erik Lie"

Dette er som nevnt ovenfor en "tenkt rettsbelæring" av en tidligere fagdommer med utstrakt erfaring med rettsbelæring. Lies fremstilling illustrerer hvordan domstolene – og også Gjenopptakelseskommisjonen – skal vurdere bevisene med hensyn til skyldspørsmålet, med andre ord om dommen fra 1958 er riktig.

V Alternative måter å vurdere sakens bevisligheter på?

A. Innledning

Vi skal i dette punktet se nærmere på alternative måter å tilnærme seg bevisbyrdereglene på. Statsadvokat Kattelands har i sitt innlegg av 17. desember 2009 side 15 fremhevet en rekke såkalte "tilfeldigheter", som samlet sett skal være egnet til å bevise påtalemyndighetens teori om Torgersens skyld.

Påtalemyndighetens tilnæringsmåte er en kopi fra Michael Grundt Spangs bok om Torgersen-saken, som har en tilsvarende form for argumentasjon på s. 98-99.

Vi understreker at denne tilnæringsmåten til bevisbyrdespørsmålet – som formodentlig er ment å skulle ha en viss retorisk effekt – representerer en uriktig måte å vurdere bevisene på. Som fremhevet ved flere anledninger, er den korrekte måten for bevisvurderingen å sammenligne de to alternativer man står overfor vedrørende Torgersens bevegelsesmønster drapsnatten og vurdere om Torgersens forklaring – i henhold til en totalvurdering – bare representerer teoretisk/hypotetisk tvil.

Når det gjelder spørsmålet om Torgersens tilstedeværelse på drapstidspunktet, har vi ikke bare godtgjort at påtalemyndighetens teori ikke er sannsynliggjort: Når man vurderer de taktiske og tekniske bevis kumulativt og samlet, fremstår Torgersens alternative forklaring som *langt* mer sannsynlig enn påtalemyndighetens teori.

Det samme gjelder spørsmålet om Torgersens påståtte retur på brannstiftelsestidspunktet: Påtalemyndighetens bevis på dette punkt har liten eller ingen bevisverdi, mens det fremstår som direkte usannsynlig at Torgersen skal ha konstruert en alternativ forklaring, som i så stor grad i ettertid lar seg etterprøve.

På tross av dette skal vi i nærværende punkt likevel benytte den samme form for fremgangsmåte som påtalemyndigheten gjør og på denne måten – *og på påtalemyndighetens premisser* – illustrere at vilkårene for gjenåpning *også* er oppfylt hvis man legger påtalemyndighetens forutsetningsvis uriktige modell til grunn.

Vi skal i punkt 1 nedenfor gjengi statsadvokat Kattelands påstander, jfr. B 1. I B 2 skal vi se nærmere på Michael Grundt Spangs tilsvarende argumentasjon.

I C skal vi benytte den samme fremgangsmetode som påtalemyndigheten inviterer til, men da stille andre – og mer relevante – spørsmål med hensyn til hva som er rimelig, sannsynlig eller tilfeldig.

Men først altså påtalemyndighetens og Grundt Spangs argumentasjon.

B. Argumentasjonen vedrørende de såkalte "tilfeldigheter"

1. Statsadvokat Kattelands innlegg av 17. desember 2009

På s. 17 i dette innlegget anføres følgende "tilfeldigheter":

Den "tilfeldighet" at Torgersens dress kun inneholder fem ualminnelige *korte* barnåler som er like de barnålene som er funnet på åstedet, sammenholdt med at den drepte er tildekket med et juletre med ualminnelige korte nåler.

Den "tilfeldighet" at det på Torgersens sko, bukselomme og *fyrstikkeske* (liket var forsøkt påtent) blir funnet *avføring* som er lik den som er funnet på åstedet, sammenholdt med at han er pågrepet på vei ut fra det området drapet er begått og det er snakk om et kvelningsdrap hvor urin og *avføring* er gått på offeret.

Den "tilfeldighet" at Torgersen har et tannbitt som ikke utelukker ham som biter i avdødes bryst.

Den "tilfeldighet" at flere vitner som kjenner ham plasserer ham i byen slik at han nærmest på minuttet måtte ha påtruffet den drepte.

Den "tilfeldighet" at han blir plukket ut av flere vitner som en som ligner på den personen de observerte den drepte sammen med ved beskrivelser som "jævla lik" og "ikke to som kan være så like".

Den "tilfeldighet" at han blir observert i sentrum av en som kjente ham (nabo), på et tidspunkt han selv hevder å være hjemme på Lille Tøyen med "Gerd".

Den "tilfeldighet" at vitnet Ørnulf Bergersen, som har sonet sammen med Torgersen, observerer ham i Skippergata, der drapet er begått, rett før han blir pågrepet, samtidig som Torgersen nekter for å ha vært i Skippergata.

I forlengelsen av disse momentene fremholder påtalemyndigheten at alle disse "tilfeldighetene" sammenholdt med en rekke andre forhold gjør det helt utvilsomt at Torgersen er dømt med rette.

2. Michael Grundt Spangs argumentasjon

Disse syv punktene finner man også igjen i *Grundt Spangs argumentasjon*, som i tillegg også inneholder enkelte andre "tilfeldigheter".

Da Grundt Spang også nevner de syv momentene som Kattelund tar opp, begrenses gjennomgangen til Grundt Spangs argumentasjon. Den dekker for alle praktiske formål den tilsvarende listen fra påtalemyndigheten, og skal gjennomgås i det følgende – med løpende kommentarer for hvert enkelt ledd.

Michael Grundt Spang påstår at hvis juryen etter den bevisførsel som fant sted under hovedforhandlingen i juni 1958 skulle ha frikjent Torgersen, måtte den ha akseptert blant annet følgende tilfeldigheter:

- i Den tilfeldighet at Torgersen ble iaktatt med kurs inn i åstedsområdet i minuttene før Rigmor ble antastet av sin banemann.

Kommentar:

Denne påstanden hviler på uriktige forutsetninger: Ingen vitner har sett Torgersen med "kurs inn" i Skippergaten 6 b. Ett vitne har sett han gå østover Karl Johans gate, det er det hele. Gjennomgangen av de taktiske bevis for så vidt gjelder denne "etappen" har vi beskrevet i del 2 punkt III. De vitner som har sett den personen som fulgte med Rigmor Johnsen har beskrevet en person med et annet utseende enn Torgersen.

Det er i denne forbindelse særlig grunn til å trekke frem vitneprov fra vitnene Olsson, Thoresen og Syvertsen.

I tillegg minner vi om Nils Erik Lies påpekning av at Torgersen ikke kunne ha rukket frem til Esther Olssons kiosk på det tidspunktet Rigmor Johnsen passerte.

- ii Den tilfeldighet at han ble arrestert med kurs *ut* av åstedsområdet to timer senere, på et tidspunkt som stemmer godt med antenningen av brannen.

Kommentar:

Påtalemyndigheten må her ty til den tvers igjennom usannsynlige og lite troverdige forklaring fra vitnet Bergersen, som enhver må skjønne har en bevisverdi som er null.

Det vises til gjennomgangen ovenfor under del 2 med hensyn til de nærmere detaljer. Det går kort og godt ikke an å påstå at dette vitneprovet skal tillegges vekt.

Pågrepstidspunktet samsvarer med Torgersens egen forklaring, og er uavhengig av åstedsområdet, som ligger anslagsvis 500 meter unna.

I tillegg overser påtalemyndigheten at Torgersens forklaring med hensyn til sin retur til sentrum har sannsynligheten for seg, jfr. ovenfor. Denne forklaringen har en helt annen troverdighet og bevisverdi.

- iii Den tilfeldighet at han i mellomtiden hadde skiftet klær – hvor ofte opererer ett og samme menneske i to forskjellige antrekk i Oslo sentrum ved nattetid?

Kommentar:

Problemstillingen er gal: Det springende punkt er om det er sannsynlig eller usannsynlig at noen skifter fra fintøy til hverdagstøy etter å ha kommet hjem til bopel og deretter skal sykle en kvinne tilbake til nærmeste drosjeholdeplass – for øvrig etter at de har tilbrakt noe tid sammen på Torgersens soveværelse.

- iv Den tilfeldighet at han akkurat denne kvelden skulle ha vært sammen med en pike han bare kjente fornavnet på, som han ikke visste hvor bodde, ikke visste hvor arbeidet, og

som han ikke i det hele tatt kunne sett politiet på spor etter, enda han hadde truffet henne tidligere, bl.a. på dansefester, hvor andre må ha sett dem.

Kommentar:

Igjen er problemstillingen uriktig: Det avgjørende er ikke spørsmålet om kvinnens identitet, men spørsmålet om det er sannsynlig eller usannsynlig at Torgersen hadde følge med en kvinne da han kom hjem.

Dette fremstår som overveiende sannsynlig, jfr. gjennomgangen i del 2.

Torgersen mente som kjent for øvrig å ha sett den aktuelle kvinnen *en* gang tidligere. Det er neppe uvanlig at man ved slike uformelle og korte møter ikke utveksler adresse, etternavn og arbeidssted.

Vi minner også om at Torgersen umiddelbart etter pågripelsen inviterte politiet til å kontrollere riktigheten av hans forklaring ved at man oppga at han skulle møte kvinnen den påfølgende kveld på et nærmere angitt sted.

Han inviterte også politiet til å etterprøve hans anførsel om at han syklet forbi drosjeholdeplassen på Sørli plass – og der kunne se at det ikke var noen drosjer inne.

Hvorfor ble ikke dette sjekket?

- v Den tilfeldighet at akkurat denne piken skulle være så hjerteløs at hun heller så sin venn i fengsel på livstid fremfor å melde seg for å bekrefte hans historie.

Kommentar:

En innrømmelse ved oppmøte for politiet og ved senere vitneforklaringer i retten ville skape ekstrem offentlig oppmerksomhet, og ville kunne få katastrofale følger – særlig hvis den aktuelle kvinnen var gift.

I tillegg kommer et viktig tilleggsmoment: Det var som kjent en kvinne som ringte inn i etterforskningens svært tidlige fase og opplyste at hun var den aktuelle Gerd. Vedkommende ga da opplysninger til påtalemyndigheten som utenforstående umulig kunne ha.

Det eneste halmstrået påtalemyndigheten i denne forbindelse tyr til som bevis, er at denne kvinnen må være søsteren. Dette er en påstand som representerer en ren spekulasjon, og som ikke har noen støtte i sakens faktum.

- vi Den tilfeldighet at ikke et eneste menneske hjemme hos Torgersen så piken men bare ble sikrere og sikrere på å ha hørt lyder fra henne jo mer tiden gikk.

Kommentar:

Forklaringen fra Dagmar Torgersen er i denne forbindelse av meget stor bevisverdi. Som påpekt en rekke ganger, fremtrer denne som meget troverdig: Hun var helt sikker på at Torgersen hadde med seg en kvinne hjem til Tore Hunds vei 24.

Hennes politiforklaring inneholder også enkeltheter med hensyn til hvordan Torgersen og den aktuelle kvinnen forlot Torgersens bopel gjennom forskjellige utganger, som det var umulig å gjette seg til eller samordne.

I tillegg kommer forklaringen fra Torgersens bror, som utelukkende kunne bekrefte at han hadde hørt trinn etter en kvinne. Hvis brorens motiv var å hjelpe Torgersen, hadde han utvilsomt kommet med andre opplysninger.

- vii Den tilfeldighet at Torgersen utpekte feil Gerd i retten.

Kommentar:

Dette er ingen tilfeldighet, men en uriktig forklaring fra Torgersen, som på dette tidspunktet av hovedforhandlingen var sliten og frustrert over uriktig vitneførsel.

- viii Den tilfeldighet at det akkurat denne kvelden stod et par sko i en vannbøtte.

Kommentar:

Påtalemyndighetens påstander vedrørende skobytte er og blir uriktige. De aktuelle skoene tilhørte beviselig Fredrik Torgersens bror, Lorang. Det vises til gjennomgangen ovenfor i del 2. Han hadde tidligere fått et sår i foten. For å avlaste såret ville han blokke ut skoene – det var derfor broren hadde satt skoene i bøtten med vann.

Vitneforklaringene med hensyn til hvem som hadde på seg hvilke sko på drapskvelden er tilnærmet 100 % sammenfallende, og er i tillegg av en karakter hvor eventuell samordning med Torgersens forklaring representerer kort og godt ikke er mulig.

- ix Den tilfeldighet at det ble funnet blod på disse skoene.

Kommentar:

Som nevnt under punkt 8, hadde Torgersens bror fått et sår i foten fordi – etter det vi forstår – den ene tåen var amputert. Hvis det kan stadfestes med tilstrekkelig sannsynlighetsovervekt at flekkene på skoene var blod, må dette følgelig være brorens blod.

Det springende punkt er imidlertid at de aktuelle skoene aldri ble brukt av Torgersen drapsnatten – da brukte han beviselig brune sko.

- x Den tilfeldighet at det på Torgersen – som allerede nå er rammet av en myriade av uhell – fins ytterligere en rekke blodspor, på fingre, under negler, på frakken, på den brune dressen.

Kommentar:

Disse sporene har ingen bevisverdi – tvert imot.

De har da heller ikke vært påberopt av påtalemyndigheten med noen styrke hverken i forbindelse med den opprinnelige hovedforhandlingen i 1958 eller med noen styrke ved senere begjæringer om gjenopptakelse/gjenåpning.

Dette skyldes først og fremst at det ikke er mulig å knytte blodet på Torgersens kropp/klær til Rigmor Johnsen, da de har samme blodtype.

Det er videre et viktig moment at det ikke er påvist blod på Torgersen, som ikke har alternative og bedre forklaringer enn at de stammer fra avdøde.

Det sentrale med hensyn til mulige blodspor, er at drapet og en flytting av liket fra trappeavsatsen ned i kjelleren med sikkerhet ville medført at blod fra Rigmor Johnsen smittet over på drapsmannens klær. Når man ser fotografier av hvor ille tilredt liket var, fremstår det som direkte umulig at man kunne flytte det så langt drapsmannen må ha gjort uten at blodet skulle smittet over på hans klær. Men slike spor finnes ikke på Torgersens dress og frakk.

I den grad "blodsporet" skal påberopes, taler det derfor i Torgersens favør.

- xi Den tilfeldighet at Torgersens tannbitt svarer akkurat til bittet i Rigmors bryst. Torgersen er så katastrofalt uheldig at den virkelige gjerningsmannen må ha en tanngard *presis* lik hans egen.

Kommentar:

Ja – dette trodde man så sent som på begynnelsen av 1970-tallet: Alle la til grunn at Torgersens tanngard var *presis lik* bittmerkene i Rigmor Johnsens bryst.

I dag vet vi at dette er fundamentalt feil, og at konklusjonen har vært en sterkt medvirkende årsak til at utfallet av Torgersen-saken har blitt så katastrofalt:

Bittet har i dag ingen bevisverdi i Torgersens disfavør. Det slår – som påvist ovenfor – ut i Torgersens favør.

- xii Den tilfeldighet at det i Torgersens brune dress fins fem barnåler, alle innbyrdes like, og alle meget karakteristiske – og helt like den typen barnåler som fins på det tørre juletreet på åstedet.

Kommentar:

Det springende punkt er at det ikke er den ekskluderende identitet som man med skråsikkerhet la til grunn i 1958. Tvert imot er nålenes egenskaper fullt ut forenelige med de nåler som kan ha blitt påført den tidligere eier, Støleggen, på hans tur i skogen med overnatting under et grantre.

Vi minner videre om de forhold som gjør det lite sannsynlig at barnålene kommer fra kjelleren i Skippergaten 6 B:

For det første er barnålene funnet på et sted i Torgersens dress som fremstår som mer enn merkelig: En av barnålene må ha gått gjennom frakken og den tettsittende dressjakken og ned i Torgersens innerlomme i dressen. For øvrig finner man ikke barnåler på frakken, men i buksebretten. Frakken hadde et stoff som lett ville få nåler til å feste seg.

- xiii Den tilfeldighet at det hvis foregående punkt anses som en tilfeldighet – *ikke fins en eneste barnål av annen type*, det er utelukkende den sjeldne nåletypen fra åstedet som synes å ha blitt tiltrukket av Torgersens brune dress.

Kommentar:

Dette trodde man i 1958 – i dag vet vi at denne forutsetningen overhodet ikke slår til. Barnålene er ikke av en uvanlig type.

- xiv Den tilfeldighet at det på tiltaltes sko, i lommen og på hans ene fyrstikkeske blir funnet fæces – hvor ofte har man i det hele tatt fæces på sko, i lommen og på en fyrstikkeske – og hvor ofte blir man akkurat da anholdt som mistenkt for kvelningsdrap (som utløser fæces) og mordbrann (som man trenger fyrstikker for å antenne)?

Kommentar:

Det er neppe uvanlig at man kan trække i avføring når man går eller løper på steder hvor det ofte luftes hunder.

Det er heller ikke påfallende at en person med mindre sans for dagens hygienekrav får avføring smittet fra fingre til andre steder.

Det avgjørende er imidlertid mangel på identitet, jfr. nedenfor under 15.

- xv Den tilfeldighet at denne fæces – så vel den på Torgersen som den på offeret – var nøyaktig lik, og inneholdende de samme pallsadeceller av erter, samtidig som det lot seg konstatere at offeret hadde spist ertesuppe til middag dagen før.

Kommentar:

Påstanden bygger på en uriktig forutsetning og er faktisk uriktig: Som påvist av Nils Erik Lie, er det ingen slik identitet, og det som er direkte uforklarlig er at man finner dyrehår i en avføringsprøve fra Torgersens sko, som forutsetningsvis skal stamme fra Rigmor Johnsen.

Dette har hittil ikke vært forsøkt forklart av påtalemyndigheten eller for øvrig i forbindelse med behandlingen av tidligere begjæringer om gjenopptakelse eller gjenåpning – antakelig fordi det rett og slett ikke lar seg forklare.

- xvi Den tilfeldighet at vitnenes signalementer i store trekk tegnet et bilde av en mann som svarte til Torgersen.

Kommentar:

Det motsatte er tilfellet: Ser man på de objektive karakteristika som vitnene forklarte seg om, tegnes et bilde av en helt annen mann enn Torgersen.

3. Konklusjon

Går man således nærmere inn i en nærmere analyse av statsadvokat *Kattelands* såkalte tilfeldigheter, blir det intet element av mystikk eller uforklarlighet igjen.

Når man så oppsummerer og konkluderer *Michael Grundt Spangs* 16 punkter, ser man at de ved en nærmere analyse ikke fremtrer som hverken "tilfeldige" eller "usannsynlige".

Selv om disse momentene *isolert sett* legges til grunn har de i dagens situasjon liten bevisverdi. Men så kommer et avgjørende tillegg: Man kan ikke – slik Grundt Spang inviterer til – plukke ut elementer som angivelig skal tale i Torgersens disfavør uten å medta i vurderingen de momenter som tilsier at påtalemyndighetens drapsteori er lite sannsynlig. Denne form for argumentasjon hører kort og godt ingen steds hjemme, og det er helt uforståelig at statsadvokat Katteland i det hele tatt inviterte til denne formen for ensidighet. Det er tross alt fremdeles et krav at påtalemyndigheten skal være objektiv og fremheve både det som går i deres favør og deres disfavør.

Vi skal nedenfor i punkt C se nærmere på *alle de momenter* som Grundt Spang/Katteland lukker øynene for – og som heller ikke Gjenopptakelseskommisjonen vurderte i 2006/2010.

C. Den alternative drøftelse av hva som er sannsynlig

Vi skal altså – for argumentasjonens skyld – i dette avsnittet foreta en alternativ tilleggsdrøftelse, hvor vi peker på alle de usannsynligheter påtalemyndigheten inviterer til som grunnlag for å nekte og ta begjæringen om gjenåpning til følge.

Vi skal følgelig gjøre den samme øvelse som statsadvokaten og Michael Grundt Spang inviterte til. I stedet for å spørre om noe representerer en "tilfeldighet", skal vi spørre det som etter straffeprosessloven er det springende punkt: Hva er sannsynlig/hva er mulig?

1. Hvor *stor er sannsynligheten* av at Torgersen kunne rekke å møte Rigmor ved Esther Olssons kiosk ca kl. 22.42?

Når man analyser de forskjellige vitneobservasjonene forut for dette tidspunkt, jfr. Nils Erik Lies analyse, er dette *ikke mulig*. Selv med en særdeles rask spurt nedover Karl Johan hadde Torgersen ikke rukket frem i tide.

2. Hvor *stor er sannsynligheten* for at Esther Olsson i sin tidsnære politiforklaring beskriver en rekke objektive kjennetegn ved den mann som fulgte etter Rigmor og som ikke passer for så vidt gjelder Torgersen – og at konklusjonen likevel blir at dette var Torgersen?

Ikke mulig.

3. Hvor *stor er sannsynligheten* for at Esther Olsson i sitt tidsnære avhør gir helt gale opplysninger om mannens dialekt (Sognedialekt?), slik at Torgersen *likevel* kan være gjerningsmann.

Ikke mulig.

4. Hvor *stor er sannsynligheten* for at Arne Thoresen i sine tidsnære politiavhør gir en rekke objektive karakteristika på mannen som fulgte etter Rigmor, som ikke passer på Torgersen – men slik at Torgersen likevel kan være gjerningsmann?

Lite sannsynlig.

5. Hvor *stor er sannsynligheten* for at Georg Syversens forklaring med hensyn til at han hørte fottrinn basert på sko med jernbeslag eller lærhæler – noe Torgersen ikke hadde – slik at Syversens beskrivelse ikke utelukker Torgersen som gjerningsmann.

Lite sannsynlig.

6. Hvor *stor er sannsynligheten* for at en drapsmann – i stummende mørke uten fyrstikker – stabler ferdig et bål, slik brannmennene beskriver det – i stedet for å avvente til han eventuelt skulle returnere på et senere tidspunkt?

Lite sannsynlig.

7. Hvor *stor er sannsynligheten* for at en drapsmann ikke skaffer seg fyrstikker i Skippergaten 6 b's umiddelbare nærhet, men i stedet reiser helt hjem til Lille Tøyen for å finn fyrstikker?

Lite sannsynlig.

8. Hvor *stor er sannsynligheten* for at en drapsmann ikke reiser direkte hjem til Lille Tøyen, men tar en lengre omvei om Youngstorget?

Lite sannsynlig.

9. Hvor *stor er sannsynligheten* for at en drapsmann først når han har kommet halvveis til bopel plutselig bestemmer seg for å ta en drosje istedenfor å ta en drosje i umiddelbar nærhet av åstedet?

Lite sannsynlig.

10. Hvor *stor sannsynlighet* er det at hans mor – bare 2 ½ time etter at Torgersen var arrestert lyver når hun beskriver et klokkeslett for Torgersens hjemkomst og legger det til på et tidspunkt hvor han umulig kan være drapsmann, jfr. for øvrig hennes detaljerte forklaring med hensyn til andre forhold som passer med Torgersens forklaring?

Ikke mulig.

11. Hvor *stor er sannsynlig heten* at moren i sin forklaring for øvrig gir en beskrivelse av Torgersens retur og opphold som for alle praktiske detaljer er sammenfallende med Torgersens – uten at det på noen måte kan ha vært noen mulighet for noen kontakt mellom dem?

Lite sannsynlig.

12. Hvor *stor er sannsynligheten* for at Torgersen – som forutsetningsvis skal være en drapsmann, som planlegger en retur til åstedet – i stedet for å reise direkte tilbake etter å ha skaffet seg fyrstikker – oppholder seg på bopel i en tid mellom 30 og 60 minutter?

Lite sannsynlig.

13. Hvor *stor er sannsynligheten* for at mor, søster og bror – uavhengig av Torgersen – forteller den samme historie med hensyn til at han hadde med seg en kvinne hjem, og at de i denne forbindelse gir den nøyaktige beskrivelse av Torgersens retur fra bopel med detaljer som er helt sammenfallende med Torgersens – uten noen muligheter for samordning?

Lite sannsynlig.

14. Hvor *stor er sannsynligheten* for det at den kvinnen som presenterer seg som Gerd Gundersen umiddelbart etter drapet ringer til politiet og oppgir at hun har vært i Tore Hunds vei 24 i 2. etasje drapskvelden – før disse detaljene hadde blitt gjengitt i media – kunne bløffe/lyve om disse detaljene?

Lite sannsynlig.

15. Hvor stor er sannsynligheten for at Torgersen umiddelbart etter pågripelsen kunne rekonstruere en fiktiv tur tilbake til sentrum med nøyaktige opplysninger om rutevalg, hvilken strekning som henholdsvis ble gått og syklet og få denne turen til nøyaktig på minuttet å passe til den tid han hadde til rådighet mellom kl. 00.30. og ca kl. 01.00.?

Lite sannsynlig.

16. Hvor stor er sannsynligheten for at en av de sentrale rettsoppnevnte engelske sakkyndige med hensyn til tannbitt-beviset gir et uriktig råd når han under de muntlige høringene oppfordret Gjenopptakelseskommisjonen til å glemme hele bevisverdien av tannbeviset?

Lite sannsynlig.

17. Hvor stor sannsynlighet er det at en av verdens ledende rettsodontologer (Senn) tar fullstendig feil når han i sine sakkyndige uttalelser utelukker Torgersen som drapsmann?

Lite sannsynlig.

18. Hvor stor sannsynlighet er det for at humananatomisk/patologisk sakkyndige tar feil når de – uten å bli motsagt fra sitt eget fagmiljø – utelukker at Torgersen kan være biteren?

Lite sannsynlig.

19. Hvor stor sannsynlighet er det at den sakkyndige innenfor fysiologi (Medbø) tar feil når han kommer til samme konklusjon på bakgrunn av sin fagkunnskap?

Lite sannsynlig.

20. Hvor stor er sannsynligheten for at det er dyrehår i en avføring som forutsetningsvis skal tilhøre Rigmor Johansen?

Lite sannsynlig.

21. Hvor stor er sannsynligheten for at det skal komme barnåler fra juletreet gjennom Torgersens lodne frakk og inn i innerlommen i dressjakken – *samtidig* som det ikke er noen barnåler på frakken?

Lite sannsynlig.

22. Hvor stor er sannsynligheten for at Torgersen ikke skal ha blitt påført noe slam fra kjellergulvet i forbindelse med de to opphold som han forutsetningsvis skal ha foretatt ifølge påtalemyndighetens teori?

Lite sannsynlig.

23. Hvor stor er sannsynligheten for at blod fra den meget forslåtte og mishandlede Rigmor Johansen ikke har smittet over på Torgersens frakk og bukser dersom han var drapsmann, og for at det under samme forutsetning ikke fantes *ferskt* blod på Torgersens klær/kropp utover de små partikler som Torgersen har forklart seg nærmere om?

Lite sannsynlig.

Når man har tatt stilling til alle disse enkeltspørsmål, må man også gjøre seg opp en mening om berettigelsen av at *alle disse* usannsynlighetene skal neglisjeres så systematisk og så massivt at man vil konkludere med at det ikke er grunnlag for gjenåpning.

Når først Grundt Spang og Kattelund inviterer til en annen bevisvurdering enn det som er hovedregelen etter norsk rett, må man som et minimum presentere samtlige av de momenter som inngår i en kumulativ helhetsvurdering.

Påtalemyndighetens retoriske argumentasjon på dette punkt fremstår som fullstendig forfeilet.

Eller for å si det mer direkte: Påtalemyndighetens objektivitetsplikt er absolutt. Dens oppgave er ikke bare å skaffe frem bevis som taler for domfellelse, men også bevismateriale som trekker i motsatt retning. En slik retorisk og sarkastisk oppramsing av angivelige "tilfeldigheter" som man står overfor her, og som selvfølgelig trekkes frem fordi man mener at det dreier seg om det stikk motsatte av tilfeldigheter, er vanskelig å forene med denne objektivitetsplikten. I særlig grad gjelder dette når samtlige "tilfeldigheter" som er trukket frem, har en rasjonell forklaring, samtidig som man unnlater å peke på en lang rekke tilsvarende "tilfeldigheter" som utelukkende trekkes i Torgersens favør. En slik svikt i objektivitetsplikten kaster egentlig ganske lange slagskygger over hele påtalemyndighetens behandling av denne saken. Den gir i hvert fall grunn til å trekke tvil at det er en reell og objektiv vurdering av hele bevisbildet som ligger til grunn for standpunktet om at påtalemyndighetens bevisbyrde er oppfylt, og at kriteriene "meget tvilsomt" om "dommen er riktig" i straffeprosessloven § 392, annet ledd og "egnet til" frifinnelse i § 391 nr. 3 ikke er tilfredsstilte.

D. Oppsummering

Vi har i nærværende punkt 4 "tatt påtalemyndigheten på ordet" i den forstand at vi har fulgt det samme retoriske – og uriktige – opplegget for bevisvurdering som statsadvokaten tidligere har invitert til.

Når man hensyntar alle de momenter som inngår i hva som er sannsynlig/ usannsynlig eller har formodningen for eller imot seg, blir konklusjonen på denne drøftelse – som altså skjer på påtalemyndighetens uriktige premisser – at det fremstår som *helt usannsynlig* at Torgersen er skyldig, og at vilkårene for gjenåpning følgerlig ikke bare er oppfylt – de er overopplyt.

VI Avslutning og oppsummering

På bakgrunn av diskusjonen ovenfor i punkt I-V kan vi følgelig konkludere med:

1. Vilkårene for gjenåpning i henhold til straffeprosessloven § 392, annet ledd er til stede.
2. Vilkårene for gjenåpning i henhold til straffeprosessloven § 391 nr 3 er til stede.

DEL 6: AVSLUTTENDE BEMERKNINGER

I INNLEDNING

A. Den skriftlige saksforberedelsen

Vi legger til grunn at det settes en frist for påtalemyndigheten til å kommentere nærværende begjæring.

Saken er omfattende, og vi er innforstått med at det er nødvendig med noen tid for å utferdige tilsvaret. Vi legger videre til grunn at det etter innlevering av tilsvaret blir anledning til henholdsvis replikk og duplikk.

Torgersen har kreft, og det er uvisst hvordan den vil utvikle seg. Dette tilsier at saken gis den nødvendige prioritet både hos påtalemyndigheten og hos Gjenopptakelseskommisjonen.

B. Høringer

Gjenopptakelseskommisjonen skal i henhold til straffeprosessloven § 398, første ledd av eget tiltak påse at saken blir så godt opplyst som mulig. Dette innebærer at kommisjonen må ta initiativ til de nødvendige utredninger av de spørsmål som ansees tvilsomme.

Etter vår mening bør det avholdes en høring, jfr. § 398, første ledd. En høring bør være todelt.

En høring bør avholdes for gjennomgang av de taktiske bevis. En annen høring bør avholdes for å gjennomgå de tekniske bevis. Vi legger til grunn at Torgersens forsvarere og representanter for påtalemyndigheten får anledning til å møte under disse høringene.

I Torgersen-saken må man ha en grundig belysning av sakens fakta og ha en fullgod sikkerhet for at alle sider av saken blir grundig utredet. Muntlige høringer vil gi et avgjørende bidrag til dette.

Muntlige høringer vil også legge forholdene til rette for en optimal kontradiktorisk behandling.

En muntlig høring er videre viktig for tilliten til hele gjenåpningsinstituttet. Torgersen-saken bør ikke være en sak som behandles i lukkede fora. Sakens offentlige interesse tilsier muntlig forhandling. For allmennheten vil det være av sentral betydning å ha full innsikt i Torgersen-saken. Dette er det beste middelet for å eliminere den eksisterende uro både med hensyn til de sakkyndige uttalelser og de øvrige vurderinger som står sentralt i saken.

C. Den rettsmedisinske kommisjon

Det foreligger flere nye analyser og nye grundige *utredninger* av de sentrale tekniske bevis fra 1958. I tillegg foreligger det en rekke kommentarer til de tidligere avgitte sakkyndige uttalelser.

Etter vår mening må man – av hensyn til sakens opplysning – få en ny vurdering fra Den rettsmedisinske kommisjon av hvordan de to sentrale tekniske bevis som hører under kommisjonens ansvarsområde – tannbittbeviset og avføringsbeviset – nå står.

II NOEN STANDARDARGUMENTER

Basert på erfaringer fra tidligere begjæringer vil vi allerede nå adressere noen forhold som erfaringsmessig blir påberopt i Torgersen-saken fra påtalemyndigheten:

A. "Det er intet nytt".

En gjenganger i *påtalemyndighetens innlegg* er påstanden om at det ikke er fremlagt noe nytt – det hevdes at det eneste man gjør er å invitere til en "omkamp" i saker som allerede er fullt ut opplyst, vurdert og avgjort.

Denne misforståelsen er kommentert og tilbakevist ovenfor i del 1. Det er hevet over enhver tvil at det – siden 1958 – er kvalifisert mange nye bevis, som stiller de historisk avgjørende tekniske bevis i en totalt ny situasjon.

Det forhold at noen av anførslene i nærværende sak har vært fremmet tidligere spiller ingen rolle: Det fra denne siden er påpekt viktige *utelatelser* og *feil* med hensyn til sakens faktum, og at Gjenopptakelseskommisjonen har lagt en gal lovforståelse til grunn for sine vedtak.

I tillegg er det også siden 2006 og 2010 fremlagt en rekke nye bevis og en rekke nye analyser i sakens anledning.

B. Hensynet til bevisumiddelbarhet

En annen gjenganger i påtalemyndighetens argumentasjon er hensynet til bevisumiddelbarhet, og at "alt ble vurdert av lagretten i 1958".

For det første er det uriktig at alt er vurdert, jfr. ovenfor. Viktigere er det – som påpekt flere ganger – at bevis som lagretten unnlot å ta hensyn til i 1958 i dag kommer i en helt annen stilling når de ikke lenger kan overkjøres av skråsikre sakkyndige.

Det er en gjennomgående feil ved Gjenopptakelseskommisjonens tidligere vedtak i forhold til § 391 nr 3 at man ikke har vurdert sakens øvrige bevisligheter (med andre ord de forhold som ble forelagt lagretten), men at man nærmest utelukkende vurderer den isolerte betydning av de nye bevis.

Bevis og forklaringer i Torgersens favør i 1958 kan ikke lenger neglisjeres og bringes til taushet fordi de *tidligere* var uforenlige med skråsikker vitenskapelig sakkyndighet.

I tillegg minner vi om at bevisumiddelbarhetsprinsippet fremstår som mindre viktig i Torgersen-saken i forhold til i nær sagt alle andre sammenlignbare gjenopptakelsessaker – det vises til behandlingen av dette momentet ovenfor i del 2.

Det er som kjent en rekke saker som er blitt gjenopptatt, selv om de i sin tid ble avgjort på grunnlag av muntlige forklaringer og bevisumiddelbarhet og avgjort av en lagrette.

C. Bevisvurderingen

I tillegg er denne side opptatt av at bevisbyrdespørsmålet formuleres på en riktig måte: Det er uholdbart å invitere til et uspesifisert skipperskjønn under henvisning til at det skal foretas en helhetsvurdering av om vilkårene for gjenåpning er til stede.

Selvfølgelig skal det foretas en helhetsvurdering, men da må man presisere gjenstanden for denne, med andre ord hvilke temaer som i denne forbindelse må behandles og hvilke momenter som står sentralt.

Vi har i nærværende begjæring lagt stor vekt på å understreke hva den riktige bevisbyrdeproblematikken er, og hvordan den endelige helhetsvurdering skal skje ved en totalvurdering av de taktiske og tekniske bevis som knytter seg til henholdsvis Torgersens påståtte tilstedeværelse på drapstidspunktet og på brannstiftelsestidspunktet. Det er helhetsvurderingen av Torgersens tilstedeværelse på disse to tidspunkter som skal være gjenstand for den kumulative helhetsvurderingen.

Vi viser til Nils Erik Lies utdyping av bevistemaer og bevisproblematikk i den "tenkte" rettsopplæringen som er inntatt i del 5 punkt IV.

III FORHOLDET MELLOM GJENOPPTAKELSESKOMMISJONENS SEKRETARIAT OG KOMMISJON

Det er viktig at kommisjonens medlemmer har den nødvendige avstand og kritiske innstilling til eventuelle innstillinger fra kommisjonens sekretariat.

Man må ikke få den samme situasjonen som i 2006, hvor kommisjonens medlemmer

- ikke slo ned på klare lovanvendelsesfeil
- ikke sørget for at samtlige anførsler ble behandlet
- ikke formulerte bevisbyrdekrav på en riktig måte
- ikke utviste den nødvendige kritikk i forhold til faktum-fremstillingen

For å legge forholdene til rette for at man ikke skal bli påvirket av tidligere standpunkter, er det viktig at de som arbeider med nærværende begjæring i sekretariatet ikke tidligere

har arbeidet med Torgersen-saken. Det må også tilstrebes at så mange medlemmer som mulig i selve kommisjonen ikke har deltatt hverken ved 2006 eller i 2010-vedtakene.

I den grad det er mulig å sette kommisjonen bare med medlemmer som ikke har hatt noen befatning med tidligere vedtak, er dette ønskelig – formodentlig også sett fra Gjenopptakelseskommisjonens side.

IV NOEN OVERORDNEDE BETRAKTNINGER

I nærværende begjæring har vi godtgjort at:

- dommen mot Frederik Fasting Torgersen fra 1958 er uriktig.
- vilkårene for gjenåpning både i henhold til straffeprosessloven § 392, annet ledd og § 391 nr 3 er til stede.

Det er imidlertid en tilleggsutfordring, som vi tidligere har adressert på slutten av del 1, og som det er grunn til å minne om:

Det er forutsetning for en riktig bedømmelse av om vilkårene for gjenåpning er til stede at man vurderer saken i dag totalt uavhengig av tidligere vedtak og tidligere oppfatninger.

I Torgersen-saken er det – i langt større grad enn i andre saker – oppfatninger som nærmest har karakter av magesfølelse og ryggmargsrefleks, og som ikke er basert på en nøytral, nøktern vurdering av de foreliggende bevis. Og det er – dessverre - lett å gå i forsvarsposisjon og forsvare tidligere oppfatninger. Dette er kort og godt en forståelig psykologisk allmenn-menneskelig reaksjon.

I Torgersen-saken – med sin historikk av avslag – kreves det noe spesielt med hensyn til evnen til å nullstille seg til å kunne vurdere spørsmålet om gjenopptakelse på en uhildet måte. Vi har som sagt den tiltro til Gjenopptakelseskommisjonens sekretariat og medlemmer at dette er mulig.

Opprettelsen av Gjenopptakelseskommisjonen var et vesentlig skritt for å forbedre norsk rettssikkerhet. I de årene som har gått siden opprettelsen, har kommisjonen – i den store sammenheng – fungert tilfredsstillende. Situasjonen i dag er radikalt forskjellig fra situasjonen før Liland-saken, som foranlediget en egen NOU som la grunnlaget for de nye reglene om behandling av gjenåpningsbegjæringen som vi i dag har i straffeprosessloven kapittel 27.

Men på samme måte som vi vet at det er mulig for domstolene å ta feil, må vi også innse at det er mulig for Gjenopptakelseskommisjonen å ta feil. Dette trenger nødvendigvis ikke skyldes forhold hos kommisjonen. En omgjøring av vedtak kan også ha sin årsak i nye opplysninger eller at tidligere begjæringer om gjenåpning ikke var tilfredsstillende.

Kommisjonen må derfor ha den samme bevissthet og ydmykhet overfor muligheten for egne feil i tidligere vedtak, som kommisjonen skal ha overfor de dommer den skal behandle. Av hensyn til tilliten til Gjenopptakelseskommisjonen vil det være beklagelig hvis vi får en situasjonen hvor Gjenopptakelseskommisjonen aldri omgjør tidligere vedtak.

Det ville være en seier for norsk rettssikkerhet og en *sterk markering av Gjenopptakelseskommisjonens integritet og omdømme* hvis man – under henvisning til dagens situasjon og de nye omstendigheter og bevis som har fremkommet - konkluderer med at grunnlaget for gjenåpning av Torgersen-saken er til stede.

V AVSLUTTENDE BEMERKNINGER OG PÅSTAND

For ett år siden startet vi arbeidet med nærværende gjenåpningsbegjæring. Helt avslutningsvis vil vi fremheve et forhold som har gjort et dypt inntrykk på oss: Intervjuet med Torgersens mor, Dagmar Torgersen, i uketidsskriftet *Aktuell*, som er inntatt som bilag 6 til begjæringen.

Dagmar Torgersen fremstår som den hederlige hverdagssliteren som hun etter all sannsynlighet var, og hun deler med leserne sin sikre overbevisning om sønnens uskyld. Og denne sikkerheten refererer seg til det enkle faktum at hun *visste* at Torgersen kom hjem til Tore Hunds vei 24 på et tidspunkt som i praksis gjorde det *umulig* at han kunne være Rigmor Johnsens drapsmann.

Disse opplysningene ga hun til politiet bare tre – fire timer etter arrestasjonen. Hennes nøyaktige og troverdige forklaring på dette punkt kommer man ikke utenom som et helt sentralt bevis i saken, og som det i dag – etter at det ikke lenger er mulig å overkjøre den med misforståtte og skråsikre tekniske bevis – må tas på det dypeste alvor, og ikke bortforklares med hypotetiske og teoretiske innvendinger.

Det er kanskje slik at Torgersens langvarige og kompromissløse kamp med rette kan tolkes som en sterk indikator på at dommen fra 1958 er uriktig. Og det er kanskje også slik at det er sikkerheten på sin uskyld som har gitt Torgersen krefter og utholdenhet i snart 60 år.

Torgersen er i dag rammet av kreft, og det tør være uvisst hvor lenge han lever. Nærværende begjæring representerer etter all sannsynlighet den siste muligheten til – i den grad det er mulig - å gjenopprette skadevirkningene av et tragisk justismord og gi et lite, men absolutt nødvendig, bidrag til å reparere den katastrofale systemtragedie som har smadret Frederik Fasting Torgersens liv.

Det nedlegges følgende

p å s t a n d:

Borgarting lagmannsretts dom av 16. juni 1958 mot Frederik Ludvig Fasting Torgersen, født 01.01.1934, gjenåpnes.

Oslo/Bergen 11. juni 2015

Cato Schiøtz

Pål W. Lorentzen

Nærværende gjenåpningsbegjæring tiltredes:

Fredrik Fasting Torgersen